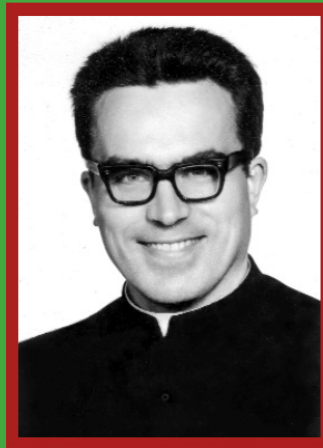

Tarjányi Béla (szerk.): „Mindenkinek mindene lettem.” Emlékeink Mihály atyáról

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

**„Mindenkinek
mindene lettem”
Emlékeink Mihály atyáról**

Impresszum

**„Mindenkinek mindene lettem.”
Emlékeink Mihály atyáról**

Szerkesztette: Tarjányi Béla

Munkatársak: Egyháziné Marthi Katalin, Horvay Mária, Megyesi Gizella, Opálény Izabella

A címlapon: Opálény Mihály arcképe

A kiadást támogatta:
a Bp. Terézvárosi Szent Család Plébánia

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 2011-ben jelent meg a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat kiadásában, az ISBN 978-963-9921-06-1 azonosítóval. Az elektronikus változat Tarjányi Béla professzor, a Társulat igazgatója engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Szent Jeromos Bibliatársulat tulajdonában marad.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
A Toronyőr (Balás Béla megyéspüspök, „Beton”).....	5
A lelkipásztor.....	7
Beer Miklós megyéspüspök.....	7
Takács Gyula plébános.....	9
Gáspár Piroska, Edit nővér.....	10
Bitsánszky János, „Bicska”.....	11
Koppány Géza.....	11
H. Marcsi.....	11
Harza Rózsika.....	13
Traxler Judit.....	13
Fehér Ani.....	15
Vén Emőke.....	16
Fodor Kati és Gyuri.....	22
Kárpáti Gyöngyvér.....	22
Harkányi Gábor.....	24
Nádudvariné Ági és Nádudvari István, „Lombik”.....	25
László Vilmosné, Médi.....	28
Megyeri Mártonné, Ili.....	29
Pálffy Mária hittanár.....	29
Prokopp Mária.....	31
Scheffer Viktória.....	32
† Stancz Zsófia (1996. jún. 2.).....	32
† Kovács Lászlóné Stefi néni.....	33
Bakosné Tripolszky Teréz és Bakos Vince.....	34
Vágvölgyi Éva.....	36
Wertánné Kinga és Wertán Zsolt, „Kopasz”.....	39
M.E.M.....	42
Kereszty Kornél.....	42
Kereszty Kornélné, Zsóka.....	43
Mészáros Béla.....	44
Oláh Sándorné, Marika.....	48
Bajcsy Lajos plébános.....	51
Galambos Ferenc karmelita szerzetes.....	56
Megyeriné Zoltánfy Ágnes, „Illatszerez Ági”.....	58
Tóth Péter László.....	61
Udvardi Jánosné, Erzsi.....	62
Ábrahám Béla szalézi szerzetes.....	68
Alberti Árpád plébános.....	70
Kemenes Gábor plébános.....	70
Major Sándor plébános.....	72
Nádudvari Géza szalézi szerzetes.....	76
Sillye Jenő.....	77
Sillye Jenő: Hazám útjaim (részlet).....	80
Ének: Mit sem aggodom (in memoriam Opálény Mihály).....	80

Rédly Elemér plébános	81
Tímár Ágnes ciszter nővér	81
Tóth László	82
Formanek Tamás, „Zsebi” (= zseboroszlán).....	85
Ronkay Ferenc	92
Sné Anni.....	93
Oláh Éva Veronika nővér.....	95
Német Marika	98
Bajzáth Ferenc plébános	100
Futó Károly plébános, „Bajnok”	101
A hittanár	103
Tarnai Mária M. Emerica nővér.....	103
Egyházi Kati és Misi.....	104
Tóth Ildikó	105
Horváthné Tamássy Klára.....	107
Erdősi Edit M. Caritas nővér	108
Némethné L. Zsuzsanna.....	113
Vargacz Márta M. Krisztina nővér	114
Árpási Magdolna M. Paulina nővér	115
Ulrik Judit M. Monika nővér	118
Kovácsné Lövey Sára, „Sasa”.....	119
Kovács Gyula.....	122
Solti Emese	122
A Konkordancia.....	124
Kilián István (Új Ember, 1998. febr. 21.).....	124
Tarjányi Béla.....	125
Aczél Zsongor pálos szerzetes	126
Búcsúzás	128
A kórházi ágyon (Wertán Zsoltné Kinga).....	128
Végrendelet (Dr. Opálény Mihály).....	129
A temetés (A Patrona Hungariae igazgatósága)	130
Gyulai Oszkár plébános beszéde (részlet)	132
Kemenes Gábor beszéde (részlet).....	133
Lénárd Ödön, Dönci bácsi beszéde (részlet).....	134
Bajcsy Lajos plébános beszéde (részlet).....	134
Prédikációk	138
Irgalmasság (Nagymaros, 1984).....	138
Békesség (Nagymaros, 1985)	145
Igazság („Elefántos beszéd”)	150
Búcsúzás (Szent Család, 1981).....	158
Esküvői beszéd I.	162
Esküvői beszéd II.....	164
Keresztelői beszéd	166
A két fillér.....	167
Ki az Isten? (Lelkigyakorlat I.).....	169
Kicsoda Jézus Krisztus? (Lelkigyakorlat II.).....	174
Ki vagyok én? (Lelkigyakorlat III.).....	179
Képek.....	185

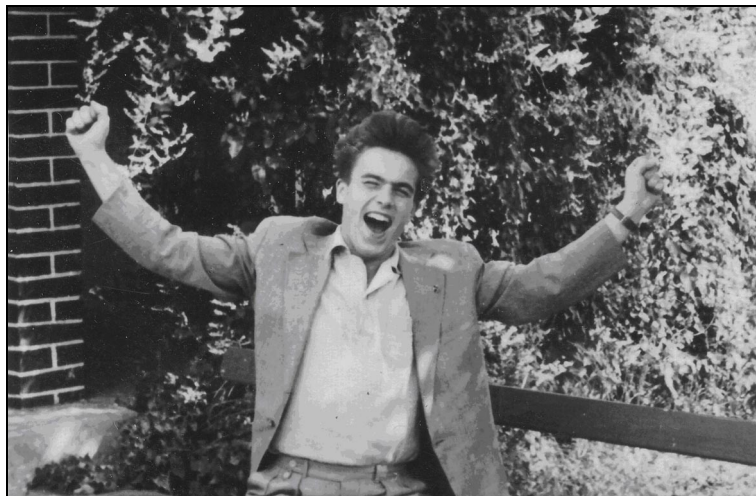
A Toronyőr (Balás Béla megyéspüspök, „Beton”)

Emlékeim a Szent Család „toronyőréről” – Opálény Mihállyal közös volt a lelkiatyánk, Tompa Nándor. Így történhetett, hogy egyezett az érdeklődésünk, hasonló lett elszántságunk. Ő a Központi Szemináriumból kissé magányosan közeledett a gyakorlat felé. A magam életútja fordítva kezdődött. Színes, mozgalmas vidéki életből kerültem Pest sűrűjébe. Fialalok tömegével körülvéve, állandósuló rendőri megfigyelés alatt szomjaztam a több tudást, a mélyebb csendet, álmództam a szerzetességről. Az égi Rendező összehozott minket, 1972-ben sorsunk találkozott, a VII. és a VI. kerületben szomszédokká váltunk.

Egymásban megtaláltuk, ami hiányzott addigi képzésünkből. Mihály otthon volt a teológiában, szenvedéllyel kutatta a Szentírást, s közben mindenkinek mindenévé vált. Szolgált a környék szegényeit, javított vasalót, szerelt villanyt, élvezettel mászkált templomának állványain, az akkori illegalitásban tömegével gyártotta és terjesztette a frissen keletkező ifjúsági dalok kotta-fotóit. Utolérhetetlen életkedvével nappal tanított, éjszaka pedig Trabantjával leszaladt a Mecsekbe, ahol vett egy omladozó házat, hogy a közösségnek legyen hol lelkigyakorlatokat tartani. Templomában tisztelte, segítette plébánosát, de azért sikeresen bújtatta éveken át az akkoriban alakult nagymarosi Szervező Bizottságot.

Amikor engem már rég kivágtak a fővárosból, s néha-néha visszajártam a lakásokon órákon át várakozó imaközösségekhez, nála maradhattam szálláson, mármint az egyik tornyában. A másik ugyanis a ő „lakása” volt. Mire a kacatok, lavórok, könyvek közt rám virradt, ő már árkon-bokron túl volt. Nem a tornyát, hanem a népét őrizte. Zsebében csavarhúzóval, fáziskeresővel, no meg a szentkenettel kereste a munkát. Rövid idő alatt kellett nagyot élnie. Halálos betegen is tréfálkozott. A katolikus lánygimnáziumban növendékei szemében – talán az akkor divatos sláger nyomán – ő volt a „Limbó.” A miatta aggódó, néha bosszankodó nővérek csak akkor vették észre, kit vesztek, amikor a Megyeri temetőben, 1986-ban búcsúztattuk. Valaki közülünk a fákat nézte, nem ül-e az atya az egyik ágon, rajtunk mulatva.

Beton

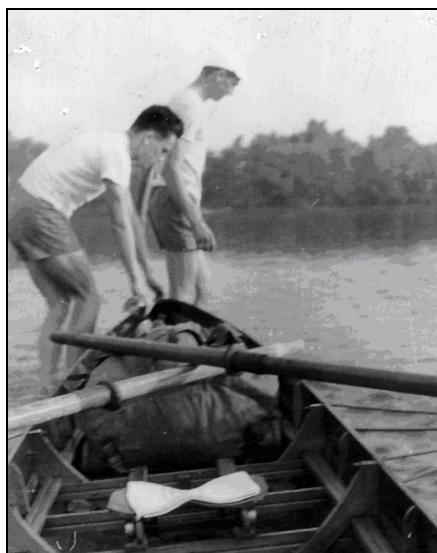

„A Mennyei Atya az ő számára is kitérte az ő végtelenbe nyíló országát, a Mennyei Atya Krisztuson keresztül az ő lelkének is megadta a teljességet, az odaadást és a szeretetet. A mennyei Atya benne is kibontakoztathatja az új életet, amelyről azt akarja, hogy itt a világban és az örökkévalóságban egészen az övé legyen...” (Keresztelői beszéd, 281.o.)

A lelkipásztor

Beer Miklós megyéspüspök

Opálény Mihályról a legelső emlékem még kispap koromból való, a szemináriumi ebédlőből. Egy emlék, ami annyira jellemző volt Miskára, az ő puritánságára és szélsőségességére, hogy ha beszélgetünk róla, ez mindegyikünknek eszébe jut. Amikor a szeminárium ebédlőjében reggeliztünk, mindig elkérte az előző napi maradékot. Mi meg csak szörnyűlködtünk: megevett minden grízes tésztát, ami előző napról maradt meg (ezért senki sem rajongott), uborkát, citromot héjastól, palacsintát, szóval mindent. Azt mondta: „Amikor emberek éheznek, akkor mi itt kidobjuk az ennivalót!” – Ez volt vele kapcsolatban az első élményem.

Amikor szemináriumban Tomka Feri ennivalót gyűjtött a szegényeknek, Miska mindig benne volt. Ha a vasárnapi ebédhez süteményt kaptunk, Tomka Feri körbejárt, hogy ki adja oda a süteményt. Miska mindig odaadta. Úgy negyed-, ötödéves koromban lehetett ez, és ő benne volt ebben a csapatban Vangel Imrével, Tarjányi Bécivel. Aztán kivittük az ételt a városba a szegényeknek.

Jól emlékszem egy csónaktúrára, amiről fényképem is van. Ez kispap éveinkben volt, talán 62 vagy 63 nyarán lehetett, amikor én másod- vagy harmadéves voltam, ő meg első- vagy másodéves. Azt már nem tudom, hogy honnan, de szereztünk egy kétpárevezős, guruló üléses csónakot, és elindultunk Római-partról. Szentendre környékén kikötöttünk, aztán mentünk tovább. Emlékszem, hogy Dunabogdányban felmentünk a templomba (Pauka Laci már pap volt, ő misézett), utána elmentünk egészen Zebegényig. Zebegényben volt a végállomás, ott nálunk. Ez az evezős élmény szép emlékem vele kapcsolatban.

Ehhez kapcsolódik egy másik emlékem is, ami inkább a kápláni éveiben volt rá jellemző – azt hiszem, akkor Szentendrén volt már káplán. Beállított hozzám Márianosztrára. Volt már motorja, és időnként megjelent vele nálam. Még ma is előttem van, ahogy jön hátizsákkal, hoz egy csomó konzervet, és átadja: „Ezt a piacon vettem, lejárt a szavatossága, de még ez nagyon jó, és nagyon olcsón vettem.” Ez az élmény is úgy bennem van.

1974 novemberéből is van róla egy nagyon világos emlékem. November 5-én volt egy autóbalesetem: Trabanttal mentem Márianosztráról Nagymarosra, és Nagymaroson összeütköztem egy Volgával, mert szemből beelőzött. A Trabant nem élte túl, én igen. Bekerültem a váci kórházba, összevarrtak, és a karambol után egy hét múlva hazaengedtek. Másnap, amikor már otthon voltam Márianosztrán, egyszer csak beállított a Miska, megint csak motorral. Feljött hozzám az emeletre, ott beszélgettünk. Kérdezte: „Hogy vagy, mint vagy?” – Aztán így szólt: „Jól van, megmaradtál!” – Mindezt megtárgyaltuk ott röviden, az ő gyors stílusában. – „Csak látni akartam, hogy élsz. Akkor én már megyek is” – hadarta. Amikor elment, az ablakból még utána néztem. Felszólt: „Ja, elfelejtettem mondani, hogy hoztam vécepapírt, bedobtam a postaládába.” Ezzel elrohant. Lebicegtem a földszintre. Megnéztem a postaládát, és egy borítékban egy nagy rakás pénz volt, már nem is tudom mennyi, talán 5000 Ft, ami akkor nagyon nagy pénz volt. Rajta kívül senki másnak nem jutott ez eszébe. Ez is nagyon jellemző volt rá.

Maradandó emlékem az is, amikor a Szent Család plébánián volt már, és a toronyszobában lakott. Ott többször meglátogattam. Egyik alkalommal kerestem őt, és a sekrestyés valami ilyesmit mondott: „Ja! Hát a káplán atya biztosan valahol a létra tetején van...” – Erre bementem a templomba, és valóban ott találtam: nagy kopácsolással véste a falat, mert a templom villanyszerelését felújította. – „Csak nem fogunk ezért pénzt adni, hosszú az éjszaka, majd én kivésem” – mondta. Megcsodáltam a látványt: bergmann csövek, villanydrótok stb. lefektetve körben a templomban. Emlékszem, a plébános atya, Gyulai Oszkár csak szörnyülködött, hogy mi lesz ebből. Féltette, nehogy megüsse az áram.

Amire viszont az ő papi személyével kapcsolatban emlékszem, az az állandó belső tűz, lelkesedés. „Nem érünk rá vakarózni, mert dolgunk van” – mondta sokszor. Miskáról ez az ’elemészt a házadért való buzgóság’ jut az eszembe, ez a meggondolatlanság, a felelőtlenség határáig való élet odaadás. Mi csak mosolyogtunk rajta, hogy mindent összevissza eszik. Mosolyogtam én is rajta: „Biztos, hogy ennyire kell spórolni ezeken a konzerveken?” – A Szent Család plébánián egyszer rákérdeztem: „Ebédeltél már?” – „Hát ki ér arra rá?” – volt a felelet széles mosollyal. Most iderohant, majd hittanórára, aztán meg misézni ment vagy temetni. Az ő praktikus érzékével mindenben segíteni akart mindenkit, hogy minél kevesebb pénzt kelljen kiadni. Mindenre mindig odafigyelt és minden fontos volt számára. Ezt a feltétel nélkül odaadott életet élte.

A mérték nélküli odaadás. Kívülről nézve az ember úgy látta, hogy ez meggondolatlanság, hogy ez túlzás, hogy nem vigyáz jobban az egészségére, ennyire nem törődik magával. Mindig a mások, a feladat, a szolgálat. Ezek jellemezték az egész életét.

És a vidámság. Egyszer beállított Pilismarótra amikor éppen hittanórát tartottam. Kis hittantermünk a templom sekrestyéje fölött volt. Bejött és azt mondta, hogy ha már itt vannak a gyerekek hittanórán, akkor egy kicsit mesél nekik. És ott rögtön elkezdett bolondozni, tréfálkozni – máig úgy előttem van, ahogy ugrál a gyerekek előtt, és bolondozik velük. – Sok, nagyon jó viccet tudott. Még a betegekkel is nagyon szívesen viccelődött. Nagy tréfamester volt. Amikor elbúcsúzott, azt mondta: „Na Isten áldja!”

Nagyon értékes műve a *Konkordancia*. Amikor odanyúlok a polcomhoz és leveszem a Konkordanciát, mindig egy villanásnyira gondolok rá. Nagyon jól használható, valóban praktikus örökséget hagyott ránk. Tudom, hogy nagyon sok pap használja, mert nagyon hasznos. Neki jutott eszébe, hogy ezt meg kell csinálni. Arra nem emlékszem, hogy mikor dolgozott rajta, azt hiszem, már Szentendrén elkezdte.

Elmondhatjuk, hogy az ő megsejtett imádságos életéből, és ebből a nagyon puritán praktikusságából, az ő hiteles papi életéből még ez a nagyon jól használható mű is létrejött.¹

Egyházi közélet – A kollégákkal folytatott beszélgetésekben igazi karitatív érzékenység volt rá jellemző, az együttérzés a szegények, az elesettek iránt. És az a nagy lelkesedés, hogy az Egyház megújulásában részt vehetünk: a Zsinat után voltunk. Ugyanakkor az állami rendszerrel szemben semmiféle dacosság nem volt benne. Őt ez nem zavarta. Az Egyházáért élt. Jobb papi körökben illetett akkor az ÁEH-s egyházüldöző társaságot szidni. Nem emlékszem, hogy ő bármikor ezt tette volna. Mi csak tegyük a dolgunkat. Valahogy úgy maradtak meg bennem ezek az évek, hogy tudtuk-tudtuk, hogy van ez a kommunista diktatúra, de mi különösebben nem foglalkoztunk ezzel. Ilyen körülmények között kell keresztényként élnünk. A fiatalok, ministránsok, gyerekek, kisközösségek – számunkra az volt a legfontosabb, hogy ahogy lehet, foglalkozzunk a fiatalokkal, gyerekekkel. Ebben az időben a villanásnyi találkozások is ebben erősítettek meg bennünket. – Egy későbbi képe van még előttem. Már papként, nem tudom miért, de Zebegényben voltunk. Emlékszem, hogy kora reggel láttam őt a kertünkben sétálva, és breviáriumozott.

A Patrónás idejében, amikor én már Pilismaróton voltam, egyszer találkoztunk a Pilisben. Akkor említette, hogy biciklitúrán volt néhány napig, és azóta valami baja van, fáj a gyomra – de ez katonadolog, majd elmúlik!

Amikor 1986-ban meghalt, 42 éves volt – apám is 42 évesen halt meg. (Én már egy kicsit tovább éltem.) Sokszor eszembe jut, hogy a gimnáziumi osztálytársaim közül is már 10-en meghaltak a 34-ből. Antal Jancsi döböntött meg igazán, aztán most a Kiss Áron, őt tanítottam Esztergomban. Ezek elgondolkoztatják az embert, hogy az idő és örökkévalóság mezsgyéjén járunk, és az életünk a megkezdett örök élet. Felejthetetlen emlékem, hogy amikor a megyeri temetőben mentünk a sír felé, valaki elkezdte énekelni: „Misericordias Domini in aeternum cantabo!” Ezt énekeltük az egész úton. Hihetetlen, hogy már huszonöt éve.

Takács Gyula plébános

Mihállyal együtt voltunk a szemináriumban, ott találkoztam vele először. Ami a leginkább megmaradt bennem ebből az időből, az a mosolya. Egészen speciális és egészen sajtószerű mosolya volt, rá emlékezve ma is így látom az ő arcát. A mosolyában volt valami belső erő, egy nagyon-nagyon erőteljes önmaga-tartása, ugyanakkor valami egészen őszinte megnyílás és befogadás.

A szemináriumban órá először is úgy néztem, mint aki kiemelkedett a többiek közül. Ő felsőbb évfolyamba járt, és az ilyenekre mi általában felnéztünk, ő azonban közülük is kiemelkedett, valahogy markánsabb és kiugróbb egyéniség volt. Az volt benne jellemző, hogy mindenkivel kontaktust tudott teremteni: nagyobb volt nálunk, de felénk fordult. Azzal, amit már említettem: az ő mosolyával. Törődött velünk, segített bennünket. A másokkal való törődés rá állandó habitusként jellemző volt. Szinte áthelyezkedett a másik ember egyéniségébe vagy világába, és úgy aggódott érte, mintha az illető ő maga lenne, így nyílt meg feléje, így próbálta segíteni, erőt adni a másik embernek. Emlékeimben így él ő, ezzel a

¹ Amikor az utolsó időben a kórházban volt már, azt mondta nekem: „Ha velem bármi történik, akkor a szobámban az asztalomon van a Konkordancia, ott van készen...” – Sőt még arra is gondolt, hogy a kiadás sok pénzbe fog kerülni: „A fiókomban van egy lista azokról, akik megígérték, hogy adnak kölcsön pénzt (sőt örökbe, hogy olcsóbban lehessen hozzájutni!) a kiadáshoz...” – Nem kapta meg a kiadáshoz az engedélyt, az államit, az Állami Egyházügyi Hivatal engedélyét. Amikor Mihály végül lehunyta a szemét, Tarjányi Béla atya két napra rá megkapta. (O. Iza)

belső robusztussággal, ezzel az erővel, ami őt jellemezte. Az erő, a kedvesség, a nyitottság és mindenek felett a derű volt rá jellemző.

Később is találkoztunk sokszor. Egyszer fönt voltam nála a Szent Család plébánián, a toronyban lakott. Nagyon hosszan elbeszélgettünk, főleg az ő munkájáról. Csodáltam az intenzitását, a hatalmas munkabírását, az emberek fáradhatatlan szolgálatát. Megmutatta az akkor készülő Konkordanciát: ezzel is munkaeszközt akart adni sokak kezébe, mégpedig elképzelhetetlenül kitartó munkával. El sem tudtam volna képzelni, hogy bele merjek fogni egy ilyen munkába – és ő pedig teljes elszántsággal csinálta.

Egy alkalommal ott, a közelünkben, Rábagyarmat mellett a Rábánál táborozott a diákjaival, akkor is felkeresett a plébánián. A szüleimet is meglátogatta többször. Volt elég feladata a gyerekekkel, de velem, velünk törődött. Ez a teljes egészében való odafordulás, ez az, ami ma is életemben él bennem vele kapcsolatban. Szinte látom magam előtt, ahogy jön-megy, mosolyog, és sugárzik belőle a derű, az erő és a nyitottság.

Gáspár Piroska, Edit nővér

Mihálynak a Szinyei Merse Pál Általános Iskolában tanára voltam, matematikát tanítottam neki, amikor ő hetedikes, nyolcadikos volt. Kiválóan tudta a matematikát. Amikor a Piaristákhoz járt gimnáziumba, a matematika versenyeken mindig az első tíz között volt. Felvételi nélkül bejuthatott volna bármelyik tudományegyetemre és műszaki karra, ő azonban elment papnak. Ez nagyon nagy dolog volt akkor. – Az iskolában nagyon igyekezett jónak lenni, jól tanulni. Becsültem az apukáját, aki megszenvedte, hogy gyerekei az iskolában is jártak hittanóra.

1967-ben szentelték fel. Első miséjére sikerült elmennem. Annyira aranyos volt, amikor vigyázzállásban élém állt és azt mondta: „Köszönöm, hogy el tetszett jönni!” – (Nem félttem tőle, mármint attól, hogy fecsegős lenne.) A felszentelése után árultam el neki, hogy én meg szerzetesnővér vagyok. Nagy, tág szemeket meresztett rám, és ezáltal még mélyebb lett a kapcsolatunk. Ő kispapként boldogan bejelentette az iskolánkban, hogy pap lesz. Én azonban akkor még nem akartam felfedni kilétemet, nehogy örömeiben elmondja valakinek.

A Lövölde térnél laktam, közel a Szent Család templomhoz. Amikor Mihályt a Szent Család plébániára helyezték káplánnak, akkor kerültünk egymással közelebbi munkakapcsolatba. Miután eltemettem szüleimet, ő kifejtette, hogy egy szerzetesnővérnek kötelessége segíteni a plébániát. Így aztán elkezdtem neki és vele dolgozni. Az éneklés terén is a segítségére tudtam lenni. Nagyon értelmes ember volt, de a zenei hallása nem volt valami jó, és amikor elkezdett énekelni, a zeneakadémiás növendékek nevettek rajta, annyira mást énekelt, mint kellett volna. Nagyon csodálkozott ezen, mert ő mást hallott belülről, mint ami sikeredett, amikor énekelt. Örömmel segítettem neki ebben is.

Kölcsönösen neveltük egymást. Megjegyezte, hogy az én lakásomban túl szép bútorok vannak, pedig én szegénységet fogadtam. Ha eljött meglátogatni, mindig szóvá tette ezt. Erre így szóltam: „Misi, csak hajtsd fel a takarót, és meglátod, hogy milyenek ezek a tízéves székek, amiket a szüleimtől örököltem.” – Mivel ő csak nem engedett, megjegyeztem: „Én a szegénységet például úgy tartom meg, hogy a szomszéd utcába nem autóval megyek.” – Erre aztán találva érezte magát, piros lett egészen a homlokáig.

Sok mindent csináltunk együtt, például elmentem vele a nyári táborokba. Hívott azzal, hogy nincs, aki főzzen. Ő a lelki beszélgetéseket, közös imádságokat vezette. Voltunk a Balaton mellett, és máshol, hegyes-völgyes, vízesebb vidékeken. Télen meg szánkózni mentünk. Ilyenkor a gyerekek az én tanítványaim voltak, ő meg az én tanársegédem. A gyülekezés a Köröndön volt, mert a templomot figyelték.

Nagyon tetszett benne az, hogy annyira áldozatkész volt. Volt két nagyon idős pap bácsi a plébánián, Furmann atya (Mihály Furmintnak hívta a borfajtáról) és Serfőző atya. Egy idős

néni, aki kórházban volt, nagyon ragaszkodott „Furmint” atyához, de Misi nem találta, így ő ment be a kórházba. Amikor a néni meglátta Misit, így szólt: „Jaj, hát nem a Furmann atya jött? Őt vártam!” – Erre Mihály: „Néni kérem, még egyszer visszamegyek és megnézem, hol lehet, megpróbálom felkutatni, de ha sehol nem találom, visszajöhetek a nénihez és meggyóntathatom?” – „Akkor igen” – felelte a néni. Mihály végül megtalálta az atyát, az bement a kórházba, és pár óra múlva meghalt a néni. – Mihály pedig megjegyezte: „Milyen jó, hogy megtaláltam, mert hátha valamit nekem nem mondott volna el, amit ’Furmint’ atyának elmondott!” – Ilyen aranyos és segítőkész volt Mihály.

Később a Patronába került, és hívott, hogy menjek oda tanítani. Egy ideig szabódtam, mert állandó nevelési mániámmal nem akartam a terhére lenni. – Nagyon megijedtünk, amikor rosszul lett az oltárnál. A kórházban nem akartam zavarni, mert volt, aki járt hozzá mindennap: az új káplán a Szent Családból, Kemenes Gábor atya. Neki megmondtam, hogy nem megyek be hozzá, nehogy felizgassam. – „Nem úgy szokott téged emlegetni” – felelte Gábor. – A temetésén nagyon sokan voltunk és nagyon megsirattuk.

Bitsánszky János, „Bicska”

Mihállyal nem egy osztályba jártunk, ezért nagyon szerény emlékeim vannak róla. Csupán annyi, hogy több alkalommal közös téli túrán vettünk részt. Mihály mindig egy bokáig érő posztó pelerinben (ún. malaclopóban) jött a kirándulásra. Napközben több alkalommal elővett egy befőttes üveg disznósírt, és a legnagyobb csodálatunkra egy evőkanálnyit bekapott. Magyarázatképpen azt mondta, hogy a zsírégetés sok hőt termel, és ez a móka nagyon véd a hideg ellen.

Koppány Géza

Mihállyal két tanévet töltöttünk együtt a gimiben, a III. és a IV. évet. Amikor én az osztályba kerültem, a baráti csoportok már kialakultak. Misi, Martin Jóska, Tulassay Zsolt voltak azok, akik a kezdeti nehézségeken átsegítettek. Misi nagyon okos volt, különösen matekból volt kiváló, Pogány tanár úr nagyon szerette. Ugyanakkor nagyon szerény, segítőkész osztálytárs volt. A feleségemmel mindig nagy szeretettel gondolunk rá.

H. Marcsi

Szentendrén laktunk. Munka előtt mindig elmentem szentmisére reggel a legkorábbira, nyáron biciklivel, és hát édesanyám nem szerette, hogy én olyan korán reggel elmegyek. „Mi a bánatnak indulsz ilyen korán? Csak fél nyolcra kell menned dolgozni, akkor mi a csudának mégy el ilyen hamar?” – bosszankodott. Biciklim volt, elmentem kerülni egyet, közben bementem a szentmisére. Mihály atya volt a káplán, legtöbbször a hat vagy a fél hét órai szentmisét mondta. Észrevette, hogy egy leányzó rendszeresen jön a misére biciklivel. Egyszer aztán egy hétköznapi mise után elém került, és megkérdezte: „Hova tetszik menni ilyenkor biciklivel? – Azt válaszoltam: „Szentmisére jöttem, aztán megyek haza, megreggelizem édesanyámmal együtt, és indulok dolgozni.” – „Hol tetszik dolgozni?” – kérdezett tovább. Megmondtam, hogy bent a Rendelőintézetben a Sebészetben. – „Igen? Akkor jó napokat vagy szép napokat kívánok!” – valami ilyesmit mondott, és elváltunk. Másnap megint ő mondja a misét, utána megint kiperdül elém, és megkérdezte: „Messze tetszik lakni?” – „Az Ady Endre utcában, a toronyházban.” – „Az tényleg nincsen messze” – nyugtázta. Ezt követően sokáig nem beszélünk egymással. A ferences tanárainkhoz jártam gyónni, de egyszer, amikor gyónni szerettem volna, egyiket sem találtam Szentendrén. A

templomban gyóntatott valaki, de nem volt kiírva, hogy ki. Bementem: Mihály volt. Ez volt a következő személyes találkozásunk.

Több se kellett neki! Kérdéseket tett föl, kikérdezett, mindenbe belekérdezett, én meg válaszoltam. Nagyon jól elbeszélgettünk. Nem tudom, hogy vártak-e még kint gyónók, nekem azonban hosszú időnek tűnt, lehetett egy óra is, amíg a gyóntatószékben voltam. Hirtelen az órára néztem: „Jaj, elkések, már háromnegyed nyolc, én pedig fél nyolcra megyek dolgozni!” – Mihály azonban megnyugtatóan: „Nem baj, nem baj, semmi baja nem lesz, nem fog összedőlni a Rendelőintézet!” – Ebben megnyugodva jöttem el.

Abban az évben nagy tél volt, súlyos influenza járvánnyal. Megbetegedtem én is, napokig nem mentem se dolgozni, se szentmisére. Egyik nap aztán – kint nagy hó volt, lázas is voltam, és édesanyám is otthon volt – úgy tizenegy óra tájban valaki hógolyóval dobálta az ablakot. Édesanya kinézett az ablakon, és látta, hogy egy motoros ember motoros ruhában dobálja az ablakot. Kérdezte, hogy ki az, de én sem tudtam. Erre kinyitotta az ablakot, és megkérdezte: „Kit tetszik keresni?” – A dobálós azt felelte: „A betegeket keresem.” – Mire az anyukám: „A kislányom beteg, influenzás, és nem megy dolgozni.” – „Tudom, mert nem ment dolgozni.” – Tudta, mert ha nem voltam ott reggel a szentmisén, akkor valószínűleg nem mehettem dolgozni sem, misére pedig már napok óta nem mentem. – Aztán megkérdezte: „Feljöhetek egy kicsit?” – Erre anyukám megijedt, hogy hú, hát ki ez? Édesanyám is járt szentmisére vasárnap, de őt nem ismerte. Általában nem együtt mentünk, mert én a ferences diákmisére jártam vasárnap reggel nyolc órakor, a hétköznapokról meg úgy tudta, hogy biciklizni megyek valamerre, arról nem tudott, hogy én szentmisére megyek reggelenként. – Édesanyám végül leszól neki: „Jó, hát tessék feljönni, de elég nagy rumli lesz itt, nagyon kicsi szoba, de csak tessék!” – Mihály feljött, körülnézett, és megkérdezte, hogy mi a baj. Mondtuk, hogy influenza. – „Volt orvos?” – „Igen.” – „Jól van, akkor én már megyek is, tessenek meggyógyulni” – és elment.

Legközelebb, amikor találkoztunk, megkérdezte: „Ott laknak fönt?” – Mondtam, hogy ott lakunk fönt. – „Hát ez szörnyű, ez nehéz helyzet lehet!” – szörnyülködött. Mire én: „Már megszoktuk, hogy ez így van.” – Aztán persze elkezdett kérdezgetni az életünkről, a körülményekről, hogy miért lakunk ott fönn, a toronyban. Minden érdekelte: a munkám, a munkahelyem stb. Édesanyám felől tüzetesen érdeklődött, én pedig mindent elmeséltem neki. Végül azt mondta: „Jó lenne, ha egy kis közösségbe tartozna. Szokott járni valahova?” – Mondtam, hogy a ferencesekhez bejárok, ferences harmadrendi tagokkal vagyok együtt, akikkel annak idején... – „Erről ne beszéljen! Erről nem szabad beszélni! – vágta rá hirtelen. – Nekem lehet, de másnak senkinek nem! Azokkal járnak valahova?” – kérdezte végül. Amikor megmondtam, hogy lejárunk a gimnáziumba, ismét rám parancsolt: „Jó, erről hallgat, és kész!”

Később egyszer, amikor indultam dolgozni, eléem került a rendelő előtt, és megkérdezte: „Jaj, Marika, tudna-e nekem segíteni?” – „Igen” – mondtam. – „Már napok óta fáj a fejem, és nem tudom, hogy mitől, vagy mit kellene tennem. Lehet, hogy meg kellene röntgenezni, vagy valami mást kellene csinálni velem.” – Beajánlottam az egyik orvosnak, akiről tudtam, hogy ugyancsak hívó valaki. Mondtam neki, hogy az új káplánunknak – nem volt egészen új, mert már jó egy éve odahelyezték, de én így mondtam – fáj a feje, tudna-e segíteni valamiben. Mindjárt tetőtől talpig megvizsgálta, röntgent is csináltak róla, kapott gyógyszert meg ami kellett. Mihály nagyon megköszönte, és elment.

A következő alkalommal eljött édesanyámhoz, és azt mondta neki: „Gizi néni, el szeretném kérni a Marikát.” – Anyuka megkérdezte, hogy hova és miért. – „Hát, egy kicsit kirándulni. Voltam Fehéréknél is, Ani is jön” – felelte. – „És kik mennek még?” kérdezte édesanyám. – „Pomázról is fog majd jönni valaki, ott is elkérem a kislányt, így mennek el hármasban. Később én is megyek utánuk.” – Ez volt az a bizonyos, amikor elküldött bennünket föl, arra a Pap rét felé, mi mentünk előre, ő meg jött utánunk motorral. Ez volt az

első ilyen közös kirándulásunk... Így kezdődött. Aztán következett a Börzsöny, meg a többi, de azok már nem csak kirándulások voltak, hanem többnyire hétfélig többnapos lelki gyakorlatok.

Harza Rózsika

Nagyon szép volt az az este, amit Mihály atyával Szentendrén eltöltöttünk. A toronyban, H. Marikánál gyülekeztünk, és amíg Mihály atya megjött, az utazásainkról beszélgettünk, hogy ki merre járt. Aztán vele folytatódott az esténk. Augusztus 20-a volt, tűzijátékot néztünk onnan fentről. Később járt, amikor rádöbentünk: „Ilyen későn hogy megyünk haza?” – „Majd megoldjuk!” – szólt Mihály, és az a hazafelé út nagyon emlékezetes maradt számomra. Motorral hozott haza, s az úton intettek Mihálynak, üdvözölték. A háta mögött ültem, és megkérdeztem, hogy nem kellemetlen-e ez számára. – „Nem” – felelte, és hozzátette: „Tehetsz bármi jót, nem biztos, hogy mindenkinek tetszik. Egy a lényeg, hogy az ember másnap is bele tudjon nézni a tükörbe.” – Ezt egy életre megjegyeztem, és törekszem is betartani. A fiataloknak én is sokszor elmondom: „Mindig felelősséggel tegyél mindent, és tudjál tükörbe nézni minden tettet után!” – Soha nem fogom elfelejteni azt az estét.

A Mecsekbe egy bejáratos zöld Wartburggal vitt le. Nagyon szép emlékeim vannak arról az ottlétről: A zöldborsó főzelék tojásrántottával a kedvenc étel. Üvegből főzte a főzeléket, és tojásrántotta volt éppen az ebéd. Ez is nagy élmény volt nekem. – Kolompolással jelezte, hogy lehet jönni ebédelni. A csendes elvonulásunk helyei más és más irányban voltak, ezért hívott így, jól hallhatóan, egyszerre mindenkit. – Az is nagyon szép emlékem, hogy elmentünk Óbányára a ferde vízeséshez, nem is egyszer. Amikor visszaértünk útjainkról, szinte ünnepi fogadást rendezett nekünk. – A lelki beszélgetések, a megerősítések, a csendes elvonulások, hogy az elhangzott gondolatokat feldolgozzuk, mind emlékezetesek maradtak a Mecsekből. Nagyon sokat kaptam ott, és mindaz, ami ott elhangzott, azóta is sokszor eszembe jut.

Az egyik családban a fiúgyerekek közül az egyiknek Mihály volt a keresztapja. Amikor a testvére azzal dicsekedett: „Az én keresztapám autóval jön hozzám, a tiéd meg csak motorral!” – Mihály keresztfia ezzel vágta ki magát: „De az én keresztapám sokkal többször jön el hozzánk, mind a te autós keresztapád!”

Nagyon tetszett, amikor Mihály azt mondta, hogy a templomból nem kell a gyereket kivinni, vagy csitítani, ha sír vagy járkál, mert az Isten házába jön, vendégségbe. Mihály így gondolkodott. Azóta is az él bennem, hogy a gyerek hadd rajcsúrozzon, nem baj az. Nemrég mesélte az egyik tanítványom, hogy egy keresztelőn már folyt a szertartás, amikor szóltak az atyának, hogy a gyerek még nincs sehol. Erre az atya így szólt: „Nem baj, majd ha szükség lesz rá, előkerül.” – Mihály mindig azt mondta, hogy a gyerek nyugodtan futkározzon, nem kell annak mozdulatlanul állni, ülni.

Nagyon érdekes, hogy mi, akik akkor a Szent Családban úgymond testvérek voltunk, ma már elég ritkán találkozunk. De ha meglátjuk egymást, akkor mindjárt elhangzik a „Sziaszia!”, a „Hogy vagy?”, és máris úgy folytatjuk a beszélgetést évek múltával, mintha tegnap vagy múlt héten találkoztunk volna. Ez olyan nagyszerű, és ez mind neki köszönhető. Ma is ennyire 'dolgozik'.

Traxler Judit

Mihályt a húgom révén ismertem meg. Zsófit és Évát már korábban megismertem. S. Zsófiék a Rákóczi úton laktak. Egyszer azzal jött haza a húgom, hogy Mihály, aki akkor Szentendrén volt káplán, följánlotta, hogy tartana négyünknek lelki gyakorlatot. Nem is tudom már, mit mondtunk otthon arról, hogy hova megyünk vagy mit csinálunk – az

igazságot nem mondhattuk meg. Négy napot töltöttünk együtt. Amikor Szentendrén elvégezte a feladatait, eljött biciklivel, rövidnadrágban, megtartotta a lelkigyakorlatos előadást, megmagyarázott mindent. Délben elment, délután pedig újra visszajött. Ekkor ismertem meg Mihályt.

Utána hosszabb szünet következett. A húgom disszidált, kiment Franciaországba. Nagyon padlóra kerültem. Zsófi-val azonban tartottuk a kapcsolatot. Egyszer azt mondta, hogy találkozott Mihálllyal, és szeretné elmesélni neki, hogy mi történt Mártával, a húgossal. Azt feleltem, hogy inkább én szeretném elmesélni. A pesti ferenceseknél volt a találkozó, de megkértem Zsófit, jöjjön velem, hátha nem ismerem meg Mihályt. Bementünk a templomba, vártunk. Egyszer csak bejött valaki motoros bukósisakkal a kezében. „Ez Mihály atya!” – ismerte fel Zsófi. Utána már nem kellett a díszkíséret. Mihálllyal beszélgettünk egy nagyot. Elmondta, hogy van egy közösség, a következő hétvégén kirándulni mennek. Hívott, hogy menjek velük. Attól kezdve minden együttléten ott voltam, és amíg lehetett együtt maradtunk.

A lelkigyakorlatokon elmondta az elmélkedéshez szánt gondolatait, aztán szétküldött bennünket, hogy a hallottakat feldolgozzuk, ő meg elkezdett főzni. Megcsinált mindent. Egyszer a Balatonon nagyon kiakadtam azon, hogy örökké kalapált, javította a házat. Ott és akkor nem mertem neki szólni, de később, amikor alkalmam volt rá, megkértem, hogy ha lelkigyakorlatot tart, akkor lehetőleg döntse el, hogy pap vagy ács, mert ez az állandó kalapálás egy kicsit sok nekem. Legyen olyankor béke és nyugalom, ne pedig ez az örök kalapálás. Többé soha nem tett ilyet a lelkigyakorlatokon.

Nagyon sok szép, közös élményünk volt, és sok maradandó 'Mihály féle' emlékem van. Például az, ahogy útra indított bennünket: „Odamentek, ott vár majd valaki benneteket, és megtudjátok a továbbiakat.” A név és a hely számunkra ismeretlen volt: „Ezen és ezen az úton, ennyi kilométernél van egy benzinkút, ez a fix pont. Majd megtaláljátok, menjetek!” – Máskor a Mecsekben, fenn a dombtetőn kirakott bennünket az autójából, és mondta, hogy egyedül menjünk le a kis házhoz... „Jó, de merre, vagy hogy?” – Volt, hogy azt mondta, lemehetnék Kisújbányára, ő itt és itt kitesz, onnan már tudni fogom az utat... Nem vagyok egy félenk, de erre mégsem vállalkoztam. Ilyen húzásai voltak Mihálynak.

Nagyon sokat kaptam tőle. Fantasztikusak voltak a szentmisék a Mecsekben. Elmentünk kirándulni, találtunk szép tisztást, volt egy nagy kő oltárnak, gyönyörű virágokat szedtünk, és ott volt a szentmise. Annyi szép élményünk volt! Közben mindig figyelni kellett, nem jön-e arra valaki, nehogy megtudják, hogy mit csinálunk. Szép volt, és nagyon romantikus. Olyan helyeket választott, ahol csönd van, és nem jár senki. Később derült csak ki, hogy a mecseki ház mellett egy fő turistaút haladt el, a kék jelzés. Néha elment arra egy-két ember, de nem volt jellemző, hogy tömeges vonulások lettek volna. – Azt is neki köszönhetjük, hogy lejártunk Püspökszentlászlóra, és láttuk az arborétumot. Ha Mihály másik csoportnak tartott lelkigyakorlatot, akkor minket Szentlászlóra küldött szentmisére. Menet-jövet ettük a bükkmakkot.

Csodálatos volt Mihály fantasztikus sokoldalúsága, és még inkább a szeretete. Ezt mindig igyekezett titkolni, de sok kedves és hasznos eredménnyel járt. Kitalálta például Kisújbányán, hogy villanymotort kellene tenni a kútba, és akkor a csövön feljön a víz, akkor nem kell cipekednünk, nem kell oda lejárnunk a húsz méter mély völgybe. Felvezette a vizet három helyre: Józsi bácsihoz, hozzánk, és természetesen a szomszéd házba is.

Nagyon szép emlékem az is, amikor a mai lakásomba költöztem, és lakásszentelőt tartottunk. Körbeültük a dohányzóasztalt – még most is ugyanott áll –, leterítve az volt az oltár. Két szín alatt áldoztunk: a paténát és a kelyhet is körbeadtuk áldozáskor. Keveseknek adatik meg, hogy egy lakásszentelő ilyen legyen – abban az időben nagyon új és merész dolog volt ez. Megvan még az a kis kereszt is, amit ő tett akkor az asztalra, méghozzá úgy, hogy ne vegye senki észre. Amikor elment, akkor láttam meg: „Jaj, ezt itt felejtette Mihály!”

– Persze kiderült, hogy nem felejtette ott, hanem oda szánta. Ilyen volt az ő ajándékozása és a szeretete. Nagyon kedvesen, tapintatosan tudta csinálni.

Amikor édesanyám nagyon beteg volt, nagyon izgultam, hogy mi lesz vele. Mihály máris indult velem a kórházba. Mondtam neki, hogy vége már a látogatási időnek – akkor régen nem lehetett akármikor bemenni a kórházakba. „Hogy fogunk bejutni?” – kérdeztem. – „Ne izgasson az téged! Pap vagyok, beme gyünk, gyere, nincs semmi probléma!” – Nem is volt semmi gond, bementünk. Édesanyám nagyon örült, feladta neki a betegek szentségét. – Mihály mindenre megtalálta a megoldást, és mindig meg tudta nyugtatni az embert, hogy semmi ok az izgalomra: Jézus ott van, és segít, miért esnénk pánikba! – Soha nem volt fölösleges az, amit mondott.

Utoljára a kórházban találkoztam vele. Bent voltam nála, talán vasárnap, utána hétfőn vagy kedden műtötték. Nagyon örültem, nem volt ott senki más, én voltam egyedül nála, és egy nagyon jót tudtunk beszélgetni. Annyira meghatott, amikor azt mondta nekem, hogy ő most műtét előtt van, és lehet, hogy meghal. Ezt így, nyíltan megmondta. Akkor ő hogy fog az Úr előtt, Jézus előtt megjelenni? Ő azért fél ettől a találkozástól. Erre azt mondtam neki: „Ide figyelj, Mihály! Te annyi sokat, annyi szépet tettél, annyi emberen segítettél, hogy neked szerintem semmi okod az aggodalomra! És mi imádkozunk érted, hogy ez a találkozás szépen és jól sikerüljön.” – Ezt így megbeszéltük, aztán már jöttek mások is hozzá. Addig azonban egyedül voltunk, és annyira meghatott, hogy ilyen őszintén megnyitotta a lelkét. Mikor a többiek körülállták, valaki szólt, hogy én nem látom tőlük Mihályt. Erre Mihály azt mondta: „Judit itt volt eddig, legyetek nyugodtak, átlát a fejetek fölött.” – Még ott is állandóan humorizált, ha látta a látogatók aggodalmát, igyekezett fölvidítani őket. Akkor is azt tette, mint egész életében: derűt igyekezett varázsolni oda, ahol gondot, szomorúságot látott. Igazi karizmája volt ez, és sokszor az eszembe jut. A fokoláre lelkiségi mozgalomhoz tartozom, és ennek során annyi rokon gondolattal találkozom, amiket Mihály mondott, és amit mi már akkor próbáltunk megélni.

Fehér Ani

Mikor Mihály Szentendrén káplán volt, én még egyetemista voltam, és hozzá jártam gyónni. Egyik alkalommal megkérdezte, hogy adhatna-e nekem egy-két könyvet olvasni. Ez volt az az apropó, amivel sikerült megfognia. Mondta, hogy menjek el értük, amikor tudok. Adott három-négy könyvet, elvittem, nagyjából elolvastam, aztán visszavittem. Így volt már egy alap, amiről elkezdhattunk beszélgetni. Elmondtam, hogy mivel értek egyet, melyik könyv tetszett, melyiket nem értem vagy gondolom másképp. Így indultak a beszélgetéseink. Aztán megint adott másik könyvsomagot.

Később megkérdezte, hogy ráérek-e pár napra. Akkor mentünk Börzsönybe. Az még olyan lelkigyakorlat volt, hogy ő mindig miseruhában misézett, bent a házban. Akkor még nem mert másképp, mert ez volt a kötelező szokás, és félt, hogy rásütik, hogy zugmisét mond. Ettől kezdve rendszeresen találkoztunk Szentendrén, és a későbbiekben is nagyon-nagyon hosszú ideig kapcsolódhattam az atyához. A gyerekeimnek azt szoktam mondan: „Mi úgy voltunk regnumiak, hogy azt se tudtuk, hogy regnumiak vagyunk.” – Ezen ők nevetnek, de valóban így volt. Az atyák, akik tartották a lelkigyakorlatokat, rendre regnumiak voltak, és minden ugyanúgy történt, csak a dolognak nem az volt a neve. Mindez meghatározó volt az egész életemre: nem lennék én, ha nem találkozom Mihállyal. Teljesen meghatározta az életemet a későbbiekben. Igaz, gyerekkorom óta is, fiatalkoromban is komolyan vettem a vallásomat, de egyetemista korban sokféle hatás éri az embert. Nagyon jókor vett a kezébe!

A gimnáziumban mindig nehezményezem, ha a hitoktatás során csak elméletet tanulnak a gyerekek, az életből vett példákat pedig nem kapják meg. Akkoriban sok minden foglalkoztatott, egy lapra össze is gyűjtöttem mindet, ezek voltak az én „eretnek-tanaim.”

Rendszeresen összejártunk, de nem mindig volt alkalom arra, hogy megkérdezzek valamit – ilyenkor merültek fel bennem ezek a fura gondolatok. De amikor ő eljött, szépen rendbetett minden kérdést ott a közösségben, tehát nem kellett külön elmennem hozzá. Tudott mondani meggyőző ellenérvet, meg tudta velem értetni a problémás dolgokat. Nagyon modern volt a tanítása. Évekkel később is, amikor már nagyobb rálátásom lett az Egyházra, azt tapasztaltam, hogy a különböző atyák egy kicsit másképp gondolkodnak dolgokról, és másképp is tanítják azokat. Mihály a legmodernebb irányzatokat követte: vagy tanulta, vagy olvasta, vagy ráérezett. A lényeg az, hogy mindig helyénvaló volt, amit mondott, és soha egyetlen olyan mondata sem volt, amit másképp gondolnék, vagy úgy emlékeznék vissza, hogy ezt ő nem úgy mondta, ahogy ma tanítják. Tanúsítom, hogy mindig a legmodernebb álláspontot képviselte.

Szeretett volna nekünk teológiai kurzust is tartani, de mi sajnos nem voltunk olyan szorgalmasak. Jaj, szegénynek milyen fájdalom lehetett az, hogy ő még a jegyzeteket is beszerezte, mi meg ellustálkodtuk a dolgot. Arra is ő tanított meg, hogy már a térdhajtásban benne van, benne kell lennie minden tiszteletünknek.

Vén Emőke

Találkozás – Találkozás... Ez a kifejezés a magyar nyelv értelmezése szerint éppúgy, mint Isten végtelen – az ember által fel nem fogható szeretete szerint – többféleképpen értelmezhető. Jelent személyes, egyidejű jelenlétet, átfutó együttlétet, de jelentheti a gondolatok, eszmék találkozását is, amelyhez természetesen hozzátartoznak a gondolatokat egymással megosztó személyek is. Ennél még mélyebb jelentést is hordoz a találkozás, amikor Istenre találnak, vagy Isten jelenlétébe merülnek az emberek egymás közvetítésével, egymáson keresztül. Különleges kegyelem ez. A Mihály atyával való találkozás egy olyan emberrel való találkozás, aki Istennek volt és van szentelve. Mihály vagy Misi – kinek hogy – , de a lényegre tekintve teljességgel mindegy: Isten szolgálója, nyájának pásztora, a szó legteljesebb értelmében. Tudatosan kerülöm a múlt idő használatát, mert az ő élete nem fejeződött be, egészen kézzelfoghatóan jelenlevő továbbra is, a test korlátai nélkül. Nincs már helyhez és időhöz, testi fáradtsághoz, egészséghez, vagy betegséghez kötve. Szabad.

Isten szeretett volna találkozni velem – A Szent Család plébániatemplom volt a lelki otthonom, ahová szentmisére jártam egyetemista koromban. Szüleimmel vidéken laktunk, tulajdonképpen idegen voltam a fővárosban. Ma már úgy látom, Isten különös kegyelme volt, hogy egyetemi éveimben, az 1970-es években – távol a biztonságot jelentő vidéki otthonától – éppen a Szondi utcában laktam albérletben.

Az első „találkozás” az volt, amikor egymás után két vasárnapon Gyulai Oszkár plébános atya a VI. kerületi Szent Család plébánián bejelentette, hogy jön Szentendréről egy káplán, bizonyos Mihály atya, fogadjuk szeretettel. Egy héttel később ugyanezt mondta a hirdetésekben. Harmadik vasárnap közölte, hogy mivel Mihály atya nem jelentkezett nála, ezért kiment Szentendrére, és Mihály atyát a templom tetején találta, ahol a cserepeket rakta, és közölte, hogy mihelyt ezt befejezi, megy a Szent Család plébániára. Ez a mondhatni első találkozás, vagy inkább nem találkozás csak azért maradt meg bennem, mert valami módon Mihály személyéhez ez a kis történet is hozzátartozik. Első hónapjairól, amikor elkezdte működését a plébánián, alig maradt bennem emlék.

Ha érthetővé akarnám tenni annak jelentőségét, hogy Mihály atya személyén keresztül hogyan csapott le rám a Jóisten, ahhoz el kell mondanom, hogy életemben gyermekkoromtól kezdve a kereszténység kirekesztettségét jelentett. Nem kívánt „elemek” voltunk. Nagyszüleimet kitelepítették a Hortobágyra. Minden elveszett, de otthon arra tanítottak, hogy Istent nem veheti el tőlünk senki. Évekig „helyhiány miatt” nem vettek fel az egyetemre.

Végül mégis felvettek. Az egyetemi évek elején komolyan megkérdőjeleződött bennem a hit. Ma úgy látom, hogy éppen azért volt ez a kérdés olyan nagy jelentőségű, mert igazán csak ez érdekelt.

Konkrétan azt éltem meg, hogy nem lehetséges, hogy csak nekünk, a családnak legyen igazunk Istennel kapcsolatban annyi okos, értelmes, számomra egyébként szimpatikus, elismert emberrel szemben, akiktől kizárólag az választott el, hogy tagadták Isten létét, az Egyházat, és elfogadhatatlannak találták a hívő embereket. Legjobb esetben szellemileg elmaradottnak, rosszabb esetben ellenséges gondolkodásúnak tartottak. Bár sok ember vett körül, mégis egészen elszigeteltnek éreztem magam. Közösségre vágytam, de képtelen voltam teljes szívvel beilleszkedni. Az otthoni meleg, hívő, családi légkörtől elszakadva a hit dolgában megkérdőjeleződött bennem minden.

Ma már tudom, hogy ez az az időszak volt, amikor a belém nevelt vallásosságnak saját, megdönthetetlen hitté kellett átalakuljon. Felnőtté kellett válnia kereszténységemnek. Az 1970-es évek elején, ha Budapesten ismeretlenként bementem egy templomba, elültek mellőlem a hívek, mert nem tudhatták, honnan vagyok, esetleg nem fogok-e valami jelentést írni? Ez volt a szomorú valóság. Hívőnek lenni emiatt még kényelmetlenebb lett. Mindenhol idegen voltam.

Az első találkozás – Lelkem romokban állt. Nem tudtam hinni, de szüleimet és a számomra egyértelműen hitvalló családot sem tudtam sem testileg, sem lelkileg elhagyni. Iszonyúan és magányosan szenvedtem, amikor pusztán megszokott rutinból – hogy gondolataimat rendezzem – a templomba ültem be. Az 1970-es években a templomok még egész nap nyitva álltak. Pusztán azért, mert nem volt hova mennem – hogy egyedül legyek –, bementem a Szent Család templomba, ahova a szentmisékre jártam.

Délután volt. Rajtam kívül nem volt senki a templomban. Vágytam a csendre. Akkor még nem tudtam, hogy kb. 10 év múlva Isten a Kármelita Rendbe fog hívni. Beültem az utolsó padba baloldalon. Miközben úgymond hitetlenül Istennek panaszoltam el nyomorúságomat, vélt hitetlenségemet, számomra észrevétlenül, hátulról megszólított egy pap:

– „Segíthetek?” – Végtelen jelentősége volt ennek a szónak, és annak is, hogy valójában ki szólított meg. Akkor azonban nekem a fekete reverenda miatt egyértelmű volt, hogy egy pap szólított meg a hátam mögül. Úgy éreztem, tolakodóan. Emiatt akkori lelkiállapotom szerint kurtán csak annyit mondtam:

– „Nem. Nincs szükségem semmire.” – Nem is igen néztem meg, ki az. Ő pedig diszkrétan visszavonult. Újra egyedül maradtam.

Néhány nap múlva szentmisén voltam – megszokásból. Megjegyzem: korábbi gyakorlatom szerint csaknem naponta jártam szentmisére, mert ez jelentette számomra az otthont. Nehéz megmagyarázni miért, hisz akkor úgy éreztem, nincs hitem.

A szentmise után, és más alkalmakkor is, amikor a templomba bebújtam válságos állapotomban, fiatal lányok jöttek hozzám. Láttam rajtuk, hogy zavarban vannak, azt sem tudják mit mondjanak nekem, de éreztem, hogy az a pap küldte őket hozzám, hogy segítsenek menteni engem, mert a pap segítségét elutasítottam. Nem tudtak mit kezdeni velem. Nem akartam én sem, hogy sikerrel járjanak. Éreztem, hogy nem fogom megúszni, az a pap lerázhatatlan. Mivel más otthonom nem volt Budapesten, csak a templom, ezért úgy döntöttem, hogy akkor már legyen inkább a pap, mint a lányok! Kemény volt a szívem.

Mihály szemmel tartott. Biztosan kilátszott a bennem zajló krízis. Isten nem engedett el! Egy reggeli szentmise után, amit nem is ő mutatott be, kilépve a gyóntatószékből, ahol nem volt senki, aki könnyíteni szeretett volna a lelkén, megszólított:

– Látod, örökké üres a gyóntatószék, amikor én gyóntatnék, és nézd meg, milyen sor áll a másik előtt mindig. Mikor érem majd el, hogy hozzám is ilyen sorok legyenek? – Szinte

megsajnáltam. Igazán! Milyen szörnyű lehet ez egy papnak, még ha fiatal is! Elkapta ezt az együttérző pillanatomat, és megkérdezte:

- Reggeliztél már?
- Nem – mondtam –, a szentmise után szoktam.
- Szereted a zsíros kenyeret?
- Mindent szeretek.
- Nincs kedved velem reggelizni? Most fogok én is enni. Tea is van.

Ekkor lépre csalt a Jóisten. A zsíros kenyérnek és a teának nem bírtam ellenállni, és kezdett oszladozni bennem a „tolakodó pap”-kép. Barátságosnak éreztem, és őszintén szólva már nagyon szerettem volna valakivel beszélni, aki biztosan nem hitetlen, akit megbízhatónak tartok. Bizalmat ébresztett bennem a Szentlélek Mihály atya iránt.

A reggeli és ezután még sok-sok beszélgetés zajlott a „toronyszobában”. Akkor még nem tudtam, de ezen a furcsa módon indított el Jézus a „belső várkastélyba”, a Kármel világába. Ezt – amíg élt – Mihály atya sem tudta. A tisztánlátást ez ügyben nekem is csak sok évvel később adta meg a Lélek, egy másik Istennek átadott lelkivezető atyán keresztül.

Egy ilyen reggelizés – zsíros kenyér és csemege uborka, na és tea – valamint léleképítés után azt mondta:

– Tudod, hogy innen be lehet menni a kórusra? Nem akarsz egy kicsit odaülni? Az Oltáriszentségben vár téged az Úr. Itt legalább nem zavarnak meg, ha esetleg bejönnek mások is a templomba.

Kinyitott egy ajtót, a lépcsőházban, és bent találtam magam a kórus jobboldalán. Becsukta az ajtót. Sohasem voltam korábban a Szent Család templom kórusán. Leültem az egyik padra. A templomban azt hiszem nem volt senki. Félhomály volt. Kitapintható csend.

Szavakkal nemigen lehet leírni mi történt ott velem. Kettesben maradtam a Szentségi Jézussal. Egészen bensőséges, személyes találkozás volt ez, amely lelkem legmélyébe hatolt be. Megkaptam azt a bizonyosságot az élő Istenről, amit semmilyen tanítással, semmiféle – mégoly szent – könyvön keresztül sem lehet senkivel megértetni.

Nem tudom mennyi idő telt el. Semmilyen gondolatra, képre nem emlékszem, csak a bizonyosságra, hogy Jézussal vagyok, és nagyon jó dolgom van, semmiképpen nem szerettem volna megszakítani ezt az együttlétet.

Egyszer csak kinyílt az ajtó újra. Mihály állt ott.

– Te jó ég! Te még mindig itt vagy? Még jó, hogy nem zártalak be. Csak ellenőriztem, hogy minden zárva van-e, mert el kell mennem. Gyere, menjünk.

Úgy éreztem, hogy megzavartak. Elmentünk, de az a végtelen pillanat, ami nem tudom, mennyi órajárásnyi idő volt, máig bennem maradt, és bár volt idő, amikor halványodott a jelenlét bizonyossága az életemben – sohasem hagyott el. Bennem maradt ez az együttlét az Oltáriszentséggel, mint ahogyan beleégett a lelkembe a mai napig Mihály sokszor mondott figyelmeztetése: „Csak az Oltáriszentség, és a Szentírás!” – ennyi volt a tanítás, semmi mást nem fűzött hozzá, de megértettem. Máig a lelkiéletem sarokköve az Oltáriszentség és a Szentírás. Ezt az ajándékot is Mihály közvetítette nekem.

„Sárkányok!” – mondta pár hozzám képest idős hölgynek, akik körülötte voltak. Bántónak éreztem az idősekkel szemben. Meg is mondtam Mihálynak:

- Miért nevezed így őket?
- Csak viccből mondom, és nem mindenkinek. Ők is tudják. Nekik lehet ilyet mondani.

Egyszer az egyik néninek sok nyomora volt, igen bánatosnak tűnt – mesélte. – Próbáltam rávezetni, hogy semmi dolog nem történik az emberrel csak úgy ok nélkül. Egyre csillogóbb lett a néni szeme, én meg örültem, hogy kezdjük érteni egymást. Végül rám nézett elgondolkozva, és azt mondta: „Jaj atya! De szép ember!”

Ezt elmesélve Mihály elnevette magát. Egyszerre nevette ki saját magát, és a szituációt. Sokaknak nagyon sokat jelentettek a kirándulások, a titkos szentmisék a természetben. Őszintén szólva szerettem én is, de nekem a templom csendje, a tabernákulumban levő Jézus többet jelentett.

Egy alkalommal a diplomajtó belső oldalánál levő vitrinben, ahol a megvásárolható könyvek voltak kitéve, megláttam Avilai Szent Teréz akkor kiadott A tökéletesség útja, és a Belső várkastély című művét. Egészen bizonyos, hogy nem érdekelt volna, ha nem lett volna aláírva Mihály atya írásával: „nagyon mély lelki irodalom”. Na, gondoltam, akkor ez nekem való, mert a hit bizonyosságával egyidejűleg nem kaptam meg az alázatosság kegyelmét is. Megvettem. Nota bene a sekrestyés Feri bácsi, aki hozzám mindig igen kedves volt, mint később kiderült kármelita szerzetes volt, de a Rend újraindulásáig nem viselhette habitusát. Csak akkor tudtam meg, hogy kármelita, amikor az újrainduláskor visszamehetett a Rendbe. Arra azonban emlékszem, milyen örömmel adta el nekem ezt a könyvet. Gondolom akkoriban nem túl sokan vásároltak belőle. Szinte azonnal elkezdtem olvasni, de annyira nem szólt hozzám akkor, hogy elbizakodott orvostanhallgatóként úgy ítélt meg, hogy a Tökéletesség útja nem normális, nem életszerű. Éppen csak beleolvastam, és sajnáltam, hogy lépre mentem és megvettem.

Érdekes dolog, hogy Mihály atya már nem élt, amikor legalább tíz évvel később ugyancsak a Szent Család templomba jártunk gyónni. A gyónáskor az atya azt mondta nekem, hogy: „Hát ilyen az út a belső várkastélyba!” Akkor eszembe jutott, hogy volt nekem egy ilyen című könyvem. Attól féltem, hogy talán kidobtam vagy elajándékoztam, mert annyira idegen volt tőlem az a világ. Ekkor azonban olyan izgalom fogott el, hogy azonnal elkezdtem otthon keresgélni. Mindent feltúrtam, míg végül megtaláltam. Egyetlen éjszaka alatt elolvastam végig, mind a kettőt, és tudtam, hogy Szent Teréz felvett a Kármelbe. Kármelita lettem, és egyáltalán nem zavart, hogy családom van – nem is tudtam, hogy létezik világban élő rend is. Akkor még kommunista rendszer volt Magyarországon, rendi élet nem lehetett. Semmi nem zavart. Hisz már megtaláltam magam abban a „mély lelki irodalomban”, amit Mihály atya révén tett elém az Úr.

Amikor megismertem a férjemet, és szerelmes lettem, újabb válságot éltem meg, mert úgy éreztem, hogy megbántom a Jóistent azzal, hogy egy teremtménye van mindig a gondolataimban. Mihály atya volt, aki minket előkészített a házasságra. Megértette velem, hogy ha az Isten az embert férfinak és nőnek teremtette, ezzel azt is kimondta, hogy vannak, akik csak akkor lesznek teljes személyllyé, ha megtalálják, és soha el nem hagyják másik felüket, mert ketten lesznek egy. Együttal megértettük azt is, hogy ha szétszakítanánk – bármilyen megfontolásból – ezt az Isten által elgondolt és megvalósított köteléket, magunkat is megcsonkítanánk, tehát csakis holtomiglan-holtáiglan hűségben szolgálhatjuk az Urat, és teljesíthetjük be hivatásunkat, elfogadva a gyermekeket is, akikkel meg akar ajándékozni minket. Azt is mondta, hogy Istent egy házasságban csak akkor árulhatjuk el, ha a házasságban magunkat, és nem a másik örömét és boldogságát, érdekét, üdvösségét szolgáljuk. Amíg a házastársam a fontos, addig nem lehet baj Isten szolgálatával sem.

Mihály szolgálatán keresztül értettem meg, hogy teljesen mindegy, hogy az Evangéliumokat hány évvel később írták meg, biztosan pontosan adták vissza Jézus szavait és tetteit. Mihály ugyanis a házasságra történő előkészítés kapcsán számos olyan dologról is beszélt röviden, amiről akkor azt gondoltam, hogy bennünket nem fog érinteni. Csak néhányat említek:

– „Ha valami bántás ér okkal vagy ok nélkül, ne veszekedj, ne próbáld mindenáron védeni magad, vagy a tiedet. Ne veszekedj, hanem fussad körül a házat, amíg elmúlik az indulat. Semmit ne tegyél indulatból. Utána szabadon lehet értékelni, és jól lehet

megválasztani, mit kell tenni.” – Akkor én azt gondoltam, hogy mi ketten a vőlegényemmel annyira egyek vagyunk és leszünk, hogy miránk ez biztosan nem fog vonatkozni. Aztán mégis futottam vagy sétáltam néhányszor a ház körül, és a szükség óráján szó szerint jutott eszembe Mihály minden szava. – Azt is elmondta, hogy házasságok néha azért mennek tönkre, mert a nehézségekkel nem könnyű megbirkózni, és ilyenkor az élet nehézségeit a házastársak egymásra vetítik ki, és egymást hibáztatják olyan dolgokért, amire nincs is befolyásuk. – „Minden napot a holnap szemével, a tegnapot a ma szemével nézzétek!” – „Sohase feküdjetek le elrendezetlen problémákkal. Kérjétek bocsánatot egymástól, és békével hajtsátok le a fejeteket!” – „Minden nap találjatok Istennek legalább 15 percet imában. Lehetőleg közös imában. Akkor nem lesz hatalma felettetek a gonosznak.” – Amikor már három gyermekünk volt, nagyon komoly nehézségeink voltak, mert nem volt elég pénzünk, és csak megfeszített munkával, férjem nagyrészt saját kétkezi munkájával gyürkőzött azért, hogy otthonunk legyen. Nekem a gyerekek, az albérlet, mindkettőnknek ott volt még a kenyérkereső rendes munka. Utolsó csepp erőnket is igénybe vette ez a helyzet. Mihály rajtunk tartotta a szemét. Próbált segíteni amivel tudott. Félt, hogy a nehézségek meglékelik kis családjunkat. Biztosan sokszor imádkozott értünk, mert végül is a nehézségek, amelyek kis híján felemésztettek minket, megerősítették összetartozásunkat. Ebben az évben 35 éves házassági évfordulónkat ünnepeltük. Mihály képe ott van előttünk a könyvespolcon, amióta meghalt. Velünk van mindig.

Mihály hívta fel a figyelmemet arra, hogy nem az igazság szerint tanítanak minket az egyetemen. Embernek nincs joga az élet fölött rendelkezni: sem a szenvedő emberek életét megrövidíteni, sem magzati életet elvenni, még úgy sem, hogy az anya életének védelmére hivatkoznak. Egyedül Isten az élet és halál Ura. Akit szeretnek, az nem akarja siettetni a halált. A szenvedés végtelen érték is lehet, vagy esély a jó befejezéshez, mint a jobb latornak. Ha jónak tartja, Isten megtartja az életet, ha nem, annak oka van, amit mi nem mindig láthatunk át, mert „az én utaim nem a ti utaitok, az én gondolataim nem a ti gondolataitok”. Ha valaki meghal valamilyen okból, az Isten dolga, de ha mi ítélünk halálra akár egy magzatot is, akkor azt gyilkosságnak hívják.

Az alatt a pár év alatt, amíg sűrűn voltunk Mihály atya közelében, egy egész életre szóló municiót kaptunk, sőt talán nem félreérthető, ha arra gondolunk, hogy a nekünk juttatott értékekből másoknak is továbbadhattunk valamit. A tanítások ideje látszólag lejárt azzal, hogy összeházasodtunk. Látszólag.

Mihály atya szolgálatával nászmisében esküdtünk egymásnak örök hűséget. Ezáltal Mihály a maga részéről különleges módon is együtt volt velünk. Igen komoly nehézséget vett magára, mert férjem magyar anya és lengyel apa fia. Apósom nem tudott magyarul. Az én tanúm keresztanyám volt, aki csak magyarul tudott, a vőlegény tanúja az ő keresztmamája, aki csak lengyelül tudott. A násznép nagyobb része magyar ajkú, kisebb része lengyel volt. Mihály mindenkit be akart vonni a szent eseménybe. Az olvasmányt, a szentleckét akkor még szokatlan módon nem pap, és nem is a ministráns, hanem a vőlegény és a menyasszony olvasta fel: magyarul én, majd pedig ugyanazt lengyelül a vőlegény. Ugyanígy a hívek könyörgését is. Mi ketten vittük a békét is, ahogyan most már szokásban van, de akkor ez teljesen új dolog volt. Béke! Pokój! Kinek-kinek anyanyelve szerint. Ezzel még nem volt semmi gond, de Mihály hihetetlen hősiesen hirdette az Evangéliumot először magyarul, majd lengyelül is felolvasva. Leírtuk neki fonetikusán, mert egy szót sem tudott lengyelül. A család lengyel része annyira meghatódott, hogy később már arra sem emlékeztek, mi volt az Evangélium, csak arra, hogy lengyelül olvasta a minket eskető atya.

Sokat gyakoroltunk. Nagyon meghatott engem és a férjemet is ez a szinte emberfeletti küzdelme az ismeretlen nyelvvél. Isten szolgálja II. János Pál pápa szolgált hasonlóan

hihetetlen erőfeszítéseket téve látogatásakor a magyarul beszélő nyájért, és minden nemzet tagjaiért azok saját nyelvén szólalva meg, mint jó pásztor. Mihály is ezt tette értünk, pedig akkor még nem létezett II. János Pál pápa, csak Karol Wojtyła volt, akkor még Krakko érseke. Mihály magában hordozta az Egyház szellemiségét, jövőendő törekvését. Csodálatos.

Ő keresztelte a gyermekeinket is. Amikor utolsó megpróbáltatása kapcsán kórházba került, a gyerekek írtak neki kis szentképek hátán. Nagyon nehéz pillanat volt, amikor visszakaptuk ezeket a levélkéket a családjától...

Közös életünk első hét évét Lengyelországban éltük, bár a gyerekek itthon születtek, és itthon is keresztelte meg őket Mihály atya. Kezdetben sokat kellett a lengyel nyelvvel küzdenem. A szakmai és hétköznapi nyelvet hamar megtanultam, de gyónni nem tudtam. Korábban rendszeresen, minimum havonta gyóntam. Ennek a lehetőségnek a hiánya nagyon megviselt. Sokszor hazautaztunk, amikor csak szabadságunkból tellett. Ilyenkor Mihály minden dolgát félretette, hogy szolgáljon nekem. Néha csak átutazóban voltam Budapesten, szinte csak azért, hogy gyónhassak, és tanácsát kérhessem aktuális gondjaimban. Különös ajándékként ilyenkor a szentmisében az átváltoztatott nagy Ostya, a megtört Kenyér felével áldoztatott meg, akármekkora sor állt is az áldozáshoz. Félretette nekem. Ilyennel korábban nem találkoztam, és végtelenül meghatott, mert azt éltem meg, hogy minél nehezebb nekünk, Isten annál közelebb jön hozzánk. Azt pedig, hogy kinek mi a nehéz éppen, csak az tudja, aki egy adott helyzetben van. Biztosan vannak nagyobb nehézségek és katasztrófák is, és azoknak keresztényi megéléséhez fel is kell készülni.

Minket is ért igen komoly megpróbáltatás, olyan, ami eddigi életünk legnagyobb próbatétele volt. Hirtelen, váratlanul meghalt a harmadik gyermekünk, egy kisfiú. Az első órák sokkoltak minket, de utána ottmaradtunk ezzel a végtelen fájdalommal, amit nem lehet szavakkal kifejezni, és ami kicsit átalakulva ugyan, de elkísér minket életünk végéig. Besötétült felettünk az ég. Úgy éreztem, mintha a Golgotán lennék, amikor Krisztus meghalt. A tanítványok, akik ott voltak, azok sem értették, hogyan történhetett meg az? Mi alattunk is rengett a föld, és beborított a sötétség. Meghalt gyermekünk helyét a szívünkben, lelkünkben semmi és senki nem tudja betölteni. Akkor már Magyarországon éltünk újra, albérletben. Más segítséget nem tudtam elképzelni: Mihályt hívtam, hogy most aztán igazán nem tudunk ezzel mit kezdeni. Eljött hozzánk későn este, pontosabban éjszaka. Szó szerint lerogyott a fotelba. Rámnézett és azt mondta: „Miért, a tied volt?” – Ezután elaludt. Hihetetlen fáradt volt. Nekem olyan volt ez, mint egy hideg zuhany, de éppen ezért magamhoz térített. Nem lett könnyebb, de a szenvedés értelme, ezzel együtt az egész életem irányultsága is megváltozott.

Akkor kezdtünk el úgy imádkozni, hogy hálát adjunk azért, hogy a kisfiunk velünk volt, amíg lehetett, és megköszöntünk és megköszönünk azóta is mindent, amivel Isten megajándékoz minket. A megpróbáltatásokban keressük a tanulságot, fokozatosan megszabadultunk a felesleges kötődésektől. Szemünket az örök élet felé fordította Mihálynak ez az egyetlen mondata. Később elgondoltam, hogy bármiféle tanítás, vigasztalás csak még mélyebben belelökött volna a tehetetlen reménytelenségbe, a terméketlen kétségbeesésbe. Ezután is igen nehéz időkkel élünk meg még, de már nem remény nélkül. Talán minden szolgálata közül ezért vagyok Mihálynak a leghálásabb, mert ez volt az a pillanat, amikor lelkünkben nagyon rossz felé is mehettünk volna.

Igen sok történetet, eseményt lehetne elmondani, de egyet még szeretnék leírni. Mihály halála után néhány évvel a gyerekek sorban közeledtek a kamasz korhoz. Annyiszor szerettem volna tanácsot kérni tőle... Ilyenkor csak kimentem a Megyeri úti temetőbe

gyertyákkal felszerelve, a sírján elégettem a gyertyáimat, kibeszéltem a gondjaimat, és megnyugodtam. Velem volt. Egyszer a szívem mélyén teljesen világosan hallottam, amint azt kérdezi tőlem, hogy miért hozom ide a gyertyákat. Nem a sír az én lelkivezetőm. Szó szerint ezt mondta: „Van neked lelkivezetőd!” Otthagytam égve a gyertyáimat – hihetetlen béke és nyugalom lett a szívemben. Azóta nem voltam a sírjánál. Azt viszont már aligha tudnám megmondani, hogy gondolkodásomban, hitemben, mindennapjaimban mennyi vagyok én, és mennyire szövődött bele az Ő Istennek átadott élete.

Istent hordozta magában, ezért nem is tudok Mihályról írni, csak arról, Akinek köszönhetjük őt.

Sok olyan testi-lelki barátom, testvérem van, akiknek ugyancsak Mihály volt a lelkiatyja, de akiket az ő életében nem ismertem. Valahogy a közös hang, azonos gondolkodás összehozott velük, és egyszer csak kiderült, hogy az ő személye, szolgálata kapcsol össze minket még halála után is.

Méltóképpen nem lehet beszélni Mihály atyáról másként, mint az ő Istennel átítatott, hiteles életéért hálát adva a Teremtő Istennek!

DEO GRATIAS!

Fodor Kati és Gyuri

Mihály atyára visszaemlékezve nagyon sok történetet felidézhetnék azokból az évekből, amikor velünk volt: humorosakat, érdekeseket, izgalmasakat is. Mégis nekünk a legfontosabb az ő egyéniségében az a hihetetlen kitartás, bölcsesség volt, ami a mi életünk fordulópontját jelentette.

Ő volt az, aki minden szentmise végén előbb volt a templom kapujában, mint mi hívek (ma sem tudom, hogy csinálta?), és minden alkalommal megszólított minket, hívott minket a házaspárra, lelkigyakorlatra és egyéb programokra. Ezeket a meghívásokat udvariasan ugyan, de nagyon sokáig visszautasítottuk, amin ő soha nem sértődött meg, nem tett szemrehányást, csak újra meg újra hívott.

Persze eljött az idő, amikor már nem lehetett visszautasítani őt, és elmentünk vele a varázslatos mecseki házába egy lelkigyakorlatra. Hitéletünk fordulópontja volt ez, mert itt indultunk el azon az úton, hogy úgynevezett vasárnapi keresztényekből, hétköznapi keresztényekké válva, a mindennapokban is igazán az Istenhez akartunk tartozni. Úgy gondolom, hogy az Örök élethez vezető útra terelt minket, mint a gyerekeket az okos szülő, vagy a jó pedagógus a tanítványát. Ez is ő volt, és hálával emlékezünk rá mindig.

Kárpáti Gyöngyvér

A félelem elleni közösség – Mihály atya lángoló istenszeretét megismertem a Szent Család templomban elhangzott beszédeiből. Ezt a lelkesedést mindannyiunkban fel akarta gyújtani. Minden szentmise után lebegő reverendában kirobogott a templom elé. Ez teljességgel szokatlan volt abban az időben. A Kádár-korszakot éltük, amikor a „puha” diktatúra titkosszolgálati lehallgatásai, megfigyelései tarthatták félelemben, vagy intették óvatosságra a hívőket. A hit, a vallási közösségek cselekményei ténylegesen a templom falai közé voltak beszorítva.

Ezzel szemben nálunk, a Budapest, VI. kerületi Szondi utcában a templomlépcsőn megállva egymásnak köszönő, egymással ismerkedő kis csapat jött létre. A kettesével-hármasával beszélgető emberek között jött-ment a sötét sünihajú, fekete keretes szemüvegű, csillogó szemű fiatal pap. Gyerekekhez, öregekhez, nőhöz, férfőhöz egyaránt megtalálta a

szívet-lelket melengető szót. Sokakkal beszélt, de nem sokat. Mindig csak azt a pár mondatot, ami épp a legszükségesebb volt az adott személynek, ami megnyitja a jó, a szép, az igaz felé. Mi mindannyian örültünk, hogy új káplánunkkal személyes kapcsolatunk alakul, és közben észre sem vettük, hogyan terelget egymás felé minket Mihály atya. A Szentlélek kegyelme, a saját karizmája által szötte közöttünk az istenszeretet és emberszeretet közös hálóját. Ő mintha már akkor készült volna a nagy, örök útra, önmagát közöttünk „fölslegessé” téve, és mi közben egymásra figyelve igazi közösséggé váltunk.

Hétköznapiak – Sok hívő ügyetlennek érzi magát a papokkal való hétköznapi kapcsolattartásban. Az ünnepnapok mások. Egy esküvő, egy keresztelés, temetés, lakásszentelés ünnepe magától értetődően adja a családban a pap jelenlétét. De hogyan hívjuk meg a plébánost, a káplánt egy egyszerű vasárnap, uram bocsá', hétköznapi?

Mihály atya ennek a terméketlen töprengésnek sem időt, sem teret nem adott. Ő maga ment el a plébánia híveihez. Nem feltérképezve a lakóközteret és időbeosztást készítve, majd kipipálva a látogatásokat. Nem! Oda ment, ahol szükség volt rá! Hogy hogyan tudta meg az építkezés, beázás, bútor szállítás, betegség... stb. szükséghelyzetét? Úgy, hogy a szeme, füle de főleg a szíve mindig nyitva volt.

Abban az időben én sem nem építkeztem, sem beteg nem voltam. Mihály atya mégis beállított hozzám, hozzánk. Úgy emlékszem, egy verőfényes nyári szombat délelőtt volt. Laza családi házimunka végzés, gyors főzés, gyerekzsivaj, kis takarítás, utána uzsgyi a Városligetbe. Nem várunk senkit – és valaki mégis csenget váratlanul: a kinyitott előszobaajtó fényáradatában Mihály atya áll. Fején (a jól ismert, elcsúfító, sötétkék, fejbéhuszott svájcisapka tetején) egy hatalmas gyümölcsös rekesz. Én csak ámultan állok, kérdéseket dadogok. Miért? Úgy gondolja, mi rászorulunk? Nem lenne egy valódi nagy családnál nagyobb szükség a gyümölcsre? – Erre Mihály atya határozottan közli, hogy már a három emeletre felcipelni is elég volt, és most már szeretné a súlyt sürgősen letenni a fejéről. Aztán otthonosan beteszi a konyhába a temérdek édes, illatozó sárgabarackot. Férjessel kezét fog, a gyerekeket megnevetteti, és már megy is tovább...

Soha életemben nem főztem be sárgabarackot. A „rendszer” által elnyomott diplomás, éjszaka is dolgozó nők kicsire szabott szabadidejét igyekeztem lelkiismeretesen beosztani a családdal, a gyerekekkel, a házimunka között. Ezt Mihály atya tudhatta, tudta rólam. Vajon mit akart a sárgabarackkal? Mai napig gondolkodom rajta. És közben tudom, a sárgabarack is, és minden a világon Isten még nagyobb dicsőségét szolgálja.

Szarvasbögés – Mihály atya sorban minden fiatalabb felnőttet megszólított a templomlépcsőn, jöjjön közös kirándulásra! Szarvasbögést megyünk hallgatni. Ez is olyan meglepő volt, mint bármi Mihály atyával kapcsolatban. Mert a szarvasok bögése, e szép agancsos nászinduló, csak alkonyat után hallható az erdőben, így a kirándulás az esti órákban lesz. Hegyet mászunk sötétben? Dobogókőre megyünk autóval. Mindenki, akinek van gépkocsija, a szabad helyekre fogadjon be útitársakat! Indulás a templomunk elől. Férjessel a templom elé gördültünk a Mihály atya által megadott időpontban. Pár ember, semmi tumultus. Amint megálltunk, Mihály bemutatott, beültetett egy fiatal párt, és már indulhattunk is a Pilisbe. Az úton az ismeretlen jegyespárral beszélgetve kiderült, mi nők egy munkahelyen, azonos kórházban dolgozunk. Azóta egy életre szóló barátság lett a két család között. Véletlen? Nem hiszem! Mihály atya a figyelmes lelkivezető és fantasztikus szervező által létrejött apró csoda.

Dobogókőre érve, a természet rejtekén derült ki, milyen sokan vagyunk együtt. Mihály atya körültekintő szervezése által külön-külön indulva, mégis milyen sokan jöttek el a plébániánkról. A zseblámpák fényénél közös örömmel, izgalommal indultunk óvatosan beljebb az erdőbe. Egy magaslaton megálltunk, és a kis völgyben alattunk megjelentek, akik miatt jöttünk: égnek emelt torokkal, hátraszegett agancssal bögték a szarvasok. Gyönyörű

volt. Mi, emberek, lélegzetviesszafojtva húztuk meg magunkat e nemes állatok birodalmában. Ez az ő otthonuk. Milyen kifejezhetetlenül szép lehetett a közös otthon, a Paradicsom!!!

Aztán Mihály atya tovább vezetett bennünket egy tisztásra. Fából ácsolt asztal a közepén. Mintha most találta volna. Jó lesz oltárnak! – mondta. Ekkor jöttem rá, amit többen valószínűleg már tudtak, hogy kirándulásunk igazi célja a szentmise.

Köszönet Istennek azért, amit aznap Tőle kaptunk. Káplánunk vezetett Hozzá bennünket, miközben ő maga vigyázott ránk, több értelemben. Először, a szervezés időszakában vigyázott, hogy ne essünk a kibeszélés, a fölösleges fecsegés bűnébe. Szarvasbögés! – ennyit tudtunk. S ha e kisebb bűnt nem követtük el, nem lettünk szervezkedők, a szocialista államhatalomra törők – mint családjainkban apáink, elődjeink –, és elkerültük az igazi veszélyhelyzetet. Megtanultuk, hogy fontos a kigyó-okosság.

Húsvéthétfő – A nagyheti szertartásokon való részvétel, a húsvétvasárnapi mise, majd a nagycsaládi sürgés-forgás után a Húsvéthétfő programja lazábbnak indult. Nem kell korán kelni, alhat az egész család – gondoltam. Mély álmunkból nem szűnő csengetés riaszt fel. Döbönt kérdésemre férjem válaszol: Hajnali 5 óra. Mint családját védelmező férfi megy ki pizsamában az ajtóhoz. Már szalad is vissza: Húzz fel gyorsan egy köntöst, jönnek a locsolók! – És íme, szódásüveggel a kezében Mihály atya, mögötte négy-öt vigyorgó nagykamasz. Már nyomják a spriccnit. Ébreszt a hideg szódavíz. Hol a fürdőszoba? Hol alszanak a lányok? – kérdezik. És Mihály atya intésére a lelkes fiúk vizet engednek vödreikbe. Azzal loccsintják nyakukon lányainkat, akik nem tudták a paplant elég gyorsan a fejükre húzni.

A hagyományos falusi locsolás vízzel történt Magyarországon! Milyen tiszta, milyen egyszerű. Nincs másnapos, kölniktől szédülő, „illatozó” fej és környezet. Mihály atya nevetése kihallatszik a lányok sívítása, a fiúk harsogó hahotája közül. És már rendezi a kamaszok sorát. Indulás tovább! Semmi kínálási lehetőség. Pénzt, pálinkát úgysem adnánk. Elviharzanak, a folyosón trappolnak. Az ajtóban kezemben marad a festett piros tojás.

Örömet okozni – bátran, körülményeskedés nélkül!

Bízni az emberekben – hogy a szándékban felfedezik a jót!

Ellenszolgáltatást nem várva, önzetlenül cselekedni, adni!

Élni a főparancsot – a szeretetet!

Harkányi Gábor

Mihály atya olyan ember és pap volt, aki a kettő ötvözetét mesteri módon művelte. Legfőbb értékének azt tartom ma is – és azóta sem találok ilyen pappal –, hogy a krisztusi tanítást olyan frappánsan átvitte a gyakorlatba. Úgy is fogalmazhatok, hogy nagyon gyakorlati ember volt. Prédikációit, tanítását azért szerettem, mert nagyon jó hasonlatokat és példákat tudott mondani a mindennapi életből.

Lássunk egy esetet! Egyszer valaki megkérdezte, hogy mi a véleménye a házasság előtti csókolózásról. Erre a következő példát mondta a bójtról. A hústilalmi napon húst enni nem szabad, de a kolbászt szolgolhatni lehet. Az sem tiltott, hogy a kolbászt megnyaljam. De ha már nyalogatom, akkor le is harapok egy falatot és szopogatom. Még mindig nem ettem ezzel húst. Jaj, lecsúszott éppen a torkomon, sajnálom. A csókolózás is hasonló, mert megállni nehezebb, mint nem elkezdni. Ilyen a bűnre vezető alkalom.

Nagyfokú empátiával rendelkezett. Mindig tudta, hol, kinek, miben kell segíteni. Jó szervező volt. Nem ismert lehetetlent. Megemlétek néhány esetet a saját életéből.

Amikor hívott, azt mondtam neki, hogy az ő lelki foglalkozásaira nem tudok elmenni a feleségemmel együtt a kis gyerekünk miatt. Erre egyszer csak beállított hozzánk, és hozott magával egy vigyázót, aki addig ott maradt, amíg mi elmentünk a közös foglalkozásra. Ettől kezdve mindig működött ez a megoldás, akkor is, amikor már Budapestről elköltöztünk.

Egy alkalommal lelkigyakorlatra keresett helyet. Már Nagykovácsiban laktunk, de még nem volt kész a felső szint a házban. A beton burkolat sem volt még meg. Sebaj, mondta. Ragyogó hely. Szerzett betonkeverőt, a közösségből embereket hozzá, lebetonoztuk a felső szintet, és indulhatott a lelkigyakorlat.

Mint gyakorlati, kétkezi munkát is szívesen végző embert akkor ismertem meg, amikor a Szent Család templom teljes villanszerelését együtt csináltuk vele. Sokoldalú, sok mindenhez értő gyorskezü ember volt. A közös foglalkozások közé nemcsak a hittantanulás, a lelkigyakorlat tartozott, hanem a közös munka is.

Egy másik alkalommal egyik társunknak a balatoni telkén segítettünk a sziklába pincét vájni. Úgy végeztük ezt a nem könnyű munkát, hogy a szomszéd megkérdezte, mennyit fizet ezeknek az embereknek, hogy így dolgoznak. Az illető szóhoz sem jutott, amikor azt mondta, hogy ő csak a lelkesedést oltotta belénk.

Szerettük az őszi szarvasbögés hallgatáshoz kapcsolódó éjféli misét a szabadban. Élete egyik legnagyobb műve a Konkordancia, a könyvben összegyűjtött Szentírás idézetek elkészítése volt. Hatalmas vállalkozás volt ez akkor, még számítógép nélkül.

Szerettük hallgatni, akár prédikációit, akár lelkigyakorlatait. Logikusan felépített, sok gyakorlati tanáccsal tűzdelt mondanivalója megmaradt bennünk. A humort és a komolyságot is kellő mértékkel vegyítette. Úgyesen művelte az építő és segítő kritikát.

Fáradhatatlan, szinte soha meg nem álló, sokoldalú tevékeny élete alapján nem csodálkozom, hogy ilyen rövid életkor alatt megélte azt, ami másnak kétszer annyi ideig tart. Amikor már látta, hogy nemsokára eltávozik tőlünk, azt mondta, hogy ezután már rajtunk a sor, álljunk meg a saját lábunkon, ő majd fentről segít. Elmondhatom, hogy ilyen lelki és baráti kapcsolatot azóta sem találtam. A mércét őhöz mérem. Fényképét kiemelt helyen tartom a lakásban. Imáimban gyakran kérem segítő közbenjárását. Az utódoknak a jó példáit, történeteit közkinccsé teszem.

Nádudvariné Ági és Nádudvari István, „Lombik”

Mihály atyával kapcsolatban mindenek előtt megemlítenék és fontos dolgot: közösségünkben nem hívta őt senki sem atyának! Egészen hozzánk, mindannyiunkhoz tartozott – így hiányát sokáig éreztük! Hosszabb kihagyás után Rá emlékezve folytattuk a hittant, Kemenes Gábor atya felügyelete alatt, kisebb létszámmal ugyan, de lelkesen.

Amikor Mihály atyát megismertük, a feleségemnek eszébe jutott, hogy a középiskolai Matematikai Lapokban találkozott már nevével. Ágim gimnazista korában rendszeresen beküldte az újságnak a megoldott matematikai feladatokat. Az így kézhez kapott lapokban találkozott Opálény Mihály nevével, aki rendszerint előkelő helyet foglalt el mind a matematikai, mind a fizikai feladat megoldók listáján (az 1961. évi 4. szám a III. osztályos Mihályt a 3. helyen 81 ponttal említi.)

Mi nem a Szent Család Plébánia közösségéhez tartoztunk, Óbudán laktunk és a Kórház utcai Szt. József templomba jártunk. Az ő „bűvkörébe” Gábel József kománk révén kerültünk, így sokszor előfordultunk a Szondi utcai templomban. Eljártunk a hittanóráira, a nevesebb ünnepekre. Szentmiséin elhangzó igehirdetésével valóban fellelkesített bennünket, a lelkünkre beszélt, és ha megfogadtuk tanácsát, az a javunkra vált. Felkészültsége abban is megnyilvánult, hogy az újszövetségi szövegmutató szótárt, a Konkordanciát megalkotta. De álljunk meg itt egy pillanatra! A toronyszobában járván számtalan papírdarabot láthattunk, melyeken egy-egy név, rövid idézet szerepelt számmal, számokkal. Temérdek elfoglaltsága mellett, vajon hogyan szakított erre időt?!

Kezdetben a templom alatt a pincében tartotta hittanait, majd a felépült emeleti nagyobb hittanteremben. A fiatal házaspár közé tartoztunk. Hittanórái egyéniek voltak, számtalan „temetői” vagy egyéb viccet szűrt mondandói közé, ezzel is felrázva hallgatóit, mert bizony a

napi munka után voltak szundikálók. Nagyon élethűen utánozta például az illuminált részeg hangját. Emlékeztetőül felidézném egyik történetét: „Két barát a kocsmában elbúcsúzik egymástól, az egyik ott marad, míg a társa a temetőn keresztül hazafelé tartva beleesik a nyitott sírgödörbe. Elalszik, de hajnalra felébredve fázik, és hangosan vacog a foga. 'Jaj de fázom!' – kiáltja. A társa, aki éppen akkor tántorog arra, részeg hangon odaszól: – 'Úgy kell magának, minék hányta le magáról a földet!'" – Bibliamagyarázatai világosak, mindannyiunk számára érthetőek voltak.

Abban az időben még szószékről hangzott a prédikáció, és az egyik társunk apró gyermeke a padok között elcsatangolt. A szülő, nehogy a hívek figyelmét elvonja, a padok között szinte kúszva igyekezett a fiát elcsípni. Ám amikor a gyermek közelébe ért, ökelme mindig tovább iramodott, így a szülő újra és újra levegőbe markolt. Mi láttuk ezt, de Mihály fentről még jobban látta, és hogy el ne nevesse magát, körmével erősen a saját kezébe markolt. Ezt a legközelebbi hittanon mesélte el nekünk, ahol az illető szülő is jelen volt.

Lelkigyakorlatain, akár Ő tartotta, akár meghívott valakit, mindig ő főzött, mosogatott, és szolgált ki mindnyájunkat. Azt az odaadó szeretetet táplálta belénk, amely mindent ad, anélkül, hogy az tehernek látszana. Volt úgy, hogy ezeken a helyszíneken éppen azelőtt betonoztuk le közösen a földemet, ahol azután alhattunk, vagy kimeszeltük a szobát, ahol tartózkodtunk. Gyermekeinket erre az időre, ismerős szárazdajkákra bízta, hogy mi szülők ne aggódjunk, mi lehet velük. De ugyanígy gondoskodott mindenről és mindenkiről: ha valakinek szüksége volt segítségre, szerzett megfelelő embert.

Családokat támogató, határtalanul segítőkész ember volt. Ezt táplálta belénk is! Hihetetlen szervező képességével megoldotta a sorra nagyobb méretű lakáshoz jutó nagycsaládok költöztetését. Az illetőnek csak a fuvart kellett biztosítani, a cipekedést a kijelöltek vele együtt elintézték. Természetesen a végén a háziasszony traktálta meg a fáradt, de jókedvű „alkalmi” hórukk-embereket. Az igazsághoz azonban az is hozzá tartozik, hogy ha Mihály valakinek azt mondta, hogy ekkor és ekkor legyen az adott helyszínen, az illető pontosan ott is volt, senki nem bujt ki a feladatok alól. Többek között Gávelék, Lackovitsék, Wertánék költöztetését – a sajátunkat nem számítva – említhetjük. Volt, aki többször is költözött. Gável Józsiéknak az Aradi utcába történő költözését a magassföldszinti ablakon keresztül bonyolítottuk le, ekkor egy ötliteres uborkásüveget a párkányhoz ütöttem. Más kárra nem emlékszem. Vigyáztunk egymás bútoraira, dolgaira.

Mi Óbudán a Kórház utca 10. emeletéről a Polgár utcai betonház 9. emeletére költöztünk. A gondnok ilyenkor mindig lezárta a liftet, nehogy a megterhelés miatt elromoljon, ezért úgy oldottuk meg a lépcsőmászást, hogy a gurtnis párok három emelet megmászása után, átadták terhüket egy másik párnak. Így „csak” három emeletet cipekedtünk egyszerre, ezt még ki lehetett bírni.

Pár év múlva már hat gyermekünk volt, Marika lányunkat születés után a Schöpf-Mérey kórházból Mihály hozta haza. Olyan szűkösen éltünk a betonházban, hogy a kiságyból le kellett vágni, hogy beszoríthassuk a sarokba. Hosszabb kérvényezés után kiutalták számunkra a nagyméretű, de lepusztult Tátra (akkor még Sallai Imre) utcai lakást. Felújítás után társaink segítettek kitakarítani (pl. 36 ablakfelületet kellett megtisztítani). Így a Polgár utca 9. emeletéről a Tátra utca 2. emeletére költöztünk. Ezért Mihály, okulva az előző költözésnél tapasztalt liftlezárást, már hajnali 5 órára odarendelte társainkat, hogy addig, míg a gondnok felébred, amit lehet, cipeljünk le, és ne kelljen kilenc emeletet megmászunk. Egy háromajtós szekrény nem fért ki a lakásból, azt minden esetben szétszedtük. Lapjait Mihálykánk a szomszéd ajtaja mellé támasztotta, hogy ha feljön a lift, berakhassuk. Egyszerre éles csengőhangot hallottunk, egy álmos hang kiszólt: rögtön! Kiderült, hogy a sorakozó ajtólapok benyomták a csengőt, melyre megjelent borzasan pongyolában a szomszéd asszony. Még nem volt 6 óra.

Természetesen a költözés utójátéka az volt, hogy az új lakásban az illetőnél gyűltünk össze Szilveszterkor, és a közös mise egyben hálaadás volt az új otthonért. De visszatérek még a Tátra utcai lakáshoz. Olyan méretű volt a kamrája, mint egy kis lakás felszobája. Erre azokból a deszkákból, amelyeket Mihállal végzett éjszakai guberálásunk gyümölcseként felhalmoztunk, és most a Trabantja tetején hozzánk érkeztünk, Gável Laci fogással polcokat eszkábált – mert neki természetesen volt körfűrész is. Nagyon praktikus lett, minden polc olyan magas volt, amilyent az üveg magassága megkívánt.

Mihály atya fáradságot nem kímélve ellátta a nagycsaládosokat Porpáczi Károly bácsi termelte – nem első osztályú, de fenséges ízű – őszibarackkal. Hozzánk még Szentendrére is eljutott vele: amikor reggel felébredtünk, a küszöbön volt a láda barack. Volt úgy, hogy egy paradicsommal teli gyermekkaddal állított be: Ági, ezt főzd be! – Ilyenkor persze mindent félre kellett rakni, a befőzés halaszthatatlan volt.

Gável Józsvival egyszer egy ismeretlen illetőhöz mosógépet szállítottunk. „Honnan hozták? – kérdezte az illető. – Mi csak szállítók vagyunk... – mondtuk. Máskor pedig, amikor egy elhunyt öreg néni hagyatékát osztottuk szét, egy rövid zongorával nem tudtunk mit kezdeni. Azt tanácsoltam, vigyük Gável Józsefhez, mert ő lakik a legalacsonyabban, a magasföldszinten. Becsöngettünk, de nem voltak otthon. Erre mi a zongorát odatámasztottuk az ajtóhoz. Mint kiderült, Józsi magán kívül volt, amikor hazaért, de valahogy bekerült a lakásukba a zongora. Eredményesen használták: Gellért fiuk Zeneakadémiát végzett.

Mihály megszervezte Wertán Zsolt komám Zánkán építendő jókora ház pincéjének kiadását is. Számos barátunkkal együtt nagyon lelkesen dolgoztunk, csak a déli pihenőnél loholtunk le a Balatonhoz egy kis megmártózásra. Ezt látva a szomszéd irigykedve kérdezte Zsoltot, hogy honnan szerződtette ezeket, az embereket. Közben egy olyan fészkerben laktunk, ahol háromemeletes, keskeny ágyak voltak. Ugyanitt az emésztő kiadásánál Zsolt sziklát fogott. Megint csak Mihály segített: kölcsönöztem a Gázművektől egy Pionír bontó kalapácsot, betettük a Trabantjába, és uzsgyi Zánkára. No de benzin nélkül a Trabant sem megy, ezért irány az ismerős benzinkutas, akitől Mihályunk ingyen kapott benzint. Trabantjával csodákat művelt. Sok emberen segített: építkezéshez anyagot vitt, guberált bútort szállított. Egy ízben vaslemez is, mely a rázkódás miatt a köteleket elvágva a kocsni mögött landolt a földön. Praktikusságra törekedett: a díszes bútor az ő szemében haszontalan volt, ha a célnak nem felelt meg.

Nem szégyellt bármilyen munkát elvégezni. Példa erre, hogy amikor a nővéreknél tanított, és eldugult a csatorna-összefolyó, szerzett gázálcot, leszállt az üregbe, és kitisztította a vezetéket. Villanyt szerelt, templomlépcsőt bontott, cipekedett, szentjeit mosta a templom ormán kiállva, a templom meglazult cserepeit helyre rakta, és még sorolhatnánk.

Szeptemberben holdtölte idején szarvasbőgéskor gyülekeztünk a Dobogókő felé vezető úton, utána pedig „tábori misét” tartott. Ha valahol „találkozóra” hívott bennünket, mindig csak a helyszínen találkoztunk, így igyekezett kivédeni az esetleg őt figyelő besúgókat. Ezért vitte el gyermekeinket is Kisújbányára, akik máig emlegetik az ott szerzett élményeiket.

Télen, ha leesett a hó, szánkózásra invitált bennünket. A Hármashatár-hegyen történt: András fiam sálja elveszett, erre ő a sílécén odakanyarodva a saját sálját tekerte fiam nyakára. Ezt a fekete sálát Ágim kötötte neki. (Egyébként nehezen fogadott el bármit!) A tizedik² születésnapjára Ágim egy elefánt alakú tortát sütött, mire egyik társunk megkérdezte: – Hol vettél ilyen alakú formát? (Az alakzatot szabályosan kiszabta feleségem.)

Néha esténként megjelent annyi társunkkal, ahányan az autójába fértek. Legendás aktatászkájából előkerültek a zsolozsmás füzetek – még gépelve –, és együtt zsolozsmáztunk.

² Mihály atya 1944. február 29-én született, így csak minden negyedik évben volt születésnapja. 40 éves korában ünnepelték a „tizedik” születésnapját.

Volt, amikor elhozta a Torinói Lepelről készült diaképeket, és azokat magyarázva vetítette le. Sokszor csak elbeszélgetett velünk. Ha bármi problémánk volt, hihetetlen éleslátással adott tanácsot.

Temetésén sorba állva, egy-egy szál virággal róttuk le hálánkat, szeretetünket. A sírhalmom hatalmas domb emelkedett a virágokból. Egy idegen meg is kérdezte: – Ki volt ez a „nagy” ember, akinek a temetésére ilyen sokan eljöttek?

Sillye Jenő énekét – ez szent meggyőződése – Mihálykánknak írta: „Nem féltem életem, csak hogy végig fussam a pályám, feladatom teljesítsem, melyet Jézus bízott rám.” Ő valóban végigfutotta!

László Vilmosné, Médi

1976-ban maradtam egyedül férjemtől és 22 éves lányomtól – akkor még azt éreztem, hogy egyedül. A Szűz Anyától nem, mert ő vezetett engem. Fontos beszélő volt Jézussal. Mihály atya ült a gyóntatószékben. Ő ellátott, segítséggel – útravalóval –, majd utánam jött, és azt mondta, hogy ha bármire szükségem van, bátran szóljak neki.

Mindig gondja volt rám. A feladatokat csak úgy ontotta: táboroztattunk, befőztünk, betegeket ápoltunk, rászorultakon, özvegyeken segítettünk. Erőssége volt a nagy családok támogatása. Az özvegyet gyermekével együtt elhelyezte, máskor az ablakon bemászott, és mire megjöttek, az éléskamrát feltöltötte. Adventben tudta, hogy milyen gondja van a családoknak. A Rorátéról hazatérve egyik az ajtajában WC-csészét talált, a másik egy centrifugát. Áradt belőle a szeretet, a másokra való figyelés. Soha semmit nem tartott meg magának. Ha kapott valamit, pl. süteményt, kolbászt stb., a kilences mise után szétosztotta a gyerekeknek.

Tudott bátorítani, segíteni, feladatot adni. Ha egy-két napig nem látott, becsengetett, hogy van-e gondom, tud-e segíteni. Elmondtunk a zsoltókat, és ment tovább.

Volt, hogy egész éjjel paradicsomlevet főztünk, hogy majd Karácsonykor szétosztjuk az időseknek. Pár nap múlva megjelent, hogy visz egy családnak paradicsomot. – Annak a családnak? – kérdeztem. – Igen, annak a nagycsaládnak – válaszolta. – Így próbáljuk őket rávezetni, hogyan lehet másoknak segíteni. – Mindenkire volt gondja, igazi atya volt. Egyik idős bácsinak naponta injekcióra volt szüksége. Szólt, hogy két napra szükség lenne rám – és nyolc év lett belőle. Naponta kétszer jártam hozzá, néha szomorúan. De Mihály atya így biztatott engem: – Ne aggódjál! Majd amikor neked szükséged lesz rá, Isten melléd is ad segítőt. – Nagyon sok erőt kaptam Tőle, mindig vidám, jókedvű volt. Hozzánk járt a rendelőbe vizsgálatokra. Nagyon is jól tudatában volt a vizsgálatai eredményének, de az nem érdekelte, ott is nevelt, segített a betegeknek.

Ki volt Mihály atya? Mit jelentett a Szent Családnak? Talán nem túlzás azt mondani: mindent. Neki mindenkire volt gondja, számon tartotta mindenkinek a problémáját, és a segítségére sietett. Számára nagyon fontos volt a fiatalokra való figyelés, de törődött az idős, egyedülálló emberekkel is. És ezt mind észrevétlenül tudta megtenni. Ő mutatta be nekünk a Benczúr utcában lévő idősek otthonát, ahová bizony nagyon sok jó családban fölöslegessé vált anya-apa került be, akik aztán megkeseredett emberek lettek. Őket is ügyesen tudta vezetni. Embereket szervezett be, velük és Mihály atyával rendszeresen látogattuk őket, és rövid idő után vidám, nevető emberré váltak. Várták a találkozást Mihály atyával, aki csak ennyit mondott: Nem az a fontos, hogy ő hol van, hanem, hogy Jézus mindenhol velünk van.

Halálhíre mindenki számára döbbenet volt, a templom aznap teljesen tömve lett – de olyan csend volt, mintha üres lett volna. Sokunk számára nyitott kérdés, hogy miért ment el tőlünk egy ilyen értékes ember. Tudjuk azonban, hogy ott nagyobb szükség van rá. A szívünkben nagy űrt hagyott – de onnan többet tud segíteni.

Megyeri Mártonné, Ili

Opálény Mihály atya számunkra igazi pap és ember volt, akit elfelejteni nem lehet.

Fiatal házások voltunk, amikor a Szent Család plébániatemplomba jött. Ő általa kegyelmet, áldást kaptunk az Istentől azáltal, hogy hozzánk küldte Mihály atyát papnak, és jó pásztornak e kis nyájhoz. Mindenkivel sokat foglalkozott, a gyerekektől az idős korosztályig egyaránt. Magát nem kímélve fáradhatatlanul törődött híveivel, a családokkal. Igazi társasági Szent Családos közösséggé formált bennünket.

Ellen tudott állni a kényelmi csábításoknak annak érdekében, hogy csak a hívekkel foglalkozhasson éjjel-nappal. Alázatos volt, így sugározva Isten kegyelmének tüzeit a rá bízottakra. Mihály atya személyéből megragadott minket a komolysága, alázatossága, határozottsága, egyenessége, a jóra való elszántsága. Sziklaszilárd jellem volt, a tisztesség, az adott szó becsülete, tetteinek és következményeinek felvállalása jellemezték. Ha segítséget kellett nyújtani, nem ismert fáradságot és határt. Bernadett gyermekünket ő keresztelte meg.

A házásokat összehozta, barátokká alakított bennünket, még ma is, mindig összetartunk. A házások hittanórája külön élmény volt számunkra. Este fél kilenckor kezdődött, és rendszerint sokan összegyűltünk. A gyermekekről gondoskodott, ő maga szerzett embert, aki addig vigyázott gyermekeinkre, amíg hittanon voltunk. A mi gyermekeink vigyázója Porpácziné Valika néni volt.

Minden év szeptemberében elmentünk egy este szarvasbögésre a pilisi erdőbe. Nagy élmény volt számunkra a szabad ég alatti gyertyafényes szentmisézés, melyet Mihály atya tartott. Azt a lelki feltöltődést semmi sem pótolta. Utána zsiros kenyér teával – és vidámság következett. Valami csodálatos volt az a hangulat.

A nyári lelkigyakorlatok a Mecsekben voltak megtartva, ahol mindenki jól érezte magát. Reggeli imák után következett a közös reggeli, utána mindenki külön elment egy magányos helyre, ahol gondolatait Istenre bízhatta, életről, családról elmélkedve. Madarak énekeit élvezhettük. Reám mindez nagy hatással volt, szinte szárnyalt a lelkem. Amíg mi elmélkedtünk, Mihály atya minden nap megfőzte a finom ebédet. Vacsora előtt is imádkoztunk, mindenki a saját szavaival, hangosan. Könyörögtünk, hálát adtunk Istennek. Esténként legtöbbször szentmise is volt. Felemelő, csodálatos élményt adott számunkra, nem lehet elmondani, csak a lelkünkben érezni. Vacsora után mindnyájan felszabadultan éreztük magunkat, sokat nevtünk, jó hangulat kerekedett.

Volt, hogy elmentünk kirándulni az erdőbe. Útközben szedegettem sok csipkebogyót, hogy egy rózsafüzért készítek Mihály atyának. Itt jegyzem meg, soha nem fogadott el ajándékot, csak olyat, amit mi saját magunk készítettünk. Másnapra kész lett, és a fiúk fából készített keresztje is, amire mindenki ráírta a keresztnevét. Utolsó nap adtuk át az ajándékot, és a nagyra sikerült rózsafüzért örömmel a derekára kötötte. Babérkoszorút is fontunk, azt is a fejére tette. Ez volt a mi ajándékunk a sok fáradságért és a finom ebédéért. Úgy tudom, ezt a rózsafüzért a koporsójára tették, amikor a mi Mihály atyánk visszaadta lelkét az Úristennek. Betegségében arról is gondoskodott, hogy ezt a házaspárt átadja Kemenes Gábor atyának.

Kérem imádkozzon értünk, legyen közbenjárónk és találkozhatunk odafenn az örök hazánkban, Isten országában. Talán férjemmel, Marcival is találkozunk.

Isten veled, Mihály atya!

Pálffy Mária hittanár

Mindenkinek mindene (Dr. Opálény Mihály 1944–1986) – Az Ószövetségben a pap az istentiszteleti cselekményekre kiválasztott személy. Az izraelita papság Áronnal kezdődik. A „kéz megtöltésével” (= felavatás) a legrégibb időkben minden izraelita kaphatott papi

küldetést (Bír 17,5-12), sőt királyok is gyakorolhattak papi funkciókat, olyanok, mint Dávid és Salamon. A papok többnyire Lévi törzséből származtak. Dávid idejéig legjelentősebb volt köztük Éli nemzetsége – Silóban, továbbá Cádok papi családja. A későbbi származáslistákban az izraeli papság eredetét Áronra vezetik vissza. A papi nemzetségben a papság örökletes volt. A papok feladata eredetileg: a kultikus rendszabályok magyarázata, jóslás, kultikus áldás. Az áldozat bemutatását csak később ruházták mindenestül rájuk (MTörv 33,8).

Az Újszövetségben a papság: szentségi hatalom. A pap tehát Isten igéjének egy bizonyos közösséghez rendelt hirdetője, aki az Egyháznak, mint egésznek a megbízásából hivatalosan beszél, akire az Egyház ennek szentségileg legintenzívebb fokozatait bízta. A szentségi papság alapvető feladatai: a szentmiseáldozat, a bűnbocsánat, és az egyéb szentségek kiszolgáltatása. A pap ezt a hatalmat szentelés útján Jézus Krisztustól kapja az egész Egyház épülésére és szolgálatára.

Szent Ferenc gondolatai a papokról – Szent Ferenc nem volt pap, de igen nagy tisztelettel, csodálattal és hittel fordult a papok felé. Így ír testamentumában: „Az Úr oly nagy bizalmat keltett és kelt most is bennem a Római Katolikus Anyaszentegyház törvényei szerint élő papok iránt és méltóságuk miatt, hogy ha üldöznének is, náluk keresnék menedéket. Ha oly bölcs volnék is, mint Salamon, és a világban hiányos tudású papokkal találkoznék, templomukban, engedély nélkül, nem hirdetném az igét. Őket és a többieket, mint uraimat akarom félni, szeretni és tisztelni. Nem akarom bennük meglátni a bűnt, mert személyükben Isten Fiát és uraimat tekintem. Ezt pedig azért teszem, mert testi szemeimmel ezen a földön, Isten legfölségesebb Fiából nem láthatok mást, mint az Ő legszentebb testét és véré, melyet magukhoz vesznek és egyedül ők szolgáltatnak ki - másoknak.”

Fontos az a képesség, hogy a pap beleélje magát mások gondolkodásmódjába és élethelyzetébe. Ennek volt művésze Mihály atya.

1. Mint ember – Kiegyensúlyozott, jó kedélyű, nyitott szívű, segítőkész volt. Emellett nagy mókamester, aki szerette megrézfálni a kalapos hölgyeket. A templomból kijövet a hátuk mögé osont, és megpöccintette a kalap karimáját, így a kalap engedelmesen az illető hölgy orrára csúszott. Ezen aztán Mihály atya jót kuncogott, de a hölgy is vele együtt mosolygott. A csínytevést nem mindig koronázta siker. Ha a kalap hátul gumírozva volt, nem csúszott le. Ez mindig csalódottá tette Mihály atyát.

A jó Isten sok talentummal áldotta meg, szinte ezermester volt. Ha valami elromlott – gáz, víz, háztartási gépek – ő megorvosolta. Amit megjavított, az gyakran még jobb is lett, mint újkorában. Főleg a nagycsaládosok voltak a szíve közepében, mindenben segítette őket, idejét, erejét nem sajnálva. De szerette az időseket, betegeket is, nem tett különbséget. Ha segíteni kellett, segített. Nem várta meg, hogy kérjék, önként és szeretetből segített: a lépcsőn fel- vagy lekísérni egy nénit, egy jó szót szólni valakihez, bevásárolni, ha kellett stb. Mindig ott volt, ahol szükség volt rá. Mindenkinek keze, lába, hangja volt.

2. Mint pap – A liturgiát összeszedetten végezte, szinte átszellemült. Prédikációi rövidek, velősek, aktuálisak, szívhez szólóak voltak. A Szűzanyát szerette! Meghatóak voltak erdei miséi, ahol a madarak kórusa szolgáltatta a szép zenét. Az oltár egy deszkalap volt, szépen leterítve, a váza egy csigaház harangvirággal, s a lombokon a gyertya fénye táncolt – a felkelőnap sugaraival együtt. A legcsodálatosabb Dómban sem éreztünk volna nagyobb áhítatot, mint ezen egyszerű asztalnál.

A Mecsekben tartott lelkigyakorlatnál Mihály atya volt a pap, a szakács, a szállásadó, a mindenről gondoskodó házigazda. Igazi Atya volt! Ezért nagyon nagy űrt hagyott maga után, amikor a főpásztor a Knézits utcai katolikus iskola hitoktatójának nevezte ki. Ott is folytatta

ezeremester tevékenységét, a tanítványai rajongtak érte. Az idősebb nővérekkel is szót tudott érteni. Mindenki szerette. De az Úr is, aki súlyos betegséggel látogatta meg. Sok szenvedés, végül agyműtét várt rá. Hősiesen viselte, tartotta magát – a felére lefogyva. Az eredmény a beteljesedés lett.

3. *A temetése* – Diadalmenet! Amikor a koporsóját kísérő menet eleje már a sírnál volt, a vége el sem tudott indulni. Tanítványainak végeláthatatlan sora, tisztelői, barátai, a Szent Család plébánia hívei – mind ott sorakoztak, imádkoztak, énekeltek. Nem kesergő énekeket, hanem a legszebb Taizé-i énekeket. Mire a sírhoz értünk, már virágerdő borította sírhantját: olyan volt, mint egy kis hegy. Ez volt az ő szeretetének viszonzása – hála az ő sok szeretetért!

Kedves Mihály atya! Nem éltél hiába! Te voltál a jó mag, ami elvetve százszoros termést hozott. A plébániánkról immár a nyolcadik ifjú lépett a nyomodba. Isten veled! Viszontlátásra!

Prokopp Mária

Isten küldötte – Immár egy emberöltő távlatából emlékezünk a fiatal, 30 év körüli káplánunkra, Mihály atyára, akinek emléke, sugárzó papi lelkisége ma is elevenen él a szívünkben. Ő Plébániánk minden korosztályát, minden hívét megszólította, mindenkit egykezett közelebb vezetni Krisztushoz.

Ennek egyik kitűnő eszköze volt a templom egyik faliújsága, amely számára Mihály atya hétről hétre kért tőlünk egy-egy jófelmélt, egy-egy gondolatot az adott vasárnap illetve a hét ünnepeihez kapcsolódóan, amit be kellett dobnunk a templomban az erre a célra elhelyezett dobozba. Ő ezekből válogatva állította össze a faliújság feliratait. A faliújság előtt mindig lehetett látni elgondolkodó embereket! Sokan le is másolták, vagy felhívták rá egymás figyelmét.

Jegyzeteim közt ma is őrzök néhány gondolatot ezek közül: „*A gyöngyvirágot szedő gyermek lelkesedésével szeretném keresni és megtalálni minden nap a Szeretetet, a Kedvességet, a Jóságot, az Önlegyőzés számtalan apró lehetőségét.*” – „*Add Uram, hogy ne becsüljem le a mosolyt, a jó szót, a kedvességet lényegtelennek tűnő szeretet megnyilvánulásait, hanem imával kössöm csokorba, és így szaladjak Hozzád minden este.*” – „*Szereteted tüze égessen ki belőlem az önzést, és gyűjtsön lánggra Irántad mindörökre!*” – „*Teljes áldozattá kell válnunk Krisztussal! Önként, Örömmel.*” Ezt láttuk az Ő szerény, aszketikus életpéldáján...

Láttuk őt imádkozni, átszellemülten bemutatni a szentmisét nap mint nap, és örültünk annak, ahogy vidám derűvel kísérte életünket, munkánkat. Tudtuk, hogy komoly tudományos munkát is végez a teológia, főképpen a Szentírás tárgyában, de emellett mindig készen állt a hívek szolgálatára.

Óriási, máig ható jelentőségű tette volt, ahogy összefogta a fiatalokat, felkészítette a házasságra, és vezette a házaspárokat, a családokat az egyre mélyebb, szentebb életre...

Fontos volt számára az Isten háza, a templom, a II. Vatikáni zsinat nyomán megújuló liturgia. Szívügye volt, hogy az ideiglenes, fából készült oltár-asztalt állandó, nemesebb anyagból, vakítóan fehér kőből készült oltár és felolvasó állvány váltsa fel. Ma is az ő rajza alapján készült oltáron mutatják be papjaink a Szentmise-áldozatot, és olvassuk Isten szavát.

Fáklya, sőt lángoszlop volt ő a Szent Család Plébánia hívei számára kilenc éven át, 1972-81 között. Később elhelyezték a Patrona Hungariae gimnáziumba hittanárnak. Ekkor már ritkábban láttuk, de imáink kísérték ottani apostoli küldetését. Aztán villámcsapásként értesültünk betegségéről és kegyetlen szenvedéséről, amit hősiesen viselt... Temetésén hatalmas tömeg, papok és világiak tettek tanúságot Isten emberéről, adtak hálát Istennek kiváló papjáért. Sokan vallották: így, csakis így érdemes élni!

Lelkipásztori munkáját közöttünk az általa kért Kemenes Gábor atya folytatta, aki ma is, minden hónap 13-án, vezeti az esti szentségimádást a templomunkban.

Scheffer Viktória

Mihály atyára emlékezni örömteli dolog. A mai napig élő „fiatal házások” hittan csoportjába, ahová jelenleg már megöszült, többszörös nagyszülőkként járunk, gyakran emlegetjük Mihály atya zseniális, vidám ötleteit, amikkel igyekezett lelki és nagyon is gyakorlati segítséget nyújtani valamelyikünknek. Ilyenkor potyognak a könnyeink a nevetéstől, és úgy érezzük, hogy újra fiatalok vagyunk, és ő is ott van közöttünk.

Annak idején új káplánunk első megnyilvánulásai, amelyekkel közösségbe igyekezett bennünket szervezni, számomra nagyon furcsáknak tündek. Például utánam jött a templomból és megkérdezte, hogy nem akarok-e szarvasbögést hallgatni az erdőben. Döbbenet néztem rá, és azt feleltem, hogy van egy kisgyereke, majdnem mindig vele vagyok, de főleg este és éjszaka. Amikor már kb. ötödször hívott, hogy járjak a fiatal házások hittanjára, végre elmentem egyszer. Ennek már körülbelül harminc éve. Gondoltam még mindig egyszerűbb a hittanóra, mint az a gyanús szarvasbögés. Azután a következő évben megtudtam, hogy mit is takar az a titokzatos esti kirándulás. Akkor végre én is elmentem, és csodálatos élményt jelentett számomra.

Egy alkalommal esett a hó, és szánkón húztam Balázst, a kisfiamat a templomba. Áldoztatás előtt odasúgta Mihály atya, hogy bevitte a szánkót az irodába, nehogy elvigye valaki. – Egyik felejthetetlen élményem egy Mecsekbeli lelkigyakorlathoz fűződik. A szervezést, ami ebben az időben még nagyon veszélyes volt, nagy titokzatosság övezte. Annyit tudtunk csak, hogy vidékre megyünk három napra, és az én kocsimba Oláh Évikét, Wertán Kingát és Zsoltot osztotta be. Este sötétben, szakadó esőben indultunk el. Az ő Trabantját kellett követnem, ami nem volt egyszerű, mert szédületes gyorsasággal száguldott. Szerencsémre a tetőcsomagtartóján egy nagy létra is volt. Ezt figyeltük mind a négyen meredten. Éjszaka érkeztünk meg a világ végére, nem tudtuk hová. Az utolsó lépéseket gyalog tettük meg, örületes sártengerben. A házikó, amit Mihály atya és társaink közül az ügyesebbek hoztak rendbe és szereltek fel minden szükségessel, nagyon érdekes volt. A fekvőhelyek a legjobb helykihasználás céljából úgy voltak kialakítva, mint a polcok a szekrényben. Még felülni sem lehetett, csak ügyesen bekúszni. Mindenki kapott ágyneműt is, előtte vacsorát. Remekül aludtunk. Másnap kiderült az ég és láttuk, hogy milyen gyönyörű helyen vagyunk. – Mihály atya specialitása volt, hogy a nagyszerű lelkigyakorlat mellett a teljes ellátásunkról is egyedül ő gondoskodott. Mialatt mi elvonulva elméltünk magunkban a hallottakról, ő főzött, mosogatott stb.

Nem hiányoztak azonban a vidám epizódok sem. Például amikor egy kisebb kirándulást tettünk Püspökszentlászlóra. Útközben szedtünk erdei szamócát, amit aztán a nővéreknek szeretünk volna ajándékozni. A templomba érve azonban elejtette valaki az egészét, és az utolsó szemig szétgurult a sok kis bogyó. Mindnyájan négykézláb próbáltuk felszedni, de közben olyan nevetőgörcs jött ránk, mint az iskolás gyerekekre. Gyorsan el kellett hagynunk a templomot.

Ilyen és ehhez hasonló emlékeket őrzök Mihály atyáról. Hálásan köszönöm az Úristennek, hogy itt volt közöttünk, és maradandó nyomot hagyott elménkben és szívünkben.

† Stancz Zsófia (1996. jún. 2.)

Azt a tizenöt évet, amelyet meghatározott Mihály atya lelkivezetése az életemben, nehéz szavakkal kifejezni. Mégis megkísérem, azért, hogy másoknak is bemutassam őt úgy, ahogy emlékezetemben él az, AKI Ő VOLT.

Az egyik szempont, ami a legtöbbet elárul Róla, talán a marosi élmények gazdagsága volt. Ezek közül is kiemelnék néhányat, amelyek különösen emlékezetesek voltak, és jellemezték az ő egyéniségét. Kismaroson kezdődött, ahová elhívott bennünket, az ő

kisközösségét. Ott más atyák által vezetett csoportokkal találkoztunk, de még annyira kevesen voltunk, hogy mindannyian személyesen is megismerhettük egymást. Mihály atya hittanversenyt rendezett közöttünk. A kérdéseket a katekizmusból állította össze, a győztesek jutalma pedig egy-egy kis szelet csokoládé. Nagyon büszke volt arra, hogy mi, az ő kiscsoportja nyertük el az első díjat. Rá jellemzően csak egy halvány mosollyal jelezte megelégedettségét.

Amikor Kismaros már kicsi lett az oda özönlő kiscsoportok nagy száma miatt, Nagymaroson folytatódtak a találkozók. Ezeknek az eseményeknek – mondhatnám: a nem látható – problémáiról azért tudok, mert alkalmunk volt a ránk vonatkozó dolgokat Mihály atyával megbeszélni.

Az egyik alkalommal például Ő vállalta a bevezető beszédet. A várt sokaság azonban valami (talán közlekedési nehézség) miatt késett, Mihály atya pedig addig beszélt aktuális kérdésekről és tartalmas dolgokról, amíg mindenki meg nem érkezett. Ez egy kicsit hosszúra nyúlt, de vállalta és megtette. Magáról a marosi találkozókról, Jenő gitáros, tartalmas énekeiről és az ott résztvevő sok áldozatkész, hős, közösségeket vezető atyáról azért nem beszélek, mert azt már többen részletesen megírták.

Az egyik marosi hazajövetelünket viszont azért említem, mert erről Ő nem beszélt ugyan, de mi tudunk róla. Ő csak tette, amit vállalt: a hajóskapitány felelősségét és a végsőig való kitartást a „tett színhelyén”, hogy ha bármi történne (számonkérés, inzultálás stb.), akkor ő legyen a felelős, mást ne érjen bántalom.

Hazafelé jövet a vonat csak bizonyos kocsijaiba szálltunk fel mi, Marosról haza igyekvők – közösségenként, a közösséget vezető atyával –, de mindenre számítva. Persze hangosan énekeltük a „Jenő-dalokat” hazáig. Úgy adódott, hogy a mi közösségünk vezető nélkül maradt volna, Mihály atya azonban úgy rendezte – mi erről persze előre nem tudtunk –, hogy „véletlenül” Beton atyával és közösségével egy szakaszba kerüljünk. Akinek a vonaton való utazás valami okból (de nem kényelemből!) nehézséget okozott volna, arról Mihály atya gondoskodott. Megkért valakit, akinek az autójában volt szabad hely, hogy vigye haza az illetőt. Jellemző humorával még azt is megjegyezte, hogy majd az autó tulajdonosa kezeli a már megváltott vonatjegyet.

Önfegyelmére jellemzők az olyan esetek, mint például amikor egy kis nyaralóban tartott nekünk lelkigyakorlatot, ő egy gumimatracból kiengedte a levegőt, és úgy aludt rajta. Persze ez csak a reggeli rendrakáskor derült ki.

Bennünket úgy nevelt, hogy útkeresztelődésnél piros lámpa esetén akkor se menjünk át, ha a távolból sem közeledik autó. Azóta is sokszor idézzük Mihály atya mondását: „Ami szabály, az szabály, ha senki sem ellenőríz minket, akkor is!” A lelkigyakorlat vezetése mellett még a főzést is vállalta akkor is, amikor már gyengévé tette a betegsége. Figyelmeztetése csak ennyi volt: „Ti csak vegyétek komolyan a lelkigyakorlatot, és ne beszélgessetek!”

Meggyőződésem, hogy most a Mennyekből mosolyogva nézi a mi ideleenn alakuló életünket, akik szívünkben őrizzük az ő szellemét.

† Kovács Lászlóné Stefi néni

Mihály atya primíciája – „*Introibo ad altare Dei, ad Deum, qui laetificat iuventutem meam.*” Minden hivatás szerű életpálya első ünnepélyes aktusa, mintegy nyitánya a szellemi-lelki felkészülés utáni első, igazán aktív kezdete lenyűgöző és fölemelő is: a pedagógus első tanítási órája, az orvos első odalépése a betegágyhoz, a zeneművész első koncertje, az előadóművész és színész első fellépése: mind felejthetetlen élménye a pályakezdőnek. Sokszorosan érvényesül ez az összetett ünnepélyesség nem csupán hangulatilag, súlyponti és időbeli jelentőségében, hanem valamennyi többi életpályától lényegében különböző, egy

szóval kifejezve szakrális alapját és eredetét tekintve a frissen felszentelt pap első szentmiséjében.

Ugyancsak nagy az egyszerű – mert legelső – életállomásnak a jelentősége a jelenlévők, a tanúk: a hívek, a családtagok, rokonok, jóbarátok számára is. Magam is voltam már jelen más primícián, sőt egy rokonomén is, de az 1967. június 20-ához hasonló összetett örömet, többértű boldog élményt számomra más nem szerzett, mint az egyházközségünknek köztisztelőben álló tagjai, az Opálény szülők középső gyermeke, Mihály első szentmiséje. Láttuk őt azelőtt is az oltár körül szolgálni, mint kislányt, majd mint nagyobb diákot ministrálni mindig nagyon fegyelmezett mozgással, összeszedett külső-belső tartással. Azután egy-egy időre eltűnt a szemünk elől a szemináriumi években. Annál nagyobb örömet jelentett, hogy primíciája székhelyéül a mi plébánia-kápolnánkat, a „fölnyelő” oltárt választotta. Ez a csodálatos és a maga nemében páratlan esemény nagy ünnepe lett szeretett plébániánknak, egyházközségünknek, s bizonyára felejthetetlen élmény maradt a két kézvezetőnek: Földes József alapító plébánosunknak és Pálos Iván segédpüspök, esztergomi patrónusunknak is.

Befejezésül meg kell említenem még visszaemlékezésem legszemélyesebb húrját is, amelyen sok belső hang szólal meg a magam diákkorából, s amiért is választottam címül a latin nyelvű szentmise eredeti lépcsőimájának, az Introitus-nak a 42. zsoltárt idéző két sorát: „Belépek Isten oltárához, Istenhez, aki megvidámítja ifjúságomat”...

Kápolnánk mindkét oltára közel áll szívemhez: a főoltár – amelynél a primícia folyt – 1950-ig a Ráday utcai pesti Szent Imre kollégiumé volt, a Rafael Sixtusi Madonna képét ábrázoló mellékoltár pedig az én egykori, áldott emlékü iskolám, az Andrássy úti Mária Terézia Leánygimnázium tornatermében állt: hétköznap szekrényszerűen bezárva. Nyolcadikos korunkban nagyon tisztelt hittanárunk jelölte ki az osztályfőnökök által javasolt legjobb tanulók és a kiemelkedő hittanosok közül azokat, akik egész évben ellátták az oltárszolgálatot és a latin nyelvű ministrálást a vasárnapi szentmiséken. Magam is a kiválasztottak közé kerültem az 1938-39-es, Mária húgom pedig az 1940-41-es tanévben. Már elsős korunktól szüleink is velünk tartottak az iskolai szentmiséken, sőt édesanyánk gondoskodott rendszerint az oltár friss élővirág csokráról.

Egy súlyos történelmi évtizeddel érettségi után sajnos megszűnt az iskolai hitoktatás, megváltozott a mi iskolánk neve is, de az oltárt átmentette alapító plébánosunk a főoltárral együtt a Vörösmarty u. 40-be. Ilyen becses tárgyi örökség várt ránk az új kápolnában, amikor területileg hivatalosan is – lakhelyünk szerint – a Szent Teréz plébániától az új Oltáriszentség plébániához kerültünk az 50-es évek vége felé.

Boldogan gondoljuk és mondjuk, amikor belépünk a mi kápolnánkba, a mi oltárunkhoz: Belépünk Isten oltárához, Istenhez, aki megvidámítja ifjúságunkat és boldoggá teszi a szép emlékekben is gazdag örökségünket.

És még van egy tovább élő és személyes kapcsolat – nem csak nekem, hanem nagyon sokunknak – a sajnos fiatalon közös Mennyei Atyánkhöz hazaköltözött, „toronylakó”, egyházközség-tápláló, majd középiskolai hittanár Mihály lelki atyához: az általa nagy munkával, még a számítógépet megelőző éveken át készített nagy tudományos életműve: a nyomtatásban csak elhunytja után megjelent Konkordancia. Szorgalmasan, nagy érdeklődéssel és igazi lelki-szellemi telítődéssel forgatom. Köszönöm, Deo gratias!

Bakosné Tripolszky Teréz és Bakos Vince

Isten különleges ajándéka volt az, hogy férjemmel, Vincével együtt 1974 és 1978 között Mihály atya ifjúsági közösségébe tartozhattunk. Ez az időszak meghatározó volt egész életünkre.

Mihály atya tanúságtevő életén keresztül megtapasztalhattuk, hogy Isten közelében, szeretetében élni jó, és a legfontosabb az életben. Az ember számára ez a kibontakozás, a boldogság útja. A végtelig élte a szeretet. „A kereszténység nem tan, hanem életforma” – hallottuk tőle. Mindig vidám volt, vicceket mesélt, így igyekezett oldott hangulatot létrehozni maga körül. Kereszténynek lenni nem besavanyodott, és sótlan életet jelent!” – mondta igen gyakran.

Mihály atya élete a hiteles keresztény, az elhivatott pap élete volt. Sokszor megfogalmazta: kereszténynek lenni olyan tudatos életforma, amely örömmel, szeretettel van telítve. Egész élete ezt sugározta. Papi hivatását mindenki szolgálatába állította, nem csak a fiatalokkal foglalkozott. Hitoktatást a fiataloknak és az ifjú házasoknak is tartott – mi a házaspárokkal együtt tudtunk részt venni, mert a hittan a gyermekek lefektetése után kezdődött, ezalatt fiatalok őrizték a gyermekek álmát. Közelebbi ismeretségre hozott össze fiatal vallásos házaspárokkal, akik életpéldája inspirált bennünket, mert megosztották velünk tapasztalataikat.

Az ifjúsági hittanon élő közösség alakult ki. A II. Vatikáni Zsinat szellemében nevelt felnőtt kereszténnyé. Mihály atya hitoktatása Jézus-központú, szentháromságos volt. Megtanultuk, hogyan éljük meg az imádságban a személyes kapcsolatot Istennel. Az elmélkedő imádság mikéntjéről, a napi Szentírás-olvasás fontosságáról sokszor beszélt. Az egyház imádságát, a Zsolozsmát együtt imádkoztuk a hittan végén. Megismertette velünk Egyházunk gondolkodóit, szentjeit (Kolbe atya, Thomas Merton, Edith Stein, Charles Foucauld, Teréz anya...) Lelki könyvek olvasását ajánlotta (úgy is, hogy ilyeneket ajándékozott nekünk.)

Amúgy a hittanunkat a nemzetbiztonságiak is számon tartották. Előfordultak igazoltatások, amikor este a hittan után kiléptünk az utcára. Ez természetesen nem tartott vissza bennünket.

Mihály atya fontosnak tartotta, hogy a hittan közösségét kisebb együtt-imádkozó, tanuló egységekre bontsa. Mi nyolcan tartoztunk ilyen kis közösségbe. Az együtt-imádkozást kirándulással, sőt együtt nyaralással is megtoldottuk. Nagyon sokat jelent ez a régi közösség ma is számunkra, bár szétszóródtunk, de a lelki kapcsolat máig él. A gitáros énekek a pasztoráció részét képezték, ezek szövege olyan komoly tartalmat közvetített, ami segített hitünk mélyebb megélésében.

Minden évben különleges volt a Húsvétra való készüllet. Nagyböjti lelkigyakorlatokra (tríduumokra) neves előadókat hívott meg (Kerekes Károly, Jelenits István...), melyek zsúfolt templom előtt zajlottak. A Szent Három Nap aktív megélése fontos része volt az életünknek. Nagypénteken a virrasztás a fiatalok aktív közreműködésével történt. A szentóra sötétsége, a diavetítés, a köztes csendek, az elhangzott személyes gondolatok, mind Jézus megváltói tettének, a nap eseményeinek megértését, átélését segítették.

Hallottunk Tőle az Egyház életének gondjairól is. Elemezte például a Bokor-mozgalom eredményeit, hibáit.

A lelki vezetésben megnyilvánult kivételes pszichológiai érzéke. Ránevelt a tudatos személyiségfejlesztésre, önnevelésre. Az volt az alapelve, hogy a kitűzött cél, a feladat akkora legyen, hogy inspiráljon, neki kelljen feszülni, de ne haladja meg a személy teherbírását. Gyakorlatias tanácsaival, javaslataival mélyreható változásokat indított el. Vonzotta azokat, akik valami többet akarnak az életükkel.

A kezdetben Kismaroson, majd Nagymaroson tartott Ifjúsági Találkozókra hívta a fiatalokat, ő a kezdetektől aktív szervező, és vezető volt ott.

Május 1-jén és ősszel, szeptember végén hagyományosan kirándulni mentünk. Csillagtúra-szerűen érkeztünk, majd ugyanúgy haza. A SZENTMISE-ÁLDOZAT nagyszerűségét soha úgy meg nem értettük, éreztük, mint amikor kirándulások, lelkigyakorlatok alkalmával egyszerű viszonyok között, mégis fenségesen, a legmagasabb

Szentségnek szóló tisztelettel bemutatta. A szentmisére közösen készültünk, virágot szedtünk, oltárnak alkalmas sziklát kerestünk. Körben álltunk. A Miatyánk elmondásakor pedig egymás kezét fogtuk, ezzel együvé-tartozásunkat és egymás iránti szeretetünket fejeztük ki. Sokfélék voltunk, Krisztusban pedig testvérek, ami sokkal fontosabb volt, mint különbözőségeink. Ezek a szentmisék megérettették, megértették velünk a lényegét, és el nem halványodó, ma is élő nyomot hagytak a lelkünkben.

Rendszeresen tartott lelkigyakorlatot nyaranta, a legnagyobb titokban, hiszen ezt abban az időben büntették. Mi Érdén vettünk részt először lelkigyakorlaton Mihály atya vezetésével 1975-ben, amely egy gyümölcsösben levő hétvégi házban volt. Akkor voltunk először lelkigyakorlaton. Nagy, nyári melegben hallgattuk Mihály atyát. Az elmélkedések közötti szünetekben vidám locsolkodásra is hagyott időt.

Az ellátást ő biztosította: bevásárolt, főzött ránk, hogy három napig valóban Istennel, a lelkünkkel, az életünkkel foglalkozzunk. A lelkigyakorlat Szent Ignác szellemében folyt: szabály volt a szilencium betartása minden elmélkedés után. Így mélyítettük el magunkban a hallottakat, hallottuk meg a hozzánk szóló Isten szavát. A szentmisék bensőségesek, egyszerűek, lélekemelőek voltak. Hatalmas energiával gazdagodva, felszabadultan kezdtük az életet utána.

Később Kisújbányán, a Mecsekben vásárolt egy romos házat, amely mellett a melléképület emeletes ágyakkal lelkigyakorlatokra és pihenésre alkalmassá vált Mihály atya és segítőinek munkája nyomán. Az első lelkigyakorlat Kisújbányán még egészen kezdetleges viszonyok között folyt. Még nem volt berendezve az épület, de minket ez nem zavart. A lelkigyakorlatot akkor Rédly Elemér atya vezette. (A ház előtt egyszerű, vasvázás asztal és padok voltak. Ott folytak az elmélkedések és az étkezések is. A táj és a csend lélekemelő volt, segített az imádságban, Isten közelébe emelt bennünket. Akkor még kaszálták a ház előtti részt és a szemben lévő dombot is. A nagy szabad tér a szellem felszabadulását is segítette.)

Később Mihály atyával is voltunk ott. Megérettük Isten végtelen szeretetét, mellyel az életet kaptuk Tőle, és a feladatot, amit betöltve teljes és boldog életünk lehet.

Szívesen emlékezünk még vissza arra is, hogy Mihály atya vezetésével a Plébánia férfi-híveiből álló csapat felújította a templom egész villanyszerelését. A padok fűtését is megoldották. Az első hittanterem kialakítása is az ő vezetésével történt a pincében. Ma is mosolygunk azon, hogy a közelben lakó párttitkár mennyire nem tudta megérteni, mi viszi oda az embereket dolgozni.

Mihály atya készített fel bennünket a házasságra, három gyermekünket ő keresztelte. Ma is előttem van a kép, amint Katalin lányunkat két kezébe véve imádkozott érte.

Házasságkötésünk után vidékre költöztünk. Súlyos betegségét már csak hallottuk, a végső búcsú még most is fáj. Amit kaptunk rajta keresztül Istentől, máig meghatározza az életünket.

Az első győri ifjú-házasközösségben alapító tagok lettünk. Templomépítésben, majd az új plébánia életében aktívan részt veszünk családotul. Gyerekeink természetes közege az egyházi közösség.

Vágvölgyi Éva

A hetvenes években a mi Ifjúsági közösségünk két meghatározó alapelveket követett, amelyek a keresztény felelősségen alapultak: 1. Saját hitem megerősítése azzal, hogy a tudás- és ismeretanyagom a vallási dolgokban legalább olyan szinten legyen, mint a profán, világi műveltségem. 2. Felelős vagyok másokért. A kereszténység nem az individuális tökéletességre való törekvés vallása, „nem lehet egyedül bebiciklizni a mennyországba.” Egyszóval komolyan vettük, hogy Jézus emberhalászatra hív bennünket.

Egy ilyen emberhalász, embermentő akció során ismertem meg Mihály atyát, Miskát, ahogy mi hívtuk. Akkoriban kezdő kápláni éveiben Szentendrén volt, és ott kellett albérletet találnunk egy veszélyeztetett lány számára. Miska rendkívül eredeti személyiség volt, a nyersségig menően szókimondó, és voltak elvei. Nagyon barátságos és készséges volt – egy volt kurzustársa irányított bennünket hozzá –, de mindjárt az elején közölte, hogy ő lányokkal nem tegeződik. Mi csöndben derültünk ezen, nem vettük bántásnak, inkább úgy fogtuk fel, hogy mindenkinek lehet valami gyengéje. (Mikor pesti káplánként néhány év múlva viszontláttam, addigra valamelyik közösség már lesmirglizte ezt róla.) Rögtön elmondta azt is, hogy bármit elvihetünk tőle, nem ragaszkodik semmihez. Arra már nem emlékszem, hogy akkor éltünk-e ezzel a lehetőséggel, de azt tudom, hogy miután ezt az alapelvét mindvégig megőrizte, némi aggodalommal adtam neki könyvet kölcsön, attól félve, hogy elfelejti, hogy nem az övé, és nekiadja valakinek, aki elkéri. Szerencsére ilyesmi soha nem történt, az egyetlen Chesterton könyvem viseli magán mind a mai napig a nála töltött idő nyomait, mert sikerült neki valahogy eláztatnia, és meggörbült a kemény borítója. Mondanom sem kell, hogy sűrű bocsánatkérések között adta vissza.

„Oly korban éltem én” – mondhatnánk Radnótival –, amikor jobb volt nem tudni azt, hogy mit csinál a másik, mert akkor nem tudta az ember elszólni magát, ha az „illetékes elvtársak” vallatóra fogták. Pesti, Szent Családos káplánként helyet adott a közösségi összejöveteleinknek, párhuzamosan dolgoztunk egymás mellett, de a fent említett okokból nem sokat tudtunk egymásról.

Ez a helyzet megváltozott, amikor az élet úgy hozta, hogy én is Budapestnek ebbe a részébe költöztem. A napi szentmisék után mindig váltottunk néhány szót, sőt egy időszakban együtt is reggeliztünk a toronyszobájában. Saját készítésű pástétomai voltak, nem annyira a konyhaművészet iránti lelkesedésből, hanem azért, hogy minél kevesebb pénzből – mert az nem volt – meg tudja oldani a „kölykök” (a ministráns és hittanos kirándulások népes résztvevői) etetését. A sokgyerekes családayaktól lelkesen gyűjtötte a recepteket, sőt gyors hírlánc működött minden leértékelésről (két forintért májkonzerv, a színes kreppvászon métere négy forintért stb.), ami nekem is jól jött. Ezeken a közös reggeliken velem, a „mazsolával” megosztotta bőséges lelkipásztori tapasztalatait, különféle rémtörténetekkel fűszerezve azokat: az egyik hittanos kislánynak az apja már alig várja, hogy a gyerek felserdüljön, és ő legyen az első, aki „kipróbálja”, a másik a kocsmai haveroknak árulja a lányát stb.

Jellemző volt Miskára, hogy mindenkinek mindenben segített, ha megkérték, kétkezi munkákban is. Ez aztán néha „veszélyes” kalandokba is sodorta. Mesélte, hogy egyszer egy elvált fiatalasszony kérte meg valami szerelésre, ő fel is ment hozzá, s ahogy Miska belépett az előszobaajtón, a hölgy azon nyomban vetkőzni kezdett és felkínálta magát. Miska nemes egyszerűséggel azt mondta neki: „Hülye vagy!” – és sarkon fordulva eljött. Tátott szájjal hallgattam... Soha nem gondoltam volna, hogy ilyen is előfordulhat egy pappal. – Azt is elmondta nekem, hogy a házasságban neki, a papnak mennyire oda kell figyelnie arra, hogy a mélyülő szeretet légkörében az asszonyokkal való kapcsolattartás ne kapjon valami egészségtelen, erotikus felhangot, magyarul nehogy egymásba szerelmesedjenek.

Miska körül virágzásnak indultak a különböző korú és élethelyzetű kisközösségek, természetesen miután mindez akkoriban tilos volt, abszolút illegálisan, házaknál jöttek össze. Mélyülő barátságunk ellenére a már említett okok miatt én ezekről édes keveset tudtam, az államvédelmi hatóság viszont annál többet. Mikor elkezdtem a plébánián „forgolódni”, Miska a lelkemre kötötte, hogy a Furmann Ernő atyán kívül senkivel ne álljak szóba, még csak ne is kérdezzek senkitől semmit. Jól sejtette, hogy a főnökének havonta jelentést kell tennie róla az ÁEH-ban. Ez akkor lett nyilvánvaló, amikor a főnökét már úgy „megszelídítette”, hogy amikor indult jelentést tenni, megkérdezte Miskát, hogy mit mondjon róla. Miska nevetve mesélte, hogy megegyeztek: szidni fogja, mint a bokrot, hogy lusta stb. Ennek a „jó”

jellemzésnek köszönhetően aztán semmi akadályt nem gördítettek az elé, hogy Miska a Patrona Hungariae gimnázium hittanára legyen.

Mint már említettem, igyekezett mindent olcsón megoldani. Rendszeresen megvett például egy mázsas paradicsomot, és paradicsomlét csinált belőle. Egyszer, amikor az egyik barátommal nála voltunk, büszkén újságolta a nagy újítást, hogy centrifugával oldja meg a paradicsom passzírozását. Barátom óvatosan rákérdezett: „Na de Miska, azzal, amivel a gatyádat is centrifugázod?” – Mire Miska – akinek meg se fordult a fejében, hogy a paradicsomlével lehet a gond – nagy ártatlanul közölte, hogy egy kis paradicsom illat nem számít, egyébként meg a passzírozás előtt és után egy-egy vödör vízzel kiöblíti a centrifugát.

Miska ezermester volt, villanyt szerelt, volt lapfűrész, mindenféle, jobbnál-jobb szerszáma. Így aztán amikor a barátnőmmel felújítottuk a lakást, sokat segített. Több ezer könyvem számára ő segített polcot készíteni. Ez azt jelentette, hogy én voltam a segédmunkás, ő meg a mester. Néha viharos jelenetek is voltak, amikor nekem kellett tartani a nagy pozdorja lapokat, miközben ő a fűrész alá igazította. Az én hegedűvonóhoz szokott karomnak nagyon nehezek voltak ezek a három méteres nagy lapok, és időnként meg-megbillentek. Olyankor rám kiabált, hogy tartsd, mert eltörik a fűrész, rólam meg folyt a verejték az erőlködéstől. De amikor a végén látta, hogy szinte még a lábam is remeg az erőfeszítéstől, elröstellte magát, és bocsánatot kért a kiabálásért.

Sok hasznos tanáccsal is segített bennünket a lakásfelújítás különböző fázisaiban. Ehhez az időszakhoz kapcsolódik egy epizód Miska jószívűségével kapcsolatban. Nem csak a tárgyakat, nem csak az idejét adta másoknak, hanem az otthonát is: amikor lakkoztuk a parkettát és nem tudtunk a lakásban aludni, három éjszakára a szobáját is átadta nekünk. Ő a toronynak egy következő szintjén aludt, a jó ég tudja milyen körülmények között, nekünk meg a lelkünkre kötötte, hogy az ajtót zárjuk magunkra, és senkinek ki ne nyissuk, akárki akármit mond, még öneki se. Mindjárt az első éjszaka történt, hogy én fáradtságtól úgy aludtam, mint a bunda, de a barátnő meghallotta, hogy valaki kopog. A Miska volt, de miután azt mondta, hogy senkit ne engedjünk be, őt se, a barátnő nem nyitotta ki az ajtót. Máig nem tudom, hogy valóban szüksége volt-e valamire, vagy csak tesztelt bennünket. Miután a torony kijárat ajtaja a templom előterébe nyílt, azt mondta, hogy szerencsésebb, ha a kora reggel munkába igyekvő barátnőm nem ott, hanem a templompincén át a sekrestyébe jutva távozik. Hogy a sekrestyés Feri bácsi mit gondolt magában, amikor a pince sötétjében egymásba botlottak és kölcsönösen holtra ijesztették egymást, nem tudom.

Miskáért minden korosztály lelkesedett. A reggeli miséje után 5-6 „vénasszony” várta, és minél gorombább dolgokat mondott nekik, annál jobban rajongtak érte – mert a gorombaságok egyenes arányban voltak a jótetteivel: megjavította náluk a csöpögő csapokat, az elromlott záratokat stb. Arról is tudok, hogy némely postaládákban ismeretlen eredetű borítékok landoltak, a benne lapuló, éppen szükséges összegekkel.

Miska körül pezsgett az élet, és ahol megjelent szemüveges, svájci sapkás alakja, ott rövidesen harsogó nevetés hangzott. Rengeteg viccet tudott, de saját mulatságos kalandjai is voltak, amikre mindig azt mondtuk, hogy ilyen is csak a Miskával fordulhat elő. Híresek voltak a temetős kalandjai. Egyik alkalommal az Új Köztemetőben temetett, és amikor már a sírnál folytatódott a temetési szertartás, Miska azt látta, hogy a harsányan éneklő kántor süllyedni kezd. (Beszakadt alatta a szomszédos sír, de szerencsére csak térdig süllyedt.) Ő pedig alig bírta kiállni, hogy el ne nevesse magát, főleg mert a kántor – becsütetére legyen mondva – közben megszakítás nélkül énekelt. – Egy másik alkalommal éppen elfelé jött a temetőből, amikor látta, hogy egy (üres) koporsókat szállító teherautóról leesett az egyik koporsó, és ott feküdt az út közepén. A Miska előtt haladó autók mind szépen kikerültek, ő azonban megállt, felrakta a Trabantja csomagtartójára, aztán visszament vele a temetőbe. Meglehetősen egzotikus látványt nyújtott: egy pap a Trabantja tetején saját maga szállítja a koporsót a temetőbe (talán még a halott is benne van?)

Miska nagyon jó barát volt, mindenben lehetett rá számítani. Ha vasárnap elfogyott a kenyere, tudtam, hogy átszaladhatok hozzá két szeletért. Bármikor kölcsönadta a motorját, később meg az autóját, ha szükség volt rá. Ami miatt azonban a halála után legfőképpen pótolhatatlannak bizonyult, az az volt, hogy bármit meg lehetett vele beszélni, nem volt számára tabu téma. Akkoriban több ifjúsági csoporttal is dolgoztam, és a legváltozatosabb problémákkal kerültem szembe. Ezek közül némelyikkel egyedül nem boldogultam, a homoszexualitás felmerülő gyanújától a lopáson át sok mindennel, az akkoriban virágzásnak induló és különféle gyerekbetegségben szenvedő karizmatikus irányzatokkal stb. Miska nagy tudású volt, stabil teológiai alapokkal, meg lehetett bízni a véleményében, okos volt, józan volt, szókimondó, és nagy lelkipásztori tapasztalattal rendelkezett.

Amikor kiderült az agydaganata, és ki volt tűzve a műtét időpontja, már tudtuk mi is, ő is, hogy megváltotta a jegyét a nagy utazásra. De akkor is úgy beszélünk a folyó ügyekről (például az éppen kiadás előtt álló újszövetségi Konkordanciáról), mintha semmi nem szakadna meg... Az ő fizikai, testi jelenlétének hiányán kívül nem is változott semmi.

Meggyőződése, hogy szoros az összefüggés a Szent Család plébánián születő sok papi hivatás és Miska életáldozata között: „Ha a földbe hullott gabonaszem meg nem hal, egymaga marad, de ha meghal, sok termést hoz” (Jn 12,24).

Wertánné Kinga és Wertán Zsolt, „Kopasz”

1971 nyarán nevezte ki a bíboros úr Gyulai Oszkárt a Szent Család Plébánia élére. A beiktatási szentmisén bejelentette, hogy Opálény Mihály lesz a káplán de az ő beiktatására csak szeptemberben kerül sor, mivel a szentendrei Péter Pál plébánia előbb nem mentheti fel az ottani munkák alól.

A szeptemberi bemutatás szenzációsan sikerült. Akkor volt az első szentáldozás is, igen sokan jöttek, teljesen megtelt a templom. Az új atyák végiglátogatták a plébániához tartozó családokat, és mondhatni nap mint nap gyarapodott a templomba járók száma. Óvodás hittan indult, és Gáspár Piroska néni bölcs vezetésével gyermekkórus létesült. Piri néni a hittanóra után a gyerekeket úgy engedte haza, hogy mindenkit a ház kapujáig vitt, tehát a hittanos közösség sétált együtt haza. Ha valamelyik gyermek kérte, hittanóra előtt matematikából, franciából és más tárgyakból is korrepetálta őket.

Mihály atya pedig, a „Fekete Ember”, hamarosan nekilátott a templom tatarozásának. A végső cél a templompadok fűtése volt, de ehhez az elektromos alapvezeték is ki kellett cserélni. Kihirdette a szószékről, hogy segítséget kér a hívektől. A munka ragyogóan összekovácsolta a híveket.

A fiatal házaspár hittanóráját elindította. Mindig más és más lakáson találkoztunk. Egyik alkalommal egy Rózsa utcai lakásba mentünk, de én késve értem oda, mert a gyerekeim nem akartak elaludni. A házban nem volt lift, ezért gyalog igyekeztem felfelé a harmadik emeletre. Közben azt éreztem, hogy valaki figyel. A második emeleti fordulóban aztán egy fekete nadrágos, fekete pulóveres, fekete szemüveges férfi jött felém, fehér bukósizak a kezében – szakasztott olyan volt, mint Mihály atya. Meg akartam szólítani, köszönteni, mert külsőre teljesen úgy nézett ki, mint Mihály atya, de – ma sem tudom, miért – nem jött ki hang a torkomon. Amikor felértem a Gábel lakásba, ahol Mihály is ott ült a többiekkel, s már javában folyt az óra. Amikor elmondtam nekik, hogy hogyan jártam, kimentünk a lépcsőházba, természetesen senkit sem találtunk, de a szétszórt szotyola maghéj mutatta, hogy hol várt az illető, hol ácsorgott huzamosabban.

Nagyon emlékeztetek a Mihály által szervezett karácsonyi pásztorjátékok. Novemberben minden hittanórán elmondta, hogy szereplőket vár a Szenteste délutánján bemutatandó pásztorjátékhoz. Mihály atya írta a játék szövegét: a Kis Jézus születésének történetét egy Szent Erzsébetről szóló keretjátékba foglalta. Az apróságok, akikből pásztorok

lettek, egy-egy mondatos szerepet kaptak, a nagyobbak hosszabb szöveget. A felnőtt hittanon megkért bennünket, szülőket, hogy készítsünk a szerepekhez jelmezeket, amennyire lehet, korhűen. A mi Kingink és Zsoltink az öt és három évükkel Erzsébet királyné gyermekeiként szerepeltek. Apród ruháskákat varrtam nekik, és megmutattam Mihály atyának. Amikor meglátta, felcsillant a szeme, és megkért, hogy készítsek a többi gyereknek is jelmezt: „Ugye van annyi időd?!” – Sorra gyártottam a jelmezeket, a pásztorok botjai pedig a férjem féltett teratológiai ágából készültek. A jelmezekhez levettem és felszabtam az otthoni falvédőket, a brokát függönyünket stb. Mindent, ami alkalmas volt klepetusok készítésére, uszály szabására. Apósom az unokájának kölcsönadta a már igen kopott medve kucsmáját – az orra hegye tartotta, de a kis pásztor nagyon boldog volt. Mikulás zacskója pirosan fénylett egy benne lapuló zseblámpától. Zsidó jelmez is volt: egy körhajtántba belefogható fejrevaló és az utcai ruhára feltűzött falvédő. – A szereplőket Mihály atya tanította be. Káprázatos volt a Szenteste! A szereplők „kivágták a rezet”, csoda ügyesek voltak, nagyon élvezték a színjátást.

Következő években a Kis Jézus születése mindig más-más kerettörténetbe került. A holdrészlet évében három úrhajós jött be a templom főbejáratán, fejükön bukósisak, a bukósisak tetején egy led segítségével lámpa villogott (a zseblámpaelem a bukósisak fülrésznél belül volt beragasztva). – Amikor sok gyerek jelentkezett szerepelni, Mihály atya tovább színezte a történetet új epizódokkal, hogy a 40-45-48 fős létszámú szereplő közül mindenkinek jusson feladat. Az angyalok dipából szárnyakat kaptak, és vékony arany díszszalag volt a homlokukon.

Később Húsvétra is írt Mihály egy darabot – arról szólt, hogy az asszonyok a sírhoz mennek. Ezt a húsvéti misztériumjátékot Erdélyben öt helyen is bemutattuk. A szereplők öltözékét változatosabbá tudtuk tenni, mert Csepelen kilóra lehetett az elasztikus anyagot venni. A lila különböző árnyalatai nagyon illettek a sirató asszonyokhoz, a csíkos anyagok pedig a zsidó jelmezekhez.

Amikor elkövetkezett Oszkár atya ezüstmiséje, Mihály atya nagyon szép ünnepet rendezett. Hat gyönyörű sudár lány tartotta a fénylő fáklyákat, amelyeket Mihály atya készített erre az alkalomra. Jómagam angyali ingeket varrtam nekik, piros kámzsa nyakkal és piros szabott szoknyával (ehhez is kilóra vettük az anyagot). Az oltár díszítése is egészen egyedi volt. Kopasz ugyanis (Wertán Zsolt) óriási mennyiségű pipacsbimbót gyűjtött (ez is Mihály atya ötlete volt), a zánkai telekről pedig gyönyörű szőlőhajtásokat, kacsokat hozott, és búzakalászt is szedtünk. Előző este a víz alatt visszavágott pipacsbimbókat betettük a vázákba. Másnap a pipacsbimbókról lehullott a zöld héj, mire Mihály atya felkiáltott: „Ég az oltár!” – Gyönyörű volt!

Mi akkor még a nagymamával laktunk együtt. Amikor Mihály atya, eljött hozzánk a nagymama mindig megkérdezte tőle, hogy merre járt a tisztelendő úr. Mihály atya legtöbbször azt válaszolta: „A konzervgyárban voltam.” – Nagymamám többször kérdezte tőlünk, hogy miért megy annyit a tisztelendő úr a konzervgyárba. Annyit eszik? Pedig milyen vékony... Mi meg kuncogtunk, mert tudtuk, hogy a temetőről van szó, de a nagymamának ezt nem árultuk el.

Egyszer Gyulai Oszkár plébános úr eljött hozzánk, és megkérte a férjemet, hogy az egyháztanácsban vállaljon feladatot. Zsolt igent mondott. Gável Józsefet is felkérte. Gondot jelentett azonban, hogy az idős urak hogyan fogadják a két harmincéves tagot az egyháztanácsban. Mihály oldotta meg a dolgot: Zsoltot elnevezte „Kopasz”-nak, Jósát „Kövér”-nek. Ezzel a probléma át lett hidalva, mert kacagtatóvá tette a helyzetet, és az idősek befogadták, megszavazták a két fiatalembert.

A hittanos közösség sokat dolgozott együtt Mihály atya vezetésével. Sok közös program volt: télen szánkózás, rengeteg kirándulás, ősszel szarvasbögésre mentünk, és éjjel misézett az erdőben.

Több nagycsaládosnak sok időt megtakarított egy-egy mosógéppel, ehhez mindig mellékelte egy KÉSZPÉNZFIZETÉSI ELSZÁMOLÁS-t.³

Zánkán volt a „felvonulási épületünk”, háromemeletes ágyakkal (az ő ötlete volt), ott tartott nekünk lelkigyakorlatokat. Előadásokat tartott nekünk, s közben mindvégig ő főzött ránk, hogy mi csak tanuljunk és elmélkedjünk, a programon lévő anyaggal foglalkozunk. Este fürdés a Balatonban, alvás és másnap újra lelki épülés... Mindez új embert faragott belőlünk.

Fáradhatatlanul tette a dolgát, mindig és mindenkire gondja volt. Korábbi egyszobás lakásunkból 1976. december 22-én költöztünk új háromszobás saját lakásunkba. Akkor még december 24-e is munkanap volt. Mi két napja költöztünk (a hittanos társak segítségével a költözés egy este alatt megvolt), így mindenki tudta, hogy nem volt időm az ünnepre készülni. Amikor 24-én délben a munkából hazafelé mentem, láttam, hogy állnak páran az ajtóm előtt. A saját ünnepi étkeik felét hozták el nekünk, hogy mi is méltón karácsonyozzunk.

Amint elkezdődött nálunk a lakástatarozás, Mihály atya megjelent, és a villanyvezetékek teljes cseréje az ő szakértő vezetésével ment végbe: vésett, dolgozott, közben viccelt, szórakoztatott bennünket. Más családoknál is ő szervezte az ilyen munkákat. Győrben Vince

3

TÉTEL	Az áru megnevezése	Egységár	Összesen:
1.	Nem jó mindent tudni.	Kíváncsiság	Nem üldözöm a Névtelent. Ha véletlenül megtaláltam, nem mondom senkinek.
2.	A feladó/k/ elég gyarló ember/ek/	Ima	Imádkozom érte/ük/.
3.	A Címzett is ember	Nehéz	Igyekszem magam is változni (azzal az egy bizonyossal is szembe merek szállni)
4.	A szeretet tüzét lapátolgatni kell	Idő + még valami	Minden nap kikényszerítetek /örömmel!/ egy kis nyugodt időt, amikor még nem hull a fáradtan, ketten tudunk barátilag beszélgetni.
5.	Az Isten iránti szeretet is kihűlhet	Idő + még valami	Az előzővel is egybefűzhető, olykor a „legénységgel” /leánysággal/ együtt. Nem rohanok ilyenkor!
6.	Szemtelenység teteje	Mérhetetlen	Ha van módom, én is nyílok mások felé Jézusért /idő, pénz/.
7.	Még a tetején is túl	Mérhetetlen a négyzeten	10, 20, vagy 50 év múlva, ha az én tárcám is bírja már, tovább adok sokat az Istentől rámbízottakból.

ÖSSZESEN:

Egyszerűen keresztény akarok lenni!

Az érdekvédelmi ellenőr megjegyzése: A számla tételeit átvizsgáltam, azokat az üzleti elveknek megfelelőnek találtam és kiegyenlítését a címzettnek melegen ajánlom.

Dr. Mennyei Órangyal s.k.

Melléklet: 1db. átvételi és vállalási tértivevény

Mejgyzések: A Címzett a számla végösszegével nem tartozik elszámolni a feladónak. – Ennek megfelelően a Címzett nem is küldheti vissza a küldeményt, de a számla lsüllyesztésére lehetősége van. – A feladó örül, ha a Címzett örült, jót nevetett – de valamit a komolyból is megsejt – és ez a pokolgép számára könnyebbséget jelent. – Ha a számla bármely tétele sérelmes – a feladó automatikusan töröltnek tekinti, de örülne, ha a 4. és 5. tétel által a géptől kapott szabadidőből valamit visszakapna.

esküvője is életre szóló emlék számomra. Katiék esküvője is igazán jó közös multság volt a tele kukta aprópénzzel.

Amikor hittanári kinevezést kapott a Patrónába, az évnyitón azt mondta: ő is, mint az új pásztor, megkérdezi a bárányait, hogy befogadják-e őt. „Beee!” – hangzott a nebulók válasza, Mihály atya ismételt kérdésére egyre hangosabban, így végül nagyon vidámra sikerült a bemutatkozása.

Egy másik anekdota: Mihály atya éppen a villanszerelést végezte a templomban, amikor jött egy úr és papot keresett. Mihály atya leszólt a létráról: „Itt vagyok.” – Mire az úr: „De én papot keresek.” – Erre Mihály atya: „Kedves uram, papot keres, vagy reverendát?”

Amikor kórházba került, mi is meglátogattuk. Kérte, hogy maradjunk tovább, sokan jöttek, de beszélni szeretne velünk. A látogatási időnek 12-kor vége volt. Elkezdett csuklani. A nővér és a főnővér nem küldött el minket, hagyták, hadd beszélgessen velünk. Számvetés volt, amit hallhattunk tőle: milyenek voltak a Szondi-s évek, a hittanos gyermekek.

M.E.M.

Márpedig csodák léteznek! – Szentségi és szerelmi házasság, megszületett egészséges gyermekek. Ugye ez boldog családi életet biztosít? A miénk mégis recsegett-ropogott. Férjem alkoholista lett. Talán az elsőgenerációs értelmiségi lét és a hivatásban, a pozíciókban való túl gyors emelkedés ellentmondása ütött rést Isten és férjem között. A rést a Gonosz szakadással torzította. A magas beosztásban keresett fizetésből a család semmit nem látott, az mind elfolyt az alkohollal együtt. Később a tartozások is rám maradtak. A családnak családfő nélkül kellett tovább működnie. Férjem késő esti részegen való megjelenése se biztosította, hogy éjjel az ágyában fog megpihenni. Mire térültem-fordultam a lakásban a gyerekek körül, ő eltűnt. Sokszor három nap is elmúlt, mire újra láttuk. Talán érthető, hogy Mihály atyánál végzett gyónásaimat könnyek kísérték. Bántott, hogy nem imádkozom többet, többet, eleget. Mihály atya nem egyszerű gyóntató papként volt jelen, hanem igazi lelki vezetőként. Nemcsak meghallgatott, feloldozott, hanem érdeklődött, kérdezett, kutatót, rávilágított az összefüggésekre, bátorított, és Isten irgalmas szeretetéről beszélt.

De Mihály atya nem állt meg a beszédnél. Ő a cselekvések embere volt. Így történhetett meg a következő eset: A férjem már több napja nem jött haza. Harmadnap este Mihály atya beállított a lakásunkba, és magával hozta több napja nem látott férjemet. Fogalmam sincs, hogy hogyan találta meg. – „A toronyban múltattuk az időt” – mondta békítőleg, viccesen. – „Megittunk pár pohár bort. Ez az ember, nélkülem már haza se mer jönni. Úgy bántja a lelkiismeret!” Mint a népmesékben: „Mondta is, meg nem is”, és a Szentírásban: „Igen, igen, nem, nem.”

Ettől kezdve amikor nem itthon volt férjem, akár azt is hihettük, hogy a toronyban beszélget, borozgat Mihály atyával... Mintha a bünt is magára akarta volna venni Mihály atya. Ahogy Jézusunk magára vette a világ minden bűnét! Ennyi szeretet: maga a csoda! Férjem alkoholizálása lassan-lassan kezdett mérséklődni. És Istenhez fordulása is elkezdett szép lassan erősödni. A nagy, az életünket betöltő csoda, férjem teljes gyógyulása egy medjugorjei zarándokút után bekövetkezett.

Köszönjük Neked Szűz Mária, hogy velünk együtt könyörögsz Szent Fiadnál minden gyermekedért!!!

Kereszty Kornél

Azokban az időkben elég szűkös körülmények között éltünk. Az egyik évben, amikor közeledett a Húsvét, egyszer csak csöngettek itt a Nagymező utcai lakásunk ajtaján. Amikor kimentünk, nem láttunk az ajtó előtt senkit. A kilincsre azonban egy sonka volt akasztva, egy

nagy parasztszonka. Biztosak voltunk benne, hogy Mihály lehetett a tettes. Soha nem derült ki, de kizárásos alapon csak ő lehetett.

Kereszty Kornélné, Zsóka

Amikor a Munkácsy Mihály utcai lakásunkba, én az ötödik gyereket vártam, már előrehaladott állapotban. Ahogy egy alkalommal mentem az utcán négy gyerekkel, plusz az ötödiket vártam, mindenki megnézett (a hetvenes évek közepén ez nagyon szokatlan volt). Amint a Bajza utcai földalatti megállójánál jövünk föl a lépcsőn, látom, hogy ott áll egy fiatal fiú, és néz minket. Nézett ott bennünket persze mindenki, nemcsak ő. De ahogy ránéztem erre a fiúra, az volt a benyomásom, ő szeretettel néz rám. Ezt éreztem. Fogalmam se volt, hogy kicsoda, de a szeretetteljes nézése úgy megmaradt bennem.

Akkoriban a Damjanich utcai Regnum kápolnába jártunk rendszeresen szentmisére, nem a Szondi utcába. Mivel azonban egyre nehezebben jöttem-mentem, úgy gondoltam, hogy elmegyünk inkább a Szondi utcai Szent Család templomba, az mégis közelebb van. Megbeszéltük a férjemmel, és elmentünk. Meglepetésemre azt láttam, hogy ott ugyanaz a fiatalember, az a „fiatal fiú” mondja a szentmisét.

Megszületett Kornélka. Amikor összeszedtem magam, elmentem a plébániára a keresztelése ügyében. Mihály – akkor ő még nem ismert engem, csak én őt – megkérdezte tőlem: „Első gyerek?” – Boldogan válaszoltam, hogy nem, az ötödik. Így ismertük meg egymást. Ezután gyakran jött hozzánk.

Számtalan történetet lehetne elmesélni vele kapcsolatban. Először talán ennek a lakásnak a történetét mondanám el, azt, hogy hogyan jutottunk hozzá. A hetvenes évek közepén lehetőség volt minőségi cserét igényelni. Mi az öt gyerekkel egy kétszobás lakásban laktunk. Nem volt az kicsi, jól megvoltunk benne. Mihály azonban állandóan rágta a fülünket, hogy adjunk be kérelmet a minőségi cserére. De mi nem adtuk be.

Telt, múlt az idő, és egyik este betoppant hozzánk – mert ő úgy jött hozzánk, és általában mindenkihez, mintha ő is ott lakna – jött, és azt mondta, hogy másnap jár le a lakáscserére kérélem beadási határideje, menjünk el és adjuk be. Volt nekünk elég bajunk, nem akartunk hatósággal szórakozni. Ő viszont csak elmondta ezt, és elment. Ekkor azt mondtam Kornélnak: „Te, ez a Mihály képes volt este későn ezért idejönni... Nem kell nekünk az a lakás, de adjuk be azt a kérelmet, ha már ennyire akarja!” – A hatodik kerületben mindjárt dobogósak lettünk, és még abban az évben megkaptuk ezt a lakást itt a Nagymező utcában. Nagyon örültünk neki – bár sose tudtuk berendezni rendesen. Most, hogy le van választva, már kinéz valahogy.

Számtalan dologban segített, a kályhacsőtől a lelki dolgokig mindenben. Ebben nem ismert határt. Nekem nagyon jól esett, mert úgy tudott segíteni, hogy azt, akinek adott, nem alázta meg, hanem fölemelte. Soha nem éreztük magunkat rosszul, ha kihúzott bennünket valami nehézségből, bajból. Mindig úgy érezte az ember, neki tett szívességet azzal, hogy elfogadta a segítséget. Egyszer azt mondta, hogy én tudom, hogy akinek öt gyereke van, annak nincs ideje imádkozni sem, de ha te akarsz imádkozni, akkor én este kinyitom neked a templomot, gyere át. Ilyen dolgokra is gondolt.

Sok olyan dolgot megtett, amit nem lehet elfelejteni. Amikor Andriska elsőáldozó lett volna – ő a harmadik gyerekünk –, akkor éppen kitört a mumpsz. A mumpszos gyerekek borzalmasan hisztisek, mert fájdalmas a betegség. Hát nálunk állt ám a bál! Két napos eltéréssel mindegyik gyereken kitört a betegség. Ági lányom állt a tükör előtt, és azt mondta, nem akarja, hogy szögletes legyen az arca... Ilyen sirámok is elhangzottak akkor. Az elsőáldozásról szó sem lehetett, oda se mentünk. És akkor, azon a vasárnapon egyszer csak csöngettek délelőtt fél tizenegykor, és két ministráns lánnyal elküldte nekem azt a szál fehér szegfűt, amit az elsőáldozó gyerekek az anyukájuknak adnak az elsőáldozási szentmise

végén. Hát ezt nem lehet elfelejteni... – Andriska elsőáldozását megrendezte a következő vasárnap. Minket kettőnket – édesanyát, édesapát – Andrissal együtt kihívott az oltárhoz, és ott, a misében átváltoztatott Szentostyával megáldoztatott mindhármunkat. Nem kellett egy évig várnia Andrisknak.

Egyszer elárulta nekem, hogy amikor az iskolában a nővérekkel kávéznak, utána ő mindig kiöblíti az összes kávéscsészét, hogy ne száradjon bele a kávé, mert akkor azt már sokkal nehezebb elmosogatni. Az egyik nővér ezért egyszer azt mondta neki: „Atya, tanúskodni fogok a szentté avatásán!” – Ő erre azt válaszolta: „Olyan sokáig akar élni?” – Ilyen volt Mihály atya.

Amikor már a Knézits utcai gimnáziumban tanított, és már nem volt egészséges, az új gyerekeknek decemberben volt a felvételi. Ekkor felvételizett Ági is a gimnáziumba. A gyerekeket külön hívták, hogy beszélgessenek velük, Mihály pedig a szülőknek tartott tájékoztatást. Én is ott voltam a szülők között, ott ültünk valami nagy teremben. Mihály semmi jelét nem adta, hogy engem ismerne – ez még jól is esett: tudtam, hogy protekcióm van, nem kell azt demonstrálni. Ági is jó tanuló volt. – Lám, milyen tapintatos, nem vesz észre. – De miután megtartotta az ismertetést az iskoláról, egyszerre odapattant mellém, a reverendáját föl húzta, és a farzsebéből kivett egy agyonrongyolódott borítékot, és így szólt: – „Ez már nagyon régen nálam van, és most neked adom Karácsonyra.” – Egy összeg volt benne. Ilyen volt Mihály. – Később egyszer Ági azt mondta nekem: – „Anyu, mi nem is tudtuk, hogy ki is Mihály atya!” (Most már ő is gondolkozik, már ő is felnőtt.)

Nagyon meglepő, hogy amikor például a Nádudvariékkal vagy Gávélékkel találkozunk, Mihály mindig szóba kerül. Minden találkozás alkalmával! Amikor pedig valami gond adódik, vagy változik a politikai helyzet, vagy „áll a bál”, nekem van egy belső iránytűm: – „Mit mondana erre Mihály?” – Akármilyen történik, kis és nagy dolgok, ő az iránytű számomra...

Van még egy vidám történetem is vele kapcsolatban. Névnapiakon nem köszöntött föl soha, mert eszébe sem jutott mindenkinek a névnapiját számon tartani. De volt egyszer egy Erzsébet nap, amikor váratlanul mégis megjelent nálunk, és hozott egy selyempapírba becsomagolt gyönyörű szál kolbászt. Úgy adta át, mint egy rózsát: – „Isten éltesse!” – mondta. Furcsa volt, ahogy megfogtam: olyan jó szaga volt, ha nem is rózsa illata.

Politikailag is rendkívül tájékozott volt. Emlékszem, hogy előadást tartott a libanoni háborúról, ami évekig tartott. Számomra teljesen érthetetlenek voltak az ottani események. Őszintén szólva, nem is nagyon érdekelt. De ő naprakész volt a libanoni háborúból, és mindig elmagyarázta nekünk, hogy mi, miért történik. Valahogy különösen foglalkoztatta mindaz, ami Egyiptomban, Izraelben, Libanonban történik.

Mindennek a summájaként azt szeretném mondani, hogy Mihály igazán tiszta szívű volt. Most zsinórban avatnak boldoggá mindenkit. Tudom, hogy látja Istent, mert a tiszta szívűek meglátják, és hiszem, hogy ő boldoggá avatás nélkül is Isten látásának örvend.⁴

Mészáros Béla

1974. december elsején kerültem a Szent Család templomba. Akkor Tóth Tamás volt ott a kántor, akit én már ismertem a Szent Margit templomból. Ő hívott oda, és ott ragadtam. Barátokra találtam. Akkor ismertem meg Mihály atyát. Igen nagy hatást tett rám, alapvető, nagyon nagy ajándék volt számomra. De igazából nem ott találkoztam vele legelőször.

⁴ Amikor édesanyám megtudta, hogy mi történt Mihállyal – én vittem haza a szomorú hírt –, megállt édesanyám, elgondolkozott, aztán azt mondta: – „Neki most már legalább jó. Neki már jó!” – Nagy fájdalommal édesanyámnak ez jelentett egy kis megnyugvást, az, hogy nekünk nagyon fáj, de neki most már jó! Most már odafönről irányítja, hogy merre menjünk, kihez menjünk, mit csináljunk. (O.Iza)

A Piarista Gimnáziumba jártam, és a Beton atya tartott egy lelkigyakorlatot, talán második koromban, azt hiszem, 73 tavaszán volt. Ez a lelkigyakorlat meghatározó élmény volt az életemben. Akkor találkoztam először Jenőékkel, és egy egészen más egyházképpel. Elkezdtem járogatni Kismarosra – a nagymarosi ifjúsági találkozók elődje volt ez. A kismarosi találkozó akkoriban igazából Jenőék éneklése volt. Láttam ott egy atyát sok-sok fiattal. Megéreztem, hogy ezek a fiatalok néhány év múlva a barátaim lesznek. Ez a fiatal atya Mihály atya volt. Barátság is lett belőle. Ott találkoztam vele először, de ez még csak azt jelentette, hogy láttam őt.

Később azért kiderült, hogy voltak közös ismerőseink: egész kicsi gyerekkoruk óta ismertem őket, és odajártak a Szent Család templomba. Nekem tehát már voltak ott ismerőseim.

25-30 év nagyon hosszú idő, megfakultak az emlékek. Amikor Mihály atya meghalt, össze kellett volna gyűjteni az emlékeket. Emiatt van bennem egy kis lelkiismeret-furdalás. Most már sokkal nehezebb.

Hittanórái nagyon-nagyon jók voltak, és nagyon sokat tanultunk belőle. A legjobb az volt benne, hogy megtanított minket arra, hogy a világon a legjobb dolog Jézust szeretni, és hogy kereszténynek lenni nagyon-nagyon jó dolog. Lehet, hogy ő nem így mondta ki, de ez annyira magától értetődő volt. A beszédei hallatlanul nagy ajándékok voltak. Mindig érthetőek, megfoghatók, buzdítóak voltak. Nem emlékszem konkrétan ezekre a beszédekre, egy kifejezésre azonban igen, amire nagyon sokszor visszatért a beszédeiben: „Belenézek Jézus arcába.” Ez örökre bennem maradt, és nagyon sokszor eszembe jutott azóta is. Ezt a kifejezést nagyon sokszor használta.

Nagyon jó dolognak tartottam azt, hogy fiataloknak, hittanosoknak tudott munkákat adni. Ez amellet, hogy érdekes és izgalmas volt, aktívvá is tette az embereket, nem maradhattak passzív befogadók. Például össze kellett állítanunk egy esti imádságot. Voltak imafüzeteink, mi gépeltük azokat. Nem tudom, mennyire volt ez az ő munkája, vagy másoktól vette át, de ezekből össze tudtuk állítani az esti imát. Nagyon sok ötletet adott.

Nagyon tetszettek nekem azok a kis képek is, amelyeket kitett a templomkapura (= faliújság). Ezek alapján meg lehetett fogalmazni imádságokat, gondolatokat, amelyeket a kép indított el bennünk... Nagyon-nagyon jó dolognak tartottam.

Személyes élményem, hogy a nagymarosi képeket ott sokszorosítottuk Egyházi Misivel Mihály atya szobájában. A fürdőkádban áztak a fényképek – ez nekünk akkor jó buli volt. Tudtuk, hogy a hatóság nem nézné jó szemmel, hogy ilyen képek készülnek. Nekünk azonban nagyon nagy élmény volt, nagyon szívesen csináltuk, és örültünk annak, hogy csinálhatjuk.

A fiatal házasoknál megszervezte a gyermek-felügyeletet, hogy a szülők is el tudjanak járni hittanórákra az esti órákban. Én például a Gável Jóskaéknál voltam „gyerekpásztor.” Ezen keresztül kerültem Gávelékhez egy kicsit közelebb. Heni fiuk mesélte, hogy a papi hivatását éppen Mihály atya temetésén kapta. A sírbahelyezés előtt neki kellett levenni a koporsóról Mihály atya stóláját – mintha ezáltal a stafétáját vette volna át. Ezért lett az övé Mihály atyának ez a stólája. Érdekes dolog.

Hallomásból tudom, milyen sokat tett Bulányi atyával kapcsolatban, hogy ne legyen egyházszakadás. Nagyon sok energiát fektetett ebbe. Hittanórákon mesélt nekünk a vele és közösségével folytatott beszélgetésekről. Mi ennek a kérdésnek a jelentőségét nem is láttunk be, de olyan sokszor előjött ez a téma, hogy úgy érzem, mindezt nagyon a szívéen viselte.

Egyszer nyáron megkért, hogy menjek el vele Szentendrére motorral. Vele mentem életemben először motorozni. Megkérdezte tőlem: „Csak nem most ülsz először motoron?” – Nem mertem neki megmondani, hogy igen. Mindenesetre nagyon szorítottam egész úton, annyira féltem. Igazából azt sem tudom már, miért mentünk. Csak arra emlékszem, hogy elmentünk egy erdészházhoz. Ő már ismerte Jencit, az erdészt. Jenci pálinkával kínálta

Mihályt, de ő nagyon ügyesen kezelte az egész helyzetet. Lehet, hogy valami szarvasbögést beszéltünk meg, nem tudom már, de azt igen, hogy Mihály atyával motoroztam életemben először.

Nagyon gazdag egyházi életet mutatott be nekünk.

Az éjszakai túrázások, szarvasbögések, sok egyéb kirándulás – az erdőben találkoztunk vele, tehát nem együtt mentünk a Szondi utcától – olyan élmények voltak ezek, hogy azóta élénken élnek bennem.

Egyik éjszakai kirándulásunk a szarvasbögés hallgatása volt. Még a helyére is emlékszem, talán a Bölcső-hegyen volt. Valaki hozott süteményt, Mihály atya pedig pálpusztai sajtot kent a süteményekre, és azt kínálta körbe. Én is megkóstoltam.

Az erdei szentmisék nagyon nagy élmények voltak. Igen sokat jelentettek a lelkigyakorlatai, amiket vagy a Mecsekben, vagy valamire az országban egy csendes kisházban tartott. Sokszor Szent Ignác jellegű volt a lelkigyakorlat, de ezek is annyira világosak, s mozdítók voltak. Sajnos ezeknek az anyagai nincsenek már meg, nagyon sajnálom, mert nagyon jók voltak. A Szent Családban templomban tríduumokon, a háromnapos lelkigyakorlatokon vettünk részt. Olyan atyákat hívott meg, akik nem akármik voltak. Például Kerekes Károlyt, Halász Piuszt, Jelenits tanár urat, vagy olyan idősebb atyákat, akiknek a gazdagságából, amíg éltek, lehetett meríteni.

Jelenits tanár úr nekem a gimnáziumban magyar és hittan tanárom volt. Mihály atya és ő volt a két alapvető meghatározó személy az életemben, ők ketten, más-más oldalról. A tanár úr lelkigyakorlatán ott voltam a Szent Családban, de akkor csak az ő kedvéért mentem oda.

Szeretnék még szólni a kisújbányai házról is. A házvásárlás körülményeit nem ismerem, de az elsők között voltunk a Misivel, Lacival, akik a legelső cuccokat szállítottuk oda. Nagyon kalandos szállítás volt. A szekrények és mindenféle vicik-vacak cucc a vasútra volt feladva. A komlói állomáson elkértünk egy igen nehéz vasúti húzós kocsit. Nem tudom, hány mázsás volt... Rákötöttük Ronkay Feri kocsijának a végére, és úgy mentünk, húztuk ezt a vasúti kocsit. Nem állított meg ott bennünket a rendőr! Nagy nehezen bevontattuk a kisházhoz, így érkezett meg a helyszínre minden feladott tárgy. A MÁV-nak megígértük, hogy másnap visszavisszük a kocsit, de akkor Feri már nem volt velünk, így hármunknak kellett visszahúzni az állomásra. Egy helyen igen meredek, nehéz emelkedőhöz értünk. A kerekek alá köveket tettünk, toltuk előre egy métert, aztán megint kővel alátámasztottuk, így haladtunk felfelé. Lefelé pedig gurult magától. Akkor mindnyájan ráültünk. Amikor már nagyon begyorsult, leugráltunk. Ki is kötött valamelyik árokban, akkor meg onnan kellett kihúznunk. Így értünk be Komlóra. Az első kocsmánál csak vizet kértünk, fejenként rengeteget ittunk egyszerre.

Kisújbányára lezárt erdészeti út vezetett. Hogy Mihály atya járművel mehessen, engedélyt kellett kiváltania. Mikor megkapta, megmutatta nekem ezt az engedélyt. A nevét elgépelték, így a Dr. Opálényből Tropálény lett. Ő meg nagyon örült, hogy rosszul írták a nevét, mert így még kevésbé lehetett beazonosítani.

Egyszer kettesben voltam vele ott a Mecsekben, gondolom, valami építkezés kapcsán. Mivel én műszaki analfabéta voltam, igazából nekem ilyen téren sok hasznomat nem lehetett venni. Ezért előfordult, hogy a főzést bízta rám, de még az sem sikerült. Egy egész napon át főztem valamit. Más alkalommal arra kért, hogy csináljak ott egy vécét. Keressek valami jó helyet, és ássak egy gödröt. Nekem sikerült a domb legmagasabb helyét kinézni, oda építkeztem, a legpanorámásabb helyre. Nem mondta azt, hogy jaj de jó. – Ekkor történt, hogy haza kellett jönnie valamiért, és amikor visszafelé jött, elütött egy szarvast. Én meg csak vártam, vártam, hogy miért nem jön. Mi történhetett? Megérkezve elmesélte találkozását a szarvassal.

Mihály a nagybátyám plébániáján is tartott nekünk egy lelkigyakorlatot. Az a hely a Zemplénben volt nagyon messze. Onnan indultunk tovább egy gyalogtúrára. Ő pedig vállalta, hogy 250 km-t motorozzon, hogy megtarthassa a lelkigyakorlatot.

Egyszer engem küldött el, hogy egy lelkigyakorlatos hétvégének megtartására felkérjem László Gábor atyát (Patert). Ilyen megbízásokon keresztül is nagyon klassz emberekkel ismerttettem meg. A lelkigyakorlatok megtartására is klassz embereket hívott. Így tágult a látókörünk. Megismertünk hiteles, hívó embereket, nem egyet, nem kettőt. Mindnyájan segítettek. Megtapasztalhattuk, hogy nem vagyunk egyedül, sokan vagyunk, és sok értékes ember van a világban. – Ő a Regnum Marianum szervezet tagja volt. Mi is regnumi jellegű életet éltünk, de nem voltunk szervezett regnumiak. Gondolom ennek is biztonságtechnikai okai voltak, de mi így is megéltük ugyanazt a gazdagságot.

A következő történetet csak hallomásból ismerem, azért elmesélem, mert megmutatja Mihály atya nagyságát. A Szent Család templomban volt egy nálunk jó pár évvel fiatalabb lány, aki szeretett volna a mi hittan csoportunkba járni. De Mihály atya nem engedte meg neki, mondván, hogy neked nem itt a helyed, hanem a kortársaid között. Nagyon értékes kislány volt. Ezen azonban annyira megbántódott, hogy nem járt sehová. Ezt látva Mihály atya elment hozzájuk – megvolt benne az alázat, érezte, hogy itt valamit nem jól csinált, ügyetlenül nyúlt ehhez a kérdéshez –, és nem tudom, hogyan, de végül elrendezte a lány ügyét. Volt benne annyi alázat, hogy amit érzése szerint elrontott, helyrehozza. Ez nagyon nagy dolog.

Nekem lelkivezetőm is volt. Erről nem tudok sokat mondani, csak annyit, hogy nem konkrétumokat mondott, hogy ezt és ezt csináld, hanem szempontokat. Ez sokkal többet jelentett. Imádkozz, vedd figyelembe ezeket és ezeket a dolgokat, akkor a jó Isten segítségével meg fogod találni a helyes utat. Ez nagyon-nagyon jó irány volt. Elmondok erre egy példát. Az egyetem elvégzése után felkerestem őt, mert két munkalehetőség kínálkozott számomra. Mind a kettő nagyon tetszett, és nem tudtam dönteni. Amikor erről beszélgettem vele, nem azt mondta, hogy ezt vagy azt válaszd, hanem azt, hogy imádkozzak. S amikor elmentem tőle, kristálytisztán világos lett, hogy melyiket kell választanom. Sőt, azon csodálkoztam, hogy hogyan is tudtam én ezen problémázni.

Egy másik emlékem: Volt jó néhány szerelmi csalódásom. Ezekről is beszélgettem vele. Ő pedig annyira mellettem tudott állni, olyan megerősítést, meg biztatást jelentett számomra, ami nagyon sokat jelentett nekem. Mihály atya előtt egy másik atyához jártam, és olyan ordító különbség volt köztük, főleg ezen a téren, hogy hogyan nyúltak hozzá egy ilyen kérdéshez. Konkrétumokra már nem emlékszem, csak a válaszára, hogy soha nem az dönti el, hogy mi a jó, hogy mit mondanak mások, mit mond a többség, hogy az emberek mit tartanak rossznak. A rossz nem attól lesz rossz, hogy mindenki rossznak tartja, a jó nem attól lesz jó, hogy mindenki jónak tartja. Ez akkor nagyon sokat jelentett nekem. Ma már teljesen egyértelmű ez számomra, de akkor nagyon kellett, hogy elmondja ezt nekem. Egy életre szólóan megfogalmazott igazságok ezek. Mindennapi cselekedeteimben mindezt nem tudom úgy tetten érni, hogy ezt vagy azt tőle tanultam, ez tőle származik. De azt tudom, hogy rajta keresztül nagyon sok mindent kaptam, még talán az életem lényeges vonásait is ő alapozta meg.

Szeretnék még pár szót mondani Mihály atya pásztorjátékairól. Sok ilyen játékot írt, ezek talán meg is vannak még nekem. Nagyon vicces, nagyon szellemes pásztorjátékok voltak ezek, nem sablonosak. Öröm volt bennük szerepelni.

Mihály atya idejében a hittan csoportunkban mindenkivel személyes barátság alakult ki. Sokszor találkoztunk saját szervezésben is, Mihály atya nélkül, mert egyszerűen jól éreztük magunkat egymás társaságában. A hétköznapi szentmisékre is azért jártunk rendszeresen – Jézusért is, természetesen –, hogy utána találkozhassunk egymással, beszélgethessünk, együtt sétálhassunk. Minden évben együtt szilvesztereztünk. Nagyon jók voltak ezek a

Szilveszterek. Néha ott volt Mihály atya is, de sokszor voltunk nélküle is, mi fiatalok, a fiatal családokkal. Mindig más helyen szerveztük. Gitározni már azelőtt tudtam, mielőtt a Szent Család közösségbe kerültem. Itt aztán igen jó hasznát vettük. A társaim változtak, jöttek-mentek, én húsz éven át maradtam.

Amikor Mihály atyát elhelyezték a Patrona Hungariae Gimnáziumba, néhányan továbbra is visszajártunk hozzá. Úgy megszoktuk Mihályunk gondolatmenetét stb., hogy eljártunk hozzá a Bakáts térre, oda, ahol akkor lakott. Hetente vagy kéthetente tartott nekünk hittanórákat.

Első feleségemet, Marit úgy ismertem meg, hogy együtt jártunk Mihályhoz hittanra. Marinak Dönci bácsin és Udvardi Jánosékon keresztül is volt kapcsolata Mihály atyával. Udvardi János a keresztpapja volt Marinak, ők meg régóta ismerték Mihály atyát. 84 nyarán volt az esküvőnk, ahol ő már nem tudott velünk lenni, mert akkor éppen igen rosszul volt. 85-ben volt kislányunknak, Annának a keresztelője, azon részt tudott venni.

Mihály atya 42 éves korában halt meg agydaganatban. Az én első feleségem is 42 éves korában halt meg, szintén agydaganatban. Amikor kiderült ez a betegsége, mindjárt eszembe jutott Mihály atya, és kértem az ő közbenjárását. Negyven napot kaptunk a feleségem haláláig, hogy elköszönjünk egymástól. Ezt a negyven napot szeretetben és a jó Isten kegyelmének légkörében éltük meg. Állandóan velünk volt Mihály atya, én kértem is, hogy álljon mellettünk. Nem azt kértem, hogy Mari gyógyuljon meg, hanem azt, hogy tudjuk ezt jól csinálni, úgy, ahogy ezt a jó Isten szeretné. Azt nem tudom, hogy Mihály atya közbenjárása és kegyelmi segítsége hogyan volt jelen, az én gondolataimban azonban nagyon is jelen volt Mihály, amíg ezt végigcsináltuk.

Azóta elég sok mindent csináltam már. Abba hagytam a gitározást, szétment a torkom tőle. Nyolc évig tanítottam hittant, középiskolásokat, egyetemistákat, előkészítést a beavató szentségekbe. Részből a Szent Családban. Tartottunk házasságelőkészítő beszélgetéseket. Hat és fél éve vezetünk egy speciális katolikus társulást, hogy a hívő emberek egymásra találjanak. Programokat, találkozási pontokat szervezünk. Az ember élete során nagyon sok mindent összegyűjt – nem tudom nevesíteni, hogy ez Mihálytól van –, de újra szeretném hangsúlyozni, hogy Mihály atya életem egyik alapvető meghatározó embere volt, és nagyon-nagyon szerettem őt.

Végezetül még néhány mozaik: A pásztorjáték egyik szereplője a 'nem mai Mariska' volt. – A cukortartó egy koponya volt az asztalán. – Szentendrén egy iskolaigazgató, aki templomba nem járt, valami szuper temetést akart rendelni, mindenféle extrákkal, ami csak lehetséges, száz csilingelést, meg mindent. Mihály megkérdezte tőle, nem akarja-e, hogy a koporsót felhúzzák a torony tetejére, aztán meg leengedjék. Az igazgató erre megkérdezte: „Mennyibe kerül?” – Szentendrén amikor a templom bejáratánál kijavított valamit, talált a küszöbnél egy csontvázat. De gyorsan visszatette, nehogy a műemlékesek odajöjjenek, és működésképtelenné tegyék a templomot. – A Szent Család templom padlásán elejtette a kalapácsot. Az átfúrta a mennyezetet, és nagyon sokáig ott volt a lyuk.

Nagyon ügyes volt, ha valamit meg kellett csinálni. És mindig nagyon vidám, sokat neveltünk vele. Néri Szent Fülöp volt az egyik kedvelt szentje. Abszolút hiteles, Jézusra mutató ember volt, és vidámságával is példát mutatott.

Oláh Sándorné, Marika

Mihályt Zsókaék által ismertem meg, mégpedig itt, ebben a lakásban (a Nagymező utcában). A Mecsekbe mentünk, Kisújbányára, lelkigyakorlatra. Zsóka hívott: Gyere velünk te is. Emlékszem, rettenetesen féltém és ódzkodtam az egészségtől. De remek volt. Két házaspár (Zsókaék, és Zoli meg Gabi), valamint Cili, Mihály és én alkottuk a csapatot. Mindig nagyon

emlékezetesek voltak ezek az együtt töltött napok. Kétszer vagy háromszor voltunk így a Mecsekben – már nem emlékszem –, de nagyjából mindig ugyanez a társaság.

Korábban találkoztam már egy-két nagyon komoly pap bácsival, de amikor ő elkezdett valamiről beszélni, akkor tulajdonképpen megszűnt az ember körül a világ. Egész más szempontokat mondott, egészen más oldalról világított meg dolgokat. Új dolgokat hallottunk, nem olyanokat, amiket már ezerszer elmondtak nekünk. Csak később döbrentünk rá, hogy mennyire összeszedett, precíz, pontos tudott lenni. A következő percben meg, amikor szabadok voltunk, játszott velünk – ilyenkor egészen más Mihály volt már köztünk, mint az előző percekben... Az ő személyében egy rendkívül sokszínű embert ismertem meg. Hosszú ideig őriztettem is az akkori kis jegyzetecskéimet, sajnos már nincsenek meg.

A lelkigyakorlatok napi programjában általában kb. fél óra volt Mihály előadása, utána egy óra csend következett. Erre az időre is külön megadta mindig a szempontokat. Az is jó volt, hogy mindenki külön, egymagában ment el az egy órás elmélkedésre. Emlékszem, még a házaspárok is! Én akkor már egyedül voltam, „fél házaspár”-ként voltam köztük.

Este a napi programok után a vacsoraasztalnál ott ücsörögtünk abban a picike kis helységben. Nem tudom, hogy ki mondta az első viccet, de én ettől az első vicctől – Zsóka emlékszik rá, hogy én milyen nevetős vagyok, milyen könnyű engem megnevetetni – elkezdtem hangosan hahotázni. Mihály erre fölkapta a fejét, odanézett rám, s attól kezdve két óra hosszán keresztül – lehet, hogy három is volt – egyfolytában vicceket mondtak, megállás nélkül. Emlékszem, mindannyian borzasztóan nevtünk, már mindenünk fájt a nevetéstől, de ő csak mondta és mondta a vicceket. Néha Zoli is mondott egyet-egyet, meg Kornél is, de leginkább ő volt a nagy viccesélő. Amikor elkezdte mondani, én már nevettem is, ő pedig minden egyes viccnél megkérdezte: „Ismeri?” – Mondtam neki, hogy nem, de azért nevettem. Mindez azért is emlékezetes maradt számomra, mert a lelki nap komolysága után ez a vidám este igazi, belső felszabadulást jelentett. Amíg élek, nem fogom elfelejteni.

Ebben az időben mi kint, Csepelen laktunk. Onnan jártam be ide a családos házaspárok hittanóráira. Este, amikor jó későn vége lett az órának, minden egyes alkalommal hazavitt, hogy ne menjek egyedül. Merthogy egészen kint laktunk a Duna-parton.

Nálunk is sokszor megjelent, általában váratlanul. Nem tudtuk soha előre. Csak betoppant. Az ő körzetétől nagyon távol laktunk, de mindenkihez elment, így hozzánk is bebugrott.

Egyszer telefonált, hogy szoktam-e paradicsomot eltenni. Mondtam, hogy igen, szoktam. Erre ő: „El kell mennie a Lehel piacra, ott most nagyon olcsón lehet paradicsomot kapni.” – Mondtam neki, hogy a Lehel téri piacra innen Csepelről én nem tudok elmenni. Annyit úgysem tudok elhozni, amennyi nekem kellene, és a világon senki olyan autós ismerősöm nincs, akit meg mernék kérni, hogy idehozza nekem a paradicsomot. Akkor ebben megmaradtunk. Nem sokkal ez után telefonált, és megkérdezte, hogy otthon vagyok-e, mert hozza a paradicsomot. Úgy délután öt óra tájban meg is érkezett két jó nagy televíziós dobozzal, mindkettő tele volt sárgabarack nagyságú kis paradicsomokkal, színültig tele. Mikor megláttam, úgy éreztem, hogy sírva fakadok. Lerakta, és már el is tűnt. Ha valamit így hozott, fizetni nem engedett soha. Mit tehettem? Nekiálltam, csináltam. De hajnal háromkor abbahagytam. Pedig volt még körülbelül 10-15 kiló, azt már képtelen voltam eltenni. Meg is csicscent, mert olyan volt, hogy azonnal el kellett tenni. Előző éjszaka a paradicsom kilóját egy forintért vette.

Bármilyen ügyünkben hozzá lehetett fordulni. Az volt a csodálatos, hogy mindenről azonnal tudott egy viccet mondani, rosszkedű volt a gyerekekkel, de abban a pillanatban, amikor megérezte, hogy most valami komolyat akar az ember mondani – elég volt csak feléje fordulni –, mindjárt váltott, és teljes lényével ráfigyelt az emberre. Mindig, mindenben segített és mindenre válaszolt. Nem volt olyan téma, probléma, nem volt olyan gond, amivel ne lehetett volna hozzá fordulni.

A gyerekekkel külön is törődött. Leült közéjük, vagy elvonult velük, és külön megbeszélhették vele a dolgaikat. Néha a gyerekek is eljöttek velünk a Szent Család templomba. Mihály atya prédikációi engem nagyon megragadtak. Mindig rövidek voltak, nem beszélt hosszan, de minden egyes prédikációja egész új oldalról, egész más szempontból mutatta be a szentírási részeket. Mindig volt egy olyan gondolata, amin hosszú ideig el lehetett gondolkodni, elmélkedni.

Amikor még Csepelen laktunk Húsvét hétfőn a három lány miatt mindig sokan jöttek hozzánk locsolni, kisgyerekek is. Egy idő után azonban fogtuk magunkat, és amilyen gyorsan csak lehetett, elmentünk otthonról. Persze a két szomszéd urat meg kellett várni, különben óriási sértődés lett volna. Egy ilyen Húsvéthétfőn hulla fáradt voltam. Hajnalban egyszer csak csöngetnek. Kiugrottam az ágyból. Tiszta sötét van! Mi történt, hány óra van? Ki lehet az? Megyek az ajtóhoz, és kikiabálok: „Ki az?” Kintről csak valami morgás hallatszott – nem mondta a nevét, hogy a környékben meg ne tudják –, de amikor megszólalt, rögtön tudtam, hogy Mihály az. Megmondom őszintén: nem nagyon örültem, de azért beengedtem. Morgolódtam is egy kicsit: úgy hajnali úgy fél öt-öt óra között lehetett. Locsolni jött, és még sok helyre szeretne elmenni, szabadkozott. Láttam, hogy egyedül van, beengedtem. A gyerekek mind aludtak még. Ő meg fölrázta őket, meglocsolt mindenkit, őket is, engem is. Mire egészen fölbredtem, meg a többiek is, már el is tűnt. Egy percig sem maradt, csak éppen meglocsolt és eltűnt. Ezt a locsolkodást az egész család azóta is emlegeti: Mihály hajnal fél öt-öt óra között jött hozzánk locsolni...

Csepelről szerettem volna mindenképpen elköltözni. Mihály is nagyon rajta volt, hogy jöjjünk onnan el. Sokszor mondta, hogy mozdulj már, gyere, induljatok el! És segített! Pénzre volt szükségem, hogy az előleget ki tudjam fizetni. Erre ő mindenkit mozgósított. Volt, akitől ötezret, volt, akitől kétezret, volt, akitől tízezret hozott, a szüleitől, emlékszem, nyolcvanezer forintot kaptam. Így ismertem meg a szüleit. Mert mindenkitől, akitől csak lehetett, kért, hogy segíthessen. Amikor eladtuk a régi házat, akkor természetesen minden adósságot törlesztettünk nagyon gyorsan. A házunk volt a fedezet, így mondta mindenkinek.

Elsősorban lelki támasz volt, de nemcsak lelki, hanem minden más szempontból segítséget, támaszt jelentett. Amikor beköltöztünk új otthonunkba, eljött, és a csillárunkat ő szerelte föl – sokáig tisztelettel néztem erre a csillárra. – Bármilyen tennivaló akadt, jött és segített.

Nagyon érdekes ember volt. Amikor az ő segítségével is már nagyjából helyére kerültek dolgaink, azt mondta: „Mostmár nem jövök olyan gyakran, mert úgy látom, hogy ti a helyeteken vagytok, de ha bármi van, csak szóljatok.” Nehézséget jelentett ugyanis, hogy jó messzire laktunk.

Számtalanszor levitt bennünket Kisújbányára, a Mecsekbe. A kis Trabantban hátul a négy gyerek – akkor még befértek –, én elől, a sok csomag, meg minden, és vitt bennünket a Mecsekbe. Ez volt éveken keresztül számunkra 'a nyaralás'. Volt, hogy ottmaradt velünk, máskor elment, akkor visszafelé már gyalog jöttünk. De oda hosszú éveken keresztül levitt bennünket. Előfordult az is, hogy nem ő, hanem Cili vitt le bennünket. Egyik nyáron, amikor lent voltunk, szólt, hogy most három napra lejön lelkigyakorlatozni egy csoporttal, mi menjünk addig el. Erre mi Cilivel bementünk három napra Pécsre, addig ő ott volt a lelkigyakorlatozókkal. Harmadnap este felé érkeztünk vissza. Nyilván meghallotta Cili Trabantjának a zörgését, hangját: jött élénk, óriási nevetéssel, fején egy babérkoszorúval. Megkoszorúzták azok, akikkel ott volt lelkigyakorlaton.

Egyszer, amikor már beteg volt és nagyon lefogyott, de még nem tudtuk pontosan, hogy mi baja van, telefonált, hogy megy a Mecsekbe, ha akarunk menni, akkor szívesen levisz bennünket. Ekkor már elég nagyok voltak a gyerekek, nem is jött mindegyik, mondván, hogy pihenni szeretne (tudja, hogy mimellettünk lehet – nekünk mondhatja azt, hogy most hagyjuk békén, mert most pihenni szeretne – de nem mindenkinek mondhatja ezt). Amikor már ott

voltunk, emlékszem, hogy Mihály atya kifelé fordult a szabadban az asztalra. Elég hűvös volt, ezért belebújt a hálósákba, és bizony, úgy nézett ki, mint a múmia. A gyerekek meg elkapták a lábánál és a fejénél, és lerakták a földre. Kicsit oda is koccant a földhöz.⁵ Mivel nagyon rosszul esett neki, kicsit pipa volt rájuk, de egy pillanat alatt összeszedte magát, és megenyhült. Hiába mondtam a gyerekeknek, hogy ne bántás, csak nem hagyták abba, mert Mihály nekik mindig jó játszótárs volt, azelőtt rengeteget játszott velük.

A halála után az apukámmal elég sok gondom volt. Emlékszem, egyszer ott álltam a mosogatótáznál, egyedül voltam otthon, mosogattam, és hullottak a könnyeim a mosogatóvízbe. Úgy éreztem, nem tudom, mit tegyek, hogy legyen, ezt a helyzetet képtelen vagyok egyedül megoldani. Magam sem tudom már, hogyan, de magamban elkezdtem beszélni a Mihályhoz. Mondtam neki, hogy segítsen. Ez valamikor hét közben történt, a hét végén meg jött apám, és elmondta, hogy megoldódott az a nehéz helyzet.

Ami egy pillanat alatt megfogott, az a hallatlan természetessége volt. Akkor is ha komoly volt, és akkor is, ha viccelt. Amikor viccelt, olyan volt, mint egy igazi gyerek. Őutána ilyen természetes emberrel, akiben semmi malőr, kitaláltság nincs, nem találkoztam. Abszolút vezér volt a szó jó értelmében. Rosszul hangzik ez a szó, hogy vezér, mert nem ilyen értelemben szokták használni. Olyan volt, mint a nap. Ha valahol megjelent, ott minden mosolygóssá vált, kivirult. Ha ő nem volt velünk, akkor is megvoltunk, de ha vele voltunk, az egészen más volt. Mindenhez hozzá tudott szólni, ha meg valamihez nem, akkor is olyan természetességgel tudta megmondani, hogy ő ehhez nem ért, nem tud hozzászólni, ehhez neki nincs érzéke.

Mindig úgy emlegetem őt, hogy Mihály, a pap, és aztán egy nagy, hosszú csend, és csak utána jönnek a többiek. Olyan sok helyzetben eszembe jut, hogy de jó lenne most őt megmutatni a kis kockás ingében, a rendetlenségével, a rendjével, a hihetetlen belső rendjével együtt. De jó lenne, ha megjelenhetne a hangoskodóknak.

Érdekes, hogy mennyire előttem van minden mozdulata, a hangja, ahogy jön. – Néha előkerül az a kicsi kép, amit a halálakor kaptunk. Az ő fényképét se tudom nézni, ahogy a férjemet se, érdekes.

Velünk van. Biztos.

Bajcsy Lajos plébános

Nem vagyok benne biztos, hogy az volt az első találkozásunk. Olyasmire emlékszem, mintha egy motoros fickó megjelent volna a Vörösmarty utcai plébánia előtt, ott az utcán, mindenféle gumiköpenyekbe beburkolva. Nyilván a hideg ellen, vagy a huzat ellen védte így magát a motoron. Egy érdekes szemüveges, túskehajú fickó volt. Nem gondoltam volna, hogy pap. Aztán bejött. Kiderült, hogy a szomszéd kolléga, a Szondi utcai Szent Család templomnak a káplánja. Ettől kezdve sok éven át, mint egymás közelében szolgáló kollégák, gyakran találkoztunk. Aztán kiderült az is, hogy a családja ott él a mi plébániánk területén, a szülei, a testvérei. Így még szorosabb lett köztünk a kapcsolat.

Idővel fény derült a regnumi közös vonásokra, ismeretségekre is, pl. arra, hogy Tompa atya közös ismerősünk. Bár Mihály óvatos duhaj volt, ő maszekolva dolgozott az ifjúsági pasztorációban. Azért a kapcsolatai megvoltak mindazokkal, akik abban az időben ilyen

⁵ Szegény Mihály! Ugye nem gondoltad ekkor, hogy csak azt kaptad vissza, amit mi csináltunk gyerekkorunkban édesapánkkal. Ha lefeküdt pihenni egy kicsit, a három haramia megtámadta, és ameddig a földre nem húzta, addig nem volt nyugalom. Mi pedig diadalüvöltéssel nyugtáztuk a sikert. Kisebb korunkban nem volt ez gond édesapa részéről, de amikor nagyobbak lettünk, akkor már elhangzott néha: „Anyu, gyere, segíts, nem bírok ezekkel a kölykökkel!” – A sikerünk ilyenkor sem maradt el. Most ott téged zútyentettek le a jó anyaföldre. (O. Iza)

szempontból számításba jöhettek, elsősorban a regnumi atyákkal, vezetőkkel. Eleinte nehezen értettem őt: mintha valami jelképes beszédet használt volna. Aztán lassan kezdtem felismerni, hogy nagyon jó fej. A gondolkodásmódja igazán mély, bizonyos dolgok terén elszánt, és nagyon következetesen, eredeti ötletekkel végzi a munkáját. Azt például, ahogy a Szent Család plébánián a családok gondozását felkarolta – ez volt ugyanis a plébánia lelkipásztori profilja. Akiket tanított, nevelt, azok lassan összeházasodtak, és így egy nagyon komoly családos generáció alakult ki. Aztán a gyerekek is szépen sorban születtek, nem egy és nem kettő, hanem minden családban több, és a családok egymást is ismerték, segítették. Lassan feltöltődött a templom is.

Garabonciás volt! Mindenfélét csinált, fűrt-faragott, villanyt szerelt, néha egyáltalán nem úgy nézett ki, mintha pap lenne. Sok-sok anekdota maradt fenn erről. Külön kuriózum volt az is, hogy a toronyszobában lakott, fönt a templom tornyában, ami még romantikusabbá tette az ő alakját.

Rendszeresen táborozni, kirándulni vitte a családokat, ezért a Balaton-felvidéken különféle táborhelyeket próbált szerezni. Egyszer elmentünk együtt valahová, ahol volt már egy kis kalyibája, éppen oda készült menni a családokkal. Aztán elmentünk Köveskál környékére is, bejártuk együtt azt a vidéket, mert arrafelé használt prэшázakat lehetett vásárolni nagyon olcsón. Ez is nagyon jó ötlete volt Mihálynak, mert az a környék valóban csendes vidék, ahol elég jól el lehetett tűnni. (Később én magam is többször táboroztam Köveskálon.) Amikor a plébános atyával találkoztunk, már öt perc beszélgetés után kiderült, hogy a két háború között ő is az ifjúsági lelkipásztorkodással, főleg lányok nevelésével foglalkozott. Be is fogadott bennünket. A két és fél szobájából kettőt átengedett nekünk, csak a kis irodáját és a kis szobáját, ahol az alvó ágya volt, azt tartotta meg magának. Egy hétig, tíz napig ott tanyáztunk. Egyik szoba a lányoké, másik a fiúké volt. A templomba rögtön a szobákból be lehetett menni, nagyon remek hely volt. Misét tartottunk ott, este közösen vesperáztunk, kompletóriumot imádkoztunk, énekeltünk. És a környéken nagyon jókat lehetett kirándulni, csillagtúrákat szervezni mindenfelé, szép vidékeken. Mihály jó vidéket választott.

Jó poén volt – őt mindig a poénok kísérték –, hogy amikor jöttünk hazafelé, valahol Akali környékén, a 71-es országúton nagyon bűzös kezdett lenni a Trabant, nem akart menni, 60 km/óra sebességnél sehogy se húzott följebb. Bár Mihály mindig óvatos volt, általában nem is nagyon ment többel, de akkor már talán csak 30-cal haladtunk, és nem tudtuk, hogy mi a baj. Végül nagy nehezen rájöttünk, hogy a kézifék be volt húzva, azért nem tudunk gyorsabban menni. Jócskán füstölt már, amikor észrevettük. Kiengedtük a kéziféket és nagyot nevtünk. Mihálynak nagyon jó humorérzéke volt, és mindig nagyon jó poénjai voltak.

Teológiailag is nagyon jól képzett volt. A Központi Szemináriumban végzett, doktorátusa is volt. A bibliikumot nagyon szerette. Máig is nagyon értékes dolog, hogy az Újszövetségnek elkészítette a konkordanciáját, vagyis a Szentírásban előforduló szavak abc-s gyűjteményét. Évekig dolgozott rajta, talán húsz évig is, gyűjtötte kis kartonokra a szentírási helyeket, aztán az egészet feldolgozta, és egy hatalmas kötet lett belőle. Papok is, és bárki, aki a Bibliával foglalkozik, remekül tudja ezt a segédkönyvet használni a szentírási témák kikereséséhez.

A teológiából szerintem elsősorban a morális, az erkölcsstan érdekelte. Az ifjúság nevelésében ennek egyébként is nagyon nagy a jelentősége. Amikor közösen készültünk találkozókra, zárandoklatokra stb., akkor általában az ifjúságnak ezek az erkölcsi problémái, kérdései vetődtek fel. Ezekhez ő mindig határozottan és egyértelműen szólt hozzá. Nagyon komolyan látta az ifjúságnak a problémáit, azt az egyre gyorsuló rombolást, amit a rendszer végzett, különösen a szexuális élet területén, az emberi kapcsolatok terén, de más dolgokban is, például korrupció terjedése miatt stb.

Érdemes megemlíteni a bulányistákhoz való viszonyunkat is. Valamikor együtt voltak börtönben is Bulányi Gyurka bácsi meg a regnumi atyák. Jól ismerték egymást. Nekik sajátos

világuk volt, sajátos a gondolkodásmódjuk, de azért az közös volt, hogy ők is, mi is ellenségnek számítottunk a kommunista rendszerben. És volt sok közös téma is, ami összekapcsolt bennünket. Idővel azonban elavult ez a regnum-bulányista féle kapcsolat. Ekkor az Állami Egyháziügyi Hivatal Lékai bíborost is manipulálva megpróbálta a Regnumot és a bulányistákat egymással szembeállítani, mert hisz mind a kettő az ifjúság nevelésével és a családokkal foglalkozott. Hogy kivédjük ezt a szembefordulást, amit az ellenség, az Állami Egyháziügyi Hivatal meg az ÁVÓ el akart érní, mi megpróbáltunk egymással kapcsolatot teremteni. Volt egy bizottság, amit még Betonék szerveztek annakidején, mind a két oldalról voltak benne hárman-négyen tagok, és rendszeresen találkoztak. Én kicsit később kerültem be ebbe a csapatba, nálam is találkoztunk. Sajnos ezek a megbeszélések egyre inkább holtpontra jutottak, mert bizonyos kérdésekben nem tudtunk egyetérteni, főként morális témákban, mint például az elválás, a család, a házasság, védekezés a házasságban, a kilépett papok kezelése stb. Nem tudtunk egyetérteni velük a Szentírásnak fundamentalista értelmezésében sem (bár volt sok pozitívum is abban, ahogyan a Bibliával foglalkoztak).

Ebben a csatározásban igen nagy szerepe volt Mihálynak. A vita egyre élesedett, végül már nem is tudtunk egymással szót érteni. Mihály elég sokáig csatározott, de amikor látta, hogy mindez eredménytelen, kiszállt az egészből. Ő az erkölcsi kérdésekben mindig nagyon határozottan foglalt állást, mondhatnám, prófétai éleslátással. A végén mégsem tudtunk velük szót érteni, és akkor abban maradtunk, hogy csupán informatív kapcsolatot tartunk fenn egymással, hogy ne lehessen kijátszani bennünket egymás ellen. Később aztán ez is megszűnt, de maradt azért bennünk egyfajta szolidaritás egymás iránt emberileg, egyháziilag.

A nagymarosi találkozók szervezésében, fejlesztésében nagyon fontos szerepet játszott. Nagymaros tulajdonképpen Kismaroson kezdődött, amikor Sillye Jenő elkezdte ott énekelni-játszani az ő ifjúsági dalait. Azt a kis templomocskát azonban hamarosan kinőttük. Ott én csak egyszer voltam, azt hiszem a legutolsón. Aztán Nagymarosra mentünk át. Major Sanyi bácsi felvállalta a dolgot, meg az akkori nagymarosi plébános, azt hiszem, Horváth Pali bácsinak hívták. Nagymaroson egyébként nagyon jó káplánok szolgáltak, Kerényi atya, Györgydeák Marci atya, Beton atya is voltak ott káplánok. Jó kis közösség alakult ki ott, azt hiszem, máig megvannak.

A találkozók megszervezésére egy nagyobb team alakult, ebben Mihály atya is benne volt. Részleteket nehéz felidézni, mert alkalomról alkalomra, forgószínpad szerűen váltogattuk ott egymást, illetve hívtunk jobbnál jobb előadókat. Így ez a találkozó egyre jobban fejlődött. Máig el lehet mondani azt, amit én egyszer megbeszélésünkön úgy fogalmaztam meg, hogy Nagymaroson sose volt visszalépés, minden alkalommal volt valami új, valami pozitív, valami fejlődés. Ezekben az első években Mihálynak oroszánrésze volt a szervezésben és a lebonyolításban. A nyitó beszédet általában ő mondta, azt hiszem, az egyikről van is egy felvétel. Nagyon szerették hallgatni, mert mindig meg is nevette, felhangolta a jó népet. Eleinte egy évben csak egyszer volt találkozó, később már kettő is lett, tavasszal is, ősszel is. És egyre gazdagabb lett, majd végül kialakult az egész napos program reggeltől délutánig. De ebben Mihálynak már nem volt benne a munkája, mert mire így felfejlődöttünk, ő már nem volt itt közöttünk.

Hadd idézzek fel még egy érdekes emléket. A Vörösmarty utcai kápolnának a 25 éves évfordulóját 1974-ben ünnepeltük. Azt hiszem, akkorra már plébániai rangra lett emelve, talán 1973-ban, Földes József alapító plébános buzgólkodásából. Az ünnepi alkalomra Mihállyal megszerveztünk egy közös, nagy énekes misét, amit Pálos atya tartott. Pálos Iván atya helynökségi titkár volt, és oda járt misézni, mert Földes atya az évfolyamtársa volt. Az ünnepi szentmisét 'végigműsoroztuk' énekekkel, gitáros zenével, mise után pedig énekes hálaadást tartottunk a templomban. Mihály vezette a műsort, az énekek között jópofa összekötő szövegeket mondott. Mindez jó sokáig, talán egy óra hosszáig is eltartott, úgy emlékszem, a 25. jubileumra való tekintettel 25 éneket énekeltünk, Jenő elsőként íródott

énekeit, meg spirituálékat és hasonlókat. (Mihály egyébként ezeket az énekeket lefotózott kottás változatban elkészítette kis kartonokon, levelezőlap méretben. Ezek aztán terjedtek, később kottás kötetek lettek belőlük, amikor már nyomdai kiadást is lehetett csinálni.) Ezalatt a plébánián elkezdődött már a nagy, ünnepi vacsora a vendégekkel. Pálos atya azonban fogta magát, kijött a plébániáról, odakönyökölt a templom ablakába kívülről, és hallgatta a mi énekünket. A többiek cibálták, húzták, hogy menjen már be, de ottmaradt és végighallgatta, mert nagyon tetszett neki. Ez az esti éneklés, amit Mihállyal közösen szerveztünk, igazán nagy élmény számunkra.

El kell még mondanom egy másik történetet is vele kapcsolatban, amelyben én is személyesen érintett voltam. Ez később történt, akkor, amikor ő a Patrónába került hittanárnak. Addig Zimonyi atya volt ott a hittanár, de elment, és a nővérek új hittanárt kerestek az ifjúsági lelkipásztorok közül. Adrienn nővér körbejárt, megkeresett néhány papot, többek között énhozzám is eljött a Vörösmarty utcába. Feltette a kérdést, hogy elmennék-e hozzájuk hittanárnak. Mivel van tanári végzettségem is, és más szakmáim is voltak – talán más téren is hasznomat vehették volna –, alkalmas jelöltnek látszottam. Én azonban sem alkalmasnak, sem eléggé felkészültnek nem éreztem magam, főként abban a szituációban. Mégis – számomra is érthetetlen volt, hogy miért – nagyon erős belső késztetést éreztem arra, hogy bár minden ellene szól, mégis igent mondjak a nővér kérdésére. Utólag aztán kiderült, hogy miért kellett ezt tennem. A nővérek négy papot kerestek meg, és a négyből csak ketten mondtunk igent. Az első kérdés az volt, hogy az illető egyáltalán elvállalná-e a hittanári feladatot, a második pedig az, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal hozzájárul-e, vagy sem. Akkoriban én egyértelműen fekete bárány voltam a regnumi terep kapcsán, ezért engem ejtettek. Mivel csak két jelentkező volt, utánam Mihály simán megkapta az állami hozzájárulást. Ez a gondviselésnek a csodálatos összjátéka volt. Őszintén mondom, hogy én valóban csak egy belső indításra éreztem, hogy nekem erre a kérésre igent kell mondanom, akkor magam sem tudtam, hogy miért. Aztán nagyon hamar kiderült, hogy azért kellett ezt tennem, hogy legyen mód a választásra, és ha az egyiket kilövik, akkor a másik maradjon. (Hasonló volt egyébként Karol Wojtila esete is, amikor meghalt a érseke, és mint fiatal segédpüspök maradt ott. A lengyel egyház részéről hat jelölt volt az érsekségre, és a köztük szereplő Wojtilát valami miatt még Wisinszky sem támogatta. Az állam azonban törölte az előző öt jelöltet, és maradt egyedül ő. Órála úgy gondolkodtak, hogy hát ez egy olyan filozófus tanár-típus, nem sok vizet fog zavarni, nem fog a politikánkba avatkozni. Egyszerűen, simán megkapta az érsekséget.)

Mihály akkor jól látta, hogy az ifjúság nevelése és a családok segítése mennyire fontos. Ez nagyon-nagyon komolyan élt benne. Talán nem is gondolt az ember arra, hogy azt plébániát miért hívják Szent Család plébániának. Ő családpsztorációs profilúvá tette azt a plébániát. Az ő neveltjei közösségeket alkottak, így születtek ott ezek a keresztény családközösségek.

Még néhány kép: Rövid gatyában a létra tetején is megtalálható volt. A templom pincéjében pedig valami nejlonsátras hittantermet csinált, mert a pince ázott befelé. Bútorokat gyűjtött a családoknak. Az is órá emlékeztet, hogy ott bent a templom előterében bútorraktár volt, bárki vihette, akinek bútorra, deszkára volt szüksége. Sokféle módon segítette övéit. Élelmiszereket vett a családoknak, amikor akciók voltak. Anyagilag ő roppant igénytelenül élt, és ha tudta, pénzzel is támogatta a családokat.

A Regnum Marianum – Nagyon felemelő érzés arra gondolni, hogy milyen sok tanítványom van nekem is szerteszét az egyházi munkában. Mi akkor kockáztattunk, fáradtunk. Esténként, titokban mentünk a közösségekhez. Izgalmas volt ez, és

bizony fárasztó, mert a napi műszak után találkoztunk, haza pedig éjjel mentünk az utolsó járatokkal. Aztán meg otthon állt néha a bál a szüleinkkel, akik – érthető módon – féltettek bennünket, de aztán végül mellénk álltak. Úgy is mondhatnám, hogy ők is felnőttek ehhez a feladatunkhoz, ehhez a műhöz. Istennek hála, a Szentlélek megadta nekünk azt, hogy látjuk a munkánk gyümölcsét. Papok, diakónusok, szerzetesek, szerzetesnők, sok gyerekes szülők, elkötelezett hitoktatók, képviselőtestületi tagok, vezetők, újságírók, még a politikusok között is ott vannak a tanítványaink. Sokan vezető pozíciókban, országgyűlési képviselőkként, különböző szervezeteknek a vezetőiként, komoly keresztény elkötelezettséggel tesznek tanúságot, és segítik elő az egyház életét vagy az emberek életét a mindennapokban. De ha „csak” egyszerűen sokgyerekes családban látjuk őket, akkor is azt kell mondanunk, hogy ez az egyház, ez a magyar jövő. Ma ez már teljesen nyilvánvaló.

Amikor a hatvanas években a Regnum Marianum közösséggel kapcsolatban elkezdődtek a koncepciók perke, a harmadik pernél az események már jól összeráztak bennünket. Telt az idő, és felnőtt egy olyan generáció, amely ezeknek az eseményeknek kezdettől fogva részese volt, nagyjából tizenéves korának a végétől. 1960-ban, és utána – mi akkor még nem is voltunk papok – együtt nevelkedtünk velük, aztán pedig velük együtt nőttünk bele ezekbe az eseményekbe, az üldözésbe, és – ebbe az apostoli munkába, ebbe a közösség-építésbe. Mert ez a szemünk előtt virágzott ki. A régi csoportlélektani összejövetelke közösségi lélektanivá váltak. A fiatalok összeházasodtak, a résztvevők egymásnak a barátai is lettek. Ez ugyanis korábban nem így volt még, csak a programokra jöttek össze hetenként, egy kisközösség vagy kongregáció formájában. Ettől kezdve azonban – kb. 1970-re tenném ezt a nagy változást a Regnumban – igazi közösségek, társszerű közösségek alakultak. Összehozott minket az ígéhirdetés, mindaz, ami elhangzott az atyák prédikációiban, a katekézisekben és a bibliaórákon, mindaz, amit Keglevits atyától, Réthi atyától, Tompa atyától meg a többiektől hallottunk. Közös jártunk a Mátyás templom kórusába, lehettünk vagy nyolcvanan. Mindez jól összehozott bennünket. Ráadásul mindig tudnunk kellett egymásról, hogy kinél volt házkutatás, kit idéztek be, kiről kérdeznék, ki mit mond, hogyan viselkedik, ki mennyire bátor stb., mindennek jelentősége volt. Akkor az „aki időt nyer, életet nyer” mondás volt érvényben. Ezek az események jól összeráztak bennünket, közös gondolkodásmódra, magatartásra, és szolidaritásra, egymásért vállalt felelősségre neveltek. Egymás bátorítása, biztatása, védelme – végül ez mind meghozta a gyümölcsét. Ez volt a megalapozása ennek az új jövőnek, ami most az egyházban bontakozik tovább. Az enyhülés időszaka után volt ugyan egy kis lehülés, de azért ennek a gyökerei jelen vannak, és mindez folytatódik ezekben a megerősödött családokban és közösségekben. Papi és szerzetesi hivatások is megjelentek a közösségekben, főleg a sokgyerekes családokban. Ez tovább segítette ma az építkezést az Egyházunkban.

Érkeztek külföldről új irányzatok is, azokhoz is becsatlakoztunk, azokat is felkaroltuk. Voltak Taize-i imatálalkozók, titokban vagy fél-titokban, kisebb kápolnáknál. Itt is alakult egy gárda, ott is egy társaság, akik ezeket az új csoportokat menedzselték. (Azt hiszem, köztük volt Mihály is.) Csináltuk ezt jó ideig, mindig más-más templomban.

Taizé-vel összefüggésben rájöttünk, hogy a fiatalokat meg kell tanítani imádkozni, ezért imádkozó találkozókat szerveztük. Hagyó atya volt az egyik motorja ezeknek a programoknak. Végeztünk imákat mindenféle stílusban, Taizé-it, zsolozsmát, spirituálékat, meditációt, mindenfélét, természetesen szentségimádást is. (Azt hiszem, ebben talán a Bulányiék is benne voltak egy alkalommal.) Ez nagyon hasznos és eredményes volt. Jártunk a Tömő utcába is Károly atyához – általában kis helyeket

választottunk, mert azok csendesebbek voltak, kevésbé látogatottak. És ezeken a csendes helyeken jobban el tudtunk tűnni. Persze, ma már tudjuk, hogy titokban semmi sem maradt, állandóan figyeltek bennünket.

Gondolom, Mihályt is kontrollálták. Ő azonban óvatos duhaj volt, és eléggé maszekolt. Védte magát, amennyire lehetett. Azt nem tudom, hogy őt mennyire zaklatták, mennyire nem, de azt ő is jól tudta, hogy Tompa atyát is, a lelkiatyját, meg másokat is zaklatnak. Aki börtönbe került, annak a környezetét is szigorúan figyelték.

Mihály atya különleges alakja volt az akkori egyháztörténelmünknek. Ha az ember visszagondol ezekre a küzdelmes évekre, elmondhatja – egyszer egy nagymarosi beszélgetésen fogalmaztunk ezt meg magunk között –, hogy mi akkor tulajdonképpen egyháztörténelmet írtunk. Ki-ki beleadta a saját tudását, kockáztatását, az egyéni adottságait, élt a körülmények adta lehetőségekkel, amelyek kinek-kinek a helyében adottak voltak. A Szentléleknek a különleges műve volt az, hogy kik kerültek kezünk alá, kikkel tudtunk együttműködni. Nagyon meglepődtem azon, amikor éppen ezt erősítette meg Várnai Péter, aki elmondta: Az egyetemi lelkész fiataloknak tartott előadásban „én rólatok beszéltem az egyetemistáknak, hogy akkor ti csináltátok az egyháztörténelmet Magyarországon.”

Galambos Ferenc karmelita szerzetes

A hetvenes években állás nélkül voltam. Korábbi állásomat fölmondtam, mert arra gondoltam: miért dolgozzak egy gyárban? Valami rendesebb munkát kellene találni. Akkortájt meg szokott látogatni egy pécsi egyházmegyes kispap. Jó barátságban voltunk egymással. Egyik alkalommal az utcán találkoztam vele. „Te nem mentél vissza a szemináriumba?” – kérdeztem tőle meglepődve. – „Feri bácsi, mindent el fogok mesélni” – válaszolta. – Gondoltam, itt már baj van. Aztán eljött hozzám, és elmesélte, hogy fölvette a Mindszenty bíboros temetésén mondott beszédet, erre közölték vele, hogy ki van rúgva a szemináriumból. – „Miért?” – csodálkoztam. – „Fölvettem a beszédet... Spionok, besúgók voltak ott, és beárultak.” – Bevitték az ÁVÓ-ra, üldözték. Haza sem mehetett, a saját egyházmegyéjébe. És csak kesergett a gyerek. Akkor azt mondtam neki, hogy lakjon nálam. Elférünk ketten ebben a lakásban.

Egyszer aztán azzal jött haza, hogy beszélt a Piri nénivel – ő egy apáca –, és azt mondta, hogy a Szent Család plébánián keresnek munkás kezet, van felvétel. De azt is mondta a nővér, hogy ő meg se próbálja, mert úgysem fogják fölvenni – őt semmiféle egyházi helyre nem fogják fölvenni. Gondoltam magamban: én is állás nélkül vagyok, megpróbálom én, hátha van ott egy takarítói állás. El is mentem. Először Imre bácsival, a sekrestyével találkoztam ott, őt kérdeztem, hogy van-e itt felvétel takarítói állásra?

Azt felelte, hogy tényleg van, de a plébános atya most éppen nincsen itthon. De a káplán atya itt van, vele tessék beszélni. És föl vitt hozzá a kakasülőre. Mihály atyától is megkérdeztem, hogy van-e föl vétel, mert állás nélkül vagyok. Ő is biztatón válaszolt: „Takarító is kellene, de sekrestyésre még nagyobb szükségünk van. Azt is vállalná? Most ugyan nincs itt a plébános úr, de délután megjön, mert lesz egy esküvő. Akkor majd megbeszéljük.”

Amikor megvolt az esküvő, Mihállyal meg a főnökkel (Gyulai Oszkár atyával) átmentünk a plébániára, hogy megbeszéljük a dolgot. Kikérdeztek, hogy azelőtt hol dolgoztam stb. Megmondtam, hogy vasas vagyok. „Ez nagyon jó, itt éppen hasznosítható!” – mondta Mihály. – „Mennyi volt a fizetése?” – „Kb. 4000 forint.” (Akkor még szép pénz volt az.) –

„Annyit nem tudunk adni” – volt a főnök válasza. Én azonban nem mondtam, hogy annyit adjanak, majd megegyezünk.

Ott voltam pár napig. Imre bácsi mindent megmutatott, hogy mi hol van, aztán pár nap múlva elment Pannonhalmára, én meg ottmaradtam. Amikor Mihály atyától megkérdezték, hogy milyen a sekrestyés, tömören azt felelte: „Marha jó.” – Imre bácsitól is kérdezték, hogy milyen az utódja. – „Jó, jó, rendes embernek látszik, csak iszik, iszik.” – „Hát akkor miért vette föl a főnök?” – csodálkoztak az emberek. Így kezdődött Mihályéknál az életem.

Mihálynál sok jó dolgot tapasztaltam. Rendkívül szorgalmas volt. Amikor 72-ben idejött, azt mondta a főnöknek, hogy ő idejön, de semmiféle fizikai munkát nem végez. „Úgyse bírja ki! Szentendrén beázott a tető, megjavította...” – Nem is bírta ki. Itt a hittanterem nagyon kicsi volt. Mihály azt mondta: „Álljunk neki, a raktárt alakítsuk át sekrestyének, a sekrestyéből meg hittanterem lesz. Két hét alatt megcsináljuk.” – Le kellett bontani a lépcsőt, sokat dolgoztunk. Nem bízunk rá mindent Mihályra, nehogy statikailag valami gond legyen. Elhívtak egy ismerős mérnököt, az kijelentette, hogy így nem lesz jó, ledől az egész. – „Hogy kell csinálni?” – tudakolta Mihály. – Megmondták, hogy így meg úgy fogjuk megcsinálni. – „Hát én azt nem várom meg, túl sokáig babrálnak vele!” – mondta és ő megcsinálta úgy, ahogy kellett.

Bent a templomban is sokat dolgozott, ilyenkor be volt öltözve a munkához. Közben jött valaki, és a plébános urat kereste. – „Tessék, ha tudom, elintézem az ügyet.” – Az illető rácsodálkozott: „Maga?” – Könnyedén válaszolta: „Én.” – Aztán ment úgy, ahogy fel volt öltözködve, sisakban, és elintézte. Nem akarták elhinni, hogy ő a megbízott, a káplán.

Amikor a templomban beázás volt, azt mondta: „Feri bácsi, fölme gyünk a tetőre.” – Fölmentünk. Mihály kiment a tetőre, én meg egész idő alatt csak imádkoztam, nehogy valami baja legyen. Úgy sétált ott, mint a kötél táncos. Mindent megcsinált. – Volt ott egy zsvivány iparos, át akarta verni a plébániát. Azt mondta, hogy ki kell cserélni a bádogot, a lefolyókat, csatornákat, mindent. Mihály meg tudta, hogy nemrég csináltattuk: száz évig is eltart ez a bádog. Elzavarta az illetőt, aztán átnézett mindent, és nem talált semmi javítani valót. Mert gazember volt az a fickó. Ilyesmiket is megcsinált, az égvilágon mindent szemmel tartott, hogy takarékoskodjunk. Egyszer meg is jegyezte a főnök: „Ez a Mihály úgy spórol, hogy a vajás kenyérről elspórolja a vaját is.” – Amikor égőt cseréltem a templomban, azt mondta: „Feri bácsi, nekem nem kell nagy fény, ne tegyen be erős égőt.” – Szót fogadtam, és kevés fényt adtam neki, részemről el volt intézve. De a plébános reklamált. Mire én: „Azt mondta Mihály atya, hogy kevés fényt adjak neki.” – „Azt én fizetem ki, nem a Mihály! – válaszolta, és betettünk egy erősebb égőt. Voltak ilyen kedves dolgok a Szent Családban. Nagyon szerettem ott lenni, jól ment ott minden.

Egyszer odajött Mihályhoz valaki, és azt mondta: „Káplán úr, van nekem egy zongorám, odaadnám a plébániának, a gyerekek ott játszanának rajta, megtanulnának zongorázni.” – „Jól van – mondta –, tegyék csak le, ahova tudják.” – El is hozták a zongorát, jó nagy volt, de sehol sem találtak neki helyet. Mihály erre azt mondta, hogy a toronyban a második emeleten elfér. Föl is vitték a csigalépcsőn a második emeletre, és majdnem frászt kaptam, mikor ezek a télesztágok föl vitték. Még föl is hangolták. Mihály megnézte és így szólt: „Ez nem ér semmit, mert csak fatőkés, nem páncéltőkés zongora, egykettőre tönkremegy.” – Egy darabig azért ott maradt. Később másik kántor jött, akinek nem volt lakása. Kigondoltuk, hogy jó lesz neki a fönti szoba. Igen ám, csak akkor le kell hozni a zongorát. De hogyan? Mihály erre azt mondta: „Itt van a Frédi és a Béni, a két utcai koldus. Nekik adjuk, ha lehozzák.” – Szóltunk is nekik: „Van itt egy zongora, ha lehozzák, a maguké.” – Hozták a gurnit, vonszolták lefelé, ki az utcára. Aztán már ők adhatták-vehették a zongorát. Mi pedig jókat nevtünk a zongora sorsán.

Egyszer elmentünk Mihállyal valahova, valami gépet hoztunk a Szondi utcába. Láttuk, hogy kis óvodások jönnek, fogják szépen egymásnak a kezét. Mihály nézte őket, majd

megjegyezte: „Engem így nem vittek volna sehova, mert ennél komiszabb voltam. Nem fértem a bőrömbbe. Apám jó néhányszor meg is pofozott.” – Azt is mesélte, hogy amikor elment a szemináriumba, és híre ment az ismerősök körében, hogy az Opálény elment szemináriumba, azok megkérdezték: „Az Endre?” – „Nem, a Mihály!” – „Jézus Mária!” – így kiáltottak fel.

A „mecseki villa” ragyogó hely volt Mihálynak lelkigyakorlatokat tartani és a családoknak üdülni. Egyetlen őslakó volt ott, a Józsi bácsi. Amikor megbetegedett, Mihály nagy dilemmában volt, hogy mit csináljon. – „Ha megmondom, hogy pap vagyok – az ÁVÓ-sok garázdálkodtak akkoriban –, akkor az egész környék megtudja. – Másképpen kell kitudakolni, hogy Józsi bácsi katolikus-e, és mikor gyónt, meg ehhez hasonló. Odament hát hozzá, és megkérdezte: „Józsi bácsi, maga kálvinista?” – „Én? Római katolikus keresztény vagyok. Most, egy másfél hónapja gyóntam.” – Hála Istennek – gondolta Mihály –, akkor ez rendben van.

Mihály nagy viccmester volt. Egyszer bodzaszörpöt vitt le, és megitta Józsi bácsit a bodzaszörppel. A bendőt megkavarta a szörp, Józsi bácsinak szaladgálni kellett. A következő alkalommal, amikor odaértünk, szólt neki Mihály: „Józsi bácsi, hoztunk egy kis bodzaszörpöt.” – „Igyák csak meg, úgy odavágom a padlóhoz, nem szaladgálok én itt összevissza egész éjjel” – mordult ránk az öreg.

Volt egy hölgy, aki bele volt esve a Mihályba. – Mihály jó, stramm vágású gyerek volt. – Szólt Mihálynak, hogy akar vele beszélni. – „Tessék, menjünk fel a szobámba” – invitálta Mihály. Amikor fölértek, a hölgy előállt az elgondolásával, ajánlatot tett Mihály atyának. Mihály erre fölugrott, kikergette a hölgyet, még egy fazekat utána vágott. – Karácsonykor mindig volt pásztorjáték. Azok is nagy élményt jelentettek mindenkinek. Sok humor volt beleszőve a cselekménybe. Vidám, kellemes, sok nevetéssel teli jelenteket adtak elő a gyerekek. Nem is civilben, hanem megfelelő jelmezben. – A plébánia idősei is nagyon szerették. Gizi néni, a „Görbelábú”, mindent elviselt Mihály atyától. Senki mástól el nem tűrte volna, olyanokat mondott neki. Volt a templomban „Nyávogó” is, aki mindig nyávogott: húzta az éneket. Mihály nem bosszankodott, csak ugratta. Egy másik meg, egy kis alacsony néni, ha valaki az oltárnál tüszentett, bekiáltotta: „Egészségére váljék!” – Mihály nagyon szerette az öregeket. Sajnos a mostani fiatalság nincs erre tekintettel. Ezeknek a szegényeknek már nincs egy jó szavuk. Ezek a szegény öregek örülnek egy jó szónak.

A Knézits-ben is rendbe szedte a lányokat, nem volt lazsálás, mindenkinek dolgozni kellett. Nagyon jól csinálta. De ott már utolérte a betegség. Előzőleg volt két alkalom, amikor bevitték a mentők. Karácsonyi időszakban volt, amikor vakbélgyulladás volt. Máskor meg emésztési problémái voltak. Nem tudott enni szegény.

A temetésén rengeteg ember volt, és olyan megható volt, hogy a temetkezési vállalatnak az emberei is búcsúztak tőle.

Szép idők voltak az én számomra is, Mihály számára is. Mihály nem is akart elmenni a Szent Családból, de jött a diszpozíció, áthelyezték oda az iskolába. Az ott töltött idő jelentette számomra is a szép napokat. Amikor eljöttem, nagyon-nagyon sajnáltam. El kellett jönnöm, ott kellett hagynom a Szent Család plébániát.

Megyeriné Zoltánfy Ágnes, „Illatszerez Ági”

Mihály atyával a Szent Család templomban találkoztam először. Éppen ott voltam, amikor legelőször megjelent a főnöknél, Oszkár atyánál. Igencsak meglepő volt, ahogy motorral megérkezett. Bemutatkozott: „Opálény Mihály vagyok, én leszek az új káplán.” Először a főnök is úgy nézett rá: „Jézusom, ez lesz a káplán!” Ilyen volt az első benyomásom róla.

Mi igyekeztünk segíteni neki, de nehezen fogadta el a segítséget. Azt mondta, hogy ő majd megold mindent. Hamar megismerkedtünk, akkor már könnyebben elfogadta az embernek a segítségét, és érdeklődött minden és mindenki felől. Később már sokszor tudtam neki segíteni, például az irodai adminisztrációt szívesen átengedte (a káplán feladata volt a szentmiséknek, a miseszándékoknak a nyilvántartása). A lakásával kapcsolatban azt kérte, hogy ott senki se nyúljon semmihez, neki úgy van jól minden, ahogy van. Sok idő kellett ahhoz, hogy ebben is elfogadja a segítségemet. Később már ő is jó néven vette, hogy ha kell valami, van, akihez fordulhat. A hívek is hamar elfogadták.

Amikor még motorral közlekedett, ahol megjelent, senki nem akarta elhinni, hogy ő a pap. Eredeti jelenség volt, amikor rövidnadrágban fölült a motorra, aztán húzott. Kezdetben, amikor odakerült, sokan megjegyezték: „Milyen ez az új káplán, motorral jár, egész nap csak motorozik?” – Örökösen ment, nem maradt sokáig a házában. Aztán megszokták és szerették. Ahol csak kellett, mindenkinek a gondját-baját a nyakába vette, a nyugdíjasokét is, mindig nagyon kedvesen.

Az idősek is hamarosan megszerették – a viccelődéseivel együtt. Mert sokat viccelt velük. Például amikor Bakos Vincének volt az esküvője Győrben, és indultunk hazafelé, velünk jött a Gizi néni is. Mielőtt elindultunk volna, az atya kijött az étteremből, fölkapta a Gizi nénit, és fölrakta a Trabantja csomagtartójára. Ne tudjátok meg, hogy visított szegény! És mindez éjnek idején. Aztán persze levette, csak bolondozott vele. Így indultunk hazafelé. Valaki más is biztosan jött velünk, mert az atya fél járattal sose indult, mindig kihasználta a Trabantja férőhelyeit.

Nem sokkal ezután a szegény Gizi néni már kórházban volt, nagybetegen, jócskán a vége felé járt. Az atya még akkor is viccelődött vele. Bement hozzá, és elővett egy centimétert. A Gizi néni meglepődve kérdezte: „Mit akar vele, atya?” – „Le akarom mérni a lábát, hogy mennyire görbe, milyen széles koporsó kell, hogy beleférjen.” – Voltak neki ilyen morbid dolgai. A szegény Gizi nénit sokat ugratta, az mégis nagyon szerette. Mert ő ezt mind szeretetből csinálta. Mindenkinek tudott valamit tréfásat, heccelőt mondani.

A nagycsaládosokat amiben csak lehetett, segítette. Kijárt a nagybani piacra a kis Trabantjával, bevásárolt, aztán befőzött. Néha segített neki valaki, máskor ő maga nekiállt, és főzte a paradicsomot. Aztán elvitte azoknak, akiknek szüksége volt rá. Ha valamelyik család építkezett, ő már ott is volt mindjárt a két kezével, és beállt fizikai munkásnak. Vitte az autóján az anyagokat, szállította, amire szükség volt.

Nekem is rengeteget szállított a mi illatszerboltunkba. Mi mindent be tudott abba a kocsiba pakolni! Amikor megrendeltem az árut, jeleztem, hogy XY ekkor és ekkor fog jönni érte egy Trabanttal. Ilyenkor azt mondták: „Ne haragudj, ezt mind el nem viszi egyszerre!” – „Bízzatok csak rá!” – válaszoltam nyugodtan. Úgy be tudott pakolni az autójába, hogy az nem igaz, és elhozott mindent egyszerre, és szinte még üres is maradt a kocsija. Amikor beállított az áruval, megkérdezte: „Csak ennyit rendeltél?”

Az emberekért élt. Ahol tudott, mindenütt segített. Csak az volt néha nehéz az embernek, hogy ő nem szívesen fogadott el segítséget. Mindig tudta, hogy hol, mikor kell neki megjeleneni, mert ott szükség van rá. Állandóan nyitott szívvel és szemmel járt, hogy ha bárkinek problémája van, hozzá fordulhasson. Ha valakit a templomban szomorúnak látott, odament és megkérdezte: „Mi baj van, tudok valamiben segíteni?” Nem ment el senki mellett úgy, hogy ne segített volna, ha tudott, mind lelkileg, mind fizikailag, bármiben.

A templomban is nagyon sokat dolgozott a felújításnál. Az egész fűtést ő tervezte, ő szerelte. Ebbe a munkába befogta a fiatalokat is, E. Misit, T. Lacit különösen. Ők nagyon sokat dolgoztak vele. A templom padjainak a fűtését oldották meg, bizony, sokat kínlódtak, mire elkészült. Főnt az emeleten pedig egy hittantermet alakítottak ki. Nem ismert lehetetlent, soha, semmire nem mondta, nem tudja megcsinálni. Mindenre hajlandó volt, mindenre vállalkozott.

A hittanóráira nem jártam, mert nagyon zárkózott vagyok. Nem merek mások előtt megszólalni. Ezért nagyon haragudott rám. De kirándulni elmentem vele néhányszor, például a „szarvasbögés”-re. Az nagyon jó volt. Leginkább az ő mély gondolatai, majd a csodálatos imádságok a mise végén, az az imádságos lelkület, ami ott mindenkién volt, abban a csendben. Már régen volt, de annyira jó, annyira szép volt. A szentmise után pedig következett a meglepetés: a zsíros kenyér (talán még hagyma is!) Emlékszem, én vittem a finom, friss kenyeret meg a zsírt, ott megkentük és ettük. Finom volt, és nagyon jól esett. Aztán éjnek idején jöttünk haza. Atya azt se tudta, kit merre, hogyan vigyen haza. Többek között engem is elhozott Újpalotára meg a Tóth Laci feleségének, a Gabinak az anyukáját. Ő is Újpalotán lakik. Összeszedte az egy környéken lakókat, és úgy intézte a fuvarokat. Elég későn indultunk el, hajnali négy körül érhetett haza.

Egyszer biciklitúrán is voltam vele Zalában. Akkor ő már nagyon beteg volt. A Patrónás lányokkal voltunk. Ekkor is volt egy jó húzása. Ebédre ő főzte a tésztát. Csak egy tálunk volt, egy nagy lábas, abban főtt a tészta a gázon. A lányok megkérdezték: „Na de Atya, utána mibe fogjuk betenni ezt a sok kifőtt tésztát?” – Ő huncut mosollyal csak ennyit mondott: „Ne aggódjatok, lesz mibe tennünk.” – Nekem már előre szót, hogy vigyek magammal néhány tiszta nejlonzacskót. Aztán, amikor a tészta megfőtt, beletettük a zacskókba, a gyerekek meg el voltak ájulva: „Atya, most ebből fogunk enni?” – Emlékszem, később egy anyuka is megjegyezte neki: „Hallom, atya, milyen talpraesett volt, nejlonzacskóba rakta bele a megfőzött tésztát!” – Ilyeneket csinált Mihály. A gyerekek meg szépen megették a zacskókból, nem volt semmi probléma vele.

Ami ezután történt, a mai gyerekek talán el se hinnék, ilyen is előfordulhatott huszonegynéhány évvel ezelőtt. Visszafelé Zalakaroson szálltunk föl a vonatra. Jobban mondva csak szerettünk volna, de nyilvánvaló volt, hogy lekéssük a vonatot, mert jóval később értünk oda a biciklijekkel. Erre Mihály atya kocsival előrerohant, megkérte az állomásfőnököt, hogy ne indítsa el a vonatot, mert mindjárt ideér egy lánycsapat biciklikkel. És a vonat majdnem húsz perccel később indult, mert megvárta minket. Csak akkor indult el, amikor már minden gyerek odaérkezett, és minden biciklit felraktunk a vonatra.

Voltam vele egy másik kiránduláson is, amikor ő már nagyon nem jó állapotban volt. Egyik este egy erdőben vertünk sátrat, olyan helyen, ahol nem lett volna szabad. Éjjel meg jött valaki és szólt, hogy menjünk el onnan, mert ott tilos sátorozni. Az atya erre azt mondta: „Ugyan már, ennyi lánnyal hova menjek ilyenkor?” – Dörgött, villámlott, valami iszonyatos idő volt. Csak ezen az egy kiránduláson voltam, de nagyon szép volt. Ekkor történt, hogy elindultunk reggel, és délután érkeztünk Zala-akárhová, és a templomban szeretett volna misét mondani. Bement a plébániára és köszönt: „Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szeretnék egy misét mondani a templomban.” – A plébános meglepődve mondta: „Ne haragudjon, adjon már egy igazolást, hogy maga valóban pap...” – És Mihály atya – a hátizsákkal, rövidnadrágban, akkor már nem jó állapotban – kénytelen volt igazolni magát.

Jó visszagondolni Mihály atyára, és azért hiányzik, mert szinte mindenkihez volt egy biztató szava. Akármilyen bajunk volt, mindig mondott valamit: „Ne csüggedjél, csináld így, csináld úgy, és meglátod, akkor jó lesz...” – Annak ellenére, hogy én nem jártam hozzá hittanra, bármi problémám volt, rajtam is mindig észrevette, és amiben tudott, mindig segített, és mindig tudott lelkesítő és biztató szavakat mondani.

Kár, hogy itt hagyott minket, nagy szükség lenne rá most is. De azt hiszem, hogy onnét főnről nagyobb segítséget kapunk tőle. Sok dolga van ott fent is, hogy egyengesse mindnyájunknak az útját. Nagyon sokszor érezzük, hogy mennyit segít nekünk onnan főnről. Neki már jó, ő már célba ért. Biztos.

Tóth Péter László

1975 január 4-én kerültem a budapesti Szondi utcai Szent Család templomba kántornak. Egy mosolygós, fiatalos káplán fogadott. Többek között ezzel: „Itt vasárnap öt szentmise van! Egy szentmisén vegyél részt, a többi a munka!” A kórus melletti „toronyszobában” két szentmise között, mindig vendégül látott. Mai napig érzem a mustáros, zsíros kenyerek finom ízét.

Számomra meglepő volt az őszintesége, ma úgy mondanánk, a nyitottsága. Állandó humora, jókedve mellett sugárzott belőle a mély keresztény lelkeség. Ahogy tudott mókázni, úgy tudott egészen, meghittén, tudós szinten teológiáról beszélgetni.

Szervezőkészsége, az emberek megszólítása rendkívüli volt. Az ifjúsági hittanórák csodálatosak voltak, és egyedülálló az általa kialakított hittanterem a templom pincéjében! Akkor ez párját ritkította. (Résztevők: Mészáros Béla, Sipos Ildi, Felsővályi Aliz, Tóth Laci stb.) Fontos volt számára az akkori ifjú házások összefogása – a Gável, a Wertán család – így majd negyven év után ők jutnak most az eszembe. Korát megelőzve kereste a lehetőséget, hogy az embereket megszólítsa. Elfogadta, megértette plébánosát „főnökét” – Gyulai Oszkárt, aki őt „Mihály”-ként „kezelte.”

Mi ketten mint pap és kántor több száz temetésen voltunk együtt. Mindig összeszedetten, átéléssel végezte a szertartást. Az egyik temetés után odajött egy ismerős ügyvéd: „Kántor úr! Ilyen őszinte komolysággal végzett szertartáson már rég voltam!” Többször elmondott temetési beszédéből egy példa:

A halál az Istennel való találkozás. Olyan, mint amikor egy kisgyermek elveszíti édesanyját az erdőben. Megijed, sír. Azután meglátja az anyja szoknyája szélét egy fa mögött. Még ott van a könnycsepp az arcán, de már örül, mert meglátta elveszettnek hitt édesanyját.

Megragadt bennem egy másik hasonlata is Isten és ember viszonyáról:

Az ember át akar menni egy félig befagyott folyón. Elindul. Kezdetben még elég vastag a jég: „Istenem! Segíts át a túlsó partra! Adok neked egy tyúkot!” – Megy tovább, vékonyul a jég: „Istenem! Ha átérek a túlsó partra, adok egy nagy libát!” – Amikor már egészen vékony a jég. „Istenem! Ha átérek a túlsó partra, adok egy nagy disznót!” – Amikor meg átért: Ha akarom megadom, ha akarom meg nem!”

Mihály atya ragyogó szónok is volt! Turán volt az esküvőnk, és röviddel előtte kiderült, hogy a felkért atya nem tud eljönni prédikálni. Mihály atya vállalta az esküvői beszédet, és – bravúrosra sikerült.

Mindig volt benne, volt valami gyermeki, felhőtlen derű, és lenyűgözött a felelősségteljes pap egyénisége. A lelki ereje pedig lenyűgöző volt. Halála előtt nem sokkal Bagon tartott lelkigyakorlatot (ekkor ott voltam kántor). Az utolsó beszéde után hosszan elbeszélgettünk. Tényszerűen közölte velem: –Te, Péter! Nekem már nem sok van hátra, csak pár hónap! – Nem akartam elhinni. Azután bekövetkezett. – Azóta sokszor segített már nekem, és szerintem másokon is, akik csak kérték!

(Megjegyzés: Családtagjaim autóbalesete kapcsán a kórházban járva kaptam a felkérést, hogy Mihály atyára emlékezzek. Isten tud a rosszból is jót teremteni!)

Udvardi Jánosné, Erzsi

Mihály iskolatársa volt a férjemnek, Jánosnak a Piarista Gimnáziumban. Ők ott ismerték meg egymást. Amikor Dönci bácsit (Lénárd Ödön Atyát) bebörtönözték, lelkivezetőt kerestünk helyette. Mikor összeházasodtunk, akkor Mihály a Központi Szemináriumban volt, és János ott, az Egyetemi Templomban boldogan fölismerte. Dönci bácsit 66-ban vitték el, mi 67-ben lettünk jegyesek, Mihályt is 67-ben szentelték. János megismertetett vele, és attól kezdve ő volt a lelkivezetőnk. Láta a kettőnk szép kapcsolatát, és nagyon szeretett bennünket. Kérdezte, hogy jegyesoktatásra hova járunk. Mondtuk, hogy a Bosnyák téri templomba. – „Na jó – mondta –, azért gyertek el hozzám is. Olyan dolgokról fogunk beszélni, amiről ott úgyse lesz szó.” – Igaza volt, a Bosnyák téri jegyesoktatás annak a nyomában sem járt, amit ő mondott. Mihály nemcsak közös jegyesoktatást tartott, hanem külön is foglalkozott velem is, meg a Jánossal is. Nyilván meg akarta azokat a pontokat találni mindkettőnkben, amin át kell segíteni az életünket, ha összeházasodunk. (Hogy később mi is jegyesoktatók lettünk, az valószínűleg innen adódik.)

János akkor egy másik fiatal papot, Matyit választotta, akit pont akkor szenteltek, Mihályt nem is hívtuk meg, mert nem akartunk hárompapos esküvőt: szerénynek, egyszerűnek és meghittnek terveztük. Arra egyáltalán nem gondoltunk, hogy végül kb. 2-300-an lesznek jelen, ezért nem is akartunk több papot hívni. Végül azonban mégis örült nagy felhajtás lett az esküvőből, ebbe belefért volna Mihály is. Ő így is eljött, ott ült a padban, civilben. Utólag nagyon megbántuk, hogy nem hívtuk meg.

Attól kezdve Mihály fölkarolt bennünket. Bevitt a saját családi közösségébe. Ennek a családi közösségnek a tagjai már akkor is főként a Szent Család plébániáról származtak. Megismertetett hasonló fiatal családokkal. Később aztán Szentendrére került, oda is utána mentünk. Ott, Szentendrén volt még, amikor a Ferikénk született. Írtunk neki egy levelet, és felkértük keresztapának. Erre visszaküldött nekünk egy levelet. Csípőből elutasította, mondván, hogy ő érdemtelen erre. No, de mi se akkor keltünk ki a tojásból, visszaírtunk neki hasonló stílusban egy levelet. A végén ő lett Ferinek a keresztapja. Ettől kezdve sokat leveleztünk. Mihály családbarát pap volt, mondhatnánk mai szakszóval. Ez ma közismert kifejezés, akkor még senki nem használta, de ő valóban az volt.

Ebbe beletartoztak közismert paradicsom-akciói is – erről biztosan sokan fognak mesélni. Soha ki nem maradt egyetlen költöztetésből sem, nem létezett, hogy ő ne legyen ott, amikor valamelyik családja új helyre költözött. Odament rövidnadrágban, elsőként fogta meg a szekrényt és mindent, nyakában a gurnival vitte fel azokat az akárhányadik emeletre. Sőt, ha akarták, még el is helyezte a bútorokat. Megmondta, hogy szerinte miért nem jó úgy, ahogy mi gondoltuk. Ha látta, hogy az összes költöztetőnek lankad már az ereje, bedobott néhány viccet, aztán mindenki újra vidáman szaladt lefelé a lépcsőn bútorokért.

Szédületes volt a jó kedélye, vidám hangulata. Apám nem volt vallásos ember – valószínűleg egyszer gyónt életében, az esküvője előtt, akkor is megkérte a papot az anyukám, hogy ne adjon neki nehéz elégtételt, mert akkor lehet, hogy a jó Isten soha többet nem látja közlőrl az édesapámat. Ilyen volt az én édesapám (egyébként nagyon karakán ember), Mihályt azonban fantasztikusan szerette. Azt mondta, hogy Mihály nem papos pap.

Ha Mihály családjai közül valamelyik nyaralt, akkor biztos, hogy ő is megjelent ott. Mi akkor Szigethalmon nyaraltunk négy aztán később hat gyerekkel (a létszám egytől hatig egyre gyarapodott). A templom attól a helytől nagyjából 4 kilométerre volt, a legelső bevásárló lehetőség is kettőre. Kocsink nem volt, csak kerékpárunk, meg egyre több gyerekünk, petróleum lámpánk és petróleum főzőnk. Amikor a mieink mellé odafogadtunk még néhány gyereket nyaralni, akkor 10-12 emberre főztünk a petróleum főzővel. Ez nem volt egyszerű dolog. Egyszer Mihály is ott ebédelt, és látta, hogy az ebéd milyen nehezen készül el így. Aztán egyik nap úgy éjfél tájban megjelent motorral, és hozott a hátán, ki tudja honnan, egy gázpalackot meg egy főzöt hozzá. Ha jól emlékszem, Győrből hozta, azért ért oda hozzánk éjjel 11 után Szigethalomba, a Duna-partra. Szombatoként is lejött hozzánk Szigethalomra, szentmisét mondott, hogy ne kelljen nekünk a gyerekeket becipelni 4 kilométerre, hogy templomba menjünk. Ez olyan természetes lett aztán, hogy minden szombat este későig örömmel vártuk őt, mert tudtuk, hogy korábban nem tud jönni. – A gyerekekkel fantasztikusan megértette magát. Leguggolt, letérdelt közénk, fára mászott, tornászott, homokozott, lelcsolta őket. Az egész egyénisége olyan volt, hogy beleillett bármelyik korcsoportba egy pillanat alatt.

Voltak olyan jó kis akciói is, mikor több családot összeverbuvált, és valahova elvitt bennünket: lelki gyakorlatra, vagy egy közös nyaralásra. Ilyenkor irány: Kisújbánya. Kisújbánya érdekes hely volt. Amikor megérkeztünk, akkor elmagyarázta, hogy ez egy csodálatos kőépület, sztráda vezet a melléképülethez. A csodálatos nagy családfogadó épületben van egy tűzhely (sparhelt) és háromemeletes ágyak. – Ha már mindenki lefeküdt és eloltottuk a villanyt, tökéletesen sötét lett. Igazi koromsötét, s én döbbenetl láttam, hogy ilyen sötét is létezik egyáltalán. A „családfogadó” épület egyébként nem volt talán még 20 négyzetméteres sem. De kikövezett „sztráda” vezetett a külső vécéhez, ami természetesen pottyantós volt.

Általában 16-18-an voltunk ott együtt, szép békességesen: 3-4 család, 6-8 felnőtt, a többi gyerek, kb. 2-12 évesig. Akkor már volt Mihálynak Trabantja, és a Trabant tetejére mindent felrakott, amiről úgy gondolta, hogy ennyiünknek szüksége lesz rá a pár nap alatt. Egyszer menet közben azt vettük észre, hogy a Trabant teteje picit beszakadt. Nem csinált belőle gondot: a Trabant tetejére két hosszú deszkát tett, azokra rakta rá az összes holmit, így szerencsésen megérkezett minden, és a Trabantból vagy 8-an, 9-en szálltunk ki. Ez egészen jellemző volt rá. – Máskor gyakran előfordult, hogy becsődített nem tudom hányunkat a Trabantjába. Biztos, hogy soha nem ültünk csak öten a Trabantban.

Volt egy másik, nagyon érdekes akciója is (mi nem tartoztunk a kedvezményezetttek közé, mert nekünk nem volt még elég gyerekünk): Automata mosógép akciót szervezett. Megkérdezte Jánost, tud-e olyan családot, akinek legalább öt gyereke van, és a mama sokat küszködik a mosással. (Nekünk akkor még csak három volt.) Zuglóban tudtunk is egy olyan családról, ahol hatnál több gyerek volt. Megadtuk a nevét, címét Mihálynak. Három nap múlva a mama odajött hozzám a szentmise után: „Képzeld csak el, mi történt! Egyik nap az ajtónkra rá volt tűzve egy papír (pedig a nagykapu mindig zárva van), hogy ekkor és ekkor érkezik egy automata mosógép. Nem is értem, hogy tudott valaki oda bemenni.” – Gondolom, Mihálynak nem volt nagy ügy átlépni a kerítést. És a mama folytatta: „Aztán pár nap múlva tényleg megérkezett a mosógép. Nem tudod, hogy ki ebben a ludas? Nekem vannak ötleteim. Egy nagyon gazdag nőgyógyász lehetett, vagy egy pap.” – Azt hiszem, soha nem tudta meg, hogy ki rejtőzött a mosógépe mögött... De éveken keresztül mindig áldotta

azt és imádkozott azért, aki ezt a mosógépet odateremtette neki, mert a sok gyerek mellett rengeteg munkája volt ebben az időszakban. – Annyit zárójelben el kell még mondanom, hogy ebben a családban is van egy nemrég felszentelt pap-gyerek.

Mindig azt tapasztaltuk, hogy komplex módon segítette a családot. Mi házaspárok, akiknek a lelkipapja volt, bármikor el tudtuk kapni néhány mondatos négy szemközti beszélgetésre. Sőt, azt is elfogadta, hogy közösen gyónjunk – ezt abban az időben más papok még nem engedték volna meg. Mindig arra törekedett, hogy mint házaspár, egységben éljünk. Lelkipapként ebben igyekezett segíteni, tehát soha nem adott egyikünknek vagy másikunknak igazat. Mindig arra törekedett és ahhoz adott szempontokat, hogy mi magunk találjuk meg azt az utat, ami a mi egységünket erősíti. Biztosan előfordult, hogy egyikünk cselekedete imponálóbb volt neki, a másiké pedig kevésbé, de ezt ő soha nem mondta ki. Azt akarta, hogy mi ketten találjuk meg azt az utunkat, mert nekünk kell rajta járni. Soha nem mondta: „Igen Jánoskám, neked igazad van, az Erzsinek meg nincs”, vagy fordítva, hanem így szólt: „Jánoskám és Erzsikém, találjátok meg ti magatok a ti utatokat!” – Csak szempontokat adott, amelyek alapján a problémát mi meg tudtuk oldani. Úgy segített mindent megoldani, hogy a saját utunkat mi magunk találjuk meg.

Sok lelkipap voltunk. Fantasztikusan jó szervező volt. A gyakorlati dolgoktól kezdve az elméletig mindent nagyon jól kézben tudott tartani. Megkövetelte, hogy a szilenciumot betartsuk, közben ő gond nélkül megfőzött, elkészítette az ételt a következő étkezésekhez. Általában 8-10 azonos korú házaspárt szedett össze egy csoportba. A lelkipap témáit mindig úgy válogatta, hogy azok a résztvevőknek éppen az aktuális problémáikra adjanak választ. Az előadások mindig rólunk és nekünk, házaspároknak szóltak.

Azt lehet mondani, hogy a házaspárokat mindig nagyon nehezen szólította meg az egyház. A hivatás szó is sokáig kizárólagosan a papi és szerzetesi hivatást jelentette. Ezért lehet igazán rácsodálkozni arra, hogy ezek a lelkipapok egészen a házaspárok igényeire voltak szabva, pontosan arról szóltak, ami az ő életüket gyakorlatilag és elméletileg előbbre segítette. Ez Mihály atya esetében úttörő munka volt. Olyan lelkipap volt, ahol egyedülálló voltam, én nem voltam, ott nyilván nem azokról a témákról beszélt, amikről nekünk, ez teljesen természetes. Mi azonban mindig rácsodálkoztunk arra, hogy mennyire bele tudja magát élni azokba a problémákba, amelyek a férfi és a nő kapcsolatából, az ő különbözőségeikből adódnak, s hogy mik az ő fáradságaik eredménye, melyek a gyerekeknél a legfőbb problémái. Csak csodálkoztunk. „Ez az ember nem családban él, nincs felesége, nincs gyereke, hogyan lehet ilyen fogékony ezekre a problémákra, azokra, amelyek nagyon meggyötrik a fiatal párokat?” Akkor még a most 25 éves házaspár hétvége mozgalom sehol sem a láthatáron. Hol voltunk mi még attól, hogy egy kicsit felébredjünk, egymás felé forduljunk, tizenöt évi házasság után leporoljuk a ráakódott port, ami a kezdeti szerelmünket elhomályosította vagy már el is takarta... Mintha ennek az előszelét éreztük volna időnként Mihálynál. Nem tudom, honnan vette azt, hogy ezekhez a kérdésekhez olyan jó szaktudással állt hozzá. Talán az ő előrelátásának köszönhető, talán az ő papi egyéniségéből vagy emberi adottságaiból, tudásából halmozódtak fel mindezek benne. De azt is el tudom képzelni, hogy a saját családjából hozta ezt az érzékenységet, ezt a sok tapasztalatot és bölcsességet, hiszen otthon az ő édesanyja, édesapja életében nagyon sok jót és szépet látott, és tudta, hogy mindez mennyire fontos.

Nagyon fontosnak tartotta a családnak a belső egységét és szépségét, és azt, hogy ez minél tovább megmaradjon, sőt kiteljesedjen. Ha most eszembe jut, hogy a szemináriumba került papjaink hány százaléka elvált szülők gyereke, akkor az ember nagyon szomorúan gondol arra, hogy ezek a papok ugyan mit hoznak a családi otthon melegéből, és mit fognak tudni mondani a családjainknak. Vajon mennyire tartják fontosnak a férfi és a nő

együttességét, a család együtt maradását, az egységüket, hisz nem hoztak magukkal olyan mintát, amit úgy vinnének végig az életükön, mint egy csokor virágot.

Nem tudom, hogy mindenkit továbbkísért-e életútján, azt viszont igen, hogy minket igen, a gyerekeinket számon tartotta, és a házásokat, a családokat valóban végig kísérte. És mindenkit addig, ameddig lehetett. Édesapámat, akivel nagyon jókat tudott viccelődni, beszélgetni, addig a szintig tudta továbbkísérni, ameddig édesapám hagyta. Nem lett belőle istenfélő és katolikus hitét gyakorló férfi, de őt is sok szinten megérintette, ő is rácsodálkozott egy pár dologra. Kettejük találkozása is sok gyümölcsöt hozott, csak más típusú gyümölcsöt.

Ahhoz képest, amit mi tőle kaptunk, eltörpül mindaz, amit a gyerekinknek adott, bár az is nagyon szép és értékes volt. A gyerekek akkor még nagyon kicsik voltak, az ő sorsuk a mi hogylétünkől függött, így a mi vezetésünk által adta a legtöbbet a gyerekeinknek. De közvetlenül nekik is sokat adott. Ha megjelent, a gyerekek pillanatok alatt felvidultak, megszállták, mint egy fát, ez nem volt kérdés, utána alig lehetett őket lecsendesíteni. Persze, nemsokára lerázta őket magáról, aztán jött a beszélgetés a szülőkkel. – Később Dönci bácsi kijött a börtönből, és Mihály abban a pillanatban felajánlotta, hogy menjünk vissza hozzá, ő nem sértődik meg.

Idővel mi elhagytuk Mihályt, és átálltunk Bulányi Gyurka bácsi útjára. Mihály könyörgött, érvelt, beszélt, de mi hajthatatlanok voltunk. Valószínűleg imádkozott is, de azt mi nem tudtuk, mert nem nyilvánosan csinálta. Eszméletlenül dühös volt ránk! Aztán szép, szelíd szavakkal elengedett, de jól láttuk, hogy majd meg pukkad mérgében. Ez egy kis kerülőút volt az életünkben, de nem tartott, csak három hónapig, szerencsére. Utána szégyenkezve visszamentünk Mihályhoz: „Mihály, visszajöhetünk hozzád?” Szerintem nagyon jól érezte magát abban a pillanatban... Visszafogadott természetesen, elfogadta döntésünket. Meggyőződésem, hogy azért tartott csak három hónapig ez a kitérő, mert szerintem amit csak lehetett, odaadott a jó Istennek könyörögve, hogy ez minél rövidebb ideig tartson az életünkben.

Már 8 éves házások voltunk, amikor elmondtuk Mihálynak, hogy szívesen foglalkoznánk jegyesekkel. Azt tapasztaltuk ugyanis, hogy a Bosnyák téri jegyesoktatás nem kielégítő, ahogy pedig ő csinálja, az nagyon vonzó. Azt mondta: „Most még nem. Várjatok még két évet, legalább 10 éves házasnak kell lennetek.” Kivártuk a két évet, azt elkezdtük, és csináltuk is tizen-egynéhány évig.

Először a Domonkosoknál oktattunk jegyespárokat, talán négy évig. Ekkor azonban János ágynak esett, ezért szünet következett, mert fehér ágyban fekvő betegként nem lehet oktatni. Amikor kezdett gyógyulni, akkor már nem mentünk vissza a Domiba, mert közben a domonkosok átvették a plébániát, és ők egyáltalán nem díjazták a civileknek ezt a munkáját. A Józsefvárosba viszont meghívtak bennünket, és ott dolgoztunk még 14 évig. Nagyon jó volt! Mi, a házaspár nyíltan meg tudtunk beszélni mindent a jegyesekkel, és bármilyen témáról tudtunk gond nélkül beszélgetni velük. Ezt Mihálytól tanultuk meg: ő ezekről a dolgokról teljesen nyíltan tudott velünk beszélgetni akkor, amikor erre szükségünk volt nekünk.

Költözések – Az egyik évben Karácsony előtt 23-án Mihály megjelent nálunk kora reggel, és közölte Jánossal: „Jánoskám, azonnal szükségem van rátok, főleg Jánosra, mert a Kopaszék költözködnek, és bajban vannak. Minden férfira szükségünk van!” – Erre János összeszedte az összes energiáját meg a ruháját, s ami még kellett, és ment Mihály Jánossal költöztetni. Mihály még azt is közölte, hogy nincs nekik tüzelőjük, nincsen semmijük, nem lesz süteményük, az égadta világon semmijük, hát majd mi összedobunk mindent, amit lehet. Karácsonyt kell tartani, ott is vannak gyerekek. Aztán másnap, 24-én délelőtt fölszaladtunk egy nagy adag sütivel, valaki meg lopott egy kis fát egy már bezárt tüzepről, így összejött nekik a Karácsony. Amikor fölmentem hozzájuk 24-én délelőtt, az iszonyatos kupiban, az

eszméletlen mennyiségű ládán, doboz-hegyen táncoló gyerekeket láttam, és egy ragyogó szemű anyát, aki a nyakamba ugrott, és mondta: „Olyan boldog vagyok! Olyan klassz ez a lakás, olyan boldog vagyok! Nem tudok állítani karácsonyfát, de olyan boldog vagyok!” Ez valami csoda volt.

Mi azért Jánossal közösen megfogadtuk, hogy mi nem költözködünk Karácsonykor. Rá két évre mi valóban nem Karácsony napján költözködtünk, hanem előtte 3 nappal, december 20-án. Éppen túl voltam a negyedik gyerekünk születésén – december 3-án született – és egy trombózison, ezért tőlem azt kérték, tartsam be a házi szabályt, a kisujjam se mozdítsam se jobbra, se balra, csak szoptassam meg a gyerekeket. Ezt még megengedik, mert ők nem tudnak szoptatni, de a többit bízom rájuk, ők el tudják intézni. – Először hosszába tettük az ágyunkat – korábban mindig úgy volt az ágy, de egyszer csak Mihály megáll az ágyunk mellett: „És ha összevesztek, akkor majd nem a fejetek lesz egymás mellett, hanem a lábatok, mi?”

Költözéskor mindig jött Mihály, hihetetlen mennyiségű emberrel. Ismerős és ismeretlen emberek voltak, akár tízen is, de legalább hatan, akiknek általában csak a felét ismertük. Férfiemberek, akik tudnak cipelni, de voltak lányok is, mikor éppen kit tudott összeszedni. Ha nem volt elég férfi, akkor ő kettő helyett cipelt.

A 'paradicsom akciók' – Soha nem tudtuk, hogy ha valahonnan, többnapos kirándulásból vagy nyaralásból, hazajövünk, milyen meglepetés ér bennünket. Előfordult, hogy egyetlen dunyhát, takarót vagy paplant nem találtunk sehol, aztán ha jobban körbenéztünk a lakásban, megláttuk, hogy ezek a takarók száz kiló paradicsom tetején landoltak. Akkor aztán törhettük a fejünket, hogy levegyük-e a takarókat a paradicsomról, hogy betakarózzunk éjszaka, vagy bújjunk össze és hagyjuk még a paradicsomot alatta. Így jártunk egyszer, amikor megjöttünk Szigethalomról: az összes ágyunkból ki volt szedve a takaró mind egy szálíg. Mihálynak ugyanis szabad bejárása volt anyukámhoz, és nála volt pótkulcs a lakásunkhoz. Bármikor becsöngethetett hozzá: „Erzsike néni, tessék nekem adni egy kulcsot a gyerekekhez.” Ilyenkor szó nélkül megkapta lakáskulcsunkat, és anyukám nem is kérdezett tőle semmit, bár megkérdezhetette volna: „Mit akarsz Mihály, takarókat rátenni a paradicsomra?”

A postaládák – Voltak más akciói is, olyanok, amiknek a részleteit máig nem ismerjük: sosem lehetett tudni, hogy ki mikor talált a postaládában pénzt, és azt sem, hogy honnan származnak ezek a pénzek. Mi csak gyanakodtunk éveken át, hogy Mihálynak legalább a kisujja hegye benne van ezekben a bulikban. Nagyon jó érzéssel meg tudta szimatolni, hogy melyik családnak mikor van komoly pénzhánya, és akkor az illető egyszer csak talált egy borítékot a postaládájában. Nem volt ráírva semmi, legfeljebb egy kép volt benne, de az is annyira ártatlan volt, még a gyanút sem terelte senkire. (Az elefántos aláírás csak akkor volt rajta, ha Mihály le akarta leplezni magát.) Az ember csak csodálkozott, hogy került oda ez a pénz, ami aztán egy családot egy-két hónapra kihúzott a kutyaszoritóból. Néha nem is kis összegek voltak ezek, és a családok éppen akkor és ott találták, amikor a legjobban kellett. Soha nem volt erről pontos információnk. A mosógép-akciókról tudtunk, de erről soha nem lehetett tudni semmit, csak a gyanú merült fel mindig, hogy Mihálynak legalább a kisujja vége benne van ebben valamilyen szinten.

Jók voltak a közös Szilvesztereink is, ezeket rendre ő szervezte, nagyon jó szervező volt. Aki új lakásba költözött, mindig annál volt a Szilveszter. Volt nálunk is, csak nem tudom, hogy melyik évben. Hihetetlen, mennyi marhaságot kitalált játéknak. Becsületszóra pihent agyúnak kellett lennie. Elképzelni sem tudom, hogy mikor találta ki ezeket a bolondságokat! De a játék közben el-eltűnt: még éjfél előtt meglátogatta a különböző helyeken mulató többi bandáját.

Egyszer lementünk hozzá Szentendrére gyanútlanul, hogy megkapjuk tőle a lelkipozícióját, de ő így szólt: „Várjatok egy kicsit, még ezt a csatornát ki kell tisztítanom, mert éppen dugulás van!” – Le kellett ülnünk, meg kellett várnunk, amíg kimosakodik és átöltözködik, aztán a rendelkezésünkre állt. Ha levelezett velünk, az aláírása mindig az elefánt, természetesen. Nem írta alá, hogy Misi, csak odarajzolt egy elefántot hátulról.

Egyik alkalommal itt hagyta nálunk a villamos bérletét. Akkor éppen megpróbáltunk rá haragudni valami miatt – nyilván csak piszkálgattuk egymást. Rajzoltunk hát egy akasztófát, arra felakasztva a bérletét, és így küldtük vissza neki. Az ilyen dolgokat ő nagyon tudta értékelni. Néha persze nagyon szépek voltak a rajzaink, amiket készítettünk neki. Nem arról volt szó, hogy mi kölcsönösen sértegetjük egymást, hanem alapjában véve mindenki beleteszi ebbe a kapcsolatba a szíve legmélyebbjét, egész valóját. Jó és szép dolgok voltak ezek. Ezt gyakorolta Mihály is, az akkori divatnak megfelelően. A szódavizes húsvéthétfői locsolkodásai is emlékeztetnek. Minden fiatalasszonyt kiugrasztott az ágyából szódavízzel reggel hatkor, ötkor. Engem hatkor – úgy látszik, az utolsók között voltam. Úgy gondolta, szegény Erzszi a sok kisgyerekekkel, hadd aludjon egy kicsit többet.

Névnapomon beállított hozzánk, és a kabátujjából kihúzott egy csokor virágot: „Jaj, hát szegénykém, kicsit megnyomorodott, pedig az anyukámnak fogom vinni. De ha már így járt, akkor neked adom.” – Persze, nekem hozta. Valószínűleg el akarta rejteni a világ szemé elől, hogy ő virágot hoz, elég hosszú úton jött, ezért bedugta a kabát ujjába. A szegény virág meg összenyomódott kicsit. János sokszor hozott nekem virágot – ettől kezdve ő is úgy, ahogy Mihály: bedugta a kabátja ujjába.

János és Mihály egyszerre kezdett betegeskedni. Mihály a nyolcvanas évek elején már beteg volt, a nyolcvanas évek közepén pedig egyre betegebb. A mi ikreink 80-ban születtek, János pedig 83-ban már nagyon beteg volt. A nyolcvanas évek derekán nagyon keserves időket éltünk. Amikor betegsége súlyosbodott, egyszer odamentem Mihályhoz – aki akkor már szintén nagy beteg volt –, és szemrehányóan azt mondtam neki: „Idefigyelj Mihály! Most mondd, milyen a jó Isten hozzánk! Itt vagyunk a hat gyerekkel, és milyen kilátástalan helyzetben vagyunk!” – Mihály erre csak ennyit válaszolt: „Én meg itt fogom hagyni az összes híveimet.” – És valóban, ő előbb hagyta ott a híveit, mint János a gyerekeit. Mégpedig sokkal előbb: János még húsz évet élt. Azt sem tartom kizártnak, hogy amikor ott főtt hazaért, így szólt: „Nagyon nyavalygott ennek a Jánosnak a felesége, hagyjátok még egy kicsit odalent!”

Hogy mi volt Mihály atya egyéniségének a titka, nem tudom, de azt igen, hogy ő szakított az akkori formális papi viselkedéssel. Ezt fejezte ki édesapám amikor azt mondta róla: „Mihály nem papos pap.” Ezáltal ő hihetetlenül vonzóvá vált az emberek számára, mégpedig azon emberek számára, akik keresték az Úristent, de az akkori papos papokat nem találták vonzó személyiségnek. Akkor már jócskán túl voltunk a második világháború mindenféle nyomorán, a derekunkig ért már mindenféle szenny, amit ránk zúdítottak, és az emberek, ha keresték az Úristent, akkor olyan vonzó személyiséget kerestek, akibe kapaszkodni tudtak. Szerintem egy papnak meg kell tudni szólítani mindenkit, egy civilt, egy munkást, egy gyereket, egy beteget, egy zsidót, egy reformátust. Ma már sokkal természetesebb az, hogy a papok mise után kimennek a templom elé, és kezet fognak a hívekkel, szólnak hozzájuk, rájuk mosolyognak. Ez abban az időben egyáltalán nem volt természetes. Mihály olyan

kapcsolatokat keresett az emberekkel, ami akkor egyáltalán nem volt jellemző a papokra. Folyton azt nézte, hogy kivel hogyan tud találkozni, kit hogyan tud megszólítani, kinek tud viccet mesélni, kire tud rámosolyogni, melyik lánynak tudja meghuzigálni a copfját, hogy nézzen már hátra, mert itt van Mihály atya; vagy melyik fiúnak tudja egy picit megrúgni a bokáját, hogy öregem, figyelj már rám, itt vagyok. Ez ma már sokkal természetesebb, de akkor ez egyáltalán nem volt jellemző a papokra. Ez volt az ő „titka”, ezekkel az emberi megnyilvánulásokkal tudott ő mindenkit megfogni, ezek által tudott mindenkivel kapcsolatot teremteni. Mert ezek az emberi megnyilatkozások maradandó élmények voltak azok számára, akik nem találkoztak még az életükben ilyen típusú pappal, csak nagyon tiszteletre méltó „főtisztelendő urakkal”. Mihály nem akarta kivívni a maga számára az emberek tiszteletét. Azt akarta, hogy ő el tudja fogadni a másikat, és úgy viselkedett, hogy a másik is el tudja őt fogadni. Nem a tisztelet volt az ő szempontja, hanem az elfogadás, a kommunikáció. Ez végső soron nagyon sokak számára az igazi szeretetet jelentette a két ember, Mihály és az illető közötti kapcsolatban.

Ábrahám Béla szalézi szerzetes

Mi Újpalotán laktunk, kint a XV. kerületben, de egy idő után visszajártunk a Szent Család templomba. Főleg édesapám szíve húzott vissza oda, mert ő ott nőtt föl a Szent Családban Furmann atyánál, ő eskette a szüleimet, engem is ő keresztelt.

Miután visszakerültünk, hittanra, elsőáldozási előkészítőre is oda jártam. Mihály atya hittanóráira úgy emlékszem, hogy lendületes volt, jókedvű, de fegyelmezett. Közismert, hogy hittanórákra a pincébe kellett lemennünk. Mi akkor még nem tudtuk, hogy miért. Már papnövendék voltam, amikor megtudtam, hogy azért kellett lemenni, mert a hitoktatást nem engedte az állam, csak a templomban. Gyerekként nem tudtam még, vajon mennyire a Mihály atya vagy mennyire az Oszkár atya rafinériája, hogy a templomon át bemegyünk, de nem a hatalmas, jéghideg templomban, hanem lent, egy jól megvilágított, fűtött pince-teremben van a hittanóránk.

Magukra a hittanórákra már nem nagyon emlékszem, csak azt tudom, hogy közülünk a plébánoshoz kevesen mentek gyónni, Mihály atyához pedig sokan. Első gyónásaimat nála végeztem. 1976 október 10-én volt az elsőáldozásom. Az elsőáldozási képen Oszkár atya és Mihály atya is rajta van.

Mihály atya képéhez hozzátartozik bennem a piros melegítő, az, ahogyan az atya egy rikiki piros melegítőben jön-megy, pakol, szerel. Az, hogy ő, mint Szent Pál mondta, „mindenkinek mindene lett”. Javítja az autót, szedi a gyümölcsöt, szereli a lámpát a Szent Családban. Ez az ő képe a gyerekkoromból. Arra is emlékszem, hogy édesanyám nem nagyon rajongott érte, mert a mama nem tudta értékelni Mihálynak a humorát. Gyerekként azt sem nagyon értettem még, hogy a szüleim néha bosszankodnak egy-két dolga miatt, még hozzá nagyon. Édesanyám és az én családom nagyon olyan volt, hogy, ha négy óra, akkor az négy óra, és nem négy óra öt perc. Ezért ha egy kirándulásról hazatértünkben másfél-két órát késtünk, szelíd szeretettel mindig egy kicsit összeszidtak. Anyám talán joggal, talán túlzottan féltette a gyermekeit, mi pedig jó messze laktunk, nekünk még a XV. kerületbe kellett hazamenni.

Emiatt is van az, hogy nincs túl sok korai szép emlékem Mihállyal kapcsolatban. Az első nevezetesebb emlék a Mecsekben való táborozásunk. Két Trabanttal mentünk le, valami örült dalt énekelve. A szövegét már nem tudom, talán nem is nagyon volt se szövege, se értelme, de jól hangzott, jól lehetett fújni. Wertán Zsolttal, Gável Henivel, Tóth Lacival mint ministráns vezetők táboroztunk ott, nagyon szerény körülmények között, de nagyon jó hangulatban. Csak fiúk. Az is megmaradt bennem, hogy Tóth Laci reggel leöntött bennünket egy vödör vízzel – ez volt a tulajdonképpeni mosakodás „Tessék strammnak lenni!”

jelszóval. Nem igazán értettem, hogy miért kell a májkrémet, a vajkrémet meg a tojáskrémeket összekeverni, miért nem lehet mindenki azt, amit szeretne, miért kell mindent így összekeverni... Nagyon gyerek voltam én még akkor. – Egyébként én nem sokszor jártam ott, főként a családi féltés miatt.

Nekünk, gyerekeknek kötelező volt Oszkár atya diákmiséjére járni. Akiknek szüksége volt rá, azokat Mihály atya korrepetálta matekból vagy bármelyik tárgyból. Mindig tudtuk, éreztük, hogy ő az a fajta pap, aki messze nem csupán pap. Nem volt papos. Nem úgy nem papos, hogy ezzel bárkit meg akarna bántani (mert van olyan is, hogy valaki direkt próbál nem paposan viselkedni a paptestvérek közül), hanem úgy, hogy számára természetes volt a fizikai munka, a kétkezi munka, a bármiben való segítség, tehát a papi szolgálat nála nem csak a liturgiát meg a hitoktatást jelentette, hanem mindenféle szolgálatot. Ezt akkor gyerekként még nem tudtam megfogalmazni, de éreztem. Egész egyéniségéből érezhető volt, hogy mindenkinek a mindennapjaiban is bármikor, bármiben kész részt venni és segíteni, aki ezt picit is igényli, kicsit is meghívja. Biztosan ez volt az, ami hatással volt az akkori fiatal társaságra, amelyből azóta hárman is papok lettünk.

Amikor csak előveszem a Konkordanciát, mindig eszembe jut Mihály karaktere, szerepe, az a papi egyéniség, stílus, mentalitás, amely számomra mindig vonzó volt. Gyerekként kicsit furcsa volt, sőt, néha nehéz, hogy ő nagyon hirtelen tudott váltani a mókából a komolyba. Ilyenkor nehezen tudtam őt követni mondván, hogy most akkor mi van? Az ilyen hirtelen váltásoknál – akár mókából a komolyba, akár komolyból a mókába – néha benne maradtam még az előzőben. Tóth Laci meg nevetett rajtam ilyenkor. – Érdekes emlék a toronyszobája is, ahol lakott. Szinte járhatatlan volt az egész torony, volt abban minden „egyszer majd jó lesz valamire” jelszóval. Nyilván tudtak belőle sok mindent hasznosítani.

Mint gyerek, akkor még nem láttam meg, hogy milyen alázatos. Amikor már egy-két éves papként megkaptam annak a lehetőségét, hogy ifjúsági és diákmiséket tartsak, akkor jutott eszembe ilyen, hogy Mihály nyolc évig sose tartott ott nekünk diákmiséket. De azt, hogy káplánként soha nem tarthat diákmiséket, egyetlen rossz szóval nem említette – a helyében én bizony morgolódtam volna. Erre csak így utólag tudtam rácsodálkozni. Mégis biztos vagyok benne, hogyha akkor ilyen dolgok nem is tudatosultak még bennünk, Mihály atya magatartása döntő hatással volt a mi formálódásunkra, irányulásunkra.

Felszabadító, megszabadító élmény volt, hogy amikor nála gyóntunk, nem kellett görcsölni, nem kellett izgulni. Izgulós, gyáva és félős kisgyerek voltam, nem mertem két szót sem elmondani hangosan, ezért volt jó, ő számunkra a gyóntató papként sem úgy viselkedett, mint ítélőszék. Arra is ő nevelt, hogy háromhavonta tessék meggyónni. Ez aztán végigkísérte egész fiatal koromat, annyira belénk nevelte. Pedig nem is kérte számon, csak mint gyóntató, elmondta eleinte kétszer-háromszor, hogy ez egy igazi jó tanács, így aztán meg is maradt bennünk.

Nagyon nagy áldás volt, hogy ő akkor a Szent Családban élt. Így mi többféle, mégis összhangban élő atyákat tudtunk megismerni, Oszkár, Mihály, Gábor, Peisch Feri. Valahol mind a négyen nagyon mások, mégis nagyon egységesekek. Valahol mindegyiküktől lehetett kapni, tudatosan vagy kevésbé tudatosan ráérezve, vagy csak úgy valahogy az ihletben hátul megőrizve egy-két olyan mozzanatot, amivel egy életre gazdagabbá lettünk. (Amikor a papokat szidják, azt szoktam mondani, hogy nekem pechem volt, mert mindig jó papok közé sodort a jó Isten.)

A pap mindenhol pap, de sehol sem legyen papos. A pap a szolgálat embere. Jó Isten szolgálata, felebarát szolgálata, egyházzolgálata vagy bármi. Ugyanakkor fontos a végtelen egyszerűség, és az a készség, hogy tud vidám lenni és tud komoly lenni, a kellő helyen, a kellő módon. Ami Mihályhoz képest nekem nem sikerült, az az, hogy sok mindenhez értsek. Az ő technikai tudása, a matek, a villanszerelés – mindez nagy áldás volt az ő szolgálatában. Így tudott az emberekhez közeledni. Mert ha valakinek elromlott valamilyen eszköze, és

kérdi a papját: „Jaj, nem tetszene tudni valakit, aki...” – Ő máris mondja: „Jó, megyek, megnézem.” – Aztán megnézi, meg is javítja – de közben beszélget az illetővel. Talán éppen ekkor derül ki, hogy húsz éve nem gyönt, vagy ehhez hasonló dolgok. Mihály atya mesterien tudta így végezni az emberek szolgálatát.

Alberti Árpád plébános

A hatvanas években javában folyt a földalatti munka a Regnumban, nagy őszi meg tavaszi szemléket tartottunk a hegyekben, a Pilisben, a Kis-kevény meg a Nagy-kevény környékén is. Mi a saját csapatunkkal, Sirály-csapattal mentünk. Mindenki ott volt, ötös-hetes blokkokban. Az egész napi program akadályverseny volt. Én a magam csapatán kívül nem ismertem a többieket.

Mihályt akkor ismertem meg, amikor ő már Knézitsben volt hitoktató, én meg a Bazilikába kerültem. Tompa atyánál találkoztunk: Nándi bácsi mindig este fogadta a papokat, csütörtökön este 8-9-10 között. Amíg várakoztunk kint a konyhában, (Opálény) Magdus nénivel beszélgettünk. Mihály is rendszeresen jött oda.

Közben a Jézus Szíve templomi kórust átvittem a Bazilikába. Ez a fiatalok kórusa volt, és nagyon szépen énekeltek, főként spirituálékat. Egyszer Mihály megkért, hogy ezzel a csapattal menjek át a Knézitsbe a gyerekekhez, és mutassuk be nekik ezt az anyagot. Ez akkor történt, amikor Caritas nővér volt a gimnázium igazgatója. Többnyire néger spirituálékat énekeltek. Még világos volt ott a kápolnában, a nap szépen sütött. Mihály a szívéen viselte ezeket az új utakat az egyházban, a könnyűzenei énekeket – nekem nem ez volt a világom, kivéve a spirituálét.

Mielőtt odakerült az iskolába, nem volt semmi kapcsolatunk, csak hallottam a hírét. Olyan fura történetek keringtek róla, hogy egyszer egy koporsót vitt be a temetőbe. Ment autóval temetni az Új Köztemetőbe, és az úton talált egy koporsót: leesett az utcára a koporsó teteje, amiben a halott feküdt. Ő meg fölvette, föltette a kocsijára, és bevitte a temetőbe.

Kemenes Gábor plébános

Mihály 1981-ben így búcsúzott el híveitől a Szent Család plébánián: „A bíboros úr szeptember 1-i hatállyal felmentett engem az itteni kápláni beosztásomból, és elküldött a Patrona Hungariae Gimnáziumba hittanárnak. Kérem a testvéreket, hogy az imádságukkal kísérjenek tovább. Kicsit fő a fejem, mert nem látom olyan könnyűnek az új feladatot. Helyemre Kemenes Gábort, bosnyák téri káplánt küldte. Jó barátom, fogadják őt szeretettel. Előzőleg kértem a főpásztorunkat, hogy olyan atyát küldjenek ide helyettem, aki ennek a nyájnak jó pásztora lesz.”

Nem véletlen, hogy így jelentett be engem, mert régóta ismertük már egymást, sokszor találkoztunk, sokat dolgoztunk már együtt. Az egyik legfontosabb ezek közül az ifjúsági munka volt, a nagymarosi találkozók előkészítése, megszervezése. Az énekszövegeket és a kottákat ő készítette ill. készítette el az ő fiataljaival, de sokszor együtt nagyítottuk, másoltuk ezeket. – Amikor a Szent Család plébánián kialakítottak egy nagyobb hittanteremet, az építkezésben sokszor kért tőlem segítséget. Nagyon emlékezetes például, hogy a kéményt együtt építettük. Izgalmas volt, mert a magasban kellett tornászni mindkettőnknek.

A Mecsekben, Kisújbányán volt egy kis háza. Rendszeresen laktam én is abban a kis házban, mert a közelben egy másik ház a Regnumé volt, de azzal sokat bajlódunk, sokat építkeztünk az első időben. Ilyenkor ha nem volt hol lakni, Mihálynál húztuk meg magunkat.

Sok minden összekötött bennünket, az ifjúsági munkában Nagymaros, a mecseki ház, és a lelkigyakorlatok is, amelyek megtartására engem hívott meg. Nagyböjti lelkigyakorlatos trídiumot is tartottam nála a templomban. Ezért amikor odahelyeztek a helyére, úgy

gondoltam, hogy nem fogom elrontani mindazt, ami akkorra felépült már a Szent Család plébánián.

Mihálynak nagyon jó ötletei voltak, és ezek megvalósításához mindig talált embereket. Ehhez nagyon jó érzéke volt. Hiába volt ott a neve előtt az, amit ő csak „légypiszok”-nak nevezett (= Dr.), azt sose használta. Megszerezte a doktori címet, mert képes volt rá, és a püspökének ez volt a kívánsága, de ő annál inkább egyszerű, szolgálatkész ember maradt. Hogyha kellett, akkor éjszaka ment segíteni, pakolni, autót menteni, beszerezni olcsón pl. gyümölcsöt, krumplit, almát, amit aztán szét lehetett osztani a családoknak. Mindig volt valami jó ötlete. Egyszerű maradt, és a humora sosem hagyta el. Történeteivel, vicceivel mindig fönn tudta tartani a figyelmet. Tudott lelkesíteni, tudott örömet szerezni. Minden dologhoz nagyon gyakorlatiasan állt hozzá. Mindenből tudott kitalálni valamit, mindenből tudott pénzt csinálni, spórolni, azoknak a javára lenni, akiknek nem csak a hite, hanem a gondja-baja rá is volt bízva. Tudott viccesen, akár piros birétumban falat vésni – az ilyen dolgokat egyáltalán nem tartotta fontosnak. Megtalálta a régi papok díszes birétumát, és az első felújítás során abban fürta-véste a falat a templomban.

Nagyon természetes, emberi módon viselkedett, és mindig, mindenben mások rendelkezésére állt, bárkinek bármikor segített. Nem sajnálta sem az időt, sem az energiát arra, hogy ha kell, akkor tudjon segíteni. Nagyon fontos volt számára az, hogy a nagy családoknak, akik ott összegyűltek a Szent Család plébánia közösségeiben, legyen mindig megfelelő lehetőségük minél jobban megélni az életet. Segítette őket kétkezi munkával, anyagi támogatással, beszerezett nekik olcsóbban dolgokat, és sokat fáradt a nyaralásuk megoldásában. Ez mind azt jelentette, hogy ízig-vérig Krisztus szeretetében élő, mindenkit szolgáló ember volt. Az volt még igazán jó, hogy mindig olyan tette kész volt, nem várokotatott senkit, hogyha kellett, akkor tudott ugrani, tudott indulni. Fáradtságot sohasem ismert. Talán ezért is volt olyan döbbenetes, hogy végül is ilyen hirtelen ment el. Talán így maradt ő élő sokak számára.

Jellegzetesek voltak az ő születésnapjai: ritkák voltak ugyan (négy évente), de mindig örömteli alkalmak. Sokak számára emlékezetesek maradtak az általa szervezett kirándulások, táborozások, lelkigyakorlatok, a gépesített húsvéti locsolkodások. Festékszóróval, villanyárammal ment a locsolkodás. – Örömmel rendezte meg azt az ünnepséget a Szent Család templomban, amikor Bárdos tanár úrnak talán a hetvenedik születésnapját ültük. Nagyon szépen felköszöntöttük a tanár urat. A tanár úrnak bemutattuk gitáros énekeinket is. Ő nagyon egyetértett azzal, hogy legyen helye ennek is az egyház zenéjében.

Mihály életében mindig megvolt az imádságnak is az ideje, az imádságos ember lelkületét élte. Ezért tudott összeállítani egy nagyon jó ifjúsági imakönyvet a fiataloknak, ezért tudott olyan imádságos alkalmakat, együttléteket szervezni, amelyek élményszámba mentek – akár este, vagy éjszaka a kirándulások közepette, pl. szarvasbögéskor. Mindez nagy ajándék volt minden résztvevő számára, mert így bárki láthatta, hogy az ő lelkében, az ő Isten kapcsolatában, az ő vidámsága mögött ott van a nagyon komoly, elkötelezett lelki ember, aki egészen odaadta Istennek az életét – talán ezért is teljesedett be az ilyen fiatalon.

A gyászjelentést Nándi bácsival fogalmaztuk meg Mihály szüleinek a lakásán.⁶ Kerestünk hozzá egy bibliai idézetet, ami nagyon találó Mihály életútjának jellemzésére.

⁶ Sose fogom elfelejteni, hogy ekkor édesanya hihetetlen nagy szeretettel fordult Gábor atya felé, és azt mondta neki: „Nincs már itt a fiam, Gábor atya, legyen a fiam helyette!” – Még most is előttem van, ahogy ő ezt olyan nagy szeretettel mondta, Gábor atya pedig igencsak meglepődött rajta. És ettől kezdve Gábor atya mindenben nagyon segítőkészen édesanya mellett állt az utolsó pillanatig. Minden kívánságát, ami eljutott hozzá, még ha lehetetlennek tűnt is, próbálta teljesíteni. Mihály koporsójára a föld alól is szerzett például liliomot, mert édesanya nagyon szerette volna ezt: szerinte Mihályhoz, a fiához szíve szerint ez illett a legjobban. Így alakult, hogy a bátyám helyett én is kaptam egy bátyót (O.Iza).

Végül ezt választottuk: „Mit sem aggodom: kevésbé veszem életemet, csak hogy végigfussam pályámat és teljesítsem a feladatot, amelyet Urunk Jézus bízott rám.” Sillye Jenő ennek alapján írta „Mit sem aggodom” című dalát, ami Mihály atya Szent Család-beli gyászmiséjén hangzott el először. Maga a temetés egy nagy-nagy tanúságtétel volt Isten szeretetéről, az örök életről, és őszinte hálaadás Istennek Mihály szolgáló szeretetéért. A meghitt hangulatot tetézte az is, hogy Teréz anya éppen akkor volt itt Magyarországon. A Patrónában kapott szállást, és ott találkozhattunk is vele a gyászmise után.

Major Sándor plébános

*Kismaros-Nagymaros*⁷ – A találkozók történetét kezdjük onnan, hogy Börzsönyligetben volt nyaralója egy fogtechnikusnak... Volt neki egy lánya, Julcsi, és hozzá járt ki udvarolni egy budapesti fiatalember. Arról a Sillye Jenőről van szó, aki azóta már jól ismert dalszerző, és aki nagyon sok ifjúsági dalt komponált. Jenő még abban az évben, amikor idekerültem, eljött hozzám. Azt kérte, szeretné, ha egy-két dalát eljátszhatná, elimádkozhatná a templomban. Először kicsit tartottam a dologtól, hogy mégis mi lesz belőle, de azt mondtam neki: Jó, Jenő, de először itt előttem... Így is történt, egy szál gitárral a kezében elénekelt néhány dalát. Egészen elfogadható imádságokról volt szó. Láttam, hogy a dalai őszinték, és hogy tényleg az Úristen szeretetéből fakadnak. Ezért aztán az egyik vasárnapi litánia után bemutattam őt a híveknek: Kedves Testvérek, jött hozzánk egy fiatalember, aki a saját szavaival szeretne imádkozni, hallgassuk meg őt! – mondtam. Elsőre azért nem egy szentmisére gondoltam, mert a litániára mégiscsak kevesebben jártak, ráadásul többnyire a legjamborabb emberek, akik hamarabb elfogadják az ilyesmit... A litánián aztán meghallgatták, még talán meg is tapsolták.

Később már egy-két misén is engedtem énekelni. Egyre többször volt ilyen alkalom, én pedig azt vettem észre, hogy amikor Jenőék gitároznak – akkor már nem egyedül énekelt, hanem a testvéreivel -, egyre többen vannak a templomban. Az év vége felé, decemberben már nem csak Kismarosról, de Nagymarosról is jöttek a gitáros misékre. Ennek nagyon örültem, de akkor még semmi különösebbre nem gondoltam. Azt mondtam magamban: Ezek a gyerekek Istent szeretik, hadd énekeljenek!... Aztán az egyre nagyobb érdeklődés oda vezetett, hogy kitaláltuk: már ne csak a misén legyen éneklés, hanem szervezzünk ifjúsági találkozót, ahova elhívjuk a nagymarosiakat és a verőceieket. El is jöttek szép számmal, az énekeket megtanulták, mindenki nagyon jól érezte magát... Akkora volt a siker, hogy később újabb találkozót rendeztünk. Jenővel aztán már külön imaórát is tartottunk, ahol felváltva énekeltünk és imádkoztunk. Néha már hétköznapiokon is... Egyre több pap is csatlakozott, sőt azután, hogy Kerényit, és Balás Bélát, a két akkori káplánt elhelyezték Nagymarosról, a maguk fiataljaival még Pestről is kijártak hozzánk. Nagyon boldog voltam, hogy folyamatosan szaporodtunk. Ahogy fejlődtek ezek a találkozók, egyre többet készültünk is, jó előre kitaláltuk a témákat, az elmélkedések tematikáját, a dalok sorrendjét, mindent, ami ahhoz kellett, hogy minél jobb és tartalmasabb legyen a program... Idővel már csordultig megtelt a templom, némely találkozón azért kellett imádkozni, hogy le ne szakadjon a kórus, annyian voltak... Emlékszem, a kórus mellvédjéről lógtak kifelé a lábak, a mise közben pedig az oltár alatt is ültek emberek. Volt, hogy a falakon szabályosan folyt a víz, a páralecsapódás miatt...

⁷ Réti József, *Kilencven év a kereszt alatt, Sándor atya élete*, Kismaros 2010., 80–86.o.

Az egyik ilyen eset aztán híressé is vált, még az egyházmegyei körlevélben is megjelent. Akkor is rengetegen voltunk a templomban, lépni sem lehetett, még az oltárnál sem. A mise előtti éneklés alatt, mi papok még civilben álltunk, ezután kellett volna átöltöznünk a szentmisére. Csakhogy annyian ültek az oltár körül, hogy moccanni sem tudtunk, egész egyszerűen képtelenek voltunk kimenni a sekrestyébe. Lehetetlen volt felöltözni. Végül egy kazulát valahogy behoztunk, már nem tudom ki volt a főcelebráns, mi, a többi pap pedig – úgy, ahogy voltunk – civilben álltunk és koncelebráltunk. Hallottuk, hogy sokfelé csattognak a magnók, így biztosak voltunk benne, hogy eljut a hír az egyházügyi hivatalba is, de ez egyikünket sem zavarta. És persze, a bíboros úr is megtudta, hogy mi történt. Nagyon bölcs ember volt. Semmi esetre sem akarta letiltani az ifjúsági találkozókat, de valamiképpen büntetnie kellett minket. Ezért aztán körlevélben megjelent egy határozat: Megdőbbsenve értesültem, hogy egyes papok civil ruhában, nyakkendőben állnak a szentoltárhoz. Ezt helytelenítem és ragaszkodom hozzá, minden pap a szentmise méltóságát megőrizve lépjen az oltárhoz! Ezt mi tudomásul vettük... Ez volt a híres nyakkendő misé...

Hihetetlen fegyelmezett volt a társaság... Lelkesek voltak, tiszta szívből énekeltek, szinte mindegyikük áldozott. Olyan élmény volt ez mindenkinek, persze nekem különösképpen, amiért érdemes lett volna még börtönbe is mennem. Nagyon szép évek voltak, azt hiszem nagyon sokat adtak az akkori fiataloknak ezek a találkozók. Persze, először nyilván az érdekesség, az újdonság varázsa, a gitáros mise vonzotta őket. De akik jöttek, rendszerint nem egyedül jöttek, hanem hozták a saját hitoktatójukat, papjukat. Volt tehát fogékonyságuk, lelki alapjuk ezekhez a találkozókhoz. Tudták, hogy elmélkedések, imádságok lesznek, szentmise, gyónási lehetőség, áldoztatás, azaz tudták, hogy mire jönnek. És jó tapasztalás volt számukra az is, hogy érezték: szabad tanúságot tenniük a hitükről, és jó közösségben lenni. Ha esetleg valaki korábban a saját falujában csak azt látta, hogy rajta kívül alig néhányan járnak ministrálni, itt szembesülhetett azzal, hogy igenis jóval többen gondolkodnak úgy, mint ő. Hogy nincs egyedül a hitével. Innen aztán vitték tovább a lángot.

Hozzám sem az állami egyházügyi hivatal, sem a rendőrség nem szólt. Tudniillik mindig csak a templomban voltunk, az utcára sosem mentünk ki. Viszont a bíboros urat Esztergomban kérdőre vonták: Hogy lehet ilyet megengedni?... Lékai bíboros úrral aztán volt is néhány hosszú beszélgetésünk. Egyszer kijött hozzám, és látszólag dühösen azt mondta: Maguk azok – ide értette, persze a többi papot is -, akik miatt nem tudok eredményeket elérni! Mindig az orrom alá dörgölik, hogy maguk mit művelnek az ifjúsággal! Erre azt válaszoltam: Bíboros úr! Szerintem semmilyen törvény nem tiltja, a templomban azt csinálom amit akarok, és azokkal akikkel éppen tudok. De ha meg tetszik tiltani, abba hagyom. Ő erre azt mondta: Azt nem! Nem tiltom meg... Szíve szerint ő is jóvá hagyta volna, csak hát a pozíciójából fakadóan piszkálták miatta. Én aztán jó előre mindig bejelentettem neki Esztergomban a következő találkozó időpontját, jeleztem, hogy kik lesznek az előadók, milyen énekek lesznek, és főként nagy szeretettel meghívtam... Ezt ő rendre visszautasította. Meg kellett elégednem azzal, hogy nem tiltja meg. Jóval később aztán a Szentlélek közbelépett. Már a nyolcvanas években jártunk, amikor szokás szerint vittem hozzá a műsort, és ahogy mindig, mondtam neki, hogy jöjjön el. Erre elővette a naptárját, belenézett, majd közölte: Ott leszek!... Majd' leesett az állam! Micsoda?! Eljön?... Jövök ki az irodán keresztül, és kérdezem a titkárát: Mi történt, hogy a bíboros úr eljön az ifjúsági találkozóra? Erre a válasz: Most érkezett meg a levél a Szentatyától, hogy jelenteniük kell a püspököknek, milyen munkát végeznek az ifjúsággal... Így már anélkül tudott eljönni, hogy bármitől is tartania kellett volna. A pápától volt papírja, amit szükség esetén fel tudott mutatni az egyházügyi hivatalnak. Már nem

volt mit kockáztatnia. Innentől kezdve aztán jött, és az volt a kérése, hogy az ifjúsági találkozón mindig legyen egy püspök.

A kismarosi hívek közül soha senki nem emelt szót ellene. Elfogadták, hogy ez a fiatalok hangja, ők így imádkoznak... Nemhogy nem ellenkeztek, inkább mindenben segítettek. Ha tudták előre, hogy megint lesz egy találkozó, sütemények garmadáját hozták. Pedig soha nem kértem. Egy eset azért eszembe jut... A Kossuth utcában lakott egy idős testvérpár, két asszony. Közülük az egyik – Ilka néninek hívták – egyszer megállított az utcán, hogy neki panasza van ellenem. Már kérdeztem is: Tessék mondani, miről van szó? Erre ő: Az atya mindig csak a fiatalokkal foglalkozik, és bennünket öregeket elhanyagol... Hirtelen lélegzetet sem tudtam venni, és hamarjában azt találtam neki mondani: Tessék nézni, maguk öregek már menthetetlenül a mennybe jutnak, az utánpótlásról kell gondoskodni! Talán ez a gondolat volt az, ami végül megfogant az idősebb nemzedék lelkében...

Idővel aztán átkerült a találkozó Nagymarosra. Az egyik ilyen túlszűfolt szentmise után átmentem az akkori espereshez, Horváth Istvánhoz, és mondtam neki, hogy a kismarosi templom szűk lett, megengedné-e, hogy átjövünk az ifjúsági találkozókkal Nagymarosra, mert ott mégis csak nagyobb a templom. Elmondtam Pista bácsinak azt is, hogy számítson rá, emiatt kellemetlenségei lesznek, a rendőrségtől az állami egyházügyi hivatalig zaklatni fogják, és esetleg még a bíboros úrtól is kap figyelmeztetéseket. Gondolja meg, most ne szóljon semmit, hazamegyek, majd holnap átjövök, válaszoljon akkor! – Így jöttem el tőle. Másnap aztán, amikor átmentem láthatóan ideges volt... Amint meglátott, már mondta is: Tudod, nagyon félek! Nagyon félek! De az Úristentől egy fokkal jobban. Gyertek!... Így került át az ifjúsági találkozó Nagymarosra, és attól kezdve már Pista bácsi tartotta a hátát helyettem... Nagymaroson aztán ezek a találkozók rendszeressé váltak, évente kétszer tartották, és így van ez a mai napig is... Külön öröm volt számomra, hogy híre ment a nagymarosi ifjúsági találkozóknak, szép lassan máshol is kezdték szervezni az ehhez hasonló összejöveteleket, másutt is összeszedték a keresztény fiatalokat. Így arra gondoltunk, hogy ha netán be is tiltják a nagymarosi találkozókat, már akkor is érdemes volt csinálni. A papok ugyanis – mindenütt az országban – rájöttek arra, hogy szabad és lehet foglalkozni a fiatalsággal. Csak nem kell megijedni. A legfontosabb üzenete talán éppen az volt az egésznek, hogy mozduljunk és csináljuk!... A találkozók történetéről egyébként egy könyv is született, *Lelkierőmű Nagymaroson* címmel. Kismaroson pedig hagyománnyá váltak a vasárnapi gitáros misék. Sokáig a fél kilenc órai szentmisén gitároztak és énekeltek a fiatalok, ma pedig már felváltva, vagy a reggelin, vagy a délelőttin.

Mihályról – Miskát már akkor megismertem, amikor Szentendrén volt káplán. A kismarosi találkozóra az első alkalommal ő jött, elhozta a gyerekeit, aztán elment. A szorosabb kapcsolat akkor alakult ki köztünk, amikor ő már a Szent Család plébánián volt káplán. Akkor már láttam, hogy nagyon komolyan bekapcsolódott az ifjúsági mozgalomba. Rendszeresen eljött, hozta a gyerekeit, és főként: hozta az ötleteit. Azt az első pillanattól éreztem, hogy ő olyan ember, aki mindig tud valami újat hozni, tud a megszokottaktól eltérően gondolkodni. Ettől kezdve gyakoriak voltak a találkozásaink, leginkább itt Kismaroson. Mikor aztán az ifjúsági találkozókkal átköltöztünk Nagymarosra, ott aztán már végleg bekapcsolódott ötleteivel a munkába.

Örömmel láttam, hogy roppant szorgalmas, hogy mindig tele van ötlettel, és sose azt nézte, hogy ki akar valamit, hanem ha valami jót látott, akkor ahhoz azonnal odacsatlakozott, és vitte teljes lelkesedéssel. De volt kritikája is. Ha valami olyasmit akartunk, ami nem volt időszerű, vagy túlságosan kockázatos volt, akkor volt ereje közbeszólni, és merte mondani,

hogy ezt ne tegyük. Nagyon tudtam becsülni a munkabírását, és azt a nagyon-nagyon sok ötletet, amit tőle kaptunk.

Még a Szent Családban volt, amikor többször is fölmentünk hozzá a lakására, és ott is megcsodáltam azt a hihetetlen munkabírást, amit nála láttam. Dolgozott például a Konkordancián, ami hihetetlenül aprólékos munka. Az asztala tele volt kis jegyzetekkel, papírocskákkal, de mind szépen rendszerezve. Többször meg is kérdeztem tőle: „Te, Mihály, hogy tudod ezt csinálni?” – Ellátta minden munkáját a Szent Családban, majd a Knézitsben is, és mellette volt ereje ezt a nagyon aprólékos munkát végezni. Mindig nagyon csodálkoztam, hogy egy ember hogy tud két ennyire különböző területen helytállni. Ez nála valami csodálatos volt. Amikor aztán a Konkordancia anyaga elkészült – ő már nem érte meg a kiadását –, akkor mindjárt az első volt számomra, hogy megvegyem. Nagyon-nagyon hálás vagyok neki, mert hihetetlenül megkönnyítette vele a munkánkat. Csak föl kell lapozni egy szónál, amit kiemelek a szövegből, és abban a pillanatban ott van előttem az illető szó összes újszövetségi előfordulási helye. – Nos, erről az emberről én csak jót tudok mondani. Nem is tudom, hogy mondjak-e róla többet, további részleteket.

Ha Kisoroszi környékén járt, akár a hegyekbe ment, akár a Duna túlsó partjára, mindig meglátogatott. Úgy jött hozzám, mintha hazajönne. Akkoriban elterjedt rólam az a hír, hogy nem veszem jó néven, ha a „Duna-kanyar püspökét” elkerülik a paptársaim. Azzal a címmel egyébként, hogy én a Duna-kanyar bal partjának a püspöke vagyok,⁸ a kollégák tiszteltek meg. Azokban az ötvenes-hatvanas években sokszor megtörtént ugyanis, hogy nem nagyon tudtam szót fogadni a fölsőbb utasításoknak. A legjellegzetesebb az volt, amikor kijöttek azok a különféle körlevelek, amiket annak idején rákényszerítettek a szerencsétlen Püspöki Karra, például arról, hogy hogy kell vetni meg hogy kell aratni (ezeket mi ’trágya-leveleknek’ neveztük). Minden misén föl kellett olvasni ezeket. Ilyenkor a szentmisén elővettem a körlevelet, és kezdtem olvasni: „Kedves hívek! Püspöki Kar körlevelet adott ki, ezen a címen...” – Aztán szépen letettem, és elővettem azt a körlevelet, amit én írtam. Felolvastam, letettem, végül újra felvettem az igazit: „A Püspöki Kar ezzel fejezi be a körlevelét, aláírás, áldás.” A körlevelet felolvastam, a kötelezettségnek eleget tettem. Így lettem a „saját püspököm.”

Érdekes volt egyébként, ahogy ez az egész kismarosi, nagymarosi ifjúsági találkozó kialakult. Amikor elkezdtek, tulajdonképpen egyikünk se tudta még, hogy mivé fejlődik. A dolgok egyszerűen csak adódtak. Jenőék eljöttek hozzám azzal, hogy énekelni akarnak a templomban, a szentmisén. „Hát gyertek!” – mondtam nekik. Ők jöttek, énekeltek, és jöttek a fiatalok is, egyre többen. Éreztük, hogy a Szentlélek vezet bennünket: ez elkezdődött, van, tehát csinálnunk kell. Előre nem tudtunk gondolni, mérlegelni, hogy ez veszélyes, hogy mikor, miből lesz botrány, mik lesznek ennek az előnyei – semmit nem tudtunk még. Egyszerűen szólva: az Úristen rákényszerített bennünket, hogy ez az út, egyszerűen csak indulj el rajta, aztán majd meglátod, hogy hogyan lesz tovább.

Ennek során Mihálytól is nagyon sok segítséget kaptam, mert ő is ugyanígy kész volt Isten útján elindulni. Nem kell nagy dolgokat eltervezni, ami most előttünk van, azt ragadjuk meg, azt csináljuk meg, aztán majd meglátjuk a többit. Nagyon szép volt ez az Úristenre való ráhagyatkozás. Nála is megtapasztaltam ezt, és a többiekénél is, akik annak idején mindezt vitték. Nagyon örültem, hogy mindebbe egészen bele tudott illeszkedni, és a többiek

⁸ Amikor én a gyerekeimmal, a kis hittanosaimmal meg a nagyobbakkal is Mihálynak a zuglelkigyakorlatán ott voltam szemben, Kisorosziiban, ahol egy kis kéglink is volt, amit ugyancsak ő tákolt össze, akkor mindig megtörtént, hogy bejelentette: „Na, akkor most átmegyünk a Duna-kanyar püspökéhez.” – Persze nekünk fogalmunk sem volt arról, hogy ki az a „püspök” itt a kismarosi templomban. Mikor ideértünk, már itt voltak a Jenőék is, és mi is bekapcsolódtunk az éneklésbe. Később aztán már csak csöndben mentünk, nem volt szabad senkinek sem mondani, hogy hova megyünk – csak kirándulunk, s ha már itt vagyunk, ide is betértünk. (H. M.)

munkájába is bele tudott simulni. Mindig megérezte azt, hogy ezt vagy azt csinálni kell, aztán már ugrott is, és csinálta. Máskor pedig – nagyon sokszor – ő hozta a saját ötleteit, ezekhez meg mi tudtunk „ugrani.”

Benne – és mindazokban, akik ebbe a munkába be tudtak kapcsolódni – olyan valakit ismertem meg –, akikkel nagyon jó együtt dolgozni, akiktől nagyon jó az ötleteket átvenni. Az meg egészen természetes dolog volt, hogy mindezt közösen csináljuk, mert az ember egyedül nagyon keveset ér, ha meg összefogunk, akkor csoda történhet – és meg is történt.

Hallottam, hogy Mihály a műtétje előtt azt mondta, tudja, hogy a műtétnek három esélye van, vagy több is, köztük az, hogy életben marad, és az, hogy nem. De ha életben marad, akkor ő csak azt kéri az Úristentől, hogy az eszét ne vegye el, mert akkor, még ha tolószékben ül is, akkor is tud valamit csinálni. Szeretném ezt az életet én is úgy befejezni – persze nem én döntöm el –, hogy az értelmem megmaradjon.

Függelék: Néhány jó tanács a paptestvéreknek

Annak idején mi papok viccelődtünk is egymással, hogy hogyan lehet jól prédikálni. Azt játszottuk, hogy megadtunk a másoknak egy szót, kapott rá tíz percet, és, utána arról az egy szóról kellett beszélnie. Megadott szó volt például az, hogy „kéményseprő”, tehát olyan szó, aminek végképp semmi köze nem volt hithez, valláshoz – és mégis ki lehetett belőle hozni rendkívül jó dolgokat. – Sose tudom elfelejteni, amit a szónoklattan tanárunk annak idején mondott: Osszuk fel a beszédet három öt percre. Első öt perc az Úristené, a második öt perc a hiúságé, a harmadik öt perc az ördögé. Megtapasztaltam azóta, hogy így van. Az emberek nem tudnak tíz percnél tovább figyelni. Ami tíz percen túl van, az lehet akármilyen jó és okos dolog, de az emberek már fáradtak, nem tudják befogadni, akkor még az is kiesik az emberből, amit előzőleg tényleg kapott. Kivétel persze egy-egy nagy ünnep, olyankor az ember többet enged meg magának, de közönséges vasárnap nem szabad a tíz percet elérni.

Fiatalabb papoknak sokszor ajánlottam a saját módszeremet, talán tudják használni: vasárnap befejeztem a napot, hétfőn reggel pedig mindig elővettem a következő vasárnapi szövegeket, de különösebben nem törődtem vele, csak elolvastam, hogy miről lesz szó, aztán letettem. Csütörtökig engedtem, hogy valami majdcsak születik belőle. Csütörtökön elkezdtem anyagot gyűjteni, hisz a magam kútfejből nem tudok mindig új dolgot mondani. Csütörtök-péntek volt az, ami ezzel az anyaggyűjtéssel eltelt, aztán szombat reggel az ember meghatározta azt, hogy mit akar elérni a híveknél, mire akarja rávenni őket. Akkor már ezzel az egy gondolattal kellett foglalkoznom.

A gyónóknak mindig azt szoktam mondani: „Ne akarj rögtön szent lenni, az nem megy! Péccézz ki egyet a hibáid közül, s arra az egyre menj rá, a többit meg felejtse el. Akkor legalább ezen az egy ponton sikerült javítani magadon!” – Nem tudunk mindig minden ellen küzdeni, az nem megy. Annyira véges az embernek figyelme, képessége, akarata, hogy az lehetetlen. Mindig csak egy dolgot próbáljak jól tenni, a többit meg az Úristen majd valahogy megjavítja. Szeretettel: a Dunakanyar Püspöke

Nádudvari Géza szalézi szerzetes

Tizenegy éves voltam, amikor Mihály atya itt hagyott minket...

Nálunk elég gyakran megfordult. Nagyon közvetlen papnak ismertem meg, alapvetően különbözött a többi atyától. A családjában mindenki szerette. Mint pap, nem volt vele kapcsolat, mert mi nem jártunk rendszeresen a Szent Család templomba. Néha a nagynéném elvitt oda magával, segítettünk neki, ilyenkor mindig találkoztam Mihály atyával.

Szerettem rajzolni, sokszor rajzoltam templomot, kolostort. Nem volt ez tudatos, de már akkor bennem élt a hivatásom. Mihály atya egy kicsit a példaképem is volt. Mindenkiel foglalkozott.

Fiatal voltam még, nem sokat tudtam az ő sokrétű tevékenységéről. Emlékszem viszont a költözésünkre, hogy mennyit segített, meg a láda barackra, amit az ajtónk elé tett. Szüleim nagyon készültek a 10. (40 éves) születésnapjára. Jártam a toronyban is, ahol lakott. Biztosan nagyon jó volt a szervezésben, különben nem nyaralhattunk volna Zánkán Wertánéknál, a zánkai bódében. Nem egy helyiség volt, hanem kisebb szobák, talán két bejárata is volt, egy a konyhába, egy a szobákba. Olyan volt, mint egy labirintus, ezt nagyon izgalmasnak és érdekesnek találtam. (A kőház még épülőben volt.) Többször voltunk ott nyaralni. Ilyenkor Mihály atya segített lejutni oda, vagy lejött meglátogatni bennünket.

A szilveszterekre is emlékszem. Együtt voltunk mindannyian, itt egy kupac gyerek, ott egy csapat felnőtt, fiatal. Sok családdal tartott kapcsolatot, sokrétű hálózatot, kapcsolatot épített ki. Nagyon jól tudta szervezni ismerős köreit. Segített bármiben, például paradicsomot befőzni, kolbászt készíteni. Vidám természetű volt. Mindig tudta, hogy az embereknek mi az aktuális problémája, nem csak lelki téren. Nagyon szép munkája a Konkordancia, de azt már nem érte meg, amikor kiadták.

Sillye Jenő

Legelső emlékem Miskáról az, hogy eljött hozzánk látogatóba. Nem tudom, kitől kapta a címünket. Valószínűleg hallott már valamit rólunk, és talán mi is ő róla. Egy hatalmas viharkabátban jött, és egy óriási motort tolt maga mellett. Betolta a motort a kapu alá, leállította, aztán bejött. Biztosan bukósik is volt rajta. Levetkőzött, leültünk beszélgetni – késő esti óra lehetett ez már. Akkor még anyósomnál laktunk, az egyik szobában a gyerekek aludtak, mi meg a másikban beszélgettünk.

Miska megismerése nagy ajándék volt az életünkben. Nagyon érdekes személyiség volt. Nagyon érdekes, varázslatos egyéniséget ismertünk meg Miskában. Emlékszem, nagyon gyorsan beszélt, érdekes gyors beszéde egészen különlegessé tette a stílusát. Engem egyből lenyűgözött az egész egyénisége. Éreztem, hogy ebben a fiatal papban óriási erő van, lelkesedés, és számára nagyon fontosak a családok. Ő is megszeretett engem, talán azért, mert egy családos fiatalember voltam, aki hitvalló módon, gitárral próbálja pengetni az énekeket. Hogy akkor miről beszéltünk, azt már nem tudom, de minden találkozásunkra úgy emlékszem vissza, hogy egy hihetetlenül lelkes emberrel találkoztam. Benne igazi fiatalos lelkipásztort ismertem meg, aki számára az ifjúság és a családok nagyon fontosak voltak. És tudós embert. Hogy tudós ember is volt, azt jóval később értettem meg igazán, amikor évekkal később, igaz már halála után, megjelent a biblikus szótára, a Konkordancia. Akkor döbrentünk meg, hogy milyen irtózatos munkát végzett, mert ez rendkívül időigényes és aprólékos munka volt.

A másik, ami lenyűgözött engem, hogy mennyire gyakorlati ember. Sokat mesélt arról, hogy a családok milyen pazarló életet élnek – pedig azokban a hetvenes években azért még jóval kisebb volt ez a jólét, a flancolás és a kivagyiság. Beszélt arról, hogy a takarékoságra nem figyelnek az emberek, és elmesélte, hogy ő milyen olcsón szokott megszervezni táborokat. Az ismerős családoknak is mindig felhívta a figyelmét a különböző akciós termékekre.

Miskát nagyon könnyű volt megszeretni, mert közvetlen, barátságos volt. Nagyon jókat tudott nevetgélteni. Száz ember közül is meg lehetett ismerni az ő sajátos nevetését. Julcsival, a feleségemmel nagyon megszerettük őt.

A kismarosi ifjúsági találkozókunk mi voltunk a gazdái. Az elején én voltam az, aki a fiatal atyákat – köztük Miskát – személyesen kértem, hogy tartson egy kisebb előadást

Kismaroson. Jól emlékszem, nagyon nagy lelkesedéssel jött. – Érdekes, hogy hogyan emlékszünk vissza ezekre a csodálatos időkre. Nemrégén én is voltam Major Sanyi bácsinál látogatóban a Papi Otthonban. Nagyon megható volt ez a találkozás. Sanyi bácsi emlékében úgy él a kezdet, hogy 1970 őszén volt az első találkozó, én meg Julcsival úgy emlékszem, hogy 1971-ben. A dalaimat 1969-től kezdtem írni, de mi akkor még nem vezettünk naplót, így nincs semmi írásos emlékem ezekből az évekből. Később már feljegyeztem egy-egy dalom születésének az idejét. A „Mit sem aggódom” című dalt 86-ban írtam – ezt könnyű volt megjegyezni.

A Miskával való kapcsolat, barátság azért is nagyon érdekes volt, mert egyre több hasonló atyával ismerkedtünk meg. Igazából mi se tudtuk, hogy ki hogyan talált ránk. Gyerekkorától minden ember számára adott egy ismeretségi kör, ugyanígy a fiatal éveiben. Ez azonban egy egészen új távlat lett az életünkben: az atyák aztán egymásnak adták a kollégáik neveit. Azt már nem tudjuk, hogy ki kire hívta fel a másikunk figyelmét – Tarjányi Bélától kezdve Góbor atyáig. Csöndben ment ez az egész. Általában esténként jöttek hozzánk a látogatók, sötétedés után, mert tudták, hogy gyerekeink vannak, családosak vagyunk már. Hol ez jött, hol az, mindenki hivatkozott valakire, hogy honnan tudja a nevet, címet. Így jött el hozzánk egyszer Bajzáth Feri is – őt is nagyon megszerettük, sokáig élő, eleven kapcsolatot tartottunk fenn vele. Ezek az atyák mindig nagyon tapintatosan jöttek. Egyszer még Keglevits atya is megjelent: szinte ijesztő volt számomra, mert egy nagy kockás abroszba tekerve egy gitárt hozott magával. Eljött, mert hallott róla, hogy Jenő egy olyan pasas, akihez érdemes eljönni. De ahogy ideért az utcánk sarkához, a rendőrök kiszúrták az utcánk sarkán, megállították, igazoltatták. Mondta, hogy idejön a Viola utca 5-be. Elkísérték, be is jöttek, és rákérdeztek, hogy ide jött-e az a kockás abroszos ember. Mondtuk, hogy igen. Nyilvánvaló volt, hogy jóindulatú rendőrök, csak tették a dolgukat, mert gyanúsnak tűnt a vendégünk a nagy csomagjával. Akkortájt persze nagyon félt az ember a rendőrségtől, mert sosem lehetett tudni, hogy mikor történik politikai megfigyelés, és mikor egyszerű közbiztonsági intézkedés.

Miska eredeti egyéniség volt, és nagyon nagy élmény volt vele együtt dolgozni. Azokkal a fiatal papokkal – voltak azért köztük idősebbek is –, akik elindították a kismarosi találkozókat, rendszeresen összejöttünk. Ezeket a megbeszéléseket kezdetben egy-egy családnál, egy-egy lakásban tartottuk. Nálunk is volt egyszer-kétszer. Később aztán úgy alakult, hogy a Szondi utcába rendszeresen mehettünk, vagy egymásnak adogatták az atyák az esti megbeszéléseink helyét. Miska mindig lelkesen jött, mindig aktív, ötletekkel teli hozzászóló volt. Nagyon jó volt, hogy mindig valami aktuális témát kerestünk. Az elején ez nagyon ötletszerűen történt, előfordult, hogy mi dobtunk be egy-egy nevet, hogy ezt hívjuk meg, ez olyan jó fej. Később áttértünk a rendszeres, tudatos tervezésre: a nyolc boldogság témáját elmélkedtük végig. Az atyák pedig, akik merték a kockázatot vállalni, jöttek, hozták a csoportjaikat. Sokan csak utólag tudtuk meg, hogy mindez mennyire rizikós volt akkor. Mindenesetre számunkra nagyon nagy élmény volt, és tudom, hogy Miskának is.

Csodálatos korszak volt a mi életünkben, amit vele átéltünk. Persze mindenkinek más az ifjúsága, nekünk ez volt az ifjúságunk. Ezek az atyák, az a néhány paptestvér – ha nem is nagyon sok –, nagyon közel álltak hozzánk. Mi megkaptuk a jó Istennek azt az ajándékát, hogy olyan gyönyörű szolgálatot végezhattunk el egy adott időszakban. Ez különösen összekötötte ezt a kis csapatot. Mondhattuk volna, hogy kismarosi meg nagymarosi szervező bizottság – de ez nem szervező bizottság volt, hanem sokkal több annál: lelki közösség, barátság. Nem is az volt a fontos, hogy milyen gyakran találkoztunk, hanem az, hogy mindig számíthattunk egymásra.

Később, 1990 után már föllazultak ezek a kapcsolatok. Ekkor nagyobb szabadság jött el számunkra a magyar egyházban, mindenki mehetett, amerre akart, megvalósíthatta a maga elképzelését, kamatoztathatta saját talentumát, amit ő kapott az Úrtól. Biztosan így is van ez

rendjén. Mégis, azok az idők talán sokkal csodálatosabbak voltak. Minket akkor nagyon összetartott az, hogy az Úristen után csak egymásra számíthattunk. Olyanokra, akik nagyszerű emberek. Így az akkori nehézségeken, a politikai félelmeken meg az egyháznak a földre taposásán túl éreztük, hogy ez semmi, mi ilyen körülmények között is sokkal nagyobb, sokkal fontosabb dolgokat viszünk végbe. Ezért jelentettek számunkra olyan sokat az emberi kapcsolatok, amikor beállított hozzánk Miska, vagy beállított Tarjányi Béla – akkor mi mindig olyan feldobottak voltunk. A mi életünket nagyon meghatározták ezek az atyák, a velük való kapcsolat és barátság. Miska volt az egyik ilyen központi személyiség, ajándék az életünkben.

Néha sajnálja az ember, hogy abban az időben semmit nem mertünk írásba fektetni, nem mertünk fényképeket csinálni. Az ember hiányolja ezt egy kicsit, de lehet, hogy sokkal több és szebb így az, ami megmaradt bennünk. A lelkünkben maradt fényképek azok, amiket őrizgetünk, ez már a mi kincsünk. Hogy az utódainknak tudunk-e átadni valamit? Lehet, hogy őket már kevésbé foglalkoztatja ez a mi múltbeli életünk, de amit rajtunk keresztül vagy a szolgálatunkon keresztül tőlünk kaptak, az gazdagabbá tette őket is. Reméljük, hogy nekik is lesznek olyan baráti, lelki kapcsolataik, amilyenek számunkra meghatározók voltak. Azt kívánom az utánunk jövő generációnak, hogy ők is így szeressék, így becsüljék meg egymást, ahogy mi annak idején ezekkel a testvérekkel összekapcsolódtunk. A mai napig is azok a legmeghatározóbb kapcsolatok az életünkben, amelyek abból az időből maradtak meg. Nincs szükség telefonhívásokra vagy kapcsolattartásra, biztos, hogy azokra az emberekre, akikkel eddig összetartoztunk, ezután is számíthatunk, mert maradandó lelki kapcsolatban vagyunk.

„*Mit sem aggódom...*” – Amikor Miska már a nővéreknél dolgozott, jobban le volt foglalva, és az volt az érzésem, az már keményebb feladat volt számára. A betegsége jelentkezett lassan, gyengítette őt. Igazából mi sokszor nem is értettük, hogy miről van szó, de egy-egy helyzetben volt azért valami sejtésünk a betegségéről. Kevesebb dolgot tudott már vállalni, de az utolsó percig mindig számíthattunk rá. Egyáltalán nem gondoltuk, hogy súlyos beteg. Ezért döbbsentett meg engem annyira – már az utolsó körben talán, közvetlenül a műtét előtt, amikor jött, hogy imádkozzunk Miskáért. Annyira bíztunk benne, hogy ha az Úr valakit szeret, az meg fog gyógyulni. Végül jött az értesítés, hogy nem.

Valljuk be, Jézus is megsiratta Lázárt, pedig ő mégiscsak a Messiás volt, az Isten Fia, aki távlatokban lát, Isten országának teljes fényében gondolkodik – és látta a fájdalmas helyzetet, az emberi sorsokat. Minket is nagyon szíven ütött, nagyon megrendített az, hogy Miskát olyan fiatalon szólította haza az Úr. Olyan hihetetlen volt, hogy az ember nem akarta elhinni. Amikor valamelyik idősebb testvér meghalt, a barátunk, egy pap vagy a rokonságból valaki, azt tudomásul tudtuk venni, el tudtuk fogadni. De amikor az ember egy ilyen fiatal testvért veszít el, aki ráadásul olyan kedves számunkra, akkor az ember szíve megrendül...

Aztán megkaptuk a temetési értesítőt – az olyan döbbenetes volt – Szent Pálnak a soraival. Üzenetnek, válasznak éreztük, annyira ’Miskás’ volt ez az idézet, mintha Miska sugalmazta volna. Nagyon illett az ő sorsára, életére, hogy amíg kellett, addig mindig ment, motorral, gyalog, ahogy az Úristen akarta. Az élete is nagyon nagy kincs volt számunkra, de a halála is, ezzel az utolsó üzenettel. Nagyon jól jellemzi Miskának a sorsát, életét, és nagyon jól alkalmazható a mi életünkre is. Így tanultuk meg azt, hogy nem kell a halált olyan tragédiaként felfogni, ami valamit elront, valamit elrabol tőlünk. Csak az a fontos, hogy fussad a pályát, amit az Úr rád bíz, végezd el a kapott feladatot, ez az, ami majd lehetőséget ad odafent egy reményteli találkozásra.

Érdekes, hogy a jó Isten egyeseknek milyen rövid pályát adott, de abban teljességet. Ahogy öregszem én is, néha elnézem a testvéreimet: ők is jubilálnak már, többen közülük hatvanakat-hetveneket ülnek meg már. Ez így szép és jó. Ez a „Mit sem aggódom” című ének, amelyet Miska temetésére írtam, az én életemben is nagyon meghatározó. Sőt, ahogy

öregszem, egyre inkább: az előadásaim végén mindig ezt éneklek. Az én nagyszüleim, édesanyám, szüleim is mind elmentek már, s a rokonságból is egyre többen mennek el az örök hazába. Ezért jó, ha az embernek van egy ilyen bátorító, biztató dala. Fiatalon az ember nem igazán gondolkodik erről. A keresztény fiatalban persze tudatosodik, hogy van mennyország, mi mind afelé tartunk, de – érthető módon – nem foglalkozik vele komolyan, mert más az életállapota. Mi viszont, akik kezdünk már a hatvan fölé keveredni, közelebből nézzük ezt az elmenő testvéreink kapcsán. Ez az ének olyan számomra, mely által biztosítva látom a jövőt! Itt, Káposztásmegyeren Halottak napján az esti szentmise után évek óta lemegyünk az urnatemetőbe. Váltogatjuk az énekeket, de ez az ének mindig elhangzik. Fontosnak tartom, ezt is elénekeljük, elimádkozzuk.

Egy dal szerzője nem mondhatja, hogy a mű ő érdeme – azt hiszem, ez is a Szentlélek ajándéka volt. Ilyen ajándékot mindig olyankor kapunk, amikor valami jó dolgot él át az ember. Miska hazaköltözése ilyen ajándék volt. Kevés temetés maradt meg a szívemben úgy, mint Miskáé.

Sillye Jenő: Hazám útjaim (részlet)

Fiatal pap barátom, Opálény Misi, váratlanul, egy súlyos műtét után hazaköltözött a Mennysországba. Kismaros-Nagymaros szervezésében nagyszerű társunk volt, a legnehezebb időkben is. Szerettük és nagyon hiányzott. A temetési értesítőjén üzent nekünk Szent Pál szavaival: „... Mit sem aggódom, nem félttem életem ...” Azt hiszem, nem csak nekem, de mindnyájunknak sokat segített ezzel az üzenettel. A temetés napján megszületett a dal, de még inkább az Apostol tanításának lényege. Egyikünk sem tudja, meddig tart itt a futás, a pálya, de nem is fontos. Csak az, hogy a feladatot, melyet Jézus ránk bízott, elvégezzük. Sokszor éreztem, hogy Miska nagyon jókat nevetgél odafönn, amikor hallja az éneket. Mint egykor itt köztünk. A keresztjeinket majd itt hagyjuk, és magunk megyünk, ahol várnak ránk a szentek és az angyalok, nagyon sokan, és Miska is, élükön Jézussal. Addig pedig futjuk a pályát, és talán már nem is olyan nehéz.

Ének: Mit sem aggódom (in memoriam Opálény Mihály)

Refr.: Mit sem aggódom,
nem félttem életem,
csak hogy végigfussam a pályám,
s a feladatom teljesítsem,
melyet Jézus bízott rám!

A kereszt majd áll üresen,
a test a földben megpihen,
ki egy volt veled a szenvedésben,
egy lesz veled a dicsőségben!
Ne félj hát! – Refr.

Megjöttem, itthon vagyok,
nevetnek rám a csillagok,
Jézus fénye rám ragyog,
várnak a szentek és az angyalok!
Örülj hát! – Refr.

Rédly Elemér plébános

Amikor káplán voltam itt Győrben, a karmelitáknál, egyik este láttam a templomban, hogy az egyik padban ott ül egy lány és sírdogál. Megismertem: néhány évvel korábban ifjúsági hittanosom volt. Megkérdeztem: „Mi baj van?” – „Holnap megyek a kórházba” – bökte ki, és elmondta, hogy terhes lett, de el kell vetetnie a kisbabát. Nem tehet mást, mert itt Győrben mindenki ismeri a családját. Meghallgattam, aztán azt mondtam neki: „El kell menned Budapestre, megszületik a kisbaba, utána majd esetleg hazajössz.” – „De hát hova menjen ő Budapestre? – kérdezte. Bementem a plébániára, fölvettem a telefont, és fölhívtam Misit: „Te, Misi, kell nekem egy leány számára lakáslehetőség, egy özvegyasszonynál vagy valakinél” – és elmondtam, hogy miért. – „Itt van most nálam, ha tudsz valamit, akkor szólj vissza.” – Letettem a telefont, beszélgettünk. Fél órán belül megszólal a telefon: „Van lakáscím, jöhet a lány!” – közölte Miska. A lány utolsó érve az volt, hogy már megvette a beavatkozáshoz szükséges okmánybélyeget. (500 Ft okmánybélyeg kellett akkor az ilyen műtéthez.) – „Tudod mit – mondtam a lánynak –, megveszem én azt az okmánybélyeget.” – (Így van nekem 500 forintért egy fiam. Annyit tudok róla, hogy felnőtt, és leérettségizett.) Misinek köszönhetem, hogy sikerült ezt elintézni, nélküle nem tudtam volna megtenni. Neki mindig volt mindenféle ismeretsége, fogalmam sincs, kinél lakott a lány – de egy ilyenfajta segítség nagyon emlékezetes eset az életemben. Miskára mindenben lehetett számítani.

Miskánál többször jártam Pesten, amikor a Szent Család plébánián a toronyszobában lakott. Emlékszem, akkor dolgozott a bibliai Konkordancián. Abban az időben én hittankönyv írással voltam elfoglalva, és jól tudom, hogy akkor, amikor számítógépek még nem voltak, milyen nagy munka volt ez. – Egyszer felkért, hogy Kisújbányán tartsak a népjelének lelki gyakorlatot. Busszal mentem, aztán a hegyen keresztül gyalog. És mit látok? A Mecsek közepén egy győri leánnyal találkoztam. Éppen oda ment, ahova én. – Tőle hallottam egyszer, hogy a lányok, amikor egyedül vannak, nincs köztük fiú, akkor sokkal strammabbak, mint a fiúk. Megvolt velük elégedve.

Mihály is azok közé az emberek közé tartozott, akikkel az ember ha fél évig sem találkozott, akkor is olyan volt, mintha tegnap találkozott volna. Mi papok egymás között sokakkal vagyunk úgy, hogy ha nem is látjuk egymást, nem is levelezünk, amikor találkozunk, akkor mintha el sem váltak volna útjaink. Sokszor gondolkoztam azon, hogy ez miért van így. Az a meggyőződésem, hogy akik felismerik egymásban az Istennek elkötelezett életet, azok között tökéletes a bizalom, ott nincs mitől tartani, nyugodtan rá lehet bízni dolgokat a másokra, hogy csinálja a legjobb tudása szerint. Ezt éreztem Mihállyal kapcsolatban, de szerencsére többekkel, másokkal is.

Tímár Ágnes ciszter nővér

Mihály atya Szent Család plébánián lakott, és a toronynak a lépcsőfeljárója alatt volt egy élelmiszer raktára a nyári táborozáshoz. Gyárakból meg innen-onnan mindenféle konzerveket kapott. Amikor ott meglátogattam és megláttam a sok konzervet, kicsit megijedtem. „Jaj – mondtam –, ezek lejárt konzervek, ezektől betegek lesznek mindnyájan, te is, meg a gyerekek is! Hogy van ez?” – De őt ez nem zavarta: ingyen kapta, és tudott vele spórolni, olcsón táboroztatni. – A gyerekek nagyon szerették: nagyon kedves volt az egész lénye. Tréfás volt, jóindulatú mindenkihez, mindenkinek segített, akinek egyáltalán lehetett segíteni. Csak ilyen nagyon jó emlékem van róla. – Később, amikor a Bakáts téren, az iskola közelében lakott, ott is meglátogattam. Anyagot vittem neki valamihez, és én is kaptam tőle. Nagyon kedves és készséges volt. Nem lehetett tőle olyasmit kérni, hogy meg ne tegye. Még a lehetetlent is megpróbálta. – A Regnumban is dolgozott. Sok hasznos anyagot adtunk egymásnak kölcsönösen, és sok érdekes emberrel megismertetett. A munkájáról részleteket nem tudok

elmondani, mert abban az időben mindenki hallgatott, senki sem mondta el a dolgait. Azokban az évtizedekben mindenki csak szerette a másikat, becsülte a munkáját, de minél kevesebbet akart tudni arról, hogy mit csinál a másik. Amit az ember nem tud, azt nem fogják kiszedni belőle. Ennyi az, ami él bennem Misiről: a megbecsülő tisztelet és szeretet iránta.

Később egyszer ismét meglátogattam, amikor már nagyon elesett volt. Csak ült, és így szólt: „Ági, én nem voltam soha lusta, de most egyszerűen nem tudok dolgozni, nincs hozzá kedvem, nincs erőm hozzá. Nem tudom, mi van velem.” – Amikor be kellett mennie a kórházba, újra elmentem hozzá. Ekkor már azt mondta: „Úgy látszik, mégiscsak beteg vagyok, nem lusta.” – Az Amerikai úti agysebészetre került. Az atya (Dönci bácsi) látogatta ott. Közvetlenül a műtét előtt is bement hozzá, ellátta szentségekkel, és nagyon szomorúan jött el. Nagy szeretettel és nagy együttérzéssel csak ennyit mondott: „Mihály nagyon értékes fiatal pap, és én nem hiszem, hogy megmarad.” – Aztán hamarosan meghalt. Amikor Dönci bácsi dolgait rendeztem, előkerült Misinek egy mosolygó arcú képe. Abban a dossziében volt atyának az íróasztalán, amelyikben a legfontosabb dolgait tartotta. Ez a kép ott volt az atya asztalán, amikor Mihály atya meghalt.

Misít a gyerekek is nagyon tisztelték és szerették. A gimnazisták nagyon sokat kaptak tőle. Igényes volt, ugyanakkor rendkívül kedves és mosolygó. Mindenkihez szolgálatkész. Nagyon igényes is volt a gyerekekkel szemben is, hogy tanuljanak, de nagyon szerették. Emlékszem, a temetésére az egész iskola kivonult, és minden gyerek hozott a sírra egy szál virágot. Ez nagyon megrázó volt, mert látszott, hogy nem kivezényelt csapat volt, hanem személyes szeretettel voltak iránta a gyerekek.

Kedves, mosolygó arca máig előttem van, egy nyitott derűvel mosolygó, kedves arc. Mindenki iránt ilyen volt: jóindulatú és nagyon melegszívű.

Tóth László

Először kiskoromban találkoztam Mihállyal, akkor, amikor hívott, hogy menjünk kirándulni. Az előző káplán atya idejében ahhoz szoktam hozzá, hogy ha megyünk kirándulni, 2-3 ministráns megy az atyával. Most is szívesen mentem: jó, megyünk kirándulni. Azt nem tudom már, hol találkoztunk, de arra jól emlékszem, hogy egyre többen és többen lettünk. Végül voltunk vagy húszan a Budai-hegyekben. Ez volt az első nagyobb élményem Mihály atyával. A másik egy olyan emlék, ami aztán végigkísérte egész kapcsolatunkat. A kirándulásra magammal vittem a fényképezőgépet. Amikor meglátta, nagyon határozottan megkért, hogy ne fényképezzek. Nagyon sajnáltam (még most is), de megértettem, illetve elfogadtam, főleg így utólag visszatekintve, hogy fényképezni akkor nem volt szabad.

Legjobban a „szarvasbögésekre” emlékszem, ezek éjszakai kirándulások voltak. Akkor is ketten, hárman mentünk együtt. Ott viszont már egész népes társaság gyűlt össze: mi, a ministránsok, de lám: ott voltak az ifjú házások is, a vénlányok is. (Bocsánat, mi így hívtuk őket.) A bögő szarvasokra nem emlékszem, lehet, hogy nem is voltak.

Már az első kirándulásnál megtanultam, hogy mindig csak az én dolgomat kell tudnom, ismernem, végezni. Az akkori politikai rendszerben nem volt ajánlatos sokat beszélni, elég volt annyi, hogy akkor most itt vagy ott találkoztok, kész, ide vigyed őket stb. Ezt jól belénk nevelte.

Többször előfordult, hogy ha valamilyen munkában volt, és neki el kellett mennie, pl. lelkigyakorlatot tartott gyerekeknek Zánkán vagy Kisújbányán, nekem kellett folytatnom az ő munkáját. Valamibe belefogott, de mennie kellett, akkor odahívott, mindent rám bízott, én pedig folytattam, befejeztem a munkát: valahol egy lakás kifestését, egy Trabant javítását, vagy itt a plébánia körül bármit. Megmutatta, hogy kell csinálni, aztán otthagytott, hogy csináljam.

Amikor Kisújbányát használhatóvá akarta tenni, engem is magával vitt. Akkor még nyakig érő csalámban jártunk ott, és fönn a padláson aludtunk. Erről elmondhatjuk, hogy ez volt az „első előtti korszak.” Üstben főztünk. Megterveztük a háromemeletes ágyakat, szögvasakkal. Amikor Pestről bútorokat vittünk le, Ronkay Feri autójával mentünk. Mihály atya vasúton küldte le a cuccot mint poggyászarút Komlóra, onnan pedig valameddig el tudtuk vinni autóval. A végén pedig egy kölcsönkért vasúti kézikocsival vonszoltuk el a házig. Egy nehéz vasutas kézikocsi volt ez, mint valami szekér, nagy küllős kerekekkel. Amikor visszavittük, az volt igazán strapás. Nem húzni kellett, hanem visszatartani, hogy a lejtős úton el ne szaladjon. A szandálunk meg beleragadt a bitumenbe. Hárman húztuk vissza, de nagyon veritékes volt.

Az első lelkigyakorlatot, amelyen én is ott voltam, Rédly atya tartotta. Lehet, hogy volt már előtte is lelkigyakorlat, de nem voltak még meg az ágyak, és használható WC sem volt. A kis ház mellett pedig egy még nagyobb, romjaiban. (Lehet, hogy ez volt ott a legelső, „őskorszaki” lelkigyakorlat.) – Később, ahányszor csak ott jártam, mindig másképp mentem: hol gyalog, hol kocsival, és mindig más társaságban. Egyszer katonai sorozáson voltam, amikor szintén Mihályt kellett váltanom. Ő addig a fiúkkal volt, én nem tudtam velük menni, csak utólag, egyedül.

Mihály atya több lelkigyakorlatán is voltam, talán öt-tíz alkalommal. A lelkigyakorlat számunkra évenként visszatérő, várt és tervezett program volt. Persze itt is mindig ért bennünket meglepetés, hogy hová megyünk és kikkel vagyunk együtt. Legelőször Érden voltunk Porpáciéknál. Aztán voltunk Kisújbányán, a Dömör-kapunál, voltunk Tahiban, Nagykovácsiban. Mihály atya több házat is vett ill. vetetett. Ezek részben befektetésül szolgáltak – őt sohasem az anyagi meggazdagodás vezette. „A pénz az nem ér semmit, de a földet, azt használhatod!” – volt a jelszava. A lényeg mindig az volt, hogy lelkigyakorlatok tartására alkalmas legyen. És hogy ne mindig ugyanazon a helyen legyenek együtt a lelkigyakorlatok résztvevői, az akkori helyzetnek megfelelően.

Lelkigyakorlatain rendet tartott, nagyon fontos volt a szilencium, a csend. Evés alatt is olvasás, nehogy a lefety legyen. Egy bizonyos előadást meghallgatsz, aztán elvonulsz. A lelkigyakorlatos helyeket úgy választotta, hogy el is férjünk, egymást ne zavarjuk, de ne legyen a hely túl tágas se, nehogy el tudjunk tűnni és a lábunkat lógatni. Pihenni kell, de ez ne szórakozás legyen, hanem intenzív igénybevétel.

Fontosnak tartotta a gyónást is, vagy ahogy ő mondta, a pucerájt. Rendszeresen bátorított bennünket, de sose erőszakolt. Később Peisch Feri atya határozottan megkövetelte tőlem az elsópéntek rendszerességét: nem lehet, hogy 2-3 hónapon keresztül nincs se gyónnivalóm, se lelkivezetés számomra. Mihály ezt így nem követelte meg tőlünk, ő másképp csinálta.

A hittanórák terén fontosnak tartotta a korosztály szerinti csoportosítást. A hetedikes-nyolcadikos már szeretne a középiskolásokhoz járni, a középiskolás meg szeretne az ifjúságira. Szerinte mindenki járjon a megfelelő csoportba, hiszen ott van arról szó, ami őt érinti, ami neki való. Ezt is próbálta betartani, de nem erőszakolta ránk. – Egy-egy hittanórán több téma is volt, mondjuk egy kis hit- és erkölcsstan, a hétköznap, a jelen problémái, végül egy kis egyháztörténelem. Hittanórák nyáron is voltak, akkor lazább formában: ő felült a pad tetejére, mi a padokban, és felolvasott valamit: sorra került a szentek élete és sok más érdekes könyv.

Akkor volt nálunk káplán, amikor abban a korban voltam, amikor az egyik legizgalmasabb téma a hatodik parancs. Erről elég sokszor beszélt, mert fontosnak tartotta a tisztánlátást. Egy-két évente rendszeresen előhozta a homousion-homoiusion problémát, azt a kérdést, hogy Jézus istenember vagy isteni ember. Azért emlékszem erre ilyen határozottan, mert egy idő után mindig újra szóba hozta ezt, és ennek kapcsán beszélt Jézus isteni mivoltáról, a háromszemélyű egy Istenről, a közöttünk, bennünk élő Istenről. – Hétköznap is voltak gitáros szentmiséink, szombaton is próbált nekünk szentmisét tartani. Szerette volna

elérni, hogy mi ne csak vasárnapi misehallgatók legyünk. Talán ezért próbálta a szombat esti szentmiséket bevezetni.

Karácsonykor mindig előadtuk az általa írt pásztorjátékot. Az egyikben talán szerepeltem is. A szereplők köznapi nyelven, sőt zsargonban beszélgettek egymással. A felépítése általában ez volt: egy mai, családi jelenet – a betlehemes jelenet – végül ismét a családi jelenet, amelyben kiderül, hogy a betlehemi történet mit jelent a mai családnak. A kerettörténet persze minden évben változott.

Mihály atya 1972-től kilenc évig volt nálunk. Az elején én inkább a templom mellé jártam. 1973-ban ő temette anyai nagyanyámat, akkor kezdtem újra templomba, hittanra járni.

Nagyon sokszor igénybe vette a segítségemet. Feladataim voltak: a szövegek másolása, énekszövegek készítése negatívokról nagyítógéppel, díszcsempék készítése, szövegek sokszorosítása házinyomdával. A házinyomda nagyon primitív alkalmatlanság volt, bárki azt kérdezte volna, hogy mi ez a gagyi dolog, ott a toronyban. Ha Mihály valamit ránk bízott, általában nem tudtuk, hogy mit csinálunk, csak egyetlen részt ismertünk az egészből, azt ami a feladatunk volt. Így segítettünk neki a Konkordancia készítésében is. Mindenkinek odaadott egy rakás cetlit: „Ettől-eddig te csinálod, rakd szépen sorba!” – Hogy mi lesz belőle, azt nem tudtuk.

Először akkor ültem önállóan autóban, amikor vadiúj autóját kellett elhozni. Odaérve csak annyit mondott: „Vidd ki a parkolóba!” – Ez volt az első vezetésem. Megbízott bennem – mindig tudta, hogy kire mit lehet rábízni, és mit nem. Főleg a „szánkat fogni” tanított. Ő sem mondott el nagyon sok mindent, sose lehetett tudni, hogy ki, mit, honnan, kitől kapott. Nem volt olyan munka, amibe az orromat ne ütöttem volna bele, akár egy falatka erejéig, de Mihály dolgait soha át nem láttam – nem is kellett, hogy átlássam.

Egy időben szinte naponta találkoztunk – nemcsak a szentmisékben. Amikor valamit együtt csináltunk, mondjuk szereltünk, nem lötyögős beszélgetés ment, hanem komoly dolgokról beszélgettünk, például hogy vagy ezzel vagy azzal, hogyan élted meg ezt meg azt, udvarolsz-e most éppen, miért nem, hogyan kell udvarolni egy kislánynak stb. Az ilyen dolgok elsősorban nem a szószékről elhangzottakból maradtak meg bennem, hanem az ilyen beszélgetésekből. A gyónás fontossága is, egy-egy elejtett mellékmondatából. Gyónni egyébként bármikor lehetett nála, sőt személyesen is felajánlotta ezt nekünk, akár a templomajtóban, akár szerelés közben.

Van egy kedves ismerős hívő, aki még most is emlékszik arra, hogy akkoriban egyszer azt imádkoztam, hogy az Úr adja meg, hogy megtaláljam a páromat. Mihály a tízparancsolatból nagyon adott a hatodikra, a paráznságra. Nagyon belénk tudta sulykolni, hogy a kislánynak a kezét sem foghatom meg akkor, ha tudom biztosan, hogy nem lehet a párom. Ne menjek el édes kettesben kirándulni, semmi rosszra alkalmat ne adjak. Azt hangsúlyozta, hogy tudatosan udvaroljunk: keressük egymásban a leendő gyermekeink szüleit. Mihálynak köszönhető, hogy mind a kettőnkét bátorított. Gabinak is, nekem is lelkiatyja volt, bátorított bennünket. (Aztán persze itt hagyott minket...)

Gabit a Patronában egy évig tanította. Egy ideig jártunk még a Bakáts téri szobájába hittanórára. Amikor már nem tudott fogadni, Jelenits tanár úrhoz küldött bennünket. Ő egyre gyengült, de gondoskodott rólunk.

Mikor Gabinak kezdtem tudatosan udvarolni, akkor már itt hagyott bennünket. Arra is ő nevelt, hogy a másokban nem a külső a fontos. A nemiség, a testiség, a szerelem, az jön magától. Kicsit ortopédul hangzik, de nagyon igaz az, hogy nem a „meglátom és megszeretem” az elsődleges, hanem az, hogy megtudjam, jó édesanyja lesz-e ő az én gyermekeimnek, és viszont.

Mihály számára az első mindig a családok voltak, a családok segítése, aztán jöttek a gyerekek meg az idősebbek. Ilyen családok voltak a Lombikék, a Kopaszék meg Kövérék, de

sok más családnál is voltam segítgetni. Nem is tudtam előre semmit, egyszer csak elhívott. Mentünk dolgozni valahová, vagy küldött pl. egy hűtőt valamilyen címre. Azt sem tudtam, kinek. Becsengettünk, otthagytuk és eljöttünk. Legtöbbször még azok sem tudták, hogy ki küldte vagy ki hozta, ahová vittük. Mihályt ez a gyakorlatiasság jellemezte, ugyanakkor a titokzatosság – vagy inkább a mély szeretet. Van, aki a mai napig sem tudja, hogy honnan kapta azt, amit tőle kapott. Azért is csinálta ezt így, hogy ne tudják viszonzni. (Mi az utóbbi időben is kaptunk olyan ajándékokat, hogy nem tudni, ki küldte. Ez az ő módszere volt!) Meg a guberálás! Lomtalanításkor például körbejárt, és összeszedett minden használható dolgot: deszkát, szerszámokat, stb. Nem azért guberált, hogy utána mindez elfeküdjön a templom pincéjében, hanem hogy odaadja valakinek, akinek szüksége lesz rá. A lelkigyakorlatos házait is nagyrészt így szerelte fel.

Az időseken is igyekezett segíteni, mégpedig a családokon keresztül. El se tudjuk képzelni, hogy mennyi emberen segített. Nem forintban, hanem azzal, hogy a hóna alá nyúlt, meghallgatta, leült mellé, vagy gondozta egy kicsit. A két kezem tíz ujja kevés ahhoz, hogy összeszámoljam, akikről kifejezetten tudom, hogy keserves helyzetükben a segítségükre sietett. Ha másként nem lehetett, legalább valami elfoglaltságot adott nekik. – A családokon keresztül az elaggó vagy az egyedül maradt időseket is támogatta. Nagyon jól emlékszem pl. Gizi nénire, meg a többiekre, akikhez elküldött, hogy hordják nekik tüzelőt, segítsek fűteni. Ha az egyik meghalt, akkor megtalálta a következőt.

Az ifjú házasoknak pedig gyerekvigyázót biztosított, hogy el tudjanak menni hittanóra, lelkigyakorlatra. Akkortájt általában háromnegyed hatra jártam dolgozni. Egyik évben úgy adódott, hogy háromnegyed hétre kellett bemennem a munkahelyemre. Mihály rögvést megkért, hogy járjak ki Nagykovácsiba gyerekvigyázónak. Kéthetente kimentem este Nagykovácsiba, ott éjszakáztam, onnan jöttem reggel dolgozni, és átutazva az egész várost időben beértem a munkába. Később volt, hogy közelebb voltam gyerekekre vigyázni. Mindig ő találta ki, hogy ki hova menjen, hol van rá szükség.

Abban az időben egyre alakultak az első kiscsoportos közösségek. Mihály ezeket nagyon jól tudta szervezni, megoldani azt, ne elszeparálva legyenek, hanem egymást építsék. Erre szolgáltak például a szilveszterek, a szilveszteri éjféli szentmisék. A kiscsoportok korok szerinti sajátosságait is szem előtt tartva csodálatos közös együttléteket szervezett.

Nagyon gyakorlatias volt, a külsínre nem adott túl sokat. – A híveket igyekezett ’elhessegetni’ magától, hogy ne az ő személyéhez kötődjenek. Egyes viccei is nyilván ezt szolgálták. A mamiknak nem feltétlenül tetszett, ahogy ugratta, bosszantotta őket. Később meg nagyon hiányolták! Talán nem is a vicc volt a fontos, hanem a mögötte lévő tartalom, amit hordozott.

Formanek Tamás, „Zsebi” (= zseboroslán)

1972-ben hatéves voltam. A drága Tóth atya volt még, aki fölkészített minket az elsősáldozásra 6 évesen, mert tudta, hogy el fogják helyezni, és nem tudja, hogy ki jön utána. Jobb, ha ezek a gyerekek átesnek az elsősáldozáson. Ezek után még nagyobb bizalommal vártuk, hogy ki lesz az új káplán.

Az első emlékem Mihály atyáról nagyon érdekes. Ő volt az első az életemben, akin gyerekként reverendát láttam. Gondolom, őrá a legtöbbször nem reverendában emlékeznek, de nekem, mint kisgyerek, mégiscsak ez volt az első ilyen élmény, látni valakin azt a nagyon-nagyon sok gombos reverendát, átkötve a derekán. Hosszú ideig nem tudtam, hogy miért ilyen a reverenda, miért nem más.

A reverendában egy fiatal, szigorú ember állt előttünk, nagy fekete keretes szemüveggel. Először nem tudtuk, hogy mi lesz most, aztán nagyon-nagyon hamar kialakult egy kis – talán mondhatjuk utólag – fiú-kör. Annyi év után visszagondolva a kezdetekre látom, hogy mennyi

mindent nem tudtunk még. Csak sokkal később tudatosult bennem, hogy ő mennyire vigyázott miránk. A Regnumról jóformán csak a halála után tudtam meg részleteket. Mi nem voltunk regnumi csoport, de az is lehet, hogy sokkal regnumibbak voltunk, mint maguk a regnumi csoportok. Ő azonban nem akart kockáztatni. Mi tehát semmit sem tudtunk magából a szervezetből, de azt hiszem, annak a lényegéből mindent megkaptunk. Ezt nagyon fontos dolognak tartom.

Később én is megismerkedtem a nagy öregekkel, és a Paterral (László Gábor atyával) többször dolgoztam együtt. Fölhívtam telefonon, elmondta az információt, aztán letette a kagylót. Egyszer megkérdeztem tőle: „Atya, nem baj, hogy nincs időm fölhívni?” – „Nem baj! – vágott bele a szavamba – Jegyezd meg, egy telefonbeszélgetés húsz másodperc. Azalatt nem lehet lehallgatni.” – Ilyen forgácsszerűen tanultam. Később Kemenes Gábor atya autójában, egy előadásra készülve hallottam először egyáltalán történetet a Regnumról. Akkor raktam össze magamban a mozaikokat: „Hiszen megvoltak itt is, ott is ezek a kis közösségek, megvoltak a csapatok, a csoportok...” – de Mihály soha, semmit néven nem nevezett.

Élményeim, emlékeim azonban bőven vannak Mihály atyával kapcsolatban, köztük sok, vidám nevetésre okot adók is. Egy pásztorjátékban például nyolcévesen az oroszlán voltam. Kicsi voltam még, ültem a főcelebráns pap széke alatt, és onnan kellett kikiabálnom. Másra már nem is emlékszem, csak erre az oroszlánságra. Utána Mihály bejött a sekrestyébe, és azt mondta: „Na, te kis ’zseboroszlán’!” – Ezzel kezdődött az én zseboroszlán létem. Hála Istennek, nagyon hosszú volt ez a hétköznapi gyakorlatban. Így lettem én Zsebi, de annyira – ez is ennek az óvásnak, a védésnek volt a fontos eleme –, hogy a saját plébánosom sem tudta az igazi nevemet. A drága jó Oszkár atya egyszer, amikor már nagyobbacska fiú voltam, behívott a sekrestyébe, amikor nem volt ott senki, és így szólt: „Ne haragudj, de olyan kellemetlen, hogy nem tudom, mi a te rendes neved.” – Ezen aztán később Oszkár atyával is sokat nevettünk, hogy tényleg nem tudta. Annyira átment a köztudatba ez a Zsebi, hogy ő se tudta még a keresztnévemet se, a családnevemet még kevésbé.

Nagyon boldog gyerekek voltunk, abban a Mihály atya által teremtett biztonságban. Voltak játékszabályok, amelyeket nagyon szigorúan meg kellett tanulnunk: utcán nem találkozunk, templom előtt nem gyülekezünk, hittanóra után nem beszélgetünk. Mégis egyfolytában nála voltunk, a szobájában, és ő olyan ügyesen szervezte ezeket a dolgokat, hogy egyáltalán nem féltünk. Mihály közelében soha senki nem érezte, hogy félni kell, hogy kockázatos, amit csinálunk. Erre a szüleim is csak nagyon óvatos célzásokat tettek, és számomra kisgyermekként teljesen érthetetlen volt, hogy hogyan lehetnek ők Mihállal ennyire közös hullámhosszon. Az én szüleim ritkábban jöttek el e templomba, édesapám reformátusként maximálisan támogatta az én katolikus neveltetésemet, de ők is mindig hasonló dolgokat mondtak. Hosszú ideig azt sem értettük, hogy honnan tudják ők a kirándulásaink időpontját, hiszen erről velük senki nem beszélt. Mobiltelefon nem volt, senki nem telefonált, nem írt le semmit – honnan tud mindenki mindent az én hátam mögött? Sokkal később egy véletlen folytán derült ki számomra a megoldás. Nekem ugyanis kisgyerek koromtól fogva volt egy kutyám, amit részben édesapám sétáltatott, így ők rendszeresen beszéltek Mihállal éjjelenként, megbeszélték az én nevelésemet. Mihály személyesen nálunk nagyon keveset volt és nagyon ritkán. Ez részben azért volt, mert a szüleim nagyon sokat dolgoztak, nagyon elfoglaltak voltak, de azért is, mert ő nagyon óvatos volt, nem sokszor jelent meg egy helyen. Közben jól tudták, hogy ha beszélni akarnak egymással, megvan a saját csatornájuk. Számomra nagyon tanulságos dolog volt az is, hogy nem tett semmit anélkül, hogy a szülőkkel ne egyeztetette volna. Ez nagyon jó és fontos dolog volt. Amikor elkezdtünk járni vidékre, lelki gyakorlatokra, az is mindig teljes szülői beleegyezéssel történt, nem brahiból. Mihály atya nagyon komolyan vette ezeket a dolgokat.

A legtöbben úgy emlékeznek vissza Mihály atyára, hogy fantasztikus humora volt. Legendás, hogy hány olyan viccet mesélt, ami sokkal tanulságosabb volt, mintha egy nagy, kenetteljes beszédet mondott volna. Ebből egy párat szeretnék elmondani, mert azt hiszem, nagyon fontos.

Nem véletlenül kezdtem visszaemlékezésemet azzal, hogy reverendában ismertem meg őt – és 18 éves koromig nem is tegeztem. Nagyon érdekes volt, hogy a következő káplán meglepődött, hogy mi a papot nem tegezzük. Én meg azon lepődtem meg, hogy ez miért furcsa. A tegeződés a mai kornak nagy váltása. Számunkra még egészen természetes volt, hogy a papunkat magáztuk. Végül én őt csak már betegen, a kórházi ágyán tegeztem le. Ennek ellenére tudom, hogy nagyon-nagyon közel voltunk egymáshoz, és közel is tudunk lenni. Ez nem volt akadály a közelségnek, sőt megerősítette azt.

A reverendáról egy nagyon kedves történet, hogy még az előző helyén egyszer, egészen fiatalon festette a templomot, fönn állt a létra tetején. Valaki bejött a templomba, és mondta, hogy papot keres. A létráról leszólt Mihály atya, és megkérdezte, hogy miben segíthet. Erre azt mondta az illető: „Ne haragudjon, én egy pappal szeretnék beszélni.” – Mihály erre azt kérdezte: „Reverendát keres, vagy papot?” – Ez a felfogás meghatározó volt az ő életében, a külsőségektől való majdhogynem menekülés, a lényeknek tudatos keresése, a problémák magjának a feltárása – mindig a lényeg, nem pedig a felszínnek egy formális bemutatása.

Szemléletesen meg tudott nekünk magyarázni sok olyan dolgot, amit a gyerekek még nehezen értenek meg. Egy 13-14 éves kamasz fiúnak például a böjtről beszélni nem egyszerű. Annyi év után is él bennem, ahogyan ezt elmagyarázta nekünk: „Fiúk, úgy nem lehet böjttöltni, hogy az ember kiakaszt egy kolbászt az orra elé, és minden félórában elmondja, hogy nem harapok bele. Biztos, hogy bele fog harapni. Ez nem böjt, ez állatkínzás.”

Élénken él bennem egy másik, hasonló kép is. A Lehel piacon akkor talán jobb volt még a helyzet, de már akkor sem volt tökéletes. Mihály minket mindig a praktikumra, az ésszerűsége tanított. Hangsúlyozta, hogy a dolgokra oda kell figyelni, nem szabad eszetlenül naivnak, jóhiszeműnek lenni. Azt mondta: „Ha nem érted, hogy mi ezzel a probléma, akkor tegyél ki egy ötszázast a kosarad tetejére a Lehel piacon, és meglátod, hogy meddig lesz meg az ötszázasad.” – Ezek a messzemenőig gyakorlati (nem papos) megoldásai örökre megmaradtak bennem, mert nagyon világosak és egyértelműek voltak: a pénzt el kell tenni, azzal nem lehet játszani. Ezzel teljesen egybeesett az a sokszor ismételt kérése, hogy a visszajárót soha ne tegyük zsebre, mindig a pénztárcába. Később hányszor nevettem magamon! Amikor mégis találtam a zsebeimben pénzt, természetesen megörültem neki, de mindig eszembe jutott: „Tedd ki az ötszázast a kosarad tetejére, és nézd meg, hogy meddig lesz meg!”

Mihály állandóan tanított minket az egyszerűsége, a takarékosagra, egészségünk megóvására. Őt is féltették, óvták és védtek sokan. Később én is hallottam a szüleimtől, hogy a felnőttek mennyire aggódtak Mihályért, mert folyton motorozott. Ennek egyszerű oka az volt, hogy sokkal kevesebb benzin kell a motorba, mint az autóba. Ahova motorral el tudott menni, oda motorral ment. Ez időnként elég hajmeresztő látvány volt, de gyerekként mi nem ezt láttuk, hanem azt a MZ motorkerékpárt csodáltuk. Egy nyári napon Mihály megengedte, hogy lemossuk a kerékagyig csatakos, olajos, piszkos motorkerékpárt, ami szerintem újkora óta nem látott vizet. Nem volt egy egyszerű feladat. Ketten nekiálltunk, súroltuk, mostuk, suvickoltuk, fényesítettük, végül gyönyörű lett. Ott állt a motorkerékpár, szép volt, fényes, a mi szemünkben igazi csodaparipa volt. Mihály meg odajött, ránézett, és csak ennyit mondott: „Jól van, fiúk!” – Aztán előszedte a borzalmasan kopott, felfújhatatlan strand-gumimatracokat, és ráterítette őket. Ezzel próbálta a térdét megóvni a hidegtől, mert rájött, hogy ezen nem fúj át a szél. Ez teljesen logikus dolog volt. De mi teljesen elkeseredtünk: amikor a ló ragyogó tiszta, föl van szépen szerszámozva, akkor ő ráteszi ezt a teljesen szakadt, régi, ronda rongyot. Mi bizony nagyon szomorúak voltunk! Így elcsúfítani a mi szép

motorunkat! Aztán az élet ironiája: úgy alakult az életem hogy ez a kérdés éppen az én szakmámba vág: az ízületek óvása, védelme stb. Ha el lehetne mondani a mai kamasz gyerekeknek, hogy motorkerékpárra nem ülünk sortban, lobogó pólóban, bukósisak nélkül, mennyi ízületi bántalomtól lehetne megóvni magunkat! Az első ortopéd leckét Mihály atyától kaptam, amikor ő ült a gyönyörű motorkerékpáron, borzalmas kinézettel.

Érdekes volt az is, ahogyan ő reagált a média nyomulására, ami akkor a maihoz képest még minimális volt. Nem a politikai helyzetre gondolok, hanem kimondottan a médiára, a reklámokra. Akkoriban kezdték reklámozni az intenzív fogyókúrát. Mihály maga is nagyon szeretett enni, és mi is rettenetesen. Nekünk nem kellett fogyókúrázni, mi azon csak neveltünk, hogy fogyókúra, és úgy gondoltuk, hogy ehhez a kérdéshez nekünk az égvilágon semmi közünk nincs. Ekkor jött az ő pedagógiai zsenialitása. Megfordította ezt a számunkra abszolút érdektelen kérdést, és azt mondta: „Miért nem ad ki senki egy olyan receptet, hogy mi az a minimum, amit ha az ember megeszik, akkor eredményesen tud dolgozni? Miért szól minden fogyókúra arról, hogy hogyan lehet minél többet enni úgy, hogy minél kevesebb maradjon az emberen? Ez a világ leggazdaságtalanabb fogyasztása, amit a mai ember csinál!” – Azóta ez is számtalanszor eszembe jut. Minden téren törekszünk a dolgok leggazdaságosabb felhasználására, egyre nagyobb probléma a fogyóban lévő energia, és közben az ember arra törekszik, hogy minél többet meg tudjon enni, és minél kevesebb látszata legyen. Ez annyira megmaradt bennem, és több hasonló dolog is volt, nagyon fontosak abból a szempontból, hogy formálta a szemléletmódunkat nagyon sajátos módon.

Törekedett arra, hogy megértsük a körülöttünk levő világot, de azt nem akarta, hogy elzárkózzunk előle. Soha nem mondta senkinek, hogy ne nézzen tévét, ne hallgasson rádiót, azt viszont mindig hangsúlyozta, hogy amit az ember hall vagy lát, azt gondolja át, soha ne legyen egy az egyben fogyasztó. Ez szerintem ma is nagyon fontos, sőt talán még fontosabb. Az ember nem tud elzárkózni a körülötte levő világtól, de megtanulhatja megkérdőjelezni a világ dolgait – ehhez ő adta nekünk az első leckét, meghatározta az indulásunkat.

Egy másik ilyen örök emlék, hogy nem voltunk jó gyerekek, és ő ezt nem vette rossz néven, sőt! Felnőttként, tanárként csodálkoztam rá erre. Azt nem mondom, hogy biztatott volna minket, inkább azt, hogy – mai szóval élve – ezt is integrálta saját rendszerébe, és azt mondta: „Fiúk, nem az a poén, ha valaki kilopja az anyja feje alól a kispárnát, hanem az, ha vissza tudja lopni!” Számunkra annyira megdöbbentő volt már maga az, hogy egy pap a lopásról beszélve nem azt mondja, hogy ne tegyünk, hanem azt, hogy tegyünk. Később először nagymamám volt nagyon beteg, most pedig édesanyám súlyos beteg, és sokszor-sokszor eszembe jut ez az egész életet meghatározó lecke is, hogy igen, az ember úgy tudjon adni, mintha a tette csak egy kamaszos csíny lenne, ne vállveregetősen, önelégülten, hogy lám, én milyen jó keresztény vagyok. Inkább úgy, hogy már itt se vagyok, ne is vegyétek észre.

Híres volt a zöldborsó-készlet is a könyvtárban, meg a toronynak a lépcsőjén, ahol lakott. Nekem erről is egész más az emlékem, mint a felnőtteknek, akik ezt látták. Nekünk, gyerekeknek ez a torony egy fantasztikus labirintus volt. Olyan mintha mi benne éltünk volna abban, amit ma a gyerekek Harry Potter-ként elolvasnak: tévében várják, hogy a következő részt végre Hollywood kidobja – és nincs sok fantázia benne. Nekünk ott volt ez a torony, élt a fantázia. Mihály pedig időnként előhúzott a könyvhalmokból egy könyvet, és azt mondta: „Na ezt most olvasd el!” – Olyan hihetetlen volt, hogy ebben a rengetegben, ahol a könyvoszlopok között utcácskák voltak – a vége felé már csak az ágyáig tudott elmenni –, hogy tudja az atya, hogy melyik könyv miről szól, és hogy melyik könyvet kinek kell éppen a markába nyomni. De tudta. Az egész kupacot átlátta, mindennek tudta a helyét, mert „a zseni úr a káoszon” (ezt sokkal később tudtam meg, de már akkor megtapasztaltam). Az a toronyszoba, az káosz volt. Ha egy asszony bement oda, összezsápta a kezét és elrémült: „Ez takaríthatatlan, eleve kilátástalan benne rendet csinálni.” – Ezt többen szóvá is tették. Mihály pedig ártatlan szemmel ránézett az illetőre, és azt mondta: „Miért kellene itt rendet csinálni?”

Itt rend van!” – És tényleg volt rend, mert ő tudta, hogy mit, hol keressen. Nem lehetett ott nekünk bármihez hozzányúlni, mert annak a káosznak rendszere volt.

Érdekes volt az általa gyakorolt minimális információ-átadás. Azt tartotta, hogy nem kell a dolgokat velejéig érteni vagy tudni ahhoz, hogy az ember valamiben maximálisan benne lehessen. Ki tudta megérteni például azt, hogy ez a pap, Mihály atya, aki állandóan úton van, mindig autóban ül, mindig megy valahova, mindig jön valahonnan, mindig keresik, ez az ember éjszakánként könyvet ír. Mai napig nem tudom, hogy mikor csinálta, egyszerűen nem tudom összerakni, hogy mikor volt rá ideje. Csak úgy tudom elképzelni, hogy a feladat folyamatosan dolgozott az ő agyában, és ha volt öt perce, akkor azt az egy szót leírta, mert hogy összefüggően nem volt ideje, az biztos. Az a könyv, amiről most beszélek, az a megszületett Konkordancia, a Szentírás szavainak a feldolgozása. Azóta több emberrel beszélünk, hogy számunkra most a számítógép korában teljesen elképzelhetetlen, hogy egy ilyen szótár hogy tud megszületni számítógép nélkül. Ma már teljesen lehetetlennek tűnik, hogy valaki fejben szótárt tudjon szerkeszteni.

A munkában persze nekünk is részt kellett vennünk. Cipős dobozokban, kártyalapokon voltak a szójegyzetek. Őszintén csodálom már azt is, ahogyan ő az egészhez hozzákezdett. Az életem során többször tanultam rendszerelméletet, de neki a fejében volt a rendszerelmélet, meg a kezében. Kitalálta, hogy ha a szövegeket kis kártyákra írja, akkor egy idő után lesz neki egy halomnyi, de teljesen egyforma cetlije, és lehet majd rendszerezni. Aztán egy alkalommal azt mondta nekem: „Tessék, itt egy cipős doboz, a benne lévő cetliket szoros abc-be kell rakni.” – Itt kezdődött számomra a probléma, mert nem tudtam, mi az a szoros abc. Elég jó tanuló voltam, mégis megijedtem ettől a feladattól. Kezdtém nézni ezeket a kártyákat, és pillanatok alatt kiderült, hogy semmit nem értek az egészből. Most visszanézve az ember persze már érti, hogy ha valamelyikünk megkapta például az összes „k” betűvel kezdődő szót egy dobozban, akkor azt sorba is tudta szedni. Akkor azonban számunkra ez valami elképesztő dolog volt. Tudtuk azonban, hogy e mögött valami óriási rendező erő van – igaz, én az összes cipős dobozt egyszerre sose láttam. (Itt is érvényesült az, hogy nem kell többet tudni, látni, mint ami szükséges.) Nem tudom, hol voltak a cipős dobozok – ez is a része volt a zseniális káosznak –, sejtelmem se volt arról, hogy honnan kerültek elő vagy hol voltak eldugva. Gondolom, egy házkutatás során sok minden előkerült volna, de hogy tökéletes rendszer volt a toronyban, ez biztos, és erre utólag nagy tisztelettel gondolok vissza.

Ugyanilyen varázsló technikája volt a lefotózott szövegek sokszorosítása. Én viszonylag korán kezdtem fényképezni, és hamar meg is tanultam. Gimnáziumi tanulmányaim elején már én magam hívtam elő a képeimet. Egyszer csak szólt Mihály, hogy most nagyítani fogunk. A fürdőszobáját pillanatok alatt átalakította fotólaborrá. Csak a számat tátottam, mert addig én csak jól berendezett iskolai fotólaborot láttam, kulcsra zárva, azzal a félelemmel, hogy ott vegyszerek vannak, gyerek oda egyedül nem mehet. Mihály meg így szólt: „Akkor most gyere, akkor ülj be ide, lássam mit tudsz!” – Itt születtek az első nagymarosi fénykép-kártyák énekekkel. Utána összepakoltunk, és aki az esti hatos mise előtt netán becsengetett, az ebből már semmit sem látott. Hogy hol szárította meg a képeket? Fogalmam sem volt, de ott biztosan nem! Nyilván ehhez is megvolt a maga technikája – nekem csak a fürdőszobában kellett ülnöm és nagyítanom. Biztos vagyok benne, hogy a nagymarosi templomtornyot akkor is fel fogom ismerni, hogyha az Alzheimer-kór igen előrehaladott fázisába érek. Kétezer példányban nagyítottam ki, de én csak ezt láttam belőle. Hogy ezt aztán ki és hol vágta szét, arról fogalmam sincs.

Sok ilyen dolgot láttam, tapasztaltam. Ma a gyerekekkel foglalkozva az ember látja, hogy a gyerek mindent tudni, érteni akar, látni akarja előre az egész folyamatot, mindenbe bele akar szimatolni. Ezt mi nem ismertük. Ha dolgozni kellett, akkor komolyan kellett dolgozni. Előre le volt osztva, hogy ez a te feladatod, te most ide állsz. Felmerülhet bennünk, hogy

miért nem kérdeztük meg soha, hogy mit miért kell csinálni. Azt hiszem, azért nem, mert mindenki számára világos volt, hogy ő tudja, mit miért teszünk. De azért sem kérdeztük, mert őmellette mi nagyon kicsinek éreztük magunkat: ha nem értem, akkor mafla vagyok. A szavajárása volt: „Ne légy már ilyen mafla!” – Ezért az ember nem tett fel olyan kérdést, amire az volt a válasz: „Találd ki magad!”, vagy „Miért vagy ilyen mafla?” – Egy idő után az ember megtanulta, hogy ebbe nem fut bele. Ugyanakkor irtó büszkék is voltunk, és gyerekfejjel ez is egy izgalmas, nagy játék volt számunkra, hogy elmegy az ember Nagymarosra, elkezdik osztani a fényképeket, ő maga is úgy tesz, mintha először látná: „Jé, tényleg milyen szép, milyen jó kis kártya! Mi van ráírva? – Ezt én is eljátszottam ott, röhögtek is rajtam néhányan. De én nagyon örültem ezeknek a fényképeknek.

Ami nagyon érdekes és nagyon meghatározó volt egy fejlődő fiatalember életében, hogy Mihály atya viszonylag sokáig volt káplán a Szent Család templomban. Mi nem voltunk tudatában annak, hogy milyen jó dolgunk van, hisz gyerekként nem volt összehasonlítási alapunk, mi csak élveztük, hogy ő ott van és csinálja a dolgokat, például festjük a templomot. A templom számunkra nagyon élő valami volt. Voltunk a pincében, jártunk a padláson, augusztus 20-án a templom tetejéről láttam a tűzijátékot. Érdekes, hogy azóta egyik tűzijáték sem volt olyan jó poén annyira, mint az a templomtetőről megnézett egy tűzijáték.

Nekünk, fiúknak külön tartott lelkigyakorlatot. Legtöbbször arra ment ki a történet, hogy a Szentírást jól megismerjük. Ezen a téren is működött a leegyszerűsítés: nagyon egyszerűen, nagyon ténszerűen ismerni a Szentírást is, tudni benne eligazodni, tudni benne olvasni, és nagyon életszerűen. És mindig vidáman, játékosan. A beszélgetésekbe is sok kalandos, igazán gyerekeknek való dolgot lopott be. A szentírási idézeteket például az erdőben a fákon kerestük – az ilyen akkor még teljesen új dolog volt. Később, amikor gyerekmaroson sok-sok száz gyerek örült együtt ezeknek a dolgoknak, ők nem is gondolták, hogy ezt mi kezdtük annakidején, kicsiben, 3-4-5 résztvevővel. – Megjegyzem: és mindig a fiúkról beszélek, mert Mihály – ez is tudatos és meghatározó volt nála – mindig külön foglalkozott a fiúkkal és a lányokkal. Mint velünk, ugyanúgy foglalkozott a lányokkal is, de voltak olyan alkalmak is, amikor együtt énekeltünk, zenéltünk.

A zene sem maradhat ki visszaemlékezésemből. Mihálytól kaptam az első egyházzenei leckét is. Akkoriban komoly zenei vita kerekedett arról, hogy a klasszikus orgonás ének, a gregorián meg a korális ének való templomba, vagy a gitáros ének. Mihály azzal vágta el ennek a vitának a gyökerét, hogy azt mondta: teljesen mindegy, hogy mit énekeltek, de a templomban mindig olyan éneket kell énekelni, amit mindenki együtt tud énekelni. Azóta is azon az állásponton vagyok, és a fiataloknak is azt mondom: „Ne azt nézd, hogy te magad mit csinálsz, hanem hogy az a közösség, akár kicsi, akár nagy, a templomban vagy a templomon kívül, együtt tud-e énekelni és imádkozni, vagy csak beül és meghallgatja.” – Ezen persze lehet tovább vitatkozni, de nekünk, a gitáros kórusnak nagyon jó leckét adott ezzel: nekünk meg kell tanítani a dalainkat azoknak, akik előtt énekelünk.

Amikor megtudtuk, hogy elhelyezik, egészen természetes dolog volt, hogy elkezdett sírni az egész templom: akkor most mi lesz velünk, itt a világ vége, mert elhelyezik a papot, hogyan tovább stb. Mihály meg, a maga lezser stílusában egy szót sem szólt erről, látszólag egyáltalán nem is foglalkozott ezzel a dologgal. Aztán egyszer csak teljesen váratlanul azt mondta nekünk: „Gyerekek, úgyis tudjátok, hogy elmegyek, de nem kell itt nagy cirkuszt csinálni meg könnyeket ontani, semmi szükség a zsebkendőre. Aki utánam jön, attól meg tudjátok tanulni azt, amit én nem tudtam nektek megtanítani. Most, az utánam jövő káplántól majd megtanuljátok, hogy hogyan kell imádkozni.” – Ezzel tökéletesen előkészítette Gábor atya útját hozzánk, meghatározta az ő szerepét a mi életünkben. Így visszatekintve látom, hogy ebben az egy-két mondatban tökéletesen benne volt minden, ami kellett. Arról nem beszélt, hogy mi lesz meg hogy lesz, hogyan maradnak fenn a közösségek. Mindenki összevissza aggódott itt, őt azonban látszólag nem izgatták ezek a dolgok. Amikor megtörtént a

váltás, kezdtük az új életet. Mihállyal azonban próbálkoztunk még. Elmentünk hozzá – ő azonban majdhogynem elzavarta a bandát.

Betegsége ennél sokkal megrázóbb volt. Ráadásul – akkor már főiskolásként – egyszerűen nem érttem, hogy miért nem tudják meggyógyítani, mi ez az egész huzavona körülötte, miért nem tudják az orvosok, hogy mi a baja. Végül aztán rendkívül fájdalmas volt szembesülni azzal, hogy az emberi lehetőségek végesek. Ő azonban mindvégig dolgozott, nem volt hajlandó megállni. Amikor már olyan beteg volt, hogy menni se nagyon tudott, egyszer úgy beszélgettünk a Patrónának a tornatermében, hogy a földön feküdt – de a feje tovább dolgozott, és mindannyiunkról tudta mindig, hogy ki merre jár, milyen irányba indult.

Akkor történt, hogy a mozgássérültek és a fogyatékos világ felé fordult az életem. Ez mindenki számára nagy döbbenetet okozott, és igen váratlan helyzetet. Azt kell mondanom, hogy senki nem tudott ezzel mit kezdeni. Őszintén szólva Mihály sem. Ő azonban ekkor sem akart engem sem befolyásolni, sem megváltoztatni. De hogy mennyire tisztában volt vele, hogy én hol és mit csinállok, a műtétje előtt azt mondta nekem: „Zsebi, attól félek, hogy a műtét után nem fogom tudni az agyamat használni. Attól nem félek, hogy kerekesszékre kerülök – ez volt a nekem szánt mondat –, mert kerekesszékekben is lehet gyógyítani, minden dolgot meg lehet oldani.” – Attól félt, hogy a szellemi képességeit veszti el.

Meg kell jegyezmem, hogy még erről a nagyon nehéz, nagyon súlyos dologról is ilyen rövid, nagyon frappáns, nagyon átgondolt módon, nagyon egyszerűen beszélt. A beszélgetéseink soha nem tartottak sokáig. Nem is volt rá szükség. Úgy is mondanánk, hogy nyomdakészen beszélt, nem volt abban semmi, amit át kellett volna fogalmazni, vagy meg kellett volna változtatni.

Nagyon megdöbbentő volt, amikor ezt a kerekesszék-dolgot mondta, és teljesen világos lett számomra, hogy ő tisztán látja a helyzetét, felkészült a halálra is. Számba vette a műtét minden lehetséges kimenetelét – ahogyan mindig, mindent az életében. Számomra ez nagyon kedves és megrázó volt.

Közben egyszerre száz dolog zajlott ekkortájt is, Nagymarosra egy másik feladat is hárult, ezért az egyik barátommal elmentünk Mihályhoz, hogy megkérdezzük, mit kell csinálni. Elmondtuk, hogy most lesz Nagymaros, de aznap valahová az egyik házunkba le kéne menni kitararítani a padlást, mert nem tudnak odamenni a csoportok. Mihály akkor rám nézett és azt mondta: „Nektek a Nagymarost kell csinálni.” – Ki gondolta akkor, hogy ez volt a mi utolsó beszélgetésünk – és hogy ez gyakorlatilag az ő szellemi végrendelete volt. Ennek a végrendeletnek a nyomán meg is született aztán sok minden...

Mi az, ami Mihálytól leginkább megmaradt bennem? A humor, a végtelen tisztelet az ember iránt, a hitnek valami nagyon letisztult lelki mélysége, az Isten-kapcsolat, amely minden külsőséget mellőz. Ott voltam, amikor ő a vécében gyakorolta a húsvéti örömeinket, mert tudvalevőleg nem tudott énekelni. Egyszer meg is jegyezte: „Miért kell a szegény híveket azzal bosszantani, hogy én énekeljek?” – De kellett, és ő arra is felkészült, megtanulta, ebben is helytállt becsületesen. A liturgia előírásaihoz egyébként nagyon szigorúan ragaszkodott, jól ismerte a szabályokat. A hit önála valami egészen elementáris belső kapcsolat volt Istennel. Utólag visszanézve jól látjuk, hogy a saját természetével is megvívta a maga harcát, mert ízig-vérig ember volt. Elpusztíthatatlan őserő volt benne: egy teljes házat belambériáztunk három nap alatt. Azt mondta: „Ennyi idő van, ezalatt ezt meg kell csinálni.” – Mi gyerekként nem tudtunk még egy kalapácsot normálisan megtartani, nem tudtunk egy szöveget beverni. „Nem baj, mindent meg lehet tanulni.” – Nagyon jó pedagógiai érzékkel nyúlt mindenhez, és előkerítette, ami szükséges volt, hogy minden együtt legyen. Mindig volt egy konkrét cél, hogy mit akarunk elérni, és gondoskodott mindenről, ami ehhez szükséges volt. Ilyenkor minden mást alárendelt ennek a célnak, megszerezte, ami kellett, megszervezte, hogy ki csinálja meg – de igazából mindig csak az az egy végső cél volt a lényeg. Akkor jöttek az okoskodók, hogy akkor most, fú, hát hogy lehet ezt megcsinálni.

„Nem az a lényeg, hogy hogyan! Az a fontos, hogy mi a cél, mit akarunk elérni?” – Olyan világos gondolatmenet mentén vitte a dolgokat, amelyet meg tudott érteni az idős ember is, a gyerekek is, a fiatal is. Csak az aggódó, aggályoskodó emberek nem tudták őt megérteni, azok, akik állandóan azzal voltak elfoglalva, hogy jaj, mi fog történni, mi lesz a Mihállal. „Mit érdekel az engem!” – volt erre a válasz. – „Az a lényeg, hogy menjen tovább az ügy!” – Mindig, mindenben így gondolkodott és cselekedett.

Ronkay Ferenc

Akit Isten nagyon szeret – A címhez annyit, hogy Opálény Mihály egyszer, még jóval halála előtt (pontosabban mennyei születésnapja előtt) mondta, hogy akiket Isten nagyon szeret, azokat gyakran hamar magához szólítja. Ha rá gondolok, ez sokszor eszembe jut. Úgy tűnik, igaza van.

Az elején kezdve: 1975-ben ő volt eskető papunk. A nászmise szerintünk, meg még sok más jelenlévő szerint is, nagyon szép volt, ami elsősorban neki volt köszönhető. Úgy tűnt, fontos volt számára, hogy szépen menjen minden, ezért az előző napok egyikén este végigmentünk, próbáltunk vele a templomban. Ő találta ki, hogy a békeköszöntésnél menjünk végig a templomon, fogjunk kezét a padok szélén ülőkkel. Sokak látták, sokaknak elmondtuk, de mások ezt nem igen követték, de ez úton is lehet ezt ajánlani a jegyespároknak.

A jegyesoktatásra is emlékszem, ahogy felvázolt több lehetőséget, amelyek közül lehet választani, és egyáltalán nem rangsorolta ezeket, ahogy később, mint lelkiatyánk sem erőltette ránk az ő elképzeléseit. Például a ferences és a jezsuita felfogást, amelyek közül nekem a jezsuita egy kicsit jobban tetszett, talán, mert a ferenceseket már gyerekkorom óta jobban ismertem. A kérdés később is izgatott, sokszor eszembe jut Mihály érvelése, mely szerint mindkettő jó lehet, csak tudni kell, hogy melyiket követjük.

Később az ifjú házaspár körében voltunk sokat együtt. Akkor ez még hivatalosan nagyon veszélyes volt, de mi ezzel nem törődtünk, mert bíztunk benne, nem lehet baj, amíg Mihály velünk van. Jártunk kirándulásokra is, voltunk nagyon romantikus éjszakai erdei szentmiséken, szarvasbögéssel. Egyszer engem kért meg ott, hogy olvassak fel, de a sötétben semmit nem láttam, erre ő fejből elmondta.

Segített a ház körüli munkáknál, például a lakásunkban a villanyt szerelni. Ő húzta be a falba a vezetékeket, én engedtem a falba a drótokat. Olyan sebesen dolgozott, hogy attól félttem, engem is behúz a csőbe. Beszerzett olcsó ennivalókat is, és segített mindenkit, akit csak lehetett. A nyári lelkigyakorlatokra más híres papokat hívott, ő a háttér tevékenységeket végezte. Ezekből a lelkigyakorlatokból sokáig éltünk. Segítsége így mind testi, mind lelki szempontból nagyszerű volt.

Az elméleti felkészültsége lenyűgözött, tudtuk, hogy a gyakorlati dolgok mellett a tudóssal is találkozunk. Talán erről mások hivatottabbak nyilatkozni, de nekünk élményt jelentett könyve készülésének nyomon követése. A tudósokat sokan nagyon komoly embereknek tartják, de ő vidám volt, és volt benne valami a gyermeki tisztaszívúségből is, szeretett kellemes meglepetéseket okozni. Ment húsvétkor locsolni, együtt örült mások öröménél. Ő keresztelte nagyobb gyermekeinket. Nekem úgy tűnt, mindegyikünk gyermeke egy kicsit az övé is volt, úgy örült nekik, mint a szülők, nagyszülők.

Sajnáljuk magunkat, amikor körünkből magához szólította őt az Úr, de beláttuk, hogy ő befejezett művet hagyott maga mögött – ebből ma is tudunk élni. Neki ez a mennyei születésnapja volt, ennek örülnünk kell.

Sné Anni

Nem tudom hol voltunk Mihállyal, talán H. Marcsiéknál, vagy talán kinn a szabadban valahol, egy jó kis lelki megbeszélésen. Elég sokáig tartott, aztán hazavitt motorral. Kérte, hogy vigyázzak a Breviáriumára. Fogtam, s valahogy nálam maradt, ő meg elment. Reggel, amikor elmentem dolgozni, szóltam édesanyáméknak, hogy tegnap az atya hazahozott motorral, és nálam felejtette a Breviáriumát, biztos fog jelentkezni. Ha jön, akkor adják oda. Ők még nem ismerték Mihályt: „Atyaisten – mondták, milyen pap lehet az, ha motorozik, és a Breviáriumot kiadja a kezéből!” – „Hát ez jól indul!” – gondoltam. Amikor hazaértem, megkérdeztem: „Volt itt az atya?” – „Igen, volt, keresett téged, de nem tudta, hogy hívnak, csak azt, hogy lány vagy, és Öcsinek szólítanak. Sorra kérdezte az összes szomszédot. Különben elég vidám az atya.” – Ez volt a családdal az első találkozása. Ez volt az első tudatos benyomása róla, hogy olyan pap, aki a Breviáriumát elhagyja és motorozik – így aztán kissé nehéz volt neki visszaszerezni nálunk a renomét, de aztán nem volt többé semmi konfliktus.

Nagyon tiszteltem benne azt, hogy ő az ő szülei felé rendkívül tisztelettudó volt. Azon a téren is példát mutatott, hogy mi az a mérték, ahogyan meg tudunk adni minden tiszteletet, és hol az a határ, amikor az ésszerűség határain belül a saját lábunkra állhatunk, de úgy, hogy ne sértsük meg a szüleinket se.

Így történt aztán, hogy mondtam is, meg nem is, hogy hova megyek, ne várjanak. Számomra H. Marika nagy segítséget jelentett, mert ha azt mondtam, hogy a Marikával megyek, akkor megnyugodtak: „Na, akkor jól van, mehetsz.” Arra is gondja volt, hogy minden körülményesség nélkül menjünk el egymáshoz is, tudják meg a szüleink, hogy kikkel vagyunk együtt. Nagy megnyugvást jelentett a szülőknek, hogy Marikával vagyok, Anival meg Rózsikával, minden rendben van, nincsen fiú, egyebek.

Mihály atyáról szólva mindenképp először szeretnék beszélni, ami a legszebb, legmaradandóbb emlékem vele kapcsolatban. Hosszú idő után áldott állapotba kerültem. Ani ajánlott egy doktor bácsit, gyorsan elmentem, aki azonban az közölte velem, hogy nem terhesség ez, hanem ciszta. Berendelt a Schöpf-Mérei kórházba, ahol dolgozott. Ott megvizsgált másik két doktor bácsi is, azok is azt mondták, hogy ciszta. Megállapodtunk, hogy akkor hát ezt el kell távolítani. Kitűzték a műtétem napját. Én szépen befeküdtem a kórházba, reggel az asszisztencia előkészítette a műtetre, be is toltak a műtőbe. Akkor egyszer csak kinyílik az ajtó, bejön egy addig soha nem látott doktor úr, megvizsgál, rám néz, fölém hajol, és azt mondja: „Asszonyom, ez egy szőke, kékszemű kislány!” – Aztán a műtőorvos felé néz, kérdez ezt meg azt, meg hogy a laborlelet mit mutat – hát, azt nem is csinálták meg. – „Na, azt csinálják meg hamar, addig nem engedek senkit hozzányúltni.” – Mindeközben én – szinte mindenkitől bocsánatot kérve – azt gondoltam magamban: „Minek jött ide az öreg, részeg orvos? Már csak ez hiányzott nekem!” – elég kába is voltam a sok érzéstelenítőtől. Sokat gondolok arra a drága Potyondi adjunktus úrra azóta is! A műtétért ő volt a felelős, előző nap nem tudott megvizsgálni, de ő csak úgy engedélyezte a műtétet, ha ő is meggyőződött annak szükségességéről. El kell árulnom, hogy egy picit ő is tévedett, mert kisfiú lett.

A lényegét azonban még el sem mondtam. A műtét előtti este Mihály bejött hozzám, és ellátott szentségekkel, elbeszélgettünk, mondta, hogy fogadjam el, ez a jó Istennek az akarata... Így aztán egészen megnyugodva indultam neki ennek a bizonyos reggelnek, ami így végződött, hogy a doktor nem engedett hozzám nyúltni amíg meg nem jött a laborlelet, utána meg még kevésbé. A műtét elmaradt, 8 hónap múlva megszületett a kisfiunk. Ha nem lennék hívó, akkor csak Potyondi adjunktus úrnak lennék hálás, de itt másról van szó. Miklóssal, a férjemmel meg vagyunk győződve arról, hogy az előző esti vendégeimnek köszönhetjük gyermekünket. (Mert nem volt sem Föld, sem Ég, mikor Ő kimondta „legyél”, s a csillagok

sorába belefűzte életét.) Mihály ugyanis nem egyedül jött, sőt lehet, hogy még védőszentjét, Mihály arkangyalt is otthagya reggelre, odaállította mellém a mütöbe. (Mihályról köztudott, hogy a családokat különösen pártfogolta.)

Mihály atya a lelki, szellemi, anyagi dolgokban harmóniára tanított bennünket. Lelki gyermekeit vidám, jókedvű Krisztus követőknek nevelte. Mindig volt a hátizsákjában új vicc, melyeken Ő maga is nagyokat kacagott. Az állapotbeli kötelességet mindig hangsúlyozta, és magyarázta, hogy helyesen értelmezzük. Mindennek van következménye, és ha nem használom fel a kapott lehetőséget az adott időben, ha nem töltöm be az Úr által rám bízott feladatot, azt talán soha többé nem pótolhatom. Ha mégis kapok egy újabb esélyt, az külön kegyelme az Úrnak.

Értelmeztük a Szentírást, egy-egy szakaszt alaposan átértelmeztünk. Bátorított, hogy saját szavainkkal imádkozzunk, ne csak kötött imákat mondjunk. Élő, napi kapcsolatban legyünk az Úrjézussal. A „Jézuskát” nem szerette használni, még a kis gyerekeknél sem, csak karácsonykor fogadta el a Kisjézus kifejezést. Buzdított, hogy napi munkáinkat, nehézségeinket ajánljuk fel Jézusnak, az örömeinket, élményeinket köszönjük meg.

Nem volt zenei talentum, de ő már akkor nagyon szerette azokat a modern énekeket, az újkori énekeket, amelyeknek a dallama egyszerű, a szövegük pedig nagyon kedves, nagyon szép, nagyon mély. Hozta nekünk ezeket a dalokat, taníttatta, hogy együtt tudjuk énekelni. Mindig buzdított arra, hogy a saját szavainkkal imádkozzunk, ne csak a kötött imákat mondjunk. Ebben a kis csoportban való imádkozás nagyon sokat segített, Arra is igyekezett ránevelni bennünket, hogy ezeket az énekeket akár munka közben is dúdolgassuk, lazításként, vagy munkába menet-jövet, és belső hallással ráhangolódjunk az Úristenre. Különösen a szövegre hívta fel a figyelmünket: azok csendes dúdolgatásával napközben bármikor kapcsolatba kerülhetünk Jézussal. Például: Itt vagyok végre jó Uram, ...; Kicsi vagyok én, mégse félek én, ...; Virágban áll a rét, fénnel hinti az ég ... stb. Szinte nem is lehet elmondani, hogy lelkiekben mennyi mindent kaptunk tőle. Még ennyi idő után is azt mondhatjuk, hogy útravalóul komoly tarisznyával, tele hátizsákkal indított bennünket erre a nagybetűs életre.

Nagyon sokat gyötörtem szegényt a szabad akarattal, nekem az sehogy sem ment a fejembe, úgyhogy ezen a téren sokat gyözködtünk. De mindig tudott valamit mondani, hogy átlendüljek a problémámon a következő találkozásig, ne süllyedjek a saját magam önfejűségébe, még ha szabad is az akaratom.

Sok olyan gyakorlati dologra is felhívta a figyelmünket, amire egyébként soha nem is gondoltunk volna, például arra, hogy ne legyünk felelőtlenek. Ezt például úgy magyarázta meg, hogy ha nem vagyok elég gondos, azzal másnak bűnre vezető alkalmat teremtek, pl.: ha lezseren nyitva hagyom a táskám, és az erszény félig kilóg belőle. Azt mondta: „Mit gondolsz, az nem bűn, ha így szállsz föl a villamosra, és csak úgy kínálsz annak a másiknak, hogy kiemelje?” Felhívta a figyelmet a vegyszerek veszélyére is. Tudta, hogy melyik mosóport használják legtöbbször a gyermek pelenkák mosásához, és mondta, hogy azt mindig alaposan ki kell öblíteni. (Harminc-valahány éve textil pelenkát használtunk a csemetéinknek.) Amikor megszületett a gyerekünk, üzent nekem, hogy egy bizonyos mosóport legyen szíves keresni – nem mindig lehet kapni, de azt vegyem –, mert ez legkevésbé környezetszennyező vegyszer, és még akkor is nagyon jól öblítsem ki a pelenkát.

Materiális dolgokra is volt gondja: pl.: akciós konzervek beszerzésével segített a nagy családoknak, időseknek. Sokszor szólt nekünk is, hogy itt vagy ott most van leárazás, lehet olcsón konzervet vagy más hasznos dolgot venni. Ugyanakkor összejöveteleinken mindig nagyon elővigyázatos volt. Amikor a Morgóban voltunk lelkigyakorlaton, este az ablakokba poharakat tett, nehogy éjszaka meglepjen bennünket valaki. Nem ember által épített katedrálisokban: a természetben mondott szentmiséi felejthetetlenek.

Megtanított arra, hogy a munkát is föl lehet fogni imádságként. Elmondtam neki, hogy szeretnék elmenni reggel, munka előtt szentmisére, de akkor elkések a munkahelyemről. Erre ő kifejezetten megrótt, mert hogy képzem én azt, lejáratom ezzel magamat, sőt nem csak magamat járatom le, ha elkésem a munkahelyemről, hanem az egész kereszténységet, az egész ügyünket. „Imádkozzál, keljél fel egy fél órával előbb, és magadban elmélkedjél, s mondd el imáidat, ez ér annyit, mint egy szentmise, vagy este próbáld ezt megtenni.” Tehát még az időbeosztásunk terén is nagyon sokat segített nekünk.

Van még egy tanúságtételem. Miklós erős dohányos volt, akkortájt majdnem napi két dobozzal elszívott már. Mihály műtétjének a reggelén Miklós elszívta a reggeli cigijét, elnyomta, és így szólt: „Mostantól kezdve följánlom Mihályért, hogy többé nem dohányzom” – holott többször megpróbálta már, hogy lemondjon róla. Május 13-án szívta el Miklós az utolsó cigaretta. Nem mondom, kemény volt, de biztos vagyok benne, hogy a Mihály akkor már segítette őt, hisz nem az első nap a nehéz, hanem a második, a harmadik, meg a negyedik. Mindkettőnk meggyőződése, hogy ezt neki köszönhetjük, mert ő akkor már onnan fönről tudott közreműködni.

Mihály temetésén éltem meg, hogy ez a kereszténység. Elvesztettem a szüleimet, én is átéltem halálokat, valóban van az emberben egy nagy fájdalom. Mihály temetésén is mindannyian megéltük ezt a fájdalmat, de keresztény módon. Így egy sír mellé odaállni, ennyi emberrel együtt valakiért Istennek hálát adni: ez egy igazi keresztény temetés.

Oláh Éva Veronika nővér

A Szent Család plébániához tartoztunk, de ott nem volt élet, amíg Oszkár atya és Mihály atya nem jöttek oda. Máshova jártam szentmisékre, de néha előfordultam ott is. Emlékszem, egy zimankós novemberi vasárnap volt. A déli misére mentem, amikor jött valaki motorbiciklivel, és vidáman füttyült. Meglepődve gondoltam: „Ilyen időben ilyen jókedve van?” – Megállt a templomnál, felment a lépcsőn, addigra én is odaértem. Kinyitotta nekem az ajtót. Megköszöntem, ő pedig Dicsértesséket mondott. Akkor még fogalmam sem volt arról, hogy kicsoda, csak akkor tudtam meg, amikor az oltárnál megláttam. Ez volt az első találkozásunk.

Ott voltam, amikor Gyulai Oszkár plébános atya bemutatatta új káplánját, Mihály atyát. Sok szépet, jót mondott róla, mert előző szolgálati helyéről már ismerte. A mi plébániánkra akkor igen ráfért egy alapos „lelki-fizikai” újjáépítés, hiszen a háború alatt bombatalálat érte, a hívek is más templomokba jártak, össze kellett gyűjteni az eklézsiát.

Az új atyában olyan segítséget kaptunk, aki a papi szolgálat mellett villanyt szerelt, ha kellett, tetőt javított, beteget szállított stb., és mindenkihez volt „kulcs”-a, mindenkit meg tudott szólítani. Csoportokat alakított, friss fali újságot készített, programokat szervezett, újjá alakult minden.

Engem személy szerint a Gondviselés hozott össze az atyával, ugyanis az az atya, akinél gyónni szoktam, beteg lett. Sokáig vártam a gyóntatószéke előtt, míg végül az újságárus néni jött oda, hogy ne várjak, F. atya nem tud jönni, menjek bátran a plébános atyához, ő is jól gyóntat. Először el akartam tűnni, de hallgattam a lelkiismeretem szavára – „Hátha ez az utolsó lehetőség, kilépsz a templomból, és fejedre esik egy téгла!” –, így hát beálltam a sorba. Mikor rám került a sor, Oszkár atya kilépett, és kedvesen azt mondta, hogy neki miséznie kell, de mindjárt jön a kollégája.

A kolléga az új atya volt. Most már végképp menni akartam, de hála a jó Istennek, mégis maradtam. Mihály atya egészen újszerűen gyóntatott, talán úgy tudnám meghatározni, mintha egy betegen már csak a szike segít, de ő csak kamillateával kezelgeti. Ilyen voltam én is. Ő meg, ha kellett, bátran használta a szikét. Nyomatékosan kérte például, hogy válasszak lelkivezetőt. Nagyon szigorú volt a szülőkkel való kapcsolatunk tekintetében is.

Nagyon értékeltem benne azt (olyan jó lenne, ha a mai fiatal és idősebb papokban is meglenne ez!), hogy merete megszólítani az embereket, merete megkérdezni tőlem is, hogy tartozok-e valahova, van-e valaki, akivel megbeszélem a problémáimat. Azt válaszoltam, hogy nekem nincsenek problémáim. Tudtam, hogy nem igaz, ezért mindjárt hozzátettem, hogy otthon nagyon jó kapcsolatom van a szülőkkel, szinte nem is szülői, hanem baráti, testvéri kapcsolatban vagyunk, velük mindent meg tudok otthon beszélni. Ennek ő nem nagyon örült. Azt mondta: „Ha ön – akkor még magázott – ennyire kötődik a szüleihez, akkor ha a szüleit elveszíti, be fog kerülni a Hárshegyre. (Akkor én még nem tudtam, hogy szeretett sokkolni, vagyis olyan kijelentéseket tenni, ami megingatja a másik ember gondolkodását. Első percben úgy nézett ki, mintha nagyon goromba lenne, de nem gorombaság volt.) Mondanom se kell, hogy ebből akkor én semmit nem értettem, és úgy gondoltam, hogy én ennek a templomnak többé a környékére se fogok jönni. Hát látszik rajtam valami? Hogy mondhat ilyet, hogy valaki be fog kerülni a Hárshegyre?

Tudta persze, hogy nagyon megharagudtam azért, amit mondott. Legközelebb aztán odajött, és elmondta, hogy nagyon sok esetet ismer az ő környezetében is, hogy ahol egy szem gyerek volt, azt a szülők annyira magukhoz láncolták, s ezzel szinte az egész jövőjét is gúzsba kötötték. Ez a szülőknek is felelősség, de ebből ki kell törni. Ebben a korban erre már nem vonatkozik a negyedik parancs.

Egy idő után aztán megszólított, hogy – ő már gondolkodott rajta – jó lenne, ha csatlakoznék egyik hittanos csoporthoz. A hittanóra este 7-kor kezdődik, és úgy 11-ig tart. Örültem a meghívásnak, de mivel akkor már gondoznom kellett idős, beteg szüleimet, nem akartam őket esténként egyedül hagyni, szabódtam. Az atya ekkor igen szigorúan, szinte sokkolóan figyelmeztetett újból: ez az erős kötődés a szülőkhöz nem vezet jóra, és nem is keresztény. Beláttam, és elfogadtam a beosztást, a szerda esténkénti felnőtt, fiatal házások csoportjába. Akkor tapasztaltam meg, mit jelent egy jó közösség – mindig ilyenre vágytam, főleg mint egyedüli gyerek. Hazaérkeztem.

Mihály atya miséit, keresztútjait, vetítéseit mindig szerettem, de a nagy teológiai tudását, széles látókörét, sőt jövőbe látását csak itt ismertem meg. Ma már bánom, hogy akkor nem jegyzeteltem. Emlékezetesek maradnak a hittanos Veni Sancték, a lelkigyakorlatok a Mecsekben és szerte az országban. Nagyon sokszor más atyát hívott a lelkigyakorlat vezetésére, ő csak gondoskodott rólunk (ő főzött!), mondván: Egész évben engem hallgattok, most mást kell hallgatnotok. Atyának köszönhetem azt is, hogy elvitt egy kisközösségbe is, amelyet ő vezetett. Ez meghatározó volt további lelkiéletemre, és segített hivatásom kibontakozásához.

Nemsokára meghívott egy kisújbányai lelkigyakorlatra. Kérdeztem: „Hova megyünk? Otthon nekem ezt meg kell mondani.” – Mondott egy helységnevet, megnéztem a térképet, sehol nem találtam: helységnévtárban nincs, nincs olyan nevű autóbuzsmegálló, Magyarország térképén nincs rajta. Mondtam Mihálynak: „Atya, hát ilyen helység nincs is!” – „Az az igazság – válaszolta –, hogy a sekrestyés Galambos Feri bácsi tudni fogja a címet. Ha ott valaki rosszul lenne, akkor rajta keresztül eljut az értesítés a szülőkhöz.” – „És hogy megyünk?” – „Kocsival” – válaszolta. – „Nekem szabadjegyem van, nem nagyon ülök be idegenek autójába!” – Ez őt nem zavarta: „Mondd meg otthon, ne izguljanak, szép temetés lesz!” – „Nahát – gondoltam –, nem elég, hogy nem mondom meg, hogy hova megyek, hozzá még azt is mondjam, hogy szép temetés is lesz...”

Minden úgy nézett ki, hogy mégsem tudok elmenni, minden ellene szólt a munkahelyemen. Főnököm azt mondta, hogy ha elkészülnek a prospektusok a nyomdában, akkor nem tud elengedni, bármennyire szeretném, nagyon sajnálja. Mondtam Mihály atyának, hogy bizonytalan az elmenetelem. Két órakor végül megtelefonálták, hogy a nyomda nem készül el, csak hétfőre. – „Hány órakor tudtad meg, hogy jöhetsz?” – Megmondtam, hogy kettőkor, és akkor láttam, hogy kicsit a elgondolkodott. Biztos vagyok

benne, hogy imádkozott, hogy sikerüljön elmennem. Tudta, hogy a további életem szempontjából nagyon fontos ez nekem. Fontos számomra, hogy közösségbe kerüljek, hogy így, már idős korom ellenére el tudjak indulni egy egészen új úton. Ezt mindenképpen Mihály atyának köszönhetem. Elmondani neki nem tudtam, de biztosan tudomása van róla.

Az út aztán valami csodálatos élmény volt. Zuhogó esőben S. Viki kocsijában mentünk mi öten, az atya meg vitt egy óriási létrát a kocsija tetején, az volt a vezérkocsi. Körülbelül Dunaújváros táján egy olyan felhőszakadás ért el bennünket, hogy elvesztettük egymást szem elől. Csak úgy mentünk vaktában utána. A papírok pedig mind nála voltak: a behajtáshoz erdőgazdasági engedély kellett. Végül aztán rettenetes esőben, de megérkeztünk. A középső ágyon volt helyem. Felülni se lehetett.

Másnap kisütött a nap. Csodálatos volt a zsolozsmázás, ahogy körben ültünk és imádkoztunk. Akkor hallottam először ilyet, hogy zsolozsmázás. Az elmélkedései csodálatosak voltak. Ő főzött, ő csinált mindent. Az a nagy szeretet, ahogy a többiek is törődtek egymással, felejthetetlen élmény volt. – Később, amikor jobban kezdett kiismerni, szólt nekem, hogy el fog vinni egy kis közösségbe, amiről nem nagyon szabad beszélni, próbáljak alkalmazkodni. Akkor jöttem először H. Marikáékhoz a közösségbe.

Nagy bánatom, hogy az ő hittanos csoportjaiban miért nem jegyzeteltem. Korát megelőző teológiai dolgokat mondott. 91-ben Marikával együtt végeztem a Levelezőt a Pázmányon, akkor láttam, hogy neki milyen hallatlan tudása volt. Karizmatikus volt. Kellett volna jegyzetelni, de ez elszállt.

Ugyanakkor mindenre figyelt nagy szeretettel: az otthoni körülményeimre, a szüleimére is, eltalálta a hangot mindenkivel – édesanyámmal, apámmal is, akik évek óta nem gyóntak már. A szüleim is ott vannak eltemetve az újpesti temetőben, és mindig úgy szoktam menni, hogy egy kicsit megállok Mihály sírjánál: mindig van rajta friss virág. Nagyon sokszor találkozom ott emberekkel, és nagyon sokszor lehet hozzá fohászolni, hogy 'Mihály atya segíts!'

Sokoldalúsága elképesztő volt. Bármire okosan hozzá tudott szólni: gyerekneveléshez, műszaki dolgokhoz, bármire. Rendkívüli volt a segítőkészsége. Ma is magam előtt látom, ahogy ott a Szent Család előtt a kis Trabantján méri a szilvákat. A Lehel piacon, a Nagybanin meg a Bosnyákon megvette a gyümölcsöket, és ott mérte szét a Szondi utcán. Mire az özvegy Marika visszajött a gyerekekkel a szabadságról, a spájza már fel volt töltve mindennel: savanyúsággal, befőttekkel, lekvárral – ezt mind ő szervezte meg. Vagy például Szent Család plébániához tartozó időseknél becsengetett hajnalban, és az ajtajuk előtt letett egy láda sárgabarackot. Mire kijött a néni, csak a ládát találta ott, és csodálkozott, hogy hogyan került oda. Eleinte nem tudták, hogy ki a tettes, talán egy angyal. Ahol és akinek csak tudott, ilyen névtelen szolgálattal segített. Mikor már a gimnáziumban tanított, akkor már elterjedt, ha valaki valami jót csinált, az csakis Mihály atya lehetett. Szerencsére a jó példa is ragadós, ők is hoztak ilyen meglepetéseket, gyakorolták a nála látott jót. Engem ő tanított meg arra, hogy higgyek a Gondviselésben.

Sajnos, betegsége miatt egyre nehezebben tudott közénk jönni, de mindig figyelmeztetett bennünket, hogy ne hozzá ragaszkodjunk, álljunk meg a magunk lábán: Jézus Krisztushoz kell ragaszkodni.

Ma már nincs meg a közösség, de a gyökerek élnek bennünk, és imában hordozzuk egymást. Tudom, hogy ő odaát vár minket azzal az egyezményes „jellel”, amellyel a lelkigyakorlatokon terelte össze báránykait. – Kérem az Urat, hogy arra az alapra, amit szeretett Mihály atyánk lerakott, épüljön sok új építmény, és ezen élet szép példája vonzzon sok fiatalat ma is.

Köszönöm, Uram, hogy Mihály atyát hozzánk is küldted, és hogy ma is segít bennünket!

Német Marika

Mihály atya volt Udvardi Feri keresztapja. Otthon, a háznál volt a keresztelő. Ott találkoztam először Mihállyal. Akkoriban még nem volt Pesten lakásom. Nagyatádon laktam, és állandó lakást szerettem volna magamnak. 1976-ban Udvardi Erzsiéknél voltam bejelentkezve, közben keresgéltem eltartási szerződést.

Mihály ebben az időben olyan helyet keresett, ami nem feltűnő, ahol nem sokan járnak, ahol nincs turista forgalom, ahol rendezhet nyári táborokat. Az ő szemében nagyon jó alany voltam arra, hogy nekem lehet víkendházam. Egyszer, amikor helykeresései során Komlón járt, talán meg is említette: „A te nevedre lehetne valami házikót venni, ahol lehet lelki gyakorlatokat tartani.” – Aztán egy októberi napon, esős időben megállt egy nyakig sáros motoros a házunk előtt viharkabátban, nyakig sáros motoron. Mihály volt. Bejött, azt mondta: „Vettem neked házat.” Behívtam, szüleim és egyik testvérem voltak otthon, bemutatam nekik, hogy ő Mihály atya. Nekik azonban semmit sem mondott ez a név. Csak néztek egymásra, hogy ki ez a fiatalember, aki idejön és azt mondja nekem: „Vettem neked egy házat.” Eléggé meg voltak lepődve.

Így lettem a kisújbányai ház tulajdonosa. Azt is elmondta, hogy milyen is az én házam. A mellette lévő házban egy öreg bácsi, Józsi bácsi lakik. A falunknak nincs több lakója. Kicsit sáros, dűledező, romos, rogyadozik, de pont jó nekünk. Turistaút, semmi nincs arra. Éppen jó lesz. És az én nevemre megvette kb. 4000 forintért, vagy mennyiért, nem is tudom már pontosan. 1972-73-ban kéthavi pedagógusfizetés volt négyezer forint, minimális semmi egy házért. (Azóta minden erről szóló papírt átadtam N. Bélának, jelenleg övé a ház.)

Később többször le is vitt oda, úgy tudtam meg, hogy miféle házam van. Akkor még állt a régi ház is. Az az épület, amit nekünk szánt Mihály, hogy ott lakjunk, és oda járjanak a csoportok, a családok, egykor istálló lehetett. Abból gondoltam, mert feles ajtaja volt, mint nálunk az istállónak⁹. Nemsokára berendezte háromemeletes vaságyakkal. A belmagassága 2 méter, így fölül már nem is lehetett fölülni, aki ott aludt, annak úgy kellett oda bekúszni. Salgó polcokat vett, és saját maga csavarozta, barkácsolta össze az ágyakat. Egyik alkalommal a szomszédomnak, Józsi bácsinak is bemutatott, hogy én vagyok a tulajdonos.

Először még megvolt a régi ház, de azt le kellett bontani, mert omladozott, oda nem lehetett a gyerekeket elszállásolni. Fogta magát, fölmászott a vályogfalra, és bontotta, ahogy tudta. Komoly fizikai munka volt. Amikor fölment a roskadozó tetőre, Józsi bácsi reszketve mondta „Oda ne menjen, az tönkreteszi magát! Városi ember ilyet is tud csinálni? Mondja micsoda maga?” – „Tanár vagyok” – felelte Mihály. – Legközelebb már négyen mentünk le házat bontani: Mihály, G. Jóska, W. Zsolt meg én. Komoly, nagy munka a házbontás, házépítés, kell az erő. Akkor megint jött az öreg, és kérdezte, hogy kifélék vagyunk. Ez volt a fölállás: Mihály volt a tanár, G. Jóska a Kövér, W. Zsolt meg a Kopasz, én meg a gazdaasszony.

Nagyon komolyan dolgoztunk. Mihály elbontotta a régi vályogházat. Szemben volt a „ház”, jobb oldalt volt a nyári konyha, és bal oldalt pedig egy bozótos, meg falmaradványok: ott volt a mosdó, meg ilyesmi. Kályhát is építettünk ekkor. Mihály iszonyú erővel, energiával, akaraterővel és szeretettel dolgozott. Hordtuk a téglát, én adogattam. Kéményt is kellett építeni, mert addig csak valami ősrégi kéménye volt az épületnek. Jó hideg idő volt már, fázott a kezünk, mert október vége, november eleje lehetett. Rengeteget dolgoztunk. A küszöböt is Mihály öntötte ki, és természetesen belekarcolta az elefánt-emblémáját.

Amikor oda jártunk, akkor ismertem meg az ő segítőkészségét. Abban az időben nem volt még annyi autó az utakon, mint ma. Sokszor előfordult, hogy én nem is vettem észre semmit,

⁹ Két részből áll, az alsó és a felső fele külön nyitható.

ő pedig többször is megállt: „Hát nem látod? Becsúszott az árokba!” – „Nem látod? Majdnem összeütköztek. Megkérdem, kell-e valami segítség.’ Először ismertem meg egy olyan embert, aki ilyen szituációban is észreveszi, ha valakinek segítségre van szüksége, megáll, idejét, energiáját áldozza. Fontos volt az is, ahova mentünk, nagyon akartunk sietni, ő mégis érezte, hogy ez most még fontosabb, és megállt, segített. Olyan megdöbbenő volt az nekem, hogy ekkora segítőkészség volt benne. Észrevette, volt rá szeme, mikor lehet, kell a másik mellé állni.

A szomszéd, az öreg Józsi bácsi nem tudta hová tenni ezt az egész kompániát. Elbontják ezt a házat, egy tanár fölmászik a háztetőre, bontja a falat, csupa piszok a ruhája. Ott topogott aggódva, egyszerűen nem értette, kik ezek és mit akarnak itt. Amíg ott szomszédok voltunk, egész idő alatt nem tudta, hogy Mihály, a tanár, pap. Sokszor odajött, amikor reggeliztünk, és hüledezve mondta: „Jaj mit esznek maguk, nem tudják maguk, mi a rendes étel! Hát ez táp, maguk táposok!” – Nem értette a városi embereket, nem fértünk bele az ő világába. Lejönnek abból a kényelmes városból, és itt, ilyen nomád körülmények között élnek. Nem tudott hova tenni bennünket. De azért mindig átjött, érezte, hogy itt jó a légkör, szeretett ott lenni, órákig ott volt, és mesélt. Mesélt a falu múltjáról, az életéről. Csak a halálos ágyán tudta meg, hogy „mifélek” vagyunk.

Akkoriban nem tanítottam még hittant, de Mihály közösségébe tartozva ő rám-rám bízott egy-egy foglalkozást, egy-egy órát. Az ottani alsó tagozatos gyerekeket jól ismertem, ezért egyszer a nyári táborába, Kisorosziba is elhívott. Sokfelé vitte a hittanosait táborozni, ment mindenhova, ahol éppen megfelelő üres házat talált, ami a közlekedés szempontjából is elérhető volt. Négy-öt napig tartott egy tábor. Ott is mi mindent magára vállalt, és mindenre volt gondja! Nem is hittem volna, hogy a kisgyerekekhez is nagyon ért. Azzal mentem, hogy majd én dadáskodok körülöttük, főzők rájuk, meg hasonlók. De ebből szinte mindent magára vállalt Mihály, és mindezt nagy-nagy szeretettel. Sokszor fölháborodott azon, ha a gyerekek turkáltak, pazarolták az ételt. Neki mindig az volt a terve, hogy a lehető legegyszerűbben, legolcsóbban ússzuk meg, de jusson elég mindenkinek. Vásárolta a filléres zöldségeket, paradicsomot.

Nehezen viselte, ha azt látta, hogy gyerekek otthon el vannak kényeztetve. Mihály főztjét nem akarták enni a gyerekek, mert spórolós volt. Például nem volt benne annyi kolbász, mint amit ők otthon esetleg megszoktak. Fontosnak tartotta ránevelni őket, hogy tudjanak egyszerűen, szerényen, szegényebben élni – akkor tudunk adni, akkor jut másoknak is belőle. Akármilyen kevés van, azt is meg lehet osztani. Szinte azt lehet mondani, hogy ez volt a táborok mondanivalója. Nem is az volt a lényeg, ami ott elhangzott, hanem az ottani helyzetbe próbálta belelopni azt a szeretetet, amiről az előadásokban szó volt, meg egymás elfogadását.

Ha valami konfliktus volt a gyerekek között, igyekezett azt úgy elsimítani, hogy nem kifejezetten a gyerekhez szólt, hanem általános tanításba foglalta a megoldást, így próbálta nevelgetni őket. Az ilyen kicsiknek való tábor során abban a pár napban inkább az önmegtagadásra, a lemondásra, a szeretetre próbálta ránevelni a résztvevőket.

Mikor hazaértünk, kiderült, hogy a Lehel piacon hamar meg kellene venni minden szükségeset, mert hétfőn indul a következő csoport. Nekem nem volt gyakorlatom az ilyen bevásárlásban, de akkor éppen engem kért meg. Mások is sokan segítettek neki, 5-6 kiló paprikát, paradicsomot vettek. Azután vitte le a táborba. Semmi pihenése nem volt. Egyik táborból kimosakodott, ment a másikba, éppen hogy csak ruhát váltott. Így ment ez sok éven keresztül a nyár folyamán. Nem sok ideje maradt a pihenésre.

Sokszor elmondta, hogy a hívek sok jót mondanak róla: „Jaj, a Mihály atya... Nagy kísértés az minden pap számára, amikor rajongva körülveszik. Én azért imádkozom, hogy el ne higgyem ezt a sok mindent. Az nagy tragédia lenne, ha mindezt elhinném.” – Ez volt az elve.

Rám nagyon nagy hatással volt ez a könnyedsége. Ha valami konkrét ügyről beszélgettem vele, akkor kapukat, ajtókat tudott kinyitni számomra. Az emberben fel tudta oldani a görcsöket, amikor azt hittük, hogy összedől a világ.

Bajzáth Ferenc plébános

Amikor Misi megismertem, engem már felszenteltek, és Misi is pap volt már, a Szondi utcában volt káplán. A szentendrei dolgait nem ismerem, csak azt hallottam, hogy amikor valaki kereste, a templom tetejéről szólt le: „Itt vagyok fönt!” – Lehet hogy nem így történt, de ez terjedt el róla az egyházmegyében. Személyesen a Szondi utcában ismertem meg őt, ott fönn, a toronyszobájában. Én is az ifjúsággal foglalkoztam, és ő tudott adni anyagot a lelkigyakorlatokhoz, a kirándulásokhoz. (Abban az időben aki az ifjúsággal foglalkozott, mindenki a saját stílusában csinálta a dolgait. Neki egészen különleges stílusa volt, más mint nekem, és más, mint a többieknek.) Ezek miatt az anyagok miatt kerestem őt többször. Aztán jó barátságba keveredvén közel kerültünk egymáshoz. Sokszor mentünk együtt mindenhol, ahova az Úristen szólított bennünket. De a kezdet a Szondi utcai toronyszobában volt. Azt hiszem, akkor is éppen nagy mennyiségben másolatott, gépellátott zsolozsma szövegeket.

Később a Szigetközbe többször lejött hozzánk, és időnként nálam szállt meg a plébánián. Édesanyám nagy-nagy tisztelettel fogadta őt. Misi szobája mellett nem volt fürdőszoba, hanem a folyosó végén. Amikor reggel kiment mosakodni a fürdőszobába, anyám legnagyobb megdöbbenésére azt énekelte: „Itt az ágytál, melyre vágytál...” – Édesanyámat teljesen összetörte ez a dal, de látván, hogy Misinek semmi baja nincs, csak mosakodni megy egy törülközővel a vállán, megnyugodott, hogy nem beteg. Ez volt édesanyámnak Misivel kapcsolatban a legmaradandóbb élménye. Ezt mindig emlegette.

Az ifjúsági munka terén mi tulajdonképpen soha nem egyeztettünk vele semmit, mindig mindent magunk csináltunk. Dolgoztunk a fiatalokkal úgy, hogy mindig mindenki tette a maga dolgát. Ez a régi rendszer nem volt olyan szervezett, mint a mai. Tettük a magunk dolgát, s közben hol ő hozott anyagot, hol én vittem neki a Szondi utcába. Ebben állt a közös ifjúsági munkánk.

Emberileg nagyon szerettük egymást. Én nagyon szerettem őt, és ő is szeretett engem. Nagyon jó barátok voltunk. Többször mentünk valahová közösen, vagy én vittem őt az én Trabantommal, vagy az ő Trabantjával mentünk. Ilyenkor nagyokat beszélgettünk. Egyszer menet közben még zsolozsmáztunk is. Amíg ő vezetett, addig én mondtam az imát, aztán meg fordítva. Nagy felfedezés volt, hogy ezeken a lekipásztori utakon úgy is el tudjuk mondani a zsolozsmát, hogy az egyik vezet, a másik meg mondja.

Nem az a kenetes, elzárkózó papi karakter volt ő, hanem végtelenül közvetlen, természetes. Ő olyan pap volt, mint amilyen ember. Ez nagyon tetszett nekem. Ha reggel kiment mosakodni, akkor nótázott, ahogy jól esett neki, a szentmisén pedig olyan komolyan vett részt, ahogyan a szentmisén részt veszünk. Soha nem mutatott mást, mint ami ő volt. Azt hiszem, mindenki elmondhatja ezt róla, aki ismerte.

Nagyon érdekes volt az emberekkel való kapcsolata is. A Felső erdősorban, ami még a Szent Család plébániához tartozik, lakott egy család, akikkel sok jó, közös dolgot csináltak. Egyszer nevetve elmesélte az egyik esetet. Húsvéthétfőn elhatározta, hogy meglocsolja a családot, és odament egy tűzoltó készülékkel, mondván, hogy majd egy kicsit megspricceli őket. Csakhogy ő nem tudta, hogy az a készülék nem tud leállni. Amikor beindította, hiába hátrált, az se meg nem állt, se abba nem hagyta. Tele volt az egész gang ezzel a habos akármivel, ameddig ki nem ürült a tűzoltó készülék. És mindezt ő olyan örömmel mesélte... Ilyen volt a kapcsolata a civilekkel, azokkal, akik komolyan együtt dolgoztak vele. Papokkal az ő kapcsolata – velem legalábbis ilyen jellegű volt – nagyon jó, komoly, nyugodt, tiszta és

értékes papi barátság volt, a civilekkel pedig egy nagyon jó, vidám és eredményes együtt dolgozás.

Nagyon megható élmény volt számomra – sose felejttem el, amikor Budakeszin elmegeyek a MÁV szanatórium mellett, mindig eszembe jut –, ahogy őt az utolsó héten, halála előtt néhány nappal ott láttam. Akkor nagyon rosszul volt már, visszafelé jött belőle minden. Ahogy mentem fölfelé az emeletre, megláttam őt az ablak melletti ágynál, és az villant belém, hogy én őt most utoljára látom. Nagy-nagy szeretettel megöleltük, megcsókoltuk egymást...

A legmaradandóbb élmény ez az utolsó találkozás volt a MÁV kórházban, aztán a temetése ott kinn Újpest-Megyeren. Nagyon sokan voltunk – és a nővérek is mind ott voltak (pedig a nővérek eleinte eléggé kemény társaság voltak Misinek. Nem tudom, miért, bizonyára a stílusuk különbözősége miatt. Gondolom, hogy nagy kritikával fogadták ezt a fiatal papot. De Misi megnyerte őket. Amikor bemutatkozott a gimnazisták előtt, mindenkit megnevettetett azzal, hogy megkérdezte: „Befogadtok-e?” – S a lánycsapat kórusban válaszolta: „Beee!” – Mihály ezt újra és újra megkérdezte, és amikor már mindenki hangosan bégetett, akkor döbbentek rá, hogy jól kiszúrt velük. – A nővéreket például azzal nyerte meg, hogy megjavította a hajszárítójukat. Ez nagyon lényeges dolog, mert akár mennyire is nővér a nővér, azért a haját gondolja. Tehát jó, ha rendben van a hajszárító, és ha azt éppen a hittanár javítja meg, akkor az már csak rendes ember lehet. Misi kiválóan javította a nővérek hajszárítóit.)

Befejezésül csak annyit, hogy az íróasztalomon két kép van, az egyik a Misi képe „A mű, amit rám bízta, teljesítettem” felirattal, a másik László Gábor atyának a képe – arra nincs írva semmi, mert ő nem szokott beszélni, ő csak cselekedett. Misivel sokszor el szoktam beszélgetni...

Misi az én papi életemnek egy nagyon szép, értékes világát jelentette, és mint jó barát – úgy gondolom –, ez nagyon szépen folytatódik: hiszünk abban, hogy az örökkévalóságon át is folytatódik.

Sok volt a szeretet benne, és igazi buzgóság: „buzgóság emészt el a házamért.” Valóban nagyon buzgó volt, és ezt nagyon szép élmény volt látni, tapasztalni. Azért imádkozunk, hogy a Misi a mennyországból továbbra is segítsen bennünket, Izabella húgának hajszárítót javítson, nekem pedig az én papi munkámban segítsen.

Futó Károly plébános, „Bajnok”

36 éve kerültem erre a plébániára, de arra már nem emlékszem pontosan, hogy mikor ismertem meg Mihályt. Az azonban biztos, hogy Gáveleken keresztül, mert ők minden hónapban vagy eljöttek hozzám, vagy én mentem hozzájuk, és ilyenkor az egész család meggyónt. Kezdetben még csak a papa, mama, meg a nagyobbacska Henrik, utána már a többi gyerek is. Ők mondták, hogy van itt egy új káplán, aki nagyon vidám, kreatív, mindenkit jól meg tud szólítani. Közvetlen kapcsolatba csak egyszer-számra kerültünk Mihállyal, általában a temetéseknel. Misinek olyan karizmája volt, hogy nagyon egyszerűen tudott mindenkivel kapcsolatot teremteni, nem kellett falakat átmászni. Megszólította az embert – engem úgy hívott, hogy ’Bajnok’, mert Futó a nevem.

Amikor a Patronában volt hittanár, elég ritkán találkoztunk. Hozzám onnan is jöttek a nővérek, a diákok. Ők meséltek Mihályról néhány dolgot, például azt, hogy milyen hőembert épített egyszer télen a hidegben. A nővérek csodálkoztak, hogy közben nem fagyott meg az az ember. Az ilyen öröm-szerzésekből nagy volt Mihály. Az ilyen nem szabad csak egy embernek csinálni, ha egy közösségnek tesszük, akkor jó. Teológiai érzéke is volt, készítette a Konkordanciát.

Legjobban úgy ismerhetünk meg egy másik embert, ha megtaláljuk az okokat, hogy mi mozgatja. Azt hiszem, őt az mozgatta, hogy a Jóisten ilyen utat szánt neki, azt a kegyelmet, erőt adta neki, hogy az emberek életébe valami igen jót, igen szépet vigyen ezerféle formában. Közösségben nagyon jól meg tudta szólítani az embereket, de biztos vagyok benne, hogy ha valaki mint lelkipásztorhoz fordult hozzá, akkor is megtalálta a hangot. Ahol csak volt, mindig Istenhez irányító erővel a kegyelem közvetítője akart lenni. Rengeteg energiája volt, fáradhatatlansága, ötletessége csodálatos: az egyik Húsvét reggelén még hozzám is eljött egy kis ministráns csapattal, bekiabáltak, és a 'Bajnok'-ot keresték locsolás ürügyén.

Bölcsessége, nagylelkűsége csodálatos volt. Utólag belegondolva tudom, hogy a betegsége nem volt könnyű, türelemmel hordozta, senki sem tudott róla – én legalábbis nem. Ez is azt mutatja, hogy szerinte nem ő, nem az ember a fontos, hanem Isten ügye. Ez az evangélium lényeges titka: az az alázatos, aki nem takarja el Jézust. Bölcsességben, lényeglátásban sokkal nagyobb volt, mint általában a legtöbb ember. Hogy ilyen lényegre törően szent akarjal lenni, ez nagy bölcsesség. A költőknél azt szokták vizsgálni, hogy mi az ars poetica-juk. Neki az volt, hogy Isten dicsőségére éljen, és kész. Isten dicsőségére élni nemcsak a földi életre vonatkozik: az igaz emléke megmarad örökre, nem kell félnie semmi rossztól, mondja a Szentírás. Ez az élet akkor ragyog fel a legjobban, amikor már nem is itt az emberi viszonylatokban találkozunk. A jelen életben az embert eltakarja sok minden: az, hogy most rossz idő van, sötét van, én nem úgy látom a dolgot, most nekem nincs kedvem, most meg neki nincs kedve. Odaát nincsenek ezek az árnyak, ott megmarad a lényeg. Az Egyházban is akkor ragyognak a szentek, amikor már nem a földön élnek, akkor, amikor egyértelművé vált már, hogy az illető elérte a győzelmet, például Nagy Szent Terézia, Teréz anya vagy II. János Pál pápa.

De akinek van szeme ennek meglátására, az már korábban is megláthatja ezt. Mihály atyát nagyon hitelesnek érzem, és ez a legnagyobb dolog. Nem is annyira a részletek fontosak, bár azokból tevődik össze valakinek az élete. Negatív dolgot nem tapasztaltam az életében. Nem voltam sokat a közelében, de a negatívumokat általában mindenki megtudja. Sajnálatos emberi tulajdonság, hogy a rossz híre gyorsan terjed. Az embereket, akik tehetségük vagy sok pénzük alapján fontosaknak látszanak, hamar elfelejtik, amikor már nincsenek a földön, nem emlékezik rájuk senki. Azt azonban nem felejtjük el, aki ilyen dolgok miatt volt nagy.

Öröm volt látni, hogy még ott, a kórteremben is segített a nővéreknek kiszolgálni a többi beteget. A műtét után ő volt a intenzív osztály 'bohóca'. Ehhez neki sajátos talentuma volt, az ő tiszta lelkének szép megnyilvánulása. Csak az tud derűs, közvetlen lenni, aki belül nincs romokban. Nagy része volt abban, hogy a Szent Család plébánián ilyen jó családos közösség alakult ki, mert összefogta a családokat, törődött velük.

A hittanár

Tarnai Mária M. Emerica nővér

Pontosan nem tudom megmondani, hogy Opálény Mihály atyával mikor találkoztam először személyesen, de hallomásból régóta ismertem. Tudtam, hogy a Piarista Gimnáziumban érettségizett abban az évben, amelyben mint ötödéves tanárjelölt gyakoroltam. Úgy „hírlett”, hogy a piaristák nehezményezték, hogy nem hozzájuk jelentkezett szerzetes paptanárnak, hanem egyházmegyei szemináriumba kérte felvételét.

Később, az 1985-86-os tanévben ismertem meg közelebbről, mint a Patrona Hungariae Gimnázium hittanárát, amikor Debrecenből Pestre kerültem. Az osztályomat is tanította. Nagyra becsültem mint papot, tanárt és embert. A gyerekek nagyon szerették vidám természetéért: sokszor megráfalta őket. Nem várt, humoros megoldásokkal nevetteget meg mindenkit. Emellett nagyon komolyan vette papi hivatását, küldetését.

Kiváló szellemi, értelmi adottságokkal rendelkezett, amit soha nem fitogtatott. A tanári szobában többször voltunk fültanúi, amikor Dr. Kiss Lászlóval (Kiss diri bácsival) valamilyen matematikai problémáról vitatkoztak. Legtöbbször az ő érvelései voltak helyesek, amit vitapartnere is elfogadott „Igazad van, Miska” nyugtázással (pedig a diri bácsi is „jó koponya” volt). Hallottam olyan véleményt is, hogy Mihály atya „zsebre vágná” az egész tanári kart.

Praktikus érzékkel is meg volt áldva: ezermester volt. Mindenkinek segítségére sietett, amiben csak tudott (különbéle technikai hibaelhárításokban, de még a szakács tudományban is járatos volt, pl. tortát sütött a tanulóknak saját „szökőéves” születésnapjára; rövidnadrágos gyerekként kínálgatta őket).

A Nővéreknek is sokat segített. Szükség esetén kis Trabantjával szállította őket orvoshoz vagy más ügyben (pl. egyszer szabadságon voltam otthon, és a rendi vezetés megkérte, hogy jöjjön el értem, mert szükség volt rám). Egy alkalommal nővéreket vitt el Adonyba Szabó Lajos lazarista természetgyógyász atyához. Akkor már jelentkeztek nála a betegség jelei, de ő nem jött be a rendelésre.

Tette mindezt vidáman, alázattal és nagy szeretettel, pedig tudományos területen is dolgozott. Megszerkesztette a Konkondanciát (az újszövetségi szövegmutató szótárt), és biztosan írt még olyan tanulmányokat is, amelyekről én nem tudok.

Nagyon jól emlékszem arra a napra, amikor már súlyos beteg volt, és a kórházból bejött az iskolába elköszönni nagyon leromlott állapotban. Szívszorító, utolsó találkozás volt ez mindannyiunknak.

Májusban az osztálykirándulással éppen Debrecenben, a Svetits Intézetben tartózkodtunk. Betértünk az akkor új diák-kápolnába, és ekkor Georgia nővér benyitott, és csak annyit mondott, hogy imádkozzunk Mihály atyáért, aki most halt meg (1986. május 14. volt). A gyerekek döbönt csöndben hallgattak, majd hangosan imádkoztunk Érte: megköszöntük életét az Úr Istennek. Temetésén rengetegen voltak; az iskola részéről Caritas igazgató nővér búcsúztatta megrendült lélekkel.

Van egy tárgyi „örökségem” tőle: egy csavarhúzó készlet. Amikor csak kezembe veszem, mindig rá gondolok, de már nem Érte, hanem inkább Hozzá fohászkodom, hogy esdje ki a hűséges kitartás kegyelmét a még itt maradottaknak.

Amikor meg az iskola tablóin a tekintetével találkozom, gyakran Kaszap István jut eszembe. Úgy fogalmaznám meg a hasonlóságukat, hogy „rokon lelkek” voltak, a magyar fiatalság példaképei. Míg Kaszap István még csak készülődött a szerzetes-papi életre, addig

Mihály atya már az Úr szőlőjének derék munkása volt, de szintén fiatalon bemehetett Ura örömébe!

Egyházi Kati és Misi

Mihály atya neveltjei voltunk, mivel a legfontosabb korban, a legkritikusabb időszakban tanított minket, amikor tinédzserek voltunk. Nagyon komoly hittanórákat tartott, komolyan oda kellett figyelni arra, amit mondott, ha meg akartuk érteni a gondolatmenetét.

Nagyon nagy tudású pap volt. Hol dogmatikát tanultunk: egyik évben Dr. Előd István: Katolikus Dogmatika könyvéből, egy másik évben J. Ratzinger: A keresztény hit című könyvét tanulmányoztuk, hol pedig egyháztörténelmet tanultunk. A legkisebb rezdülésünket is figyelte. Hogyha lankadt a figyelmünk bedobott egy viccet, vagy vicces történetet az életből, amivel felrázott egy kicsit minket, és utána folytatta. Rengeteg viccet ismert, és mindig fel tudta vidítani a társaságot. Nagyon vidám ember volt. Minden témát úgy tudott fordítani, legyen az bármilyen elvont téma is, hogy kötött hozzá egy életből vett példát. Aztán kiscsoporton belül is sokszor folytatódott az a téma, amiről ő a hittanórán beszélt. Ezekon az órákon elég sokan voltunk, így ilyenkor nem lehetett vele beszélgetni. Mihály atya előadásokat tartott, és külön kis csoportokba hívta meg a fiatalokat. Figyelte, hogy ki kivel van jóban, ki mennyire megbízható, hiszen ez abban a korban nagyon fontos volt, és megpróbálta ez alapján összehozni az embereket. Így a mi kis csoportunk hittanórán kívül is összejött egy héten egyszer Mihály atya szobájában. Ezen ő nem volt ott, legfeljebb csak az elején, és utána hagyott minket egyedül kibontakozni.

Előfordult egyszer, hogy egy ilyen órára betévedt egy idegen fiú az utcáról, és nagyon ellenségesen viselkedett. Belekötött mindenbe, így Mihály atya jobbnak látta feloszlatni az órát. Ezek után a fiú a templom előtt a lányokat próbálta zaklatni, ezért Mihály atya gondoskodott a lányok hazakíséréséről, megbízva egy-egy fiút, persze siettetve, hogy mihamarabb oszoljon szét az utcán a társaság.

Gyakran mentünk kirándulni. Szinte minden állami ünnepen felvettük a bakancsot, és elindultunk valahová a budai hegyekbe. Az útvonalat előtte megmutatta a térképen, ő pedig valahol az erdőben ért utol minket. Csodálatosak voltak azok az erdei szentmisék! Minden télen és nyáron tartott párnapos lelkigyakorlatot, távol a város zajától, hol a Mecsekben, hol a Börzsönyben, hol Érden. A lelkigyakorlatokon komolyan vette és betartatta a szilenciumot. Délelőtt két háromórás előadást tartott, azután egy óra elmélkedés volt, ilyenkor mindenki egyedül elsétált a hegyoldalba elmélkedni. Ebédek alatt egy-egy szentnek az életét olvasta fel. Nagyon finomakat főzött, és olcsón. Értett a pénz jó beosztásához.

Kilenc évig volt a Szent Család plébánia káplánja. A kötetlen együttléteken pl. Szilvesztereken, farsangokon minden játékban részt vett, a társaság középpontja volt. Fontosnak tartotta egymás megajándékozását, de kikötötte, hogy nem pénzen vett ajándékot, hanem saját készítésű ajándékot kellett adni egymásnak. Előtte kihúztunk egy-egy nevet a kalapból, és az illetőnek személyes ajándékot kellett készítenünk. Igen jókat neveltünk, amikor valaki nagyon találó ajándékot kapott. A „Kopasz” például egy olyan fésűt kapott, amelynek a közepe ki volt fűrészelve, mivel csak két oldalt volt haja, a „Kövér” pedig egy lyukas fakanalat. Egy-egy karácsonyi vagy farsangi bulin az egész közösség együtt ünnepelt. Így minden korosztály ismerte egymást.

Nagyon pontosan és határozottan mutatta, tanította nekünk a helyes utat. Nem kertelt, ha valakinek meg kellett mondani, hogy mit nem tesz jól. A legtöbbször igaza is volt. Nagyon bölcsen látta az élet buktatóit. Sok mindenre felhívta a figyelmünket. Visszaemlékezve beszédeiben többször visszacsengett az, hogy „az örök élet távlatából nézve...” Mindent az örök élet távlatából nézett. Szava igen-igen és nem-nem volt. Nem mismásolt, nem kente el a dolgokat. Bizonyos nevelési kérdéseket belecsempészett a beszédeibe, és ez az ő neveltjeinek

még ma is nagy segítséget jelent, mert rengeteg életből vett példát mondott, amire még ma is emlékezünk. Tinédzser korunkban, mint mindenkit ebben a korban, izgatott a párkapcsolat. Többször hallottuk tőle, és többször elmagyarázta, hogy az Isten tervében a házasság szent, a két ember egymásnak az ajándékai – és nem szokás használt ajándékot adni. Éppen ezért arra biztatott mindenkit, hogy előbb önmagát ismerje meg, és utána keresse meg a párját. Ha valaki nem bír magával, mikor a kisujja hozzáér a másikhoz, akkor még kézen fogva sem szabad járni. De ha valaki tud uralkodni magán, az belekarolhat a másikba.

Nem nézte jó szemmel, ha egy családban hisztizett a gyerek, a szülő pedig igyekezett a gyerek kedvében járni, csak azért, hogy a kicsi hagyja abba a hisztit. Finoman és bölcsen rámutatott mindig, hogy ez nem helyes. Sőt megadta a megoldást is, amit azután több „Mihály-nevelt” felnőtt alkalmazott is. Mi mind a négy gyermekünknel így tettünk, és ez be is vált. Mindegyik lányka egyszer hisztizett életében, akkor megkapta a kis pohár vizet az arcába – és attól fogva a hiszti el volt felejtve.

Csupa szív ember volt. Támogatta a nagycsaládosokat. Ugyanakkor fontosnak tartotta, hogy a fiatalok tegyenek is valamit a közösségért szeretetből. Ő maga megszervezte egy-egy család gyermekeinek felügyeletét, amikor a házások hittanórája volt. Erre az egyetemista korosztályt szervezte be, így a szülők el tudtak menni hittanra. Többször biztatott minket egy-egy idős ember támogatására, hogy segítsünk a bevásárlásban, vagy a takarításban. Nyaranta befogta a fiatalokat templomtakarításra, szobormosásra, tetőpala festésre.

Önmaga is nagyon segítőkész volt, jó példát adott a fiataloknak. Ha egy család költözött, ő ott volt többedmagával, vagy ha valahol festeni kellett, akkor is segített, és megszervezte a segítő csapatot.

Egyik viccét magam is elmondom saját tanítványaimnak, amikor a csend fontosságáról beszélek nekik, és hangsúlyozom, hogy a mai világban, amikor minden nagyon felgyorsult és zajos, igenis szükség van a megállásra, a csendre, az átgondolásra: „Egy férfi mérgelődik és szidja az őrangyalát: – Hol voltál, amikor ezt a házisárkányt választottam? – Az őrangyal válasza: – Én szóltam, de a füleden volt a walkman!”

Mihály atya nagyon szerény ember volt. Többször elmondta, hogy ha valaki önzetlenül ad, vagy anyagilag segít valakin, akkor nem kell a nevét kiírni, vagy táblára kifüggeszteni, mert ha önzetlenül ad, akkor nem kell tudni, ki a jótévő – csak ha saját magát akarja kirakatba tenni, hogy „lám, ő milyen jó szívű!” A Szent Család templom padjairól az ő idejében szedték le a táblákat, hogy melyiket kinek az adakozásából készítették. Alázatra, szerénységre tanított.

Nagyon sokat kaptunk tőle, és még sokan mások is így éreznek. A temetésén megdöbbenően sokan voltak – nagyon elcsodálkoztam, hogy ennyien ismerték! Maga a temetés is, látva azt a nagy tömeget, egy „hatalmas” és „kézzelfogható” imádság volt.

Mély hálával tartozunk a Mennyei Atyának, hogy adta nekünk őt, a számunkra oly nehéz tinédzser korban, hogy vezetett bennünket, keményen és szigorúan mutatva a helyes utat. Köszönjük Istennek, hogy olyan egyéniséggel, bölcsességgel áldotta meg őt, hogy úgy tudott határozott utat mutatni nekünk az ő nyugodt, humoros természetével, mindig huncut mosolyával, hogy mindezt el is tudtuk fogadni tőle.

Tóth Ildikó

Mihály atyát 1985. októberében ismertem meg, amikor a Patronába kerültem. Ő ekkor már beteg volt, a haláláig alig pár hónap volt hátra. Ez az időszak számomra nagyon tartalmas volt.

Ő jött oda hozzám, az új kollégához, bemutatkozni. Erős, határozott kézzel volt, ami jellemes emberre vall. Amikor odakerültem, elkísért az utcán, mert az okosság azt kívánta, hogy kifürkéssze, barát vagy ellenség vagyok-e. Mikor elmeséltem, miért kerültem a

Patronába év közben, hogy felmondtam az előző munkahelyemen, és miután megtudták, hogy a Patronába megyek, már nemigen akartak szóba állni velem, figyelmesen meghallgatott. Amikor elváltunk, még figyelmeztetett, hogy az Üllői úti aluljárónál melyik lépcsőn menjek le úgy, hogy felettem ne legyen „galambveszély”, mert tudniillik a galambok kiültek a villanyvezetésekre és potyogtattak. Apró dolgokban nagyon figyelmes volt.

Volt az iskolánkban egy idős, nagyon kedves, francia szakos tanárnő, Mária néni. Köztudott, hogy nagyon alacsony volt. Mihály jó humorára vallott, hogy állandóan tréfálkozott vele. Azt mondta neki például: „Tessék vigyázni, Mária néni, mert talaj menti fagyok vannak!” – A fejbevágást helyi érzéstelenítésnek nevezte. Ha bableves volt ebédre, tréfálkozott, hogy most aztán tűzveszély lesz. Erre a fajta betegségre – szokta mondani – egy orvosság van: a só. Mármint a koporsó.

Rendkívül előzékeny volt. Mindig ugrott, és előre kinyitotta az ajtót az embernek. Magát mindig utolsónak tekintette. Halála után, amikor nagyon el voltam keseredve, megjelent nekem éppen úgy, ahogyan szokta, a szokásos szürke kardigánjában, ugrott és előre kinyitotta az ajtót.

A nővérek őt kérték meg, hogy készítse el a fénymásolást a tanároknak a munkájukhoz. Előzékenységével teljesen zavarba hozott, mert még csak ki sem gondoltam, mit akarok vele másoltatni, már meg is csinálta. Zavaromban szinte el is felejtettem kellően megköszönni neki, de ezt már nem hagyta annyiban. Addig nem volt újabb másolás, amíg meg nem alázkodtam.

Nagyon táplálta a közösségi érzést az emberekben. Mikor eljött Tordai Ágota névnapja, bepakolt bennünket a kis Trabantjába, és elvitt Ágotához. Ott aztán előkerültek a zsolozsmáskönyvek, és komoly ima is volt a jó hangulat mellett. – Ha az iskolában valakinek névnapja volt, vagy valamilyen esemény, vette a fáradságot, és zsíros kenyeret készített lila hagymával. Ez a közös étkezés nagyon jól összehozta az embereket, bár a nővérek nem lelkesedtek a hagymaszag miatt.

Nagyon találó az a páli idézet, amely elhangzott a gyászmiséjén: „Mindenkor megmutattam nektek, hogyan kell dolgozni...” – Ő valóban példát adott, mert annak ellenére, hogy a betegségtől alig állt már a lábán és halálosan sápadt volt, nehéz krumplis zsákokat emelgetett a nővéreknek. Nem riadt vissza attól, hogy szucskos legyen, elvégezte a legpiszkosabb munkákat is.

Voltak, akik nem vették komolyan a betegségét, pedig napról napra rosszabbul volt, sugárban hányt. Nekem egy percig sem tűnt úgy, hogy ne lenne valódi a betegsége, amire panaszkodik. Velem őszinte volt, és megértésre volt szüksége.

Később már az a hír járta: annyira beteg, hogy már nem tudja megtartani a húsvéti háromnapos lelkigyakorlatot. Erre Matkovics Marikával három napos böjtöt végeztünk. Bejött hozzánk, és azt mondta, érzi hogy napról napra növekszik az ereje. Ez a lelkigyakorlat a legkomolyabb volt, amit a patronás pályafutásom alatt valaha hallottam. Marika és én imával kísértük és jegyzeteltünk. Volt benne humor is, de nem a szokásos jópofáskodás, amely hibába a kamaszoknak lelkigyakorlatot tartó papok leggyakrabban beleesnek.

Egyik nap annyira beteg volt, hogy nem tudott bejönni órát tartani. Lyukas órámban kiszaladtam az Örökimádásba imádkozni érte. Mire bejöttem, találkoztam vele, és kérdezte, hogy hol voltam, hisz nekem orosz órámban lett volna. Bement helyettem, és bár nem tud oroszul, fordítást adott fel a lányoknak, és azok szépen dolgoztak. Erre elmondtam neki, hogy az Örökimádásban elfelejtkeztem az időről. „Maradjon köztünk – mondta – ne szóljon senkinek!”

Nagyon szerette a családját. Mindig szinte elolvadt, ha azt mondta: „A húgom így...”, „A húgom úgy...” – A kórházban, amikor látogattam őt, megismertem a szüleit, Bella nénit és András bácsit, amint aggódva kísérték az útján.

Az utolsó találkozásunkkor az Amerikai úton elmeséltem neki az imát, amit egy karizmatikus közösségben végeztünk érte. Elmondtam, hogy belső képeket kaptam. Egy hosszú alagutat láttam, amin Mihálynak végig kellett mennie, de az alagút végén fény volt. Azután pedig már az Úristen színe előtt rakodta ki a kincseit. Fekete gránitból voltak, nem mutatósak, de a legszilárdabbak. Ezek a képek nagyon érdekelték. A kezembe tette a kezét, és tartottam, mint egy felajánlást egy percig. Ezután a találkozás után már nem mentem be többször az Amerikai útra, hiszen elbúcsúztunk.

A műtétje napján reggel a zsolozsmában az állt a Jób könyvéből: „Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott az Úr neve!” Miután hazamentem a Domonkos templomból, délelőtt egy ismerős feljött hozzám a templomból, és újságolta, hogy Mihály a műtét után elvesztette az eszméletét. Gyertyát gyújtottam, de egy idő után a gyertya elkezdett remegni. „Vedd magadhoz Uram ezt a lelket!” – imádkoztam. Ezután bementem dolgozni a Patronába. Akkor már kevesebb órák voltak a kimenő negyedikesek miatt. Amikor befordultam a Hőgyes Endre utcából a Knézits utcába, megláttam, hogy az iskola kapuja felett ki van tűzve a fekete zászló.

A temetésekor lázas beteg voltam, de ragaszkodtam hozzá, hogy ott legyek. Arra, hogy a menettel hogyan jutottunk el a sírhoz, nem emlékszem, csak arra, hogy Taizé-i énekeket énekeltek, és hogy a szomszéd síroknál kapálgató emberek is abbahagyták a munkájukat, és velünk énekeltek.

Horváthné Tamássy Klára

Amikor először beszélgettünk a tanáriban, Mihály atya igen szigorú benyomást keltett. Komoly erkölcsi elvárásokkal érkezett a Patrona Hungariae-ba, és a lényegét tekintve ez meg is maradt mindvégig. Igyekezett a lányokat elirányítani az élet minden területén, kezdve a tanulás és a szabadidő helyes arányától a fiúkkal való viselkedésen át a párválasztásig, a másokra való odafigyelésig, amely akár anyagi áldozatvállalást is magában foglalhat. Igen haragudott az egyik kislányra, aki Kínába utazott a családjával turistaként, és nem érezte, hogy ilyet nem szabad tenni, amíg mások éheznek. Úgy is lehet mondani, hogy radikális volt...

A fantasztikus humorérzéke, állandó viccelődésre való hajlandósága is egyhamar kiderült. Szeretett heccelni, cukkolni minket, persze jóindulatúan, és ontotta a vicceket. Köztudott volt, hogy február 29-én született. Így 1984-ben mindössze 10 éves volt, ahogy mondta. A tornateremben gyűltünk össze, hogy megünnepeljük. Megjelent tiroli rövidnadrágban, és a „segédei” betoltak egy nagy adag tortát zsúrkocsin. Sírós hangon duzzogott, amikor a gyerekek elkezdtek enni a finomságokat, hogy „a szegény kisfiú elől eleszik a tortáját.” Aztán eltűnt, és újra kijött reverendában, komoly imára kérve bennünket.

Sokat kirándultam vele kíséretként. Voltunk kétszer biciklitúrán az Őrségben és Sopron környékén, téli kiránduláson, amikor az általa kialakított mecseki házacskaiban szálltunk meg, és a téli erdőben, egy elhagyatott erdei kápolnában „nemzetközi” misét tartottunk. Minden nyelven felolvasásra került az evangélium, amelyeket a lányok tanultak a gimnáziumban. Az énekek is több nyelven csendültek fel, méghozzá zenekísérettel!

Az országjáráson túl az volt a célja a túrákkal, hogy megtanítsa a gyerekeknek, hogyan kell spórolósan nyaralni és élni. Persze nagyon jól főzött! Csodálatraméltó volt, hogy milyen kevésből kihozott egy-egy nyaralást. Ismerőseim mindig hitetlenkedve hallgatták a csekély összegeket. Nagy vitába keveredtünk, amikor egy fagyaltozás alkalmával az egyik kislány tejszínhabot is kért a fagyaltra, és nyomában persze a többiek is. Szerinte ez luxus, én meg amellet érveltem, hogy nyaralunk, abba belefér egy kis luxus. Ez is puritán mivoltát mutatja. Meg is feddett, hogy miért a gyerekek előtt vitatkozom vele. Hát igen, végül is ő volt a túravezető... Vagy talán a férfiúi felsőbbrendűségi érzés is szerepet játszott egy kicsit? Hiszen a jó értelemben vett katolikus konzervativizmusba az is belefér...

Csodálatos élmény volt a túrák alkalmával az, hogy sokszor a csillagos ég alatt zajlottak a szentmisék.

Nagyon örült, amikor társasjátékot javasoltam. Azt mondta, ez még hiányzott a kirándulásból. A játék szeretete mindig előbukkant nála.

Minden iskolai eseményen részt vett, a lelki programokon túl a színház- és mozilátogatáson, (habár azokban némi kritikával – féltette a lányokat az esetleges káros hatásoktól, amelyek egy-egy művészeti alkotásból érhetik őket) és a bálakon. Volt, hogy a háttérben maradt, ahogyan egy-két képen is látszik, de ott volt, figyelt, és az esetleges észrevételeit utólag, nevelési céllal szóvá tette.

A kirándulásokat nagyon fontosnak tartotta a gyerekek életében. Két nappal a halála előtt még voltam bent nála a kórházban, és az volt a legfőbb gondja, hogy Nagyörzsönyben okvetlenül nézzük meg a vízimalmot, amikor kirándulni viszem az osztályomat.

Másik komoly vitánk akkor volt, amikor azt fejtegette, hogy egy férjhez menendő lánynak igenis fontos, hogy tudjon főzni. A családi életet áthatja, a családtagokat összehozza, amikor körülülük a jó ételt. Én replikáztam, hogy „ilyen felszínes gondolkodásmódú fiúkkal bizony soha nem jöttem össze.” Édesanyját említette, hogy amikor az egy bizonyos ételt főz (talán valami paradicsomos gombóc volt?), még a bátyja is hazajön, mert azt úgy más nem tudja elkészíteni. Most érzem csak, családanyaként, mennyire így van ez! Bizony, nagyon fontos a családnak, hogy együtt üljön az asztalnál, különösen, ha valami finom étel készült. Remélem, odaíróról megbocsát nekem, és tudja, hogy azóta beláttam, igaza volt...

A mi családi életünkben szomorú apropóból is szerepet játszott. Benn volt édesapámnál a kórházban, ő adta fel neki a betegek szentségét, és ő is temette. Beszédétől még ateista ismerőseink is megváltoztak. Ehhez kapcsolódik az, hogy Karácsony este váratlanul beállított hozzánk. Tudta, hogy édesapám halála után ez az első Karácsonyunk nélküle. Két nagynéném is ott volt. Viccelődéssel igyekezett vigasztalni minket, és – sikerült! Különösen édesapám két nővére csodálta meg őt, mert, mint idős hölgyek, még nem nagyon láttak ilyen viccelődős papot.

A kollégáknál névnapok tájékán is megjelent, igen-igen figyelmes volt. Hozzánk Velence-fürdőre is eljött Klára-nap környékén. A birstermést pedig, amelyet mindig felajánlottunk a Patrona konyhájának, ő szállította fel Pestre.

Amikor elmentünk látogatóba közösen egy-egy kollégához, akkor a vidám beszélgetésen túl zsoltározásra is sor került mindig.

A Húsvét különösen nagy esemény volt! Az egyik Húsvéthétfőn kora reggel becsöngettek egy Szent Család templombeli barátjával, és izgatottan érdeklődtek édesanyámnál, hogy hol a legközelebbi konnector. Festékszórót hoztak, és az ajtó mögött elbújtak. Amikor gyanútlanul előjöttem, abból fújták a kölnit! Hát, nem sajnálták... Volt, amikor gyerekeknek való öntözőkacsát kerített, és abból locsolt.

A Húsvéthoz való komoly hozzáállását és az önmagával szembeni szigorúságát az a rövid beszélgetés mutatja, amelyet nagybőjtben folytattunk. Kérdeztem, miért nem iszik kávé, az milyen jó dolog. Azt válaszolta: „Az örökélet is az.” Ezt ő, hitem szerint, most odaát megéli.

Erdősi Edit M. Caritas nővér

Amikor Mihály atyát igen szerencsésen és gondviselészerűen kinevezték a gimnáziumba hittanárnak, igazgató voltam. Nagyon izgultunk, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal hozzájárul-e a kinevezéséhez. Több esélyes is volt, sorra húzták ki a neveket, végül az ő személyét elfogadták. Nem ismerem a dolgok akkori hátterét, de bizonyára semmiféle priusza nem volt az állam szemében, így aztán nagy örömmel fogadtuk őt.

Tulajdonképpen már korábban megismerkedtem vele, amikor még a Szent Család plébánián volt káplán. Szervezett egy kiállítás, és meghívott többünket, nővéreket, hogy

tekintsük azt meg. Fényképek vagy rajzok voltak kiállítva. Elmentünk, mert több tanítványunk is érdekelt volt.

Az első benyomás mindig maradandó, érdekes. Lent várt bennünket a kapuban, mint egy jó házigazda, reverendában szépen, de a fején egy micisapka volt. A méltóságot szerette ő valamivel ellensúlyozni, hát erre szolgált a micisapka. Amikor megtekintettük a kiállítást, odajött hozzánk, elmondta, hogy ő a toronybéli Mihály, és kért, hogy menjünk föl a toronyba, mert ő ott lakik. Valóban sok lépcsőn kellett felmenni. Nagyon kedves és közvetlen volt. Megmutatta a szobáját – ha jól emlékszem, viszonylag rend volt benne. Aztán invitált, hogy tekintsük meg a padlást is. Fönt azt láttuk, hogy a plébániának az összes ágyneműje és egyéb ruhadarabok ott függnek – kemény tél volt éppen –, és nagy boldogan magyarázta, hogy nekik milyen jó házvezető néniük van. Azt hiszem, azért vitt föl a padlásra, hogy megdicsérhesse a nénit. De az ő humorához az is hozzátartozott, hogy minket, nővéreket föl vitt a templom padlására. Ez volt az első találkozásunk. Akkor még én nem gondoltam, hogy ő lesz majd a hittanárunk, de ahogy megtudtuk a nevét a kinevezésekor, mindjárt tudtam, hogy kiről van szó.

Már a bemutatkozásakor is láthattuk, hogy lételeme a szolgálat. Mindig azt figyelte, hogy kinek mire van szüksége. Mint hittanár – ugye, nekem ezt hivatalból is figyelnem kellett – pontos volt, a tananyagot mindig kiegészítette tapasztalatokkal, és nagyon jó elméleti tudással rendelkezett. Kíváncsi volt a lányok véleményére is, és nagyon ügyesen tudta a hitigazságokat az emberi tapasztalatokkal összevetni és eligazításként felmutatni. Sokszor javítottuk együtt a lányok dolgozatait. Akkor a tanárok között még többségben voltak a nővérek, de egy-két világi tanárunk is volt már. Jól emlékszem azokra a szép délutánokra és estékre, mikor összeültünk dolgozatot javítani. A tanári szoba központi hely volt a gimnáziumban, Mihály atya is odahozta a röpdolgozatokat. Néha még egy kicsit össze is vitatkoztunk azon, hogy ki mit tanít, mert egymás dolgozataiba is csak bele-belenéztünk. Nagyon jó esték voltak ezek. A lányok hittan dolgozataiban mindig a kulcsszót kereste, és a megfogalmazással nem nagyon törődött: az a fontos, hogy megvan a kulcsszó és kész. Emiatt persze voltak vitáink, mert én haragudtam, hogy csak ez a fontos neki.

Emlékszem egy másik ilyen témára is, a Thomas Mann József és testvérei c. regényére. Én nagyon szerettem ezt a művet, ő pedig haragudott rá, mert az író a József-történetet kiszínezte, egészen más irányba vitte, egyszóval nem az ószövetségi Szentírás alapján írt. Az én nézetem pedig az volt, hogy itt nem is az a lényeg, hogy a szentírási igazságok vagy hitelesség érvényesüljön. Mondtam neki, hogy el kell olvasnia a könyvet, honnan tudja, hogy ez a könyv miről szól. Elismerte, hogy ő valóban csak hallott róla, de azért neki is vannak személyes benyomásai a műről. Ez aztán örökzöld téma volt közöttünk. Ha ő vitatkozni akart, akkor rögvést a Thomas Mann, József és testvéreit hozta elő, mert tudta, hogy ezzel engem felbosszant – és neki éppen ez volt a célja valamiért. A végén aztán jót nevetett rajtam, és egy kacajjal távozott. Én pedig ott maradtam, mint akit megvertek, pedig sokszor elhatároztam, hogy nem fogok neki beugrani. Ő azonban addig ügyeskedett mindig, amíg ki nem hozta belőlem mérgemet... Szerintem nagyon jó pszichológus volt, mert így felhívhatta a figyelmemet egyik tulajdonságomra, arra, hogy nagyon gyorsan begurulok, ilyen a természetem. Ő ezt tette próbára igen ügyesen.

Rengeteget segített, olyannyira, hogy néha már szinte elsírtam magam. Amikor a lányok hazautaztak a szünetekre, se szó, se beszéd, kis Trabantját megtömte a lányok holmijával, kivitte az állomásra, iskolakezdés előtt pedig, amikor visszajöttek, várta őket az állomáson. Akkor még sok diákotthonos tanítványunk volt, többnyire messziről jöttek. Ez szenzációs volt, igen szép szenzáció, hogy ő hozta-vitte a lányokat – és a szülők nem győzték köszönni.

Rengeteg dologban segített itt a házban is. Az egyiket mondom csak el: Volt itt az udvar közepén egy szivattyú, aminek az volt a rendeltetése, hogy a konyha szennyvizét elvezesse. Igen ám, de ez a szivattyú időnként felmondta a szolgálatot. Ilyenkor le kellett menni az

aknába, ami elképesztően bűdös és koszos volt. Az egyik nővérünk csinálta ezt. Amikor Mihály atya meglátta, azt mondta, hogy ezentúl ő fogja kezelni a szivattyút. Aztán, amikor jó idő volt – nem tudom, ezt elmondhatom-e –, ő levetkőzött szabályosan. Mi, nővérek megrémülve néztük, hogy meddig vetkőzik, végül egy fekete klottnadrág maradt rajta. Lement, de közben többször is fel kellett jönnie, hogy friss levegőt szívjon. Minden alkalommal nagyon szépen elindította a szivattyút, mi pedig utána elküldtük fürdeni.

Akkor mi nővérek összebeszéltünk, hogy Uramisten, hát ennek a szent embernek fekete klott gatyája van! Hát nincs ennek rendes alsóneműje? Aztán vettünk is neki jó párat. Később, a halála után a szülei – akik nagyon kedvesek voltak, mi pedig szinte nem is voltunk magunknál, annyira fájt ez a veszteség – áthívtak a Bakács térre, és megkérdezték, hogy Mihály atya hagyatékából mit szeretnék elvinni az iskolának. Ahogy kinyitották a szekrényt, meglepődve láttam, hogy milyen sok fehérneműje volt, sok-sok szebbnél-szebb, ragyogóbb alsónadrágok, ingek. Ott gyűjtötte össze, mindazt, amit innen-onnan kapott: nyilván mindenki szánta, és mások is vettek neki. Ő azonban nem sokat törődött a civil öltözkéssel. Azt hittem, elájulok, és én a gyászban, könnyeimmel küszködve úgy elkezdtem nevetni, mert eszembe jutott a klott gatyá, itt pedig a sok gyönyörű fehérnemű. Ez fantasztikus volt.

Aztán a drága szülei rámutattak Mihály atya könyveire is, és mit látok: Thomas Mann, József és testvérei-t, agyonhasználva. Ez az ember bizony elolvasta ezt nem egyszer, nem kétszer, nem háromszor. Magamhoz szorítottam azt a könyvet, és az most is az enyém... Tehát olvasta ő Thomas Mannt, jól ismerte, az értékeit becsülte is, de jó volt arra, hogy engem ugrasson.

Igen hálás vagyok neki azért, hogy nagyon figyelt a nővérek egészségére. Sok volt azokban az időkben a 24 órás szolgálat, de ő is szolgált – még bennünket is. Vasárnap megjelent a Trabantjával, rámutatott XY nővérre – rám is elég sokszor – mondván: „Most pedig kimegyünk a zöldbe, apelláta nincs!” – Megmondom őszintén, már alig vártuk, hogy jöjjön ez a vezényszó, és mehessünk a zöldbe, vagy télen a hóba. Elvitt bennünket, és kész. Autó várt ránk, nem lehetett mondani, hogy nem megyek, el kellett fogadni. Sőt, már vártuk is, de hányszor! Vitte a betegebb gyerekeket, akik másként nem tudtak volna kimenni. Ilyenkor mindig kérte, hogy egy nővér is menjen velük – annyira tisztelte őket és annyira vigyázott – mégiscsak lányokról van szó. A lányoknak eszükbe se juthatott, hogy úgy tekintsenek rá, mint egy meghódítandó férfira, mert egyszerűen nem lehetett. De tréfálkozás, az volt, meg minden, nagyon szerettek vele kirándulni. De mi is, hadd mondjam meg őszintén. Egyszer elmondta, hogy ezt ő az édesapjától tanulta: „A szüleink nem tudtak nekünk mást biztosítani, mint a zöld övezetet, így hát nagyon jókat kirándultunk meg sátoroztunk.” – Ezt vitte ő tovább, mert ezt itt, az egyházi gimnáziumban lehetett.

Akkortájt a diákoknak társadalmi munkát is kellett még végezni. Mi Etyekre jártunk le a gyerekekkel. Mihály atya azonban engem, az igazgatót felmentett minden ezzel kapcsolatos teendő alól. Ő ment a munkát megszervezni, beosztani a csoportot, a munkásokkal, ha kellett, veszekedni, ő ment el a bérünkért, mindent elintézett. Nagyon-nagyon szolgálatkész volt. Leste, hogy a másoknak mire van szüksége. Ott, Etyeken is nagyon megszerették Mihály atyát. Ha megjelent Etyeken, akkor mindenki tudta, hogy itt most minőségi munka lesz, kitűnően megszervezve. Így aztán a szüreti mulatságra is meghívtak bennünket. Mi Mihály atyát kértük meg, hogy menjen el, és képviseljen bennünket. Az ünnepen a mi csoportunk munkáját kiemelték, dicsérték. Minden dicséretet ő kapott meg – nagyon helyesen, hisz ő szervezte ezt az egészet – aztán örömmel hozta haza az elismerésként kapott borokat. Ezeket aztán igazságosan szétosztotta a tantestület férfi tagjai között és köztünk. Ő magának soha nem tartott meg egy üveggel sem. Hiába mondtuk neki, hogy annyian járnak hozzá, vigyen belőle, ő nem fogadta el, így hát szétosztottuk magunk között.

Egyik alkalommal, mikor megjött az etyeki elszámolásból – ilyenkor finom vacsora vagy ebéd volt ott, és elismerésül átadták az üveges bor hozzájárulást – Jusztina nővér rémülten fölhívott a portáról: „Jaj, képzeld, Mihály atya megjött Etyekről, de leitatták! Már dülöngél fölfelé a lépcsőn az irodába!” – „Istenem! A Mihály atya berúgott, hát most mit csináljunk? – mondtam, de már nyílt is az ajtó, és széles mozdulatokkal beállított hozzám az igazgatói irodába. Csak ledől a székre vagy díványra, már nem is tudom, a nyelve nem forgott: „Me-megjöttem... ho-hoztam...” – próbálta kinyögni. Én meg teljesen kétségbeesve, szinte magamból kikelve kiáltottam: „Mihály atya! Innen ki nem megy, amíg ki nem józanodik, az biztos. Micsoda szégyen! Idáig ellenállt minden ilyen kísértésnek, és másnak is, hát ezt meg hogy tehette!” – Aztán ő egyszer csak megrázta magát, és egészen normális hangon azt mondta: „No, szerencsésen megjöttem, hoztam a borokat...” – Kutya baja se volt, de jól megijesztett engem. És ő halálosan élvezte a jelenetet. Utána persze azért szidtam le alaposan, hogy nem szégyelli magát, engem így becsapni! Az is nagyon tetszett neki, hogy milyen pipa vagyok. Szörnyű! – Aztán a borokat is megkaptuk, a tantestület tagjai is, és jót ittunk a történetekre.¹⁰

Én balatoni vagyok, tudom, hogy mi a jó bor. A jó Mihály atya felfedezte, hogyha adnak nekem egy kis bort, akkor én bizony nem mondom, hogy nem kérek. Egyszer aztán találtam az asztalomon egy cumisüveget. Uramisten, mi van ebben? Amikor összetalálkoztunk, megkérdezte: „Megtalálta? Bor van benne. Ha kiürül, akkor megint hozok.” – És micsoda jó bor volt! Mihállyal így összeültünk, és megiszogattuk – gondoltam is, milyen szép így az élet... És mivel ő is látja, még csak nem is titkos alkoholizmus. – Amikor kiürült az üveg, kiforráztam, és szépen odatettem az asztalára. Ha nem hozott újból, akkor tudtam, hogy sokallotta, túl gyorsan fogyott el. Aztán, amikor már jól kiszomjaztatott, megint megjelent az asztalomon a cumisüveg. Ez így ment aztán jó ideig. Amikor elment, megtaláltuk a cumisüveget a holmijai között (úgy látszik, éppen rajta lett volna a sor, hogy megtöltse). Elhoztam, és őrzöm.

A születésnapjai mindig nagyon kedvesek voltak. Ilyenkor ő mókásan felöltözött. Emlékszem, egyszer egy rövidnadrágos, papírcsákós kisfiút alakított. 40 éves volt éppen, de a 10. születésnapját ünnepeltük (1944. február 29-én, a szökőnapon született.) Fantasztikus

¹⁰ Mihály édesapától örökölte vidám természetét. Egyszer, amikor az egyik vasárnap szokás szerint a kirándulásról hazafelé jöttünk, a villamos nyitott peronján álltunk mind az öten: édesapa, édesanya, és mi hárman gyerekek, és közben édesapa huncultul megcsípte édesanya karját, aztán ijedten körülnézett, és így szólt: „Jaj, csak a feleségem meg ne lássa!” – Édesanya vette a lapot: „Hát még ha az én férjem látná!” – Egy néni tanúja volt mindennek, és alaposan megrökönyödött, sajnálattal nézte a három gyereket, akiknek ilyen „szülei” vannak. Édesanyját később nagyon bántotta, hogy nem tisztázta a dolgot a nénival. (O. Iza)

volt: az egész iskola őt ünnepelte, ő pedig kis csákójában, rövidnadrágjában egy farkarddal hadonászott: ő most ugye a kisgyereket alakítja, mert ő most 10 éves, és annak megfelelően is viselkedik. Mindenki a hasát fogta nevében. Aztán egyszer csak átöltözött, komoly felnőtt lett belőle. – Minden alkalomra kitalált valami új, érdekes dolgot. Az egész gyerekhad és a tantestület is kíváncsian várta az ilyen ünnepeket, hogy Mihály atya vajon most hogyan fog ünnepelni. Mert mindig ő határozta meg, hogy mi fog történni. Nem szerette, ha dicsérték, nem kellett neki semmiféle tósz, sem nagy szavak, az egyszerűséget szerette. Elég volt neki a „Köszönöm”, megrázta a kezünket, és ezzel minden el volt intézve.

Nekünk akkoriban hivatalos rendi gyóntatónk volt még. De ha a nővérek közül valakinek olyan problémája volt, amit a lelkiatyjával nem tudott elintézni, akkor Mihály atyától kért segítséget. Nagyon jó kapcsolata volt a tantestület világi tagjaival is. Férfi tanárunk nem sok volt még, de közülük szeretném megemlíteni Kovács Gyulát, mert ők is nagyon jóban voltak. A karbantartóink közül a Józsi bácsit hadd emeljem ki. Megsíratta a Mihály atyát. Sokat beszélgettek ők, a műszaki meg egyéb technikai dolgokat is megbeszéltek, de komoly beszélgetéseket is folytattak. Józsi bácsinak már volt egy felnőtt lánya, aki elmeógyógyintézetben, zárt osztályon élt. Tudom, hogy ez nagy fájdalom volt, és hogy Mihály atyával időről-időre megosztotta ezt a fájdalmát. Józsi bácsinak nagy csapás volt Mihály atya elvesztése. Ő egy férfikórus tagja volt, és a temetésre elhívta az egész kórust.

A szentmiséin igen fegyelmezetten, nagyon szépen szolgált. Hála Istennek, jó papjaink voltak mindig, de ő ebben is kiemelkedő volt. Mise előtt nem volt tréfálgatás, és mise után sem. Arra készülni kellett, még az asszisztenciának is, a ministráns lányoknak is. Minden mozdulata, a mozgása imádság volt, amikor pedig megszólalt, emberi hangot is kapott az imádság. Igazán szép volt, nagyon szerettünk az ő miséjére járni. Mindig sokat készült – nem tudom, mikor tudott egyáltalán készülni a beszédeire – felkészülten beszélt, soha nem volt mellébeszélés. Időnként még azt is megkérdezte: „Nem voltam rövid?”, vagy megjegyezte: „Most azért voltam rövid, mert nem volt sok idő.” – De ha röviden beszélt is, benne volt abban minden, aminek benne kellett lenni. Nagyon vigyázott arra – azt hiszem, figyelte is az óráját, főleg a diákmiséken –, hogy 10-15 percnél hosszabb ne legyen a beszédje, mert annyi a gyerekek felfogó- és tűrőképessége. Erre ő nagyon vigyázott.

Amikor megtudtuk, hogy halálos beteg – 86 márciusa környékén ő már nem tudott jönni –, a helyettesítésével sok gond volt, mert inkább arra figyeltünk, hogy övele mi van. Utolsó találkozásunkat sohasem fogom elfelejteni. A műtétje előtt vasárnap kivittek bennünket hozzá. Ő már készült a műtetre. Ott feküdt az ágyán, verítékben úszva, csont soványan szinte – de ahogy megpillantott bennünket, elmosolyodott, mondott valami tréfás dolgot, de akkor mi nem tudtunk semmin nevetni, inkább elsírtuk magunkat. Ő nem akarta, hogy sírjunk, ezért tréfálgozott.

Temetése a Megyeri úton volt: a sírok nem látszottak a környéken, annyian voltunk, ember-ember hátán. Paptestvérei közül Tarjányi Béla atya meg is jegyezte: „Istenem, az én temetésem nem lesznek ennyien!” Mi lehet ennek az oka? Az, ami ott is elhangzott, ott jöttek az emberek, és mondták, hogy nekik is segített, rájuk is gondolt. Nemcsak minket, nővéreket szolgált, hanem mindenkit. Isten tudja, mennyi helyre ment, járt el segíteni, éjjel-nappal. A Patrona csak az egyik területe voltunk az ő munkásságának – örömmel mondhatom, hogy mi kiemelt területnek számítottunk. Mindig az volt az első számára, hogy mi hogy vagyunk, mint vagyunk, van-e már papunk, el vagyunk-e látva. Az idős nővéreinket nagyon szerette, ők is őt. Mindenkihez volt egy kedves szava, tréfás szava. Mindig hallottuk, merre jár, mert onnan mindig nevetés hallatszott.

Amikor utoljára voltunk nála a műtét előtti napon, már én is láttam, hogy nincs tovább. Odamentem hozzá – ez az ember mindig olyan egyenes volt, olyan nyílt, olyan őszinte –, és azt mondtam neki: „Mihály atya, tudom hogy most elmegy az Úristenhez, már várják...” – Erre ő rám nézett, elmosolyogta magát: „Igen.” – „Nagyon szépen kérem, hogy majd ha én is

rálépek erre az útra, várjon engem a mennyország kapujában!” – Akkor fölemelte azt a csatakos kezét – sose fogom elfelejteni –, megfogta a kezemet, és így szólt: „Kezet adok rá!” – Alig akartam elengedni... Éreztem, hogy már ernyed, hogy már szinte az utolsó erejével fogta meg a kezemet.

Bízom abban, hogy az ő élete, az ő értünk való élete, a papi élete, szenvedése, szolgálatkészsége pártfogol engem, és ki fogja számomra esdeni az égi találkozást. Ő az én pártfogóm, hiszen kezet adott rá, megígérte – és én ezt nagyon komolyan veszem, nagyon komolyan.

Némethné L. Zsuzsanna

Valamikor egyszer... – Emlékezzünk a „tegnapra” – ez a „tegnap” úgy kb. 30 évvel ezelőtt volt... A Patronába jártam, és az egyik nap futótűzként terjedt a hír, hogy jött egy új hitoktató az iskolába, akit Mihály atyának hívnak, és szigorú, de emellett jó fej is.

Az új papoktól mindig is tartottam, mert némelyikük csak foglalkozásnak tekintette, hogy pap, ennél többre nem tellett neki. Ezért egy darabig csak távolról figyeltem Mihály atyát, hogyan beszél másokkal. Őszintén megvallva nekem nem volt szimpatikus, mert a hibáinkról is beszélt, ami nekem nagyon nem tetszett. Elég sok idő telt el, amikor egyszer megszólított, én azonban egyáltalán nem akartam vele beszélni. Lelkivezetőm volt már, és úgy gondoltam, hogy elég ebből egy, nem hiányzik az nekem, hogy más is megtudja az én féltve őrzött titkaimat és problémáimat. Mihály atya azonban amikor csak meglátott, mindig megkérdezett (nem csak engem), de csak azt, hogy van-e valamire szükségem, amiben ő tud nekem segíteni. Én pedig mindig azt mondtam, hogy nincs szükségem semmire, és nem is akarok vele beszélgetni.

Elég sokáig így ment ez, de aztán egyszer csak azt mondta: „Rendben, te nem akarsz velem beszélgetni, én azonban szeretnék neked valamit mondani. Csak hallgass meg, kérlek! – „Jó” – válaszoltam, bár nem voltam túl lelkes attól, hogy beszélni akar velem. Aztán folytatta: „Mindannyian egyedi utat járunk be, ezt kell elfogadnunk. Vannak jobb esélyekkel indulók, tisztább szellemisséggel, magasabb tudatossági szinttel rendelkezők, és vannak, akik kevésbé ilyenek.” – „Na és?” – kérdeztem elszörnyülködve. Aztán így folytatta: „A lényeg, hogy jól csináld a dolgod, bármi legyen az. Sohasem biztos, hogy boldogabbak a jobb adottságokkal rendelkezők.” – Gondolhatjátok, hogy mit értettem ebből én, az akkor 14-15 éves fejecskémrel. Természetesen semmit.

De vele kapcsolatosan részemről sok minden megváltozott. Ez az ember mindig csak segíteni akart, de vajon miért?... Mert ő valóban pap volt, elfogadta és megélte Isten minden egyes szavát, és minden egyes pillanatot az élet misztériumának tekintett. Ha a betegszobán vagy kórházban voltunk, jött, és a maga módján segített bennünket túllendülni a mélyponton. Előfordult, hogy délután kiengedtek a kórházból – a többieknek már téli szünet volt –, én meg azon búsultam, hogy hogyan jutok haza vidékre a családomhoz. Akkor ő ott termett, és hazavitt, majd sietett vissza Pestre, mert megígérte egy betegnek, hogy meglátogatja (így utólag visszagondolva hajnalban érhetett a beteghez, aki bizonyára el sem tudta képzelni, vajon mit keres nála egy pap éjnek évadján).

Fantasztikus istenhite volt. Követte Isten szavát szíve jóságával, belső bölcsességével. Útmutatást adott annak, akinek szüksége volt rá, és Istennel a szívében és lelkében mindenhol „otthon” érezte magát. Többször mondta: „Hogy ki hogyan jut el Istenéhez, az mind külsőség. S minden külsőség: ami korlátoz, ami elválaszt bennünket tőle. Isten bennünk van, és mi őbenne. Itt van mindenben, hiszen ő a világ. S oly vékony az a fal, amely mögött megtalálod az igazi életed, igazi valóságod. Csak igent kell mondanod, és rányitni földi szemed azokra a csodákra, véletlenekre, azokra a segítő szándékú tettekre, emberekre, akik és amik körülvesznek.”

Az élet értelme ez: a szeretetben élni. A szeretet nem (csak) a mennyei világban van, hanem bennünk! De ha nem figyelmeztet erre valami vagy valaki nap, mint nap, könnyen elfelejtjük ezt, és sebeket ejtünk másokon.

Isten szava, útmutatása nagyon könnyen elvész az éterben. A Teremtőhöz szólni – Mihály atya nagyon tudott – túl nagy falat, egyáltalán nem érzed méltónak magad ehhez, és azt gondold, hogy Isten hogyan érne rá éppen a te kis ügyeddel foglalkozni. Az emberben eredendően ott munkál ez az érzés, hiszen akit kiszakítanak a nagy egészből, s csak darabka már, nem meri az egészhez mérni magát. Istennek mindannyian teljesen egyformák vagyunk, egyformán (amennyire szükségünk van) segít és támogat minket.

Köszönöm Neked Istenem, hogy megismerhettem Mihály atyát! Vigyázz rá, kérlek, és kéz a kézben örökjetekek mifelettünk, akik még itt a földön keressük a szeretet és megbocsátás egyenes útját.

Vargacz Márta M. Krisztina nővér

Azzal kezdeném, a hittanárunk, Zimonyi atya elment, és nagyon kerestünk hittanárt, akkor is és többször is a Gimnázium életében. Ekkor találtunk rá Mihály atyára, és ő hajlandó is volt elvállalni ezt a feladatot. Egyházi iskolában tanítani, hittanárnak lenni nem egy egyszerű feladat, és sok szempontból nehezebb, mint egy plébániai munkakör. Egészen más! Jól emlékszem, hogy ebben a vadászatban, ebben az ismerkedésben az a kölcsönös öröm született meg bennünk, hogy ő megfelelő lesz, és ő is szívesen vállalta, mert a fiatalok nagyon érdekelték. Az egyénisége nyitott volt és lendületes, egyszóval mindenképpen jó választásnak látszott – és az is volt.

Máig élénken él bennem, hogy az óráit milyen lendületesen tartotta. A gyerekek szerették. Ugyanakkor értett minden munkához, a főzéstől a szerelésig. Nem volt olyan munka, ami méltóságon aluli lett volna számára. Ezáltal ő a gyerekek szemében is hiteles ember lett, sőt olyan joly-joker. Bármi adódott, azt mondtuk: „Majd szólunk Mihály atyának” – és megvolt a megoldás. Azt már nem is tudom, hogy hogyan szólítottuk, talán Misi atyának vagy Mihály atyának, néha talán még Misinek is. A Limbó-hintó elég hamar megjött, attól kezdve – főleg a gyerekeknek – ő volt a „Limbó.” Még a szobája ajtajára is ez volt kiírva. Ő egyáltalán nem bánta ezt, mert akkor ez már egy egészen személyes, kicsit cinkos név volt. Ha ő a közelben volt, akkor biztosan elhárult minden probléma, akár technikai, akár emberi.

Az én osztályomnak ő lett a kísérő tanára. Azt hiszem, azért döntöttünk így, mert az első évben a Hortobágyra mentünk kirándulni. Ott főznünk kellett, meg biciklizni, és sok olyan dolgot csinálni, amit a magunkfajta földi halandó nem annyira szeretett, sem a tanárok, sem a nővérek. De akkor én még fiatal voltam, és szerettem, szívesen vállaltam ezeket, és azt is tudtam, hogy Opálény atya abszolút verhetetlen ezen a téren is. Ő pedig szívesen jött velünk. Magunk főztünk, ő volt a főszakács, a gyerekek meg segítettek neki. Ha kellett, akkor biciklire pattant. Többször is mentünk vele együtt, még az erdélyi útra is eljött velünk nagy örömmel. Igaz, akkor már sokkal fáradtabb volt. De én nagyon kértem, hogy jöjjön el. Nem baj, ha fáradt, úgylis jó lesz, még a fele energiája is tökéletesen megfelel. Nagy biztonságot jelentett nekem, hogy ő velünk volt.

Olyan tartása volt, olyan buzgósága az Isten ügyében, hogy senkinek sem jutott úgy eszébe, hogy ne tisztelje az ő papi mivoltát – a gyerekeknek se, a lányoknak se, pedig hát ő is elég fiatal volt akkor. Rá nyugodtan lehetett bármilyen körülményben számítani. A gyerekek is megéreztek rajta Isten emberének ezt a teljes nyitottságát. Ő, ha kellett, akkor portás volt, ha kellett, akkor technikus, ha kellett, akkor prédikált. A papi funkciójában is hiteles volt.

Nagyon komolyan lehetett vele beszélgetni a gyerekekről, gyerekeknek a véleményeit meghallgatta, tanárok véleményét is a gyerekekről. Tudom, hogy a gyerekek is rendszeresen őt keresték meg problémáikkal. Népszerű volt ilyen szempontból is. Nem emlékszem, hogy

ebből bármilyen konfliktus lett volna. A gyerekeket sose bántotta, hanem inkább leszerelte, meghallgatta, bátorította. Emlékszem, néha jelezte a problémákat nekünk is, és velünk is megbeszélte. Mert a másik oldalt is akarta látni, hallani. Soha nem volt az érzésem, hogy részrehajló lenne, akár a felnőttekkel, akár a gyerekekkel. Jól eltalálta a mértéket. Nem emlékszem, hogy valaha is azt gondoltam volna, hogy, óvatosnak kell vele lenni. Mindig azt éreztem, hogy a helyén van, tudja kezelni ezeket a dolgokat. Sokszor nemes irigységgel szemlélem a papokat, mert ők az emberi lélek olyan rétegéből kapnak információkat, amilyenből egy tanár általában nem kap. A szentségek kapcsán a lélek megnyílik, ezzel tudni kell jól bánni – és nem könnyű egy ilyen közösségben, ahol az emberek mindennapjai egymás előtt zajlanak. A gyerekek nagyon örültek például, amikor kiderült, hogy az atya jön velünk, ilyenkor meg voltak elégedve a sorsukkal. Vele lehetett viccelni, játszani, de lehetett komolyan is beszélni. Ez a kép maradt meg bennem róla. Soha nem kellett félni attól, hogy mit szól, ha én kinyílok, vagy ha szabadjára engedem magam. A gyerekek sem félték tőle. Ha mégis adódott valami gond, akkor legfeljebb szólt nekik, jelzett, hogy ezt vagy azt ne tedd, de nem volt dráma, mehettünk tovább. Nagyon egészséges lelke volt. Legfőbb értékei voltak a hitelesség, a segítőkészség, a jó dolgok teljes szívvel való föl vállalása. Voltak fontos dolgok, amiből nem engedett.

Azt is csodáltam, ahogy a Konkordancián dolgozott. Ha volt egy fél órája, akkor már szét is volt minden pakolva, már dolgozott is rajta, de ha valakinek szüksége volt rá, akkor azonnal otthagya. Életvidám volt, nem méltatlankodott semmi miatt, nem mondta, hogy ezt vagy azt nem tudja csinálni. Nem volt benne semmiféle ún. látható emberi gyarlóság. Azért biztos, hogy volt, de ezek nem okoztak az embereknek fájdalmat.

Röviddel a halála előtt tudtuk meg, hogy mennyire beteg, aztán már meg is halt hamar. Bevallom, hogy amikor végre megtudtuk, nagyon bántott engem, hogy ennyire nem vettük észre. Olyan jól leplezte a saját baját, és annyira törődött másokkal, hogy a saját bajáról csak a legritkábban ejtett szót. Igaz, az utolsó időkben azért elejtett már erről egy-két jelzést, de mi nem gondoltuk, hogy annyira fáj a feje. Sokféle fejfájás van, gyerekeknek is nagyon gyakran fáj a fejük, nekem is volt ilyen fejfájós korszakom, de ahogy az ő feje fájt, az biztosan megérdemelte volna a nagyobb figyelmet. Ő azonban nem provokálta ki a szánalmat, dolgozott és alkotott az utolsó percig. Csodáltam őt, és most is csodálom visszatekintve, hogy ilyen embert talált magának Jézus, amikor meghívta. Meggyőződésem, hogy teljes életet élt, és nagyon hamar célba is érkezett. Ez nem véletlen, egészen biztos, hogy nem véletlen. Nagyon örülök, hogy megismertem. Biztos vagyok benne, hogy Istennél van!

Árpási Magdolna M. Paulina nővér

Azt hiszem, az a fajta ember vagyok, aki mindig a háttér-feladatokat végzi a közösségben. Mihály atyával éppen ezek voltak az érintkezési pontjaink, amikor nem azt tette, ami neki a közvetlen feladata lett volna, hanem az egyéb, szükséges dolgokat. Mindig észrevette a problémákat, kapta magát, segített, amiben csak kellett.

Vele kapcsolatban az egyik kedves emlékem abból az időből való, amikor az iskolát tataroztuk. Egészen a tégláig levertük a vakolatot, és a sítet kellett lecipelni az emeletekről. Az atya egyedül akarta levinni a sítet teli, nehéz kukákat. Amikor megláttam, odaszegődtem mellé, mert nem akartam, hogy egyedül vigye. Egy darabig ment a viaskodás, végül azt mondtam neki: „Atya, tudom, hogy én csak egy gyöngye nő vagyok, és csak a magam módján tudok segíteni, de talán mégis könnyebb lesz valamivel!” – Erre aztán mégis hagyta, hogy segítsek. Közben rájött, hogy ez még működik is, így azután a munka fizikai részét együtt végeztük. Attól kezdve engem mindig Pali nővérnek hívott. – Sokat dolgoztunk így együtt. A politechnika és a gyakorlati termet is együtt újítottuk fel, én centiről-centire tisztogattam, ő

meg alapozott. – Nekem nagyon szimpatikus volt, hogy mindenből kivette a részét, mindenben otthon volt, és mindig jó kedéllyel csinálta a dolgokat.

Jó volt vele együtt dolgozni a tantestületben is. De ott sem tagadta meg magát. Néha mondott viccesen egy-egy olyan mondatot, amivel jól fejbekólintott embereket és elgondolkodtatott. Nekem nagyon tetszettek ezek a szálkás megjegyzései, mert ilyenkor az ember felkapta a fejét és észhez tért. – Voltak sajátos módszerei is. Egyik ilyen alkalommal csokoládét hozott a tantestületnek: szerzett egy urnát a temetőből, kimosta, kifertőtlenítette, és abba tette a csokoládét. Volt, aki megbotránkozott rajta, én értettem ezeket a húzásait. Szembesített azzal, hogy mi az igazi érték, és minden más hogyan viszonyul ehhez.

Nagyon sok munkát vállalt fel a nyári időszakban is, a szünetekben az iskolában, nyáron pedig a gyerekekkel. Egyszer, amikor az elsőökkel mentek kirándulni, nagyon rossz idő volt, esett az eső, mindenki fázott. Erre az Atya levette magáról a pulóverét és ráadta az egyik gyerekre. Ilyen dolgokra is figyelt mindig. – Szüretelni is jártunk vele évről-évre Etyekre, ő ott is mindig kivette a részét a munka velejéből. Nagyon tetszett nekem például, hogy a szilvát, ami a szőlőben kárba veszett volna, elkérte, lerázta és hazahozta az iskolába. Itt, az udvar közepén megmosta, a lányokkal kiválogattatta, aztán odaadta a nővéreknek, hogy lekvárnak megfőzzék.

A szüreti munkák után Etyeken mindig búcsúebédet tartottak. Az atya volt az egyetlen férfiember közöttünk, akit az áldomásra el lehetett küldeni. Amikor hazajött onnan, a portán Jusztina nővér megdöbbenve tapasztalta, hogy pityókásan tért vissza. Azt hittük, hogy tényleg egy kicsit többet ivott a kelleténél. Nem tudtuk visszatartani: mindenáron fel akart menni az igazgatói irodába Caritas nővérhez. Jusztina nővér felszólította Caritas nővért: „Caritas, Mihály atya megy fel részegen, vigyázz!” – Az atya fel is ment, kopogott, aztán belépett az irodába pityókás, részeg embert játszva (remekül meg tudta játszani!) Amikor Caritas nővér látta, hogy milyen állapotban van – még vendég is volt nála – próbálta kituszkolni az irodából: „Atya, majd később!” – Az ajtóban viaskodtak, de ő csak nyomult befelé. A vendég természetesen jócskán megrökönyödött. Amikor már kellőképpen kiküszködtek magukat egymással, akkor atya hirtelen kijózanodott. Nyomban kiderült, hogy színjózan, csak eljátszotta a részegét. Ezek után nagyot derültek, és jót beszélgettek.

A mindennapos érintkezésekben a vele való kapcsolatunk, az ő jelenléte, ahogyan ő köztünk volt, nagyon pozitív volt, sugárzott. (Nem véletlen, hogy éppen azon a napon volt a temetése, amikor Calcuttai Teréz anya először volt Magyarországon.) Nagyon megmaradt emlékezetemben, hogy milyen szép volt a kapcsolata a szüleivel, a szeretetteivel – főképpen az édesanyjával. Többször beszélt erről: elmondta, hogy ő nagyon haszontalan gyerek volt, hogy az édesanyja hogy gyönyörködött benne, hogy milyen szép az ő fiacskája, mikor alszik. Betegsége kapcsán az édesanyját féltette legjobban, akinek pacemaker volt, félt, hogy az édesanyja hogyan fogja tudni ezt viselni. Nagyon nagy tisztelet, szeretet volt a szerettei iránt – tulajdonképpen mindenki irányába.

Szeretett anekdotázni, sztorizni. Ezzel is megnyerte az embert, és megkönnyítette, hogy bárki bármivel hozzá forduljon. Rendhagyó pap volt: benne a papság és a szolgálat csodálatosan egybekapcsolódott. Ő nem abban a gondolatvilágban élt, mint az emberek általában: ő az Úr Jézussal volt teljesen egyenesben, a Jó Istennel, a szeretettel. Úgy is lehet mondani: nála azonos volt a szó és a tett. Ő mindig ő volt, nem volt szétválasztva, hogy na itt most pap vagyok, ott meg más vagyok: ő mindenütt ugyanaz volt.

A szentmiséin is mindig kitűnt, hogy milyen jó pap. A prédikációi mindig rövidek voltak, hangulatosak, életből vett példákkal. A játékosság, a humor, a komolyság, minden a helyén volt. Sokszor kuncogtunk beszédein. Ő maga is néha úgy mondta el, hogy szinte az öklét szorongatta, hogy el ne nevesse magát egy-egy dologgal kapcsolatban. S közben nagyon jól tudta azokat a jelzéseket adni, amelyek az embert arra készítették, hogy a helyes értékrendet, irányt megtalálja. Ebben nagyon tehetséges volt, élethelyzeteket oldott meg, gondolkodtatott,

sziporkázott és – mindig csak az Úr Jézusnak akart tetszeni. Hogy az emberek órála mit mondanak, mi a véleményük, az nem érdekelte, csak az, hogy az Úr Jézus mit mond. Mindig Jézus volt a központ az életében – mindvégig ezt tapasztaltam.

Hihetetlen, hogy a betegségét hogy viselte. Láttuk, hogy rosszul van, de ő annyit bohóckodott, humorizált saját magával kapcsolatban, hogy hihetlenné tette, hogy neki komoly a betegsége. Így történhetett meg, hogy az akkori negyedikesek, amikor az utolsó névnapján köszöntötték, egy kerékpár külsőt díszítettek fel platánlevéllel, szalaggal, és ezt a babérkoszorút adták neki születésnapjára. Azt akasztották a nyakába, úgy köszöntötték fel. Ez engem zavart egy kicsit – mert temetési koszorúra is emlékeztethetett –, de ő jót nevetett rajta.

Úgy emlékszem, Húsvétvasárnap volt, amikor utoljára misézett nálunk, együtt a Kiss Diri bácsival. Sokan rosszalották, hogy ilyen állapotban ő még misézni akar. Csak ülni tudott már. Ez volt az utolsó miséje.

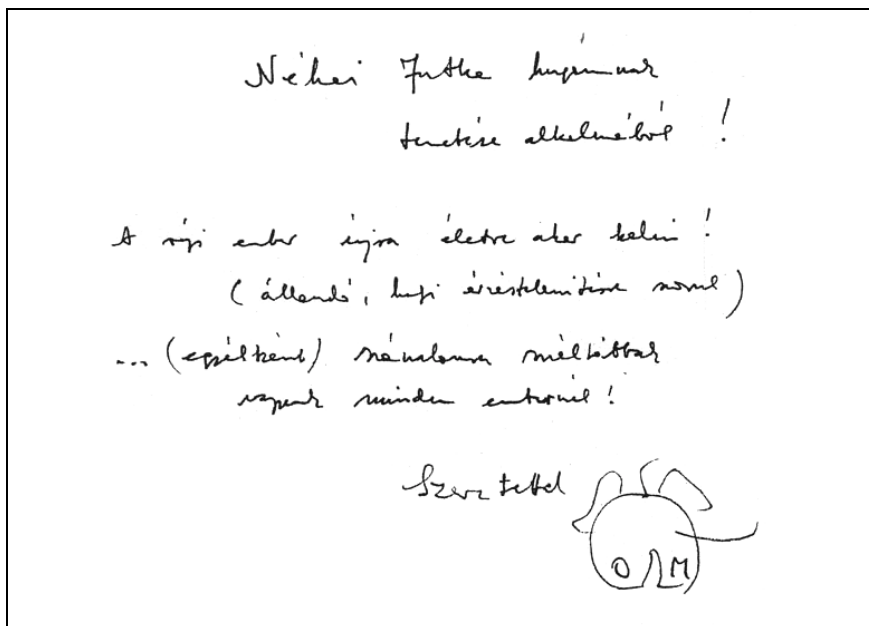
Nagyon mélyen megérintett engem a vele való utolsó találkozás itt a Patrónában. Amikor CT vizsgálatra vitték, előtte behozatta magát ide hozzánk. Akkor már nem is látott rendesen. Két idős bácsi volt a karbantartónk, a Vili bácsi meg a Józsi bácsi. A két kis öreg, amikor meglátta az atyát, szinte versenyt futott Mihály felé munkás ruhájában. Józsi bácsi nagyot kiáltott: „Vili, gyere, itt a Mihály! Itt a Mihály atya!” – Ott futottunk össze mi is, fogadtuk, köszöntöttük őt ott a portán. Megrázó élmény volt – és szívem legmélyebb húrjait pendítette meg bennem ez a jelenet, ez a találkozás.

A temetése – az a ragyogó napsütés, az a rengeteg ember, az egy szív, egy lélek, ami ott együtt volt – megmutatta, hogy ki volt ő, mint ember és pap. Valaki azt mondta, hogy sokan felfelé néztek a fákra, mert ő biztosan ott ül az egyik ágon, nevet rajtunk, és csodálkozik: „Hát ti miért sírtok-ríttok?”

Halála után egy érdekes élményem volt vele kapcsolatban. A temetése után egyszer esős időben jöttem hazafelé itt a Hőgyes Endre utcában. Valami miatt nagyon rossz hangulatban voltam. Ahogy jöttem, a földön megláttam egy féltényérnyi kis papírcetlit. Először elmentem mellette, de néhány lépés után úgy éreztem, mintha visszafelé húznának. Visszafordultam, és felvettem a sárból azt a papírdarabot. Amint megfordítottam, el kellett nevetnem magam, mert egy kis elefánt volt rajta, szivárvánnyal és napsütéssel a feje felett. Egy bájos kép, talán a Gabi fogkrémnek a reklámja. Elnevettem magam: „No, atya, akkor ez most te voltál! Úgy látszik, most már ilyen formában – napsütéssel és szivárvánnyal – is tudsz rajzolni!” – Nagyon tetszett, hogy a mennyországból ilyen bájos jelzéssel vidít fel akkor, amikor úgy érzem, hogy semmi sem kerek ezen a világon. Hazajöttem, lerajzoltam a kis képet, és élményemet a többieknek elmondva továbbadtam ezeket a napsugaras elefántokat, mint az Atyának az üzenetét odaátról.

Ulrik Judit M. Monika nővér

Mihály atya engem az érettségi évében tanított, amikor negyedikes voltam. Jelöltségem és egyetemista éveim idején, egészen 1985-ig, ő volt itt a hittanár. Vele kapcsolatban bennem nem is a legelső élményem maradt meg leginkább.

A legmeghatározóbb emlékem Mihály atyáról az, hogy amikor beöltöztem, és a Judit nevemet felváltotta M. Monika, egy könyvet adott nekem, és abba a következőket írta: „Néhai Jutka húgomnak temetése alkalmából. A régi ember újra életre akar kelni (állandó helyi érzéstelenítésre szorul). Egyébként számalomra méltóbbak vagyunk minden embernél. Szeretettel: „ – és következett a jellegzetes aláírása: elefánt hátulról.¹¹ – Ez mindent kifejez, és mindent elárul róla. Ez volt ő. Ha Mihály atya eszembe jut, akkor nekem ez jut eszembe.

Van róla még egy másik ilyen meghatározó, maradandó emlékem is. Fiatal nővér, egyetemista voltam, ültem bent a kápolnában, arra is emlékszem, hogy hol. Ahogy ott ültem a padban, ő odaszólt, és csak ennyit mondott: „Ha szükséged van valamire, szóljál!” Erről aztán teljesen megfeledkeztem. Amikor azonban már meghalt, egyszer ugyanott ültem, és hirtelen belém hasított: „Ha szükséged van valamire, szóljál!”. Azóta ez nekem nagyon sokszor eszembe jut. De nem csak eszembe jut, hanem amikor tisztánlátásra szorulok, mindig újra hallom: „Ha szükséged van valamire, szóljál!” Ez a két meghatározó élményem van vele kapcsolatban.

Egész lénye a szemem előtt van, de az, amit abba a könyvbe írt nekem, nagyon jellemző rá. Mindig volt valami olyan mondata, ami az embert egyrészt nevetésre készítette, ugyanakkor olyan mély tartalma volt, hogy az elképesztő. (Ezt már diákkoromban is éreztem.) Abban biztos voltam, hogy tudja, mi történik velem belül, bár soha nem beszélgettünk erről. Akkor már nagyon készülődtem, hogy belépek a szerzetesrendbe – ő ezt

¹¹ Ez a sajátos aláírása így született meg, ami aztán végigkísérte egész életén: Szentendrén volt káplán, és Szentendrén a plébániával szemben volt a Tanács. Átjött onnan hozzá valaki, beszélgettek, adott neki egy könyvet, beleírta a nevét. Utána, mikor az illetőnél észrevették a könyvet, meglátták a nevét benne, megszólták, hogy te a pappal jóban vagy? Ezért Mihály atya rájött, hogy nem szabad illet többször hibázni, s akkor született meg ez a névtelen aláírási forma. A nevét nem írta semmibe, hanem egy jellegzetes elefánttal helyettesítette.

soha nem kérdezte meg, de nagyon jól tudta. Éreztem, hogy pontosan tudja, mi történik bennem, de sohasem firtatta. Én se hozzá mentem ezzel, de éreztem, hogy jól tudja, mi van velem.

A szentmiséit nagyon szerettem. Nem tudok jobb szót: erős volt, meghatározó, óriási ereje volt. Érettségi időben ő tartotta nekünk a lelkigyakorlatot. Nagyon megerősített engem hivatásom keresésében. Jól emlékszem a mozdulataira, ahogy bejött, kiment. Akkor állt a csend, ott nem volt vicc, és mi is komolyan betartottuk a csendet. Nem tudom, hogy érte ezt el, de így volt. Nekem pedig nagy szükségem volt erre, és nagyon jólesett. Azt hiszem, a szegénység volt a téma, ez nagyon megérintett, és megerősített, hogy ez az, amit keresek.

Jól emlékszem, arra is, amikor a Konkordancián dolgozott, dobozokkal, cetlikkel járkált. Azóta nekem is megvan ez a Konkordancia – az életem következő stációjára kaptam meg, csak nem tőle, hanem Tarjányi professzor úrtól. Ilyen értelemben is kíséri életem állomásait.

Az nagyon előttem van, hogy ahol bárki segítségre szorult, vagy bajban volt, ott garantáltan megjelent. Mikor a házban a pöcegödröt tisztították, azt ő csinálta. Amikor a konyhában a szivattyú elromlott, valakinek mindig le kellett oda mászni, és ott valami borzalmas bűdös volt. Oda is ő ment, és megoldotta. Az ilyen kellemetlen helyeken garantáltan ott volt, és közben olyan mondatokkal, hogy mosoly fakadt minden helyzetben.

Én matek-fizika szakot tanultam. Ha valamit nem értettünk, hozzá mentük, és ő megmagyarázta. A Klári néni valahogy nem mertük megkérdezni. Minden logikai kérdést nagyon egyszerűen elmagyarázott. A szolgálatban elment a végsőig, ebben határt nem ismert. S közben mindig vidám volt, viccelődött. Amikor a tanárok összejöttek az osztályozó konferenciára, akkor mindig vitt nekik zsíros kenyeret hagymával, hogy mosoly legyen ott, amikor a kemény vita folyik a jegyekről. Egyszer a Mezei Klári néni születésnapjára meglepő ajándékot készített (nekünk is megmutatta): Egy nagy kenyeret hosszában vágott fel, vágott egy hosszú, nagy szeletet, megkente zsírral, és természetesen hagymát is rakott rá. Beletette egy dobozba, becsomagolta, átkötötte, és ezt adta Klári néninek születésnapra ajándéknak. – Február 29-én, szökőnapon volt a születésnapja, ezért 86-ban azt mondta, hogy most lett tíz éves, ezt nem hagyta ki. Az egész iskola együtt ünnepelte tizedik születésnapját, amikor 40 éves volt.

Az utolsó időben nagyon rosszul volt, mindig hánynia kellett, alig ért el a mosdóig. Ha a folyosón találkoztunk, látszott, hogy rosszul van, és nagyon kínlódik. Amikor itt hagyott minket, osztálykiránduláson voltam Szaniszla nővér osztályával kísérőként. Egyetemistaként Szaniszla nővér engem vitt magával kísérőnek. Mobiltelefon nem volt még, mégis utolért bennünket a szomorú hír.

Jól emlékszem a temetésére: az egy csodálatos ünnep volt. Ilyen ünnepen soha nem voltam még. Hosszan-hosszan énekeltek, énekelünk.

Kovácsné Lövey Sára, „Sasa”

Mindig bőbeszédű voltam. Mihály atyának is rögtön elmondtam, hogy nekem pap bátyám van, és itt végeztem a Patronában. Szeretem összefogni az embereket úgy, hogy rögtön bemutatkozom mindenkinek, ha meg új tanár jön közénk, akkor azt rögtön bevonni a beszélgetésbe, közénk hozni. Úgy is fogalmazhatnám, hogy családcentrikus vagyok, a gyerekek is állandóan körülöttem vannak. Ezért szokták mondani rólam, hogy olyan vagyok, mint a tyúkanyó. Tyúkanyó vagyok, összeszedem a csibéimet.

Nyári táboraimba gyakran vittem magammal Mihály atyát segítő tanárnak. Minden évben mentem a Tiszára, a Dunára a gyerekekkel, és ő, amikor csak tudott, eljött velem. Még le is szidtak, hogy mindig egy atyát viszek magammal. De ő nagyon élvezte a vízi sportokat, ugyanakkor nekem is biztonságot jelentett, hogy egy férfi is van a csapatban. Mihály atya piarista diák volt, jól illett a csapatunkba, jól ment minden. Tulajdonképpen nagyon csinos

férfi volt, de mindig trehányul öltözött, hogy a lányok ne hogy beleszeressenek. Erre nagyon figyelt, ezért járt mindig tróger ruhában.

És mindig vidám volt. Úgy emlékszem, hogy ő egy nagyon jó kedélyű valaki volt, mindenből tudott rögtön viccet csinálni. Limbó volt a beceneve.

Nagyon ritkán járt reverendában. Az iskolában mindig civilben volt, kitaposott cipőben, abszolút nem adott magára. A Kis Diri szolt is neki, hogy ennyire azért nem kell eltúlozni ezt a dolgot. Ő azonban kereken megmondta, hogy azért jár így, mert nem akarja, hogy a lányok szerelmesek legyenek bele. Mégis voltak olyanok, akik szerelmesek voltak belé. Például az egyik nagyon helyes kislány, akinek meg is mondtam: „Engem édesanyám úgy tanított, hogy a pap és a nős ember, az tabu.” – „Akkor a Limbó is?” – kérdezte. – „Mondom, ő is pap, tehát tabu!” – Persze nem minden gyerek értette ezt meg. Ha azt mondtam, hogy nem férfi, nem szabad rá úgy nézni, mint egy férfira, akkor a lányok teljesen föl voltak ezen háborodva.

Minden mulatságban benne volt. A tornateremben beállt közénk, fölmászott a kötélre, megmutatta, hogy hogyan kell mászni. Voltak tanár-diák meccsek is, kidobósok és váltó versenyek, ezekben mind részt vett. Nagy élmény volt, amikor a 40. születésnapját ünnepeltük 1984. február 29-én. 1944-ben a szökőnapon született, ezért a 40. születésnapján azt mondta, hogy ő most éppen tíz éves volt. Fantasztikus, vidám ünnep volt. Betolta a nyolc tortát, mert minden osztálynak csinált egyet.

Sokszor voltunk együtt szüretelni Etyeken. Ilyenkor soha nem engedték meg a gyerekeknek, hogy rádiót hozzanak magukkal. Beosztottuk őket négyes csoportokba, és kértük, hogy beszélgessenek, ismerjék meg egymást. Atya mindig hozott magával kötszert, meg legalább 3-4 bicskát, mert a lányok mindig otthon hagyták a bicskáikat. Hozott kenyeret, abált szalonnát is, pihenő időben aztán körbeülték a lányok, ő pedig vágta nekik a kenyeret, szelte a szalonnát, és adta nekik, hogy egyenek, nehogy baj legyen a gyomrukkal. Ilyenkor velünk jött minden tanár, még a Kis Diri bácsi és Caritas nővér is, meg az összes osztályfőnök. Ők is beálltak a szüreteléshez, mindig oda, ahol segíteni kellett, vagy ahova beosztották. Én Krisztina nővér és a lányom osztályával voltam, és én is, mint a Limbó, hol ide álltam, hol oda, hogy figyeljünk a gyerekekre, és segítsünk nekik. – Mihály atya szervezésében eljártunk a lányokkal Nagymarosra is. Kirándulás-szerűen mentünk, ezeket az alkalmakat az iskola kinevezte sportnapnak vagy honvédelmi-napnak.

Számomra azonban a legmaradandóbb élményeket a közös táborozásaink jelentették. Sokfelé voltunk: a Tiszán, a Dunán, a hegyekben. Amikor a Tiszára mentünk, a folyó vagy magas volt, vagy alacsony, ezért nem tudtunk mindig ugyanott kikötni. Minden évben ugyanoda mentünk, de mindig más-más táj fogadott. Egyik alkalommal egy csaltban kötöttünk ki. Mihály atya beöltözött a misére jó melegen, a lányok meg persze fürdőruhában maradtak. Mise alatt aztán mást se lehetett hallani, mint azt, hogy a lányok csapkodják magukat a rengeteg szúnyog miatt.

A honvédelmi napokon Mihály atya mindig kint volt velem, mindig segített. Úgy gondolom, én eléggé határozott egyéniség vagyok, de azért mindig jól jött egy férfinak, egy tanárnak a segítsége. Nem beszélve azokról az alkalmakról, amikor a csónaktúrákon voltunk. A Kis-Dunára meg a Nagy-Dunára már hoztuk a fiúkat is, bencés diákokat. A Tiszára meg a piarista fiúk jöttek, Előd atya vezetésével. Caritas nővér még szidott is, hogy milyen nő vagyok, hogy két papot is lefoglalok a túrára, mert Mihály atya és Előd atya is velünk volt.

Akkor is velünk voltak mindketten, amikor a Dunán majdnem belefúladtam a vízbe. Tát előtt, a Nagy-Dunának jóval Esztergom fölötti részén kikötöttünk egy sóder szigetnél, egy zátonyon. A zátony kis részén csak bokáig érő víz volt, ott pihentünk és napoztunk. A lányok megkérdezték, hogy bemehetnek-e fürdeni. Mi elég bátrak voltunk: csak úszni tudó lányok jöhettek velünk, a víz sem volt ott örvényes, és különben is sokszor a lelkükre kötöttük a gyerekeknek, hogy ha örvénybe kerülnek, ne kapálózzanak, hanem ereszkedjenek alá a vízben, és amikor a lábuk talajt ér, lökjék ki magukat oldalra, így kijut az ember az

örvényből. Nem is volt soha semmi baj, a gyerekek napoztak, én meg néhányukkal elmentem úszni.

Ha a Dunában fürödtünk, akkor mindig fölfelé úsztunk, mert a sodrás úgyis visszahozza az embert. Akkor azonban hirtelen jött egy nagy szárnyashajó, és engem jól pofán talált egy hullám. Nyeltem nagyokat, és kezdtem süllyedni. Limbó észrevett, rohant felém egy evezővel, rémulten kiáltotta: „Sasa, feküdj föl, menjél...” – Én meg csak sodródtam lefelé, jócskán a víz alá. Rohant, rohant az evezővel, hogy majd ő kihúz engem az evezővel, kapaszkodjak bele. Közben Előd atya is úszott be felém, hogy hátha el tud kapni. Látták, hogy fuldoklok. Egy pillanatra lezajlott előttem az egész életem... Nagyon érdekes volt, hogy amikor Előd atya, aki előbb odaért, éppen csak hozzáért a kezemhez, és abban a pillanatban minden megváltozott, a magam erejéből ki tudtam úszni.

A Kis-Dunát legalább 15-ször végigjártam a lányokkal. Egyik utunkon – Tát fölött volt ez is – kavicsra vertük föl a sátrat. Éjjel elkezdett zuhogni az eső, a Duna kiöntött, följött, és arra ébredtünk, hogy a sátorral együtt lebegünk a vízen. (Olyan sátraink voltak, amelyeknek alja is volt.) Még két napig ott kellett dekkolnunk, nem tudtunk továbbmenni, mert átázott mindenünk. A kenyér is teljesen átázott, úgy vágtuk fel az atyával, és vittük a sátrakba a gyerekeknek. – Egy másik alkalommal hülyéskedtek a gyerekek, nem jól kötöttek ki, és beleborultunk a Dunába, elúszattuk az összes villát, kést, kanalat. Esztergomba kellett bemennünk a Ferencesekhez, hogy adjanak már valamit, amivel enni tudunk.

Mihály atya egyébként igen jó ételeket készített. Nagyon finom paprikás krumplit tudott főzni, és olyan gezemicét készített, amibe mindent beletett. Tudta rólam, hogy a halat nem bírom, ezért nekem olyan gezemicét csinált, amiben nem volt hal. A többiekében azonban belerakott mindenfélét: hagymát, vaját, paprikát, paradicsomot, és mindezt jól összekavarta. Spóroltunk! Állíthatom, hogy ezeket a túrákat nagyon kis pénzből ki tudtuk hozni – a mostaniakhoz képest különösen. Ha sajtot vettem, leszidást kaptam: „Nem kell ennyi sajt! Nagyon drága!” A paprikát, paradicsomot fölvágtuk, egészet nem kaptak a lányok.

Egyik szentendrei túránkon az atya valami furcsát főzött, majdnem azt mondanám, hogy olyan köleves szerúséget, amibe mindent belerakott. Mindig volt nála só, bors, fűszerek. A lányom még most is emlegeti, hogy az atya tanította meg, hogy amikor a hagymát fölvégja, fölteszi olajra dinsztelni, akkor azt mindig meg kell sózni. Ilyeneket is tudott és tanított. Nagyon jókat főzött, nagyon ízleteseket. Nem volt szabad nézni, hogy miket tesz bele, mert akkor nem etted meg, de tényleg mindent nagyon jól, ízletesen főzött. A higiéniaira ő sem nagyon adott, én sem, csak amennyire lehetett. Amikor a tejberizst csináltuk, a Duna vizével öntögettük föl. Ilyen közös dolgaink is voltak.

Pudingot is főztünk táborúznél. Ezt a gyerekek akarták. A lányok hozták a fürdőlepedőt, bevizezték, maguk elé tették, úgy kavarták, aztán a váltó csoport folytatta, maga elé tartotta a nedves törülközőt. Főztünk brassóit is, meg ilyesmit. Jól éltünk. Aránylag én is jól főzök, de az atya igazán remekül főzött. Csak a sajttal volt mindig probléma – az túl drága –, meg hogy miért veszek ennyi paprikát, paradicsomot, gyümölcsöt, meg mindent, mint otthon. Közben ő meg olyan kis konyhamalac volt: amit a gyerekek meghagytak, mindent megevett, hogy ne menjen kárba. Csak egyszer csináltuk, hogy mindenki hozott valami kaját a kirándulásra, mindent betettünk a közösbe, és mindenki a másét ette – ez nem igazán vált be, ilyenkor kényeskedtek a gyerekek, mert mindenkinek megvan a saját ízlése, az otthoni szokása. De amit Mihály készített az mindig ízlett mindenkinek.

A túrákon, táborozásokon mindennap volt szentmise, reggel vagy este. Ehhez mindig ragaszkodott. Én úgy éreztem, hogy egy sport-táborban persze hogy jelen kell lenni az Istennek, de nem kell minden áldott nap szentmisét mondani. Emiatt sokat veszekedtem az atyával. Sőt többször megtettem, hogy amikor a Limbó tartott misét, tüntetően nem mentem a misére. Ha van olyan gyerek, aki nem akar résztvenni, ne érezze azt bűnnek, ne érezze a misét kötelezőnek. Sok véleménykülönbség volt köztünk. De a véleményemet mindig

vállaltam, én mindig meg is mondtam. Akkor például, amikor azt mondta, hogy lehet misézni azon a szűnyogos helyen is. Végül ebben engedett, és reggel volt a mise, amikor a szűnyogok még nem rajzanak.

Este, táborútnél sokszor nagyon jó lelki beszélgetéseink voltak. – Egyszer éjszakai túrára is elmentünk az atyával: a sötétben összekapaszkodtunk mindnyájan. A mostani fejemmel már nem merném megcsinálni. (Mennyire meggyepesedik az ember!)

Szinte észre sem vettük, hogy ő beteg. A legfeltűnőbb talán az volt, amit először a Kis Diri bácsi vett észre, hogy néha lelassult a beszéde, elkezdett csuklani, elveszítette a fonalat. De nagyon tartotta akkor magát.

Hídvégi Melindáék voltak az utolsó osztály, akiket még tanított – akkor voltak elsősök, amikor az atya meghalt –, ők, meg a Pap Kláriék. Ők teljesen kiborultak. Az első hír még az volt, hogy a műtét jól sikerült – mindenki tudta, hogy agydaganattal műtik, imádkozunk érte. A halála napján mi lenn voltunk a gyerekekkel a Duna-parton. Amikor visszajöttünk, akkor tűzték ki a fekete zászlót, én így tudtam meg.

A temetése fantasztikus, gyönyörű és méltó volt.

Kovács Gyula

Sokszor eszembe jut Mihály, mert több közös emlékem is van vele. Még családi segítséget is kaptam tőle: egyszer segített tévét cipelni a hétvégi házunkból a nagynénémhez. Nagyon jóban voltunk, sokat hülyéskedtünk együtt. A legemlékezetesebb ilyen eset volt a párducidomítás: én beöltöztem párducnak és ő volt az idomárom. Nagyon nagy sikert arattunk a tornateremben előadott produkcióval.

A tanárban egymás mellett ültünk – már amikor hajlandó volt egyáltalán leülni. Nagyon tevékeny ember volt: EMBER volt. Emlékszem, hogy milyen méltósággal viselte a súlyos betegséget: megrendítő volt ilyen közletről látni azt is, hogy mennyire tisztában van a várható következményekkel.

A lányok szerették (jó értelemben), de – emlékszem –, hogy egy kicsit sokallották az abortusz emlegetését: nem érezték még át azt a felelősséget, amelyet Mihály helyettük és értük is érzett.

Nagy tréfamester és jó PAP volt egy személyben. Még hidegebb lett a barátságtalan világ Nélküle. Szerinte ma (2011.02.28) lenne a 16. születésnapja – ez is az ő tréfája volt.

Emlékét szeretettel őrzöm magamban.

Solti Emese

1983-ban kezdtem tanulmányaimat a Patrona Hungariae Gimnáziumban, így nem teljesen három év adatott meg, hogy Opalény atya tanítványa lehettem. Mi, akik akkor a keze alatt nevelkedhettünk, igazi tanárt, pártfogót, bizalmast találhattunk benne. Olyan személy barátságát, aki valóban egész életünkre szólóan meghatározó személyiség volt. Most, felnőttként és tanárként látom csak igazán, milyen nehéz, nagyon tudatosan vállalt és megmunkált arany középút ez.

Nem rideg távolságtartás, tekintély mögé rejtőzött, „ahonnan” meggyőződésem szerint nem lehet igazán törődni középiskolás diákokkal, de nem is népszerűség-kereső bizamaskodás volt az övé. A barátságával ajándékozott meg minket, amikor a gyerekkoráról mesélt - mindig vidáman, tele öniróniával - vagy a különböző tréfáiról, mellyel a nővéreket neveltette meg. Vagy nem gondolta, hogy a tekintélyén esne csorba azzal, hogy fél óranyi mókára az egész iskola előtt 10 éves kisfiúnak öltözzön - lévén, hogy február 29-én születve 40 évesen a 10. születésnapját ünnepelte -, az osztályunkból eljártsszák a szüleit majd minden diákot tortával vendégljen meg..

De megkérdőjelezhetetlen tisztelet övezte, ahogyan a hivatásának élt - akár „csak” az, ahogyan a diákmiséen jelen volt. Úgy láttuk, ahogy a Boldogok, akik házában laknak... c. magyarországi szerzetesrendekről szóló könyv „Advent” fejezetében található a fotón. Ahogy ebben a kettősségekben volt jelen, lett fontos és meghatározó számukra, azt hiszem.

Természetes volt számára, hogy betegen is vigyen bennünket az Órségbe bicikli-túrákra, miközben a rosszulleteiből nem csinált ügyet. Emblematikus, hogy megengedhettük magunknak a tréfát, amikor a fa alatt pihenve már csak diktálni tudta az ebéd készítésének menetét, hogy „Persze, fekvé főzni könnyű!” - jót nevetett rajta...

Az a lehetetlen helyzet is valahogy magától értetődő volt, hogy amikor meglátogattuk a kórházban és gimnazistaként, teljesen megrázott, sokkolt bennünket az ott fekvő súlyos betegek állapota - valahogy azon kaptuk magunkat, hogy már megint megnevetett bennünket és bár mi üres kézzel érkeztünk iskola után, a szekrényén lévő narancsot úgy adta nekünk, hogy nem lehetett visszautasítani.

De sose láttam olyan szigorúnak, mint amikor megkérdezte: „Miért csak most hívtok?” - amikor a nagymamánkhöz hívtam, hogy az utolsó kenetet feladja.

Ami pedig a tudományos munkáit, fokozatait illeti - véletlenül tudtuk meg egyáltalán, hogy doktori címe van. Hogy könyveket ír, sose mondta, nem tartotta fontosnak tudati velünk. Csak sejtettük, amikor arra tanított, hogyan kell preparálni egy szótárt ahhoz, hogy jobban, gyorsabban használható legyen.

És nevetve mesélte, milyen „szignót” találtak ki a könyvekbe a gyerekekkel ott, ahol korábban szolgált, hogy ne büntessék meg a diákokat, ha kiderül, „a paptól” kapták kölcsön... Csak bölcsességét éreztük. Tudását eszköznek tartotta csupán, nem célnak.

Valóban Isten embere volt. És mint ilyen, szabad és vidám.

A Filippiekhez írt levél egyik részletét nagyon fontosnak tartotta, és sokszor elmondatta velünk: „...Jézus Krisztus... isteni mivoltában nem tartotta Istennel való egyenlőségét olyan dolognak, amihez föltétlenül ragaszkodjék, hanem szolgai alakot fölvéve kiüresítette önmagát és hasonló lett az emberekhez. Külsőjét tekintve olyan lett, mint egy ember; megalázta magát és engedelmes lett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig.”

A Konkordancia

Kilián István (Új Ember, 1998. febr. 21.)

A konkordancia-készítés a legmerészebbek és a legtürelmesebbek munkája. Opálény Mihály és Balázs Károly erre vállalkoztak. Tarjányi Béla az újszövetségi szentírástudomány tanárának ajánló soraiból az is kiderül, hogy Opálény lelkipásztori, majd hitoktatói elfoglaltsága mellett tíz esztendőn keresztül cédeláza az újszövetségi Szentírás könyveit, hogy paptársainak, a Biblia után érdeklődőknek, a híveknek és a kutatóknak hasznos segédkönyvet tudjon kezébe adni. Hosszú, nagy türelmet és kitartást igénylő munkája eredményét, a könyv megjelenését, azonban már nem érthette meg.

A terjedelmes mű tulajdonképpen három részre oszlik. Az előszóban (5–13. lapok) a szerzők tisztázzák a szótárkészítés legfőbb elvi és gyakorlati szempontjait. A második, és természetesen a legterjedelmesebb részben (17–1122.) a címszavakat, majd a harmadik, úgynevezett függelék az újszövetségi könyvek görög szavait, és azok magyar jelentését tartalmazzák (1123–1361.).

A bevezető tájékoztatóban azonnal kiderül, hogy 1976-ban a Szent István Társulatnál megjelent bibliafordítást vették alapul. A magyar újszövetségi konkordancia tehát csak ennél az egyetlen fordításnál használható.

Az előszó részletesen tárgyalja a magyar konkordanciák történetét, s a hosszas névsorból Bod Péter, Szigeti György, Kőrösi Mihály, Boros István, Kis Mihály, Maklári Pap Lajos vagy Csizmadia Lajos nevét kell megemlítenünk. Felhívja az előszó a legújabb protestáns bibliafordításhoz készült konkordanciára is a figyelmet. Az olvasó és a bibliai könyvek egyes részleteit tudományos munkájában is használni köteles recenzens, azt hiszem joggal sóhajt fel, bár lenne egy interkonfesszionális és a századok próbáját is kiálló klasszikus bibliafordításunk, amelyhez akár ez a konkordancia is kiválóan használható lenne.

Tulajdonképpen a klasszikus bibliafordítás hiánya ejtette gondolkodóba a szótár készítőit is, hiszen – mint írják –, „...ha idővel új szentírásfordítás készül, a szótár elavul, és munkánk kárba vész...”, épp ezért vissza is nyúltak az újszövetségi könyvek görög szövegeihez, s a magyar szavaknak megkeresték a görög megfelelőit. Készült tehát a szótár harmadik részében egy görög nyelvű címszójegyzék is. A betűrendben felsorakoztatott görög szavak sorszámot kaptak, s a magyar címszó mellett található szám utalja az olvasóit annak görög jelentéséhez.

Nemcsak az olvasók, hanem a szótár készítői is sajnálják, hogy a konkordancia csak az újszövetségi könyveket dolgozza fel, ha az Ószövetség szavai is bekerültek volna a kötetbe, a szerzők munkája sokszorosán megnövekedett volna, s a kötet terjedelme nem négyszerese lenne a jelenleginek – amint azt a szerzők vélik -, hanem sokszorosán több. S ma már talán csak számítógépes feldolgozással lehetne tudomást szerezni arról, hogy mennyivel több, a konkordanciában említésre méltó szó található az ószövetségi, mint az újszövetségi könyvekben.

Az Előszó gyakorlati útmutatása szerint nyelvi szempontból sem eshet kifogás a könyv ellen. A betűrendben a Helyesírási tanácsadó szótár (1961) útmutatásait vették figyelembe. Természetes, hogy a kötőszavak, a névmások, a számnevek vagy az indulatszavak nem szerepelnek a kötetben címszóként.

A kiadvány haszna tulajdonképpen egyelőre még felmérhetetlen. Az azonban bizonyos, hogy ez a konkordancia ma már nem hiányozhat egyetlen pap, vagy a Szentírást állandóan forgató, olvasó hívő, a szentírástudományt oktató, tanuló felnőtt, vagy ifjú hallgató vagy

érdeklődő könyvespolcáról, de kiválóan tudja használni a régi irodalom kutatója is, aki a hajdan volt írók szövegeiben, versben vagy prózában, állandóan bibliai idézetekbe ütközik, s ezeknek pontos helyét a szövegkiadásban meg kell adnia.

A Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia Levelező Tagozata készséggel vállalkozott a könyv megjelentetésére, s ezért köszönet jár, még több hála illeti azonban azokat, „akik magukra vállalták a kiadás költségeinek túlnyomó részét”. S tulajdonképpen a legtöbb szerető megemlékezés Opálény Mihályt illeti, aki – Tarjányi Béla szerint – „miközben fiatal éveit ellenére egyre súlyosbodó betegségét türelmesen és példamutatóan viselte, leghőbb vágya volt, hogy ez a konkordancia, amelynek kéziratát sikerült befejeznie, mielőbb megjelenjék, és műve barátainak, a Szentírást szerető és tanulmányozó keresztények sokaságának lelki gazdagodását szolgálhassa...”

A vaskos posztumusz kötet napvilágot látott, s most már rajtunk, olvasókon, kutatókon a sor, hogy kézbe véve, gyakran forgatva, munkánkban felhasználva szellemiekben gazdagodjunk.

Tarjányi Béla

Opálény Mihály: Konkordancia az Újszövetséghez, a budapesti Hittudományi Akadémia kiadványa, 1986, Levelező Tagozat, segédkönyv

A Szentírás tanulmányozásának, a hitoktatók felkészülésének, az egyéni és közösségi bibliaolvasásnak értékes és hasznos eszköze látott napvilágot, amikor az Opálény Mihály által készített „KONKORDANCIA – Újszövetségi Szövegmutató Szótár” megjelent a budapesti Hittudományi Akadémia Levelező Tagozatának kiadványaként. Ez azóta is az egyetlen ilyen kiadvány a maga nemében – sajnos, csak a Szentírás újszövetségi részéhez.

Előzmények – Az ötvenes-hatvanas években a vallásüldözés egyik hathatós eszköze volt, hogy nem lehetett kiadni katolikus Szentírást. Csak a négy evangélium jelent meg ócska papíron, később pedig a Szörényi-féle Újszövetség-fordítás, de mindig csak nagyon korlátozott példányszámban. Rendkívül segítséget jelentett ebben az időben a Nyugatról okkal-móddal, egyesével-kettesével bejuttatott sok ezer Békés-Dalos Újszövetség. Például így: „Az egyik fiatal káplán összegyűjtött egy ifjúsági csoportot, és ennek az első lelkigyakorlatán az egyik lánynak volt egy csinos, műbőrötésű, zsebméretű Békés-Dalos féle Újszövetsége. Rácsodálkoztunk: – Hát neked ez honnan van? – Küldte neki a Török Jenő bácsi Bécsből. Csak írni kell neki, és a Török Jenő bácsi olyan jóságos, hogy küldi a Szentírást. Hát ez elég hihetetlennek hangzott, hogy a Török Jenő bácsi vadidegen gyerekeknek ingyen küldözgeti a Szentírást, de egy levelet megér a dolog, gondoltam... Elküldtem a szívhez szóló levelet, és csodák csodája, a Szentírás két hónap múlva a kezemben volt. És nem csak nekem, hanem mindenkinek, aki írt a közösségből Bécsbe a Török Jenő bácsinak.” (V.É.)

Mert az igény egyre növekedett. Hiszen nem csak a papoknak és hitoktatóknak lett volna szüksége Bibliára, hanem egyre több fiatal is érdeklődni kezdett a Szentírás iránt. Főleg azok, akik lelkigyakorlatokon, táborozásokon vettek részt, titokban, erdőben, hegyek között, kulcsos turistaházakban, bátor papok vezetésével. Amikor 1973-ban végre megjelenthetett a Szent István Társulatnál az új katolikus bibliafordítás, mindenki nagyon örült, bár a korlátozott példányszám messze nem elégítette ki az igényeket.

A Konkordancia – Lassanként az is kiderült, hogy a szentírás olvasásához, tanulmányozásához segédeszközökre is nagy szükség lenne. Sokan nagy örömmel fogadták, amikor végre magyarul is megjelent – a Hittudományi Kar Levelező Tagozatának tankönyveként – három kötet bibliaóra-anyaggal és vázlatokkal, nevezetesen a Találkozások,

Példabeszédek és a Csodák, amelyek azóta is közközen forognak, és három évtized múltán is sokan, sokfelé olvassák, használják.

Ebben az időben történt, hogy egy lelkes fiatal káplán, **Opálény Mihály** elhatározta, hogy elkészít egy konkordanciát – ha nem is a teljes Bibliához, de legalább az Újszövetséghez. Tíz évig gépelte a leendő konkordancia egyes szöveg-egységeit, több ezer A/6-os papírdarabka készült így, aztán rendszerezte, sorba rakta a cetliket címszavak és nyelvtani alakok szerint. Végül az egészet egyben és sorban újra legépeltek, immár a nyomda számára is elfogadható kéziratként. Amikor elkészült, kiderült, hogy a katolikus kiadó nem adja (nem adhatja?) ki... Tíz éves munka kárba vész?

Amikor a Hittudományi Kar biblikus professzora értesült erről, megkérte **Nyíri Tamást**, a Levelező Tagozat igazgatóját, hogy segítsen: adja ki a Levelező Tagozat a hallgatók számára segédkönyvként. Nyíri professzor szívesen felvállalta az ügyet, és engedélyért folyamodott az Egyházügyi Hivatalhoz. Nem utasították el, csak halogatták az engedély megadását. Opálény atya közben súlyosan megbetegedett. Kórházi betegágyán minden találkozásunk alkalmával reménykedve kérdezte, hogy megvan-e az engedély. Végül – egészen fiatalon, 42 éves korában – meghalt. Egy hétre rá megkaptuk az engedélyt... 1987 Karácsonyán kapták meg az első példányt Mihály atya gyászoló szülei és kishúga. Leírhatatlan volt az örömük, hogy fiuk-testvérük fáradozása nem volt hiábavaló...

A kiadás költségeinek egy töredékét a Levelező Tagozat fedezte, a túlnyomó részét azonban Opálény Mihály szülei és barátai adták össze, főként az általa vezetett fiatal, sokgyermekes családok, többségükben azzal, hogy nem is kéri vissza a pénzüket. Ezért volt lehetséges, hogy a vaskos kötetet mindössze 300,- Ft-ért árusítsuk. Ez a konkordancia azóta – immár a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat gondozásában – újabb három kiadást ért meg, és máig sokak rendszeresen használt kézikönyve a Magyar Katolikus Egyházban és határainkon túl. (Tarjányi Béla)

Aczél Zsongor pálos szerzetes

1965 szeptemberében kerültem a Központi Szemináriumba, a Hittudományi Akadémiára, Shvoy Lajos püspök atya küldött továbbtanulásra, hogy ott doktoráljak. Teológiát tanulhattam, Gál Ferenc professzornál dogmatikából készültem a doktorátusra. Akkor már felszentelt pap voltam, a szemináriumi társak közösségébe belecsöppenve egy csomó új, ismeretlen arccal kellett találkoznom és megismerkednem.

Mihály egy volt a sok közül, mégis kb. 40 társunk közül 45 év távlatából is ragyog az ő egyénisége. Vidám, mosolygós kispap, akin látszott, hogy nagyon tudatosan készül a hivatására. Olyan fiatalember volt, aki jó közösségi lény, aki igazi társ a közösségben. Úgy éreztem, hogy megtalálja a hangot mindenkivel. Kimagaslóan jó erénye volt a kontaktusteremtő képessége. Mi csak a szünetekben vagy az ebédlőben tudtunk találkozni, mert mindegyikünknek megvolt a maga feladata, a tanulás.

Találkoztunk persze a kápolnában is, ahol nem egymással beszélgettünk, hanem az Úrral. Mihály adoráló lélek volt, aki szívesen járt a templomba, kápolnába, hogy az Úrjézust imádjá. Ez úgy maradt meg bennem, hogy az ő szívében mélyebb igény élt az eucharisztikus Jézussal való találkozásra. Aki a jézusi papságban a papszentelésre készült, tudta azt, hogy a pap Jézusnak a barátja, hiszen Jézus szolgálainak, barátainak választott ki bennünket. Ezt a barátságot ő érzésem szerint tudatosan vállalta és ápolta. Mert a papnak nincs más társa az életben, nincs egy földi személy, aki az életének a másik fele lehetne, nekünk az Úr az igazi társunk. Életünknek Istene a mi Urunk, akinek mondhatjuk azt, hogy Te, akinek mondhatjuk azt, hogy Uram, akinek mondhatjuk azt, hogy szeretlek.

Az a két esztendő, ami 1965-től 67-ig nekem a tanulásra adatott, hamar elrepült. Kikerültem plébániára. Budafok-belvárosban voltam káplán, de még a disszertáció

előkészítése kapcsán 1968-ig visszajárogattam az Akadémiára. A papszentelés után személyesen már nem találkoztunk. Ő Esztergomi Egyházmegyes volt, én meg székesfehérvári.

Volt azonban egy kapcsolódási pontunk, a Konkordancia. Nekem elég jól sikerült megtanulnom a latint, tehát a Szentírás lelőhely-gyűjteményének használata, ami latinul már megjelent, számomra nem okozott nehézséget. Ehhez az kellett, hogy az ember latinul is értse a szentírási szöveget, így megkeresheti, hogy egy-egy hely hol található a Bibliában, annak melyik könyvében. A Zsinat után felnövekvő papi generáció azonban kevésbé foglalkozott már a latin nyelvvel és a Szentírás latin szövegével. Ezért nagyon fontos és hiánypótló mű volt az, amit ő létrehozott, és nagyon örültem, hogy Mihály magyarul is összeállította az újszövetségi részt. Tudtam azt, hogy mennyi munka van benne. Nagyra értékeltem, mert láttam, milyen mély Biblia-szeretet rejtőzik ezen műben, illetve Mihálynak a szívében. S azt is megmutatta, hogy milyen emberszeretet is van az ő szívében, hiszen az embertestvéreknek a megsegítésére készítette ezt a Konkordanciát, a bibliai lelőhelyek mutatóját.

Akkoriban a kompjúter-világ nagyon gyerekcipőben járt még nálunk, ma már a számítógép keresőjével pillanatok alatt meg lehet találni akármelyik szentírási helyet. Akkor azonban nagyon hasznos munkaeszköz volt ez a konkordancia. Jómagam 36 éven át az Országos Liturgikus Tanács titkára voltam, és a szentírási szövegek fordításánál jó volt mindig könnyen megkeresni azt, hogy a kinyomtatott Biblia egy-egy szentírási lelőhelyet milyen formátumban adott meg. Mihály Konkordanciájának segítségével bizony sok segítséget kaptunk a munkánkhoz.

Mihály dispozióiról általában értesültem, mindig tudtam, hogy hol, merre paposkodik, mert számon tartottuk, nemcsak övele, hanem az egykori szeminarista társakkal is. Mélyen megrendített, amikor hallottam, hogy olyan fiatalon magához szólította őt az Úr. Az a szentírási hely jutott az eszembe, amelyet Szent Imre hercegről szoktunk felolvasni a november 5-i szentmisében: „Az Úr fiatalon elragadta, mert kedve tellett benne.” Úgy gondolom, hogy az Úr az ő papi szolgálatát, az ő papi hivatás-vállalását tette teljessé, amikor a betegség keresztjét is neki ajándékozta. Így ugyanis nemcsak a Krisztusnak az áldozatát kell bemutatnia, ahogy az oltárnál elmondja a kenyér felett: „Ez az én testem”, a bor felett pedig: „Ez az én vérem”, hanem a saját testét, saját vérét, saját életét is áldozatul kell adnia. Úgy gondolom, hogy Mihály ezt tökéletesen meg tudta valósítani.

Költői képpel úgy is mondhatnám, hogy Mihály testvérünk olyan volt, mint a meteor. Az emberek örülnek, amikor megjelenni látják. Váratlanul, szinte előzmények nélkül jelenik meg, csak csillagvizsgáló tudósok tudnak arról pár nappal, hónappal, évvel előbb, hogy a Föld közelébe jön majd egy ilyen fénylő csillag. A meteor csak rövid ideig villan fel, aztán fénye eltűnik, azután talán már nem is nagyon beszélnek róla az emberek. Mihály azonban – úgy gondolom – maradandó nyomot hagyott maga után. Mert az a pap, aki Istenről beszél, aki Istent közvetíti az embereknek, nem önmagát reklámozza, hanem Istennek az örök igazságait, hogy az emberek ezekhez az örök tanításokhoz tudjanak igazodni. Még ha a szemünk elől el is tűnik az a papi személy, aki Isten igazságait közvetítette a számunkra, Istennek a léte, Istennek az üzenete, Istennek a szeretete a közvetítő távozása után is megmarad a szívünkben. Mihály testvérünk a teremtő, minket megváltó és minket megszentelő Isten által kijelölt úton járt. Ő már célba ért, s nekünk utat mutat, hogyan kell nekünk is azon az úton járni, hogy egyszer mi is célba érkezhessünk.

Búcsúzás

A kórházi ágyon (Wertán Zsoltné Kinga)

A műtét előtti vasárnap látogattuk meg Mihály atyát a kórházban. Sokan jöttek hozzá, várni kellett a sorunkra, hogy bemehessünk hozzá. Amikor sorra kerültünk, megköszönte a jókívánságot, és kérte, hogy ha van időnk, maradjunk ott, mert a látogatás végén szeretne beszélgetni velünk „lőhús nélkül”¹² – mondta nevetve.

Amikor minden látogató elment, ott maradtunk mellette a férjemmel, Zsolttal. Akkor már fél órája csuklott, de ez a látogatóknak fel se tűnt, akkora volt az önuralma. Pár perccel elmúlt 12, amikor beszélgetni kezdtünk. Egyfolytában csuklott továbbra is, de amennyire tudott, szinte folyamatosan ő beszélt. Felidézte az egész életét, minden fontos eseményt, beszélt a munkájáról, a barátairól, a munkatársairól. Huszonöt év távlatából megpróbálok felidézni minél többet ennek az élet-áttekintésnek a részleteiből:

– A szondis táborok! Milyen sok munkatársam volt! Bakos Vince, no meg a kis hittanosok is szorgalmasan tisztították a hittantermek építéskor a bontott téglát. Sok még a tennivaló, de a családok összeszoktak, az idő- és fiatal-házasságok is találkoznak. Teri és Vince esküvőjén Miss Görbeláb és a Pogácsás Gizi is jelen voltak, mulattunk együtt. Erzsikét (*Tripolszky*) nem fogom tudni már meglátogatni. Veszélyeztetett várandós az első babával. A nagy sípoló, ami (*nászajándékként*) tele-tele volt új aprópénzzel Kati és Misi ünnepén az esküvőjükön.

– A kis pásztorok megnőnek, nem selyemben, bársonyban de becsületben, és továbbadják amit kaptak. Ha felnőnek, kezdik majd érezni, hogy mit is kaptak.

– A húsvéti szódavizes locsolásokkor hányan mentünk együtt sok helyre, (nevetett) mindenütt vártak. Vártak minket, így az elszáradás nem fenyegetheti egyiket sem! Ha valamelyik egy időre eltűnik szem elől, újra igényli az együttlétet.

– Kisújbányán *Józsi bácsi*¹³ még mindig azt hiszi, Kopasz kám, hogy te vagy a pap. Papos a kinézeted. Kisdisznót (*Emese lányunk*) és a két nagyot (*Kinga, Zsolt*) is megeskette, hogy te vagy az apjuk, pedig a szentmiséken hibátlanul válaszoltál. No, de ilyet, hát ma sem hiszi, hogy te nem vagy pap! Amikor a dézsa összeállítását kérte, azt mondta, „neki csak kéz kell”, ő vezényelni akar, és látni, hogyan csináljuk mi, a „táposok”¹⁴. A dézsa persze szétesett, és kezdtük előlről. Akkor aztán én, a „Fekete ember” vezényeltem, és sikerült is elsőre. „Hogy ezek a Táposok még meg is szégyenítsenek! – mondta erre *Józsi bácsi*.

– Erzsike és János, no meg az a 6:0 (*az ötödik szülésre iker fiúk jöttek a világra*)!. A dunaparti nyaraló nagyon szép, csak a vízminőség kétes!

– Zánkán 1976-ban már állt a faház. Haszonfából csináltuk. Volt olyan lelki gyakorlat, amikor a faházban 27-en aludtak. Ásványróróról jött gyerekcsoport. Háromszintes emeletes ágyakat csináltam. A telken elszéledhetett a résztvevők tábora, a szomszédok észre sem vettek bennünket a szőlőben. A szőlőtőkét két év múlva megszüntettük, a szőlőtőkét szőlőgyökerestől eladtuk. Ott találtam a koponyát, ami ma a Góboré.

– Zánkán voltam a vakbéloperációm után is. A Községi Tanács le akarta bontatni a felvonulási épületet. Építési engedélyt kértünk, és ástuk az alapot, ástuk az emésztőt. Lombik

¹² Az előző műtétje után lőhúsból készült levessel tömtük, mert az jót tett a vérképének.

¹³ Mihály a becenevén említette Józsi bácsit, a kisújbányai falucsósz, aki mindig egy illetlen szót mondott, ha tagadott valamit. Magunk között ez a szó volt a beceneve.

¹⁴ Kisújbányán Józsi bácsinak úgy mutatkoztunk be, hogy mi vagyunk a „táposok”.

adta kölcsön a Gázművektől a légkalapácsot. A deszka elfogyott, de megoldottuk papírzsaluzással! Úsztatott beton alap készült, a faházi le kellett venni a függönyt, az ablakot meg bedeszakázni. Ez volt az előírás. A cserepek közé hatalmas tábla drótüveget raktam, meg egy ajtót, ami nem telifa volt, így természetes fény jutott a felvonulási épületbe. Ha a szekrényajtót kinyitottuk, az volt az öltöző tér, az ágy oldalát súrolta az ajtó. Vízbekötést kértünk a telekre. A házhely elöl volt, a felvonulási épülethez vezettük a vizet. Éjszaka mentem le, egy-két órát aludtam, aztán dolgoztam, hogy a lelkigyakorlatra a felkészülés meglegyen. Három nap után, a lelkigyakorlat végén kirándulás, fürdés a Balatonban, persze játék: labdázás, fejesugrás stb.

– Az első MAROS Kismaroson volt. Cilivel összegyűjtöttük a gyerekeket, a szülők csak rendszámot kaptak és utcasarkot, hogy melyik kocsi beüljenek. Az úti cél Kismaros volt. Ott a gitár hangja fogadott bennünket.

– Az ÁVÓ többször is behívatott. A vállamon keresztül kötött madzagon lógott a táskám, ezt látva az ÁVÓ-s felajánlotta, hogy ad egy szíjat a táskámra. – „Jó nekem ez a spárga!” – mondtam neki. `Beton` után érdeklődtek az ÁVÓ-n. Kérdezték: „Ki lehet az a Beton?” – Közömbös maradtam, és mindig ugyanazt hajtogattam – ez volt az egyetlen recept –, hogy `a beton az egy építőanyag.`”

A számvetés alatt végig csuklott Mihály. Láthatóan nagyon rosszul volt. Közben többször nagyon elszomorodtam, sírni szerettem volna. Ilyenkor a férjem megrugdosta a lábamat, nehogy elsírjam magam. Délután 3 órakor a csuklás hirtelen abbamaradt. Mihály atya egy pillanat alatt mély álomba merült. A főnövér, aki eddig egy szót sem szólt, most azonnal elküldött bennünket.

Ma is magam előtt látom Mihálynak azt a nyugodt, békés arcát (az ágy mögött az ablak volt), ahogy a fényben boldog arccal alszik.

Végrendelet (Dr. Opálény Mihály)

Opálény Mihály, az esztergomi egyházmegye papja, Isten elé képzelem magam, akinek életem felajánlottam, amit Tőle kaptam, halálom esetén a következőket rendelkezem.

Nincs jogom semmit rendelkezni, nekem bűnösnek, aki csak irgalmat kérhetek és a testvéreimtől imádságot, de az anyagi javaimról gondoskodnom kell, azért mégis ezen témában kifejezem „kívánságomat”.

Örökösömnek húgomat, Opálény Izabellát, teszem meg és minden anyagi ügyet rábírok ingóságaimat és minden mást illetően.

Ő majd intézi a megfelelő törvényeknek megfelelően, amelyekre elég felvilágosítást kap ismerős és tisztességes paptestvéreimtől, az egyház elé való tartozásomat is.

A nevemen szereplő Trabant gk-i a Debreceni Nővéreké, az ő pénzükből „vettem”, csak az én nevemen van. Ellenszolgáltatás nélkül nekik kell átadni.

Pénzes dobozom a könyvespolcon van. Egy betétkönyv, nem az enyém, csak rám van bízva. Benne jelezve van a tulajdonos, neki kell átadni.

A szótár kiadásához pénzt kértem kölcsön. Egy füzet jelzi. Ezt a szótár árából nekik kell mielőbb megadni!

Intenciós füzetem az íróasztalomon van, és a sekrestyében az, amit elmondtam, azon kiolvasható. Jelen pillanatban csak néhány intenció tartozásom van, ami mindössze néhány szentmisét jelent.

Köszönet Istennek, aki annyit adott és meghívott.

Köszönet barátaimnak és társaimnak, akik segítettek és megtűrtek.

Köszönet előljáróimnak.

Isten van velem és velünk is irgalmas.

Budapest, 1986. április 19-én az Amerikai úti kórházban.

„Minden tekintetben példát adtam nektek, hogyan kell dolgozni s a gyengéknek támaszuk lenni, Urunk Jézus szavaira emlékezve: Nagyobb boldogság adni, mint kapni” (ApCsel 20,24-35).

A temetés (A Patrona Hungariae igazgatósága)

1986. május 14-én ujjongó öröm lehetett a mennyben, hiszen nagy szenvedés után Mihály testvérünket örökké tartó boldogságra az atyai házba szólította Urunk, Istenünk. Ebből az örömből éltünk át egy keveset mi, akik ismertük őt, mellette lehettünk szenvedései hordozásában, majd elkísérhettük utolsó földi útjára, 1986. május 27-én.

Az Újpest-Megyer-i temetőben, ahová örök nyugalomra helyeztük, igen sokan voltak. Kérdezték a kívülállók: „Kit temetnek? Ki lehetett ez az ember, akit ekkora szeretet, tisztelet vesz körül, de senki nem sír? Hogyan lehetséges az, hogy nem rohannak haza az emberek a gyászszertartás után, hanem hosszú sorban állnak? Mit akarnak?” – Mit akartak? Eljutni a sírhantig, mert a kezükben óvott virág-szálakat, hálájuk, ragaszkodásuk jelét, személyesen akarták elhelyezni a jóságos testvér sírjára. Meghatódottan állunk és várunk, míg a virág „takaró” egyre csak nő és nő, színesedik, formálódik, s szívünket a földről az ég felé emeli.

Órákon át száll az ének az Úrhoz! A szülők, rokonok, paptestvérek, gyermekek, ifjak, felnőttek, a Patrona Hungariae Gimnázium tanárai és diákjai, a jó barátok, az egészségesek és betegek (tolószékekben) egy szív és egy lélek! Úgy érezzük, ünnepelünk! Eláraszt bennünket a szeretet! Erősödünk egymás áhítatán, hitén! Békességben vagyunk együtt, s nem mondjuk, bár tudjuk, hogy ő erre adott példát nekünk. Tőle csak így méltó búcsúzni.

Valaki intonálta a Te Deum-ot, s mintha csak erre vártunk volna, nagy örömmel csatlakoztunk, hiszen az Egyház is örömeinket zeng, ha egy lélek eljut az atyai házba.

Kit temettünk? Egy igaz, jóságos TESTVÉRT! Szükséges még mást is említeni? Mennyire lényegtelennek tűnik minden egyéb, mert az élmény, amelyben részünk volt, már nem e világból való. Minden szó szegényes! Így kísérik utolsó útjukra a szenteket? Gondolom, igen! Mi tette őt nagygyá? A kicsi dolgokban való hűség! 42 éves korára érett gyümölcsé lett.

A fővárosban született 1944-ben. A piarista atyák nevelték középiskolás korában. Erről egy epizód, ő maga mesélte el.

„Pogány tanár úr gyakran „civódott” velem: `Te, csibész, belőled talán még egy jó matematikus is lehetne! Természetesen csak piarista. Érted? Különben nem érsz semmit! Pap-tanár, érted?` – Én azonban már akkor sejtettem, hogy nem szerzetesnek hív az Isten.”

Teológiai tanulmányait a budapesti Központi Szemináriumban a Hittudományi Akadémián fejezte be. Igen jó összekötő kapocs volt a kispapok és elöljáróik, tanáraik között. Ez nem egyszerű feladat! Gyakran csak jó humorérzéke segítette át a nehézségeken.

Esztergomban szentelték pappá 1967. június 18-án. Lelkipásztori munkáját a Budapest IX. Bokréta utcai kápolnában kezdte. Innen Szentendrére került káplánnak, ahol négy éven keresztül végezte buzgón feladatait.

1972-től a Budapest VI. kerületi Szent Család plébánián folytatta lelkesen a munkát. Erről akkori elöljárója, felettese így nyilatkozott a temetésen: „Papnak jöttem ide és nem munkásnak” – fogalmazta meg Mihály atya. – Pap volt! Igazi lelkipásztor, tisztaszívű, áldozatkész, aki életének igazi értelmét látta a szolgálatban. Mindenkinek mindene akart és tudott lenni. Nem volt kérés, amelyet ő, ha lehetséges, ne teljesített volna. Javította a templom tetejét, szerelte a villanyt, sok gyermekes családoknak lakást alakított át, nyaralót épített, bútorokat szállított a rászorulóknak. Erején felül végezte a szeretet-szolgálatot

életének minden napján. Szerették a fiatalok, szerették az öregek, mert rövid élete egyetlen ajándékozás volt... Kedvelt szentje volt Néri Szent Fülöp, a krisztusi örömmek apostola, akiről tudjuk, hogy amikor bíborossá akarták kinevezni, kalapját feldobta és ezt mondta: `Mennország kell nekem, nem bíbor!` Mihály atyánk célhoz ért, elnyerte azt, akit hirdetett, akiért élt, akit egész lelkével szeretett. Jó barátunk volt, hűséges munkatársunk, híveinek és tanítványainak odaadó pásztora. És én tudom, hogy az Úr magához ölelte és azt mondta neki: Jól van derék és hűséges szolgám, mivel a kevésben hű voltál, sokat bízok rád, menj be Urad örömébe.

Hogyan ismerték a civil hívek? „Totális káplán volt. Mérhetetlen tettvágy, jó felkészültség jellemezte. Napi munkaidőt nem ismert. Szabadságot sem. Felkarolta a fiatalokat, sokgyermekes családokat. Élen járt a beteggondozásban, a magukra maradtak lelki, testi ápolásában. Semmi fölöslegessel nem rendelkezett, szentferenci igénytelenség, a szegénység értékelése meghatározója volt életének.”

A gyászmisén elhangzott könyörgések egyike: „Olyanok voltunk Uram, mint a vadrózsa, melyet ha beoltanak, nemes és gyönyörű virággá fejlődik, de haszontalan dudva lesz gondoskodás nélkül. Mihály atya volt a mi kertészünk, belénk oltotta a nemeset, nyesegette vad hajtásainkat. Vigyázó tekintettel óvta nyiladozó virágainkat. Köszönjük őt neked Urunk, s kérünk, hogy az a sok kis „növény”, amelyet ő életében beoltott, kivirágozzék és bő terméssel jutalmazza gondozóját, gazdáját.

– Hálát adok neked Uram Mihály atyánkért, testvérünkért, aki egy egész országot szolgált, tanított. Hálát adok mindazok nevében, akik Nagymaroson és az ország más részében hallották az ő szájából a Te örömhíredet, az evangéliumot.

– Add, hogy az ő munkájából gazdag termés fakadjon! Adj helyette papi hivatásokat! Még ma, még ezen a héten, még ebből a nagymarosi találkozóból válassz magadnak fiatalokat, és add, hogy elfogadják a Te hívásodat úgy, mint Mihály atyánk és testvérünk. Add, hogy hűségesen szolgáljanak majd, hogy ebben az országban olyan nemzet éljen, amely hűséges hozzád, amely hálás neked. S így egykor mindannyian, pályánkat megfutva, a Te országod örömeiben éljünk.”

Vége-hossza nem lenne a szerető szívekből fakadó megnyilatkozásoknak. Érthető mennyire sajnálták őt hívei, amikor a főpásztor hittanárrá nevezte ki a Patrona Hungariae Gimnáziumba, 1981. szeptember 1-től. Több volt, mint hittanár. Családtag lett. Szívén viselte a nővérek és diákok minden gondját. Ott segített, ahol éppen szükséges volt. A legalantasabb munkákat is egyszerű természetességgel végezte (egy intézetben sok minden előfordul). Erősítette az egységet! Bölcsen tért ki a fölösleges viták elől, de elvi meggyőződését néha hallatta. Nem volt személyválogató. Mindenki, mindig, mindenben számíthatott az ő segítségére. Halála után egyik tanulónk megjegyezte: „Ki fog várni bennünket ezután az intézetben?” – Igen, minden egyes alkalommal várta a szünetről érkező diákokat és cipelte bőröndjeiket az emeletre. A nyári hónapokban vagy táborozott velük, vagy javította az iskola csatornáit, parkettáit, ajtóit. Soha nem igényelt szabadságot.

Amikor betegsége már elhatalmasodott, az intézet vezetői tanácsolták, hogy pihenjen. Így reagált rá: „Amíg bírok, helytállok, hiszen tudom, milyen kevés munkás van az Úr szőlőjében.”

Egyházi felettesének halála előtt a kórházban ezt mondta: „Tudom mi a helyzetem és állapotom, de nem aggódalmaskodom. Mindent elrendeztem, ami az én földi pályafutásommal van kapcsolatban. Bizalommal, vágyakozva helyezem az Úr kezébe a döntést.”

Műtét után már világossá vált előtte, hogy haza fogja szólítani az Atya. Az orvosok, az ápolók talán nem értették mindent, de azt sejtették, hogy ez a 42 éves pap rendkívüli módon fogadja el a szenvedést.

Temetése napján az országban, Budapesten járt Kalkuttai Teréz anya. Nagy szeretettel áldotta meg a gyászoló szülőket, akik fájdalommal ugyan, de nagy megnyugvással végleg Istennek ajándékozták drága gyermeküket. – Végezetül hadd idézzem ezt az imádságot:

MI ATYÁNK, aki vagy a mennyekben, és velünk vagy itt a földön! Szenteltessék meg és áldassék a Te neved,
mert Mihály áldozópapodat munkatársnak rendelted közénk.
Leányok nevelését adtad feladatul nekünk.
Áldott légy, mert Mihály papod a szolgálni tudást mutatta be;
Ebben segített nevelői közösségünknek.
Hisszük, hogy segít a továbbiakban is.

Áldott légy Urunk, mert tudatosíthatjuk: Te hívtál erre a szolgálatra, téged szolgálunk minden percben, megadod ehhez az állandó készenlét kegyelmét... és a háttérben maradás, az igénytelenség észrevétlen szépségét, az adni tudás ezernyi leleményét, és megerősítesz abban, hogy a rosszat jóval lehet legyőzni, a betegséget, a szenvedést és a halált a Te kezedből elfogadni.

MI ATYÁNK, legyen meg a Te akaratod, hogy Mihály atyát elhívtad szolgálatodból közülünk... de jöjjön el a Te országod, ahol az egykori munkatársak a szép szolgálat ragyogó jeleiről ráismerhetnek újra egymásra... mert Tiéd az életünk, Tiéd a halálunk, és így örökké a Tieid vagyunk. Amen.

Gyulai Oszkár plébános beszéde (részlet)

*Szent Család templom,
Mihály atya égi hazába érkezésének estéjén, 1986. május 14.*

Amikor most Mihály atyától el kell búcsúznunk, nagy hiány és veszteség érzése van bennünk, hiszen egy fiatalember ment el Istenhez, egy fiatalember munkája maradt félbe ott a Patrona Hungariae leánynevelő intézetben. Félben maradt sok-sok reményteljes kezdeményezés, sok-sok derűs és türelmes áldozatkészség, és az a sok-sok szeretet, amivel ő mindenkor tudatos szolgálatnak tekintette a munkáját.

Én azonban most is az élőt látom magam előtt, aki kopott, kék svájcisapkájában ott lovagol a szentendrei Péter-Pál templom tetőzetének a csúcsán, és javítja a cserepeket. A hívek iszonyodva kiáltanak fel hozzá: „Atya! Vigyázzon magára, le ne essen!” – Ő pedig nevetve kiált lefelé, mert nem fél. Nem fél a magasságtól, nem fél a veszélytől, és nem fél a munkától, a feladatoktól. Fiatal és teljes erővel akarja szolgálni az Urat. Nem csak a papi munkájával, hanem még a találékonyságával, a fizikai munkájával, az anyagi segítségével is.

Amikor Mihály atya megérkezett – ide a Szent Család plébániára – fiatalon, reményteljesen, tele munkakedvvel és energiával, azt mondta nekem: „Nem munkásnak jöttem ide, hanem papnak.” – Én meg azt válaszoltam: „Hiszen ezt is várják tőled a hívek, papot várnak, mert a papra sokkal, de sokkal nagyobb szükség van napjainkban, mint bármikor ezen a világon.”

De nem tudta megtagadni önmagát. Amikor a templomot renováltuk, ő a villanyszerelés munkáját vállalta, és fönt állt a létra tetején munkaruhában, bejött egy ember, papot keresett. Mihály atya leszólt a létra tetejéről: „Itt vagyok!” – „De hát én papot keresek” – mondta az ember újra és hangsúlyosan. Mihály atya akkor megkérdezte tőle: „Papot keres, vagy reverendát? Mert reverenda ugyan nincs rajtam, de pap vagyok.”

Az ő papi lelke, áldozatkész szeretete, állandó szolgálatkészsége – ez tette őt igazán Krisztus tanítványává. Nem tudtak tőle olyat kérni, amit, ha módja volt, meg ne tett volna. Talán túlságosan is sokat, erején felül is vállalt mindent.

A bíboros főpásztor kívánságára a Patrona Hungariae leánynevelő intézetben folytatta a munkát. Hogy szívesen ment-e oda, vagy csak főpásztori parancsra, azt soha senki nem tudta kideríteni, mert ő nem nyilatkozott erről. Engedelmes ember volt. Soha nem kért áthelyezést, és soha nem mondott ellent semmiféle főpásztori parancsnak. A főpásztor akaratában mindig Isten akaratát látta.

Tanítványai hamarosan nagyon megszerették. Vidám és derűs egyénisége őket is meghódította.

Fiatalon halt meg, mégis teljes életet élt!

Isten szeretetét vitte tovább ebben a világban. Isten szeretetét sugározta maga körül mindazok lelkében, akik vele találkoztak, és akik körülötte éltek. Sugározta a kicsinyek lelkébe, akiket hosszú éveken keresztül ő készített fel az első szentáldozásra, a ministránsok lelkébe, akikkel foglalkozott, a betegek lelkébe, akiket meglátogatott, és mindnyájunk lelkébe, akiknek hirdette Isten országának örömhírét.

„Nagyobb boldogság adni, mint kapni!” Talán ez lehetett az ő jelszava. Bár soha nem mondta ki, mindig csak adott, mindig csak ajándékozott mindenkinek, de ő ajándékot soha senkitől nem akart elfogadni. Néha egész nyersen tudta visszautasítani a fölkínált és följánlott ajándékot. Nem akart elfogadni semmit itt a földön. Arra várt, hogy a Mindenható Isten fogja majd visszafizetni neki mindazt a sok munkát, áldozatot, szeretetet, szolgálatot, amit másokért és a közösségért vállalt. És tudom, hogy az Úr magához ölelte őt, és azt mondja neki: „Jól van, derék és hűséges szolgám voltál itt a földön, most sokat bízok rád, menj be a te Urad örömébe!”

Egész élete ajándékozás volt – és most végső ajándékként az életét is odaadta azokért, akiket szeretett.

Imádkozunk azért, hogy az ő áldozatos, szolgáló szeretetének jutalmaként az Úr adja meg neki azt a nagy jutalmat, amit azoknak ígért, akik Őt szeretik.

Kemenes Gábor beszéde (részlet)

*Patrona Hungariae Gimnázium,
temetés napján, 1986. május 27.*

Hogy kinek milyen életutat szánt Isten, az az Ő titka, de hogy azt az utat mindannyiunknak teljesíteni kell, az a mi feladatunk. Most a végére ért egy életút, amely, hiszem, hogy Istenhez vezetett.

A temetésen, a közös imádságban ott volt az Úr, ott volt az éltető Isten. Hiszem, hogy ő már jó helyen van. Mi pedig nem tudunk mást tenni, mint leborulni Isten előtt, és áldani őt, Mihályért, akit nekünk adott, áldani az ő hívásáért és szeretetéért, azért az útért, amelyet ő járt, azért a példáért, amelyet élénk élt – hogy mi is jól tudjuk végigjárni a magunk életét, a magunk útját.

Az Atyának úgy tetszett, hogy az ő hűséges szolgáját hazahívja. Számunkra ez szomorúság, de hiszem, hogy a szentek közössége élő közösség, és továbbra is összekapcsol bennünket.

Élénken él bennem utolsó találkozásunk öröme, békéje. Ott a kórházi ágyon teljesen tisztában volt az ő betegségével, a helyzetével. Teljes nyugalommal kicsi tudott lenni Isten kezében, egészen bele tudott simulni az ő kezébe. Hiszem, hogy ez annak az eredménye, hogy imádkozó ember volt.

Jól emlékszem arra, hogy még nagyon-nagyon régen hogyan készítettünk vele egy imádságos, zsolozsmás könyvet. Azt akarta, hogy legyen valamilyen imádságos könyv a hívei kezében. Legyen abban sok szentírási részlet, zsolozsma a fiatalok számára, mert szívügye volt az imádság.

Áldott legyen Isten, hogy őt nekünk adta, és áldott legyen, hogy ő továbbra is a miénk odaátrol: közbenjárásával, imádságával segít bennünket.

Tanuljunk meg mi is Isten kezében egészen kicsinek lenni, hogy aztán mi is nagygyá lehessünk Isten szeretetében, Isten országában.

Ő előre ment, hogy mindannyiunknak segítője lehessen, hogy a pályát mi is hűséggel fussuk végig.

Lénárd Ödön, Dönci bácsi beszéde (részlet)

*Szent Család templom,
a temetés másnapján, 1986. május 28.*

Örömhimnuszt énekel az Egyház a temetésen.

Csak a hűség érdekli az Úristent, a hűség, amit nem tartalmaznak a földi eredmények. Mindezeket a földi eredményeket itt hagyja az ember. Az egyforma hűséget köszöni meg az Úristen.

Menj be Urad örömébe! Ha az Úristen úgy látja, hogy menj be Urad örömébe, én nem láthatom másként. Számtalanszor hangzik felénk az a fölszólítás, hogy úgy viselkedjünk a magunk dolgában, ahogy az Úristen viselkedik. Gyermekei vagyunk, utánozzuk a szüleinket. „Legyetek tökéletesek, mint a ti Mennyei Atyátok tökéletes.” – Másutt pedig: „Nemde megbocsátottam neked, elengedtem annyi adósságodat, nem kellett volna neked is ugyanúgy eljárnod?”

Most azt hallom, hogy menj be Urad örömébe. Azt, ami történt, az Úristen így nézi, akkor én hogyan tudhatnám másként nézni, mint örömmel? Hogyan énekelhetne az Egyház mást, mint öröm himnuszt? Az Ura örömébe, Atyja örömébe ért el az, akit oda tettünk és ott hagytunk egy virághalom alatt. Az Urának abba az örömébe, ahová mi magunk is törekszünk, és boldogok leszünk, ha eljutunk hozzá. Hát persze, hogy az öröm himnusznak kell most hangoznia, csak az örömhimnusz van most a helyén, az az örömhimnusz, amely azt az örömet fejezi ki, hogy egy testvérünk, Mihály hazaért. Haza, ahova mi is tartunk, és egykor mi is azt szeretnénk, hogy az hangozzék felénk, hogy menj be, jöjj be Urad örömébe! Hogy akik bennünket kikísérnek, azoknak csak öröme legyen okuk. Ezt az örömet érezzük át most, eltekintve a válás, a távollétek időbeli fájdalmától. Ezt az örömet érezzük át, ezt vigyük magunkkal, ezt tegyük le az oltár elé, és este az esti imánkban ezzel a köszönettel feküdjünk le, hogy Mihály testvérünk hazaért. Hazaért Ura örömébe.

Bajcsy Lajos plébános beszéde (részlet)

*Oltáriszentség templom,
a temetés harmadnapján, 1986. május 29.*

Magamban rakosgatom össze emlékeimet Mihályról – és mozaikok jutnak csak eszembe. Közben úgy érzem, hogy mindegyik emlék reflektorfénybe kerül, felnagyítódik, és megmutatja a maga jelentőségét.

Minden dolgában, amiben kapcsolatba kerültem vele, és megismertem az ő emberi titkát, papi titkát, valahogy ugyanúgy szembesít, mint hogyha Krisztussal szembesülnék. Ebben azt

érzem, azt sejtem meg, hogy az ő papi élete nagyon azonosult Krisztusnak az életével, papságával, szeretetével. Különben nem volna bennem ez az érzés.

Az első mozaik: az esztergomi szemináriumba egy évvel a mi szentelésünk előtt szentelésre jöttek föl a pestiek. Akkor ő még csak egy ismeretlen volt számomra, de olyan valaki, aki előttem halad, bár fiatalabb nálam.

Utána nagyon hamar következtek a Vörösmarty utcai hosszú esztendők. Közel lakott, szomszéd kollega lévén nagyon sokszor találkoztunk. Nem is tudnám megmondani, hogy ő hányszor bukkant elő reggelenként a misék után, előbb a motorján, később a Trabantján. Pár pillanatra befutott, kérdezte, hogy kell-e valamit segíteni, mondott egy anekdotát, aztán robogott tovább.

Később jöttek közös, nehéz esztendők, amikor mindenféle küzdelmeket vívtunk azért az ügyért, amely Krisztus ügye volt, amire ő is elkötelezte magát, hogy főként az ifjúságnak, a családoknak legyen a lelkipásztora. Az elmúlt évtizedekben ezek az ő számára is kemény küzdelmekkel jártak. Ezekben az években mindenki kereste a maga útját. Voltak, akik fékpályákra menekültek a félelemtől, vagy más dolog miatt, vagy kényelemből. Ő hűséges akart maradni.

Sajátos egyéni utat kezdett el járni, de élete háttérében is, működése háttérében is ott volt az a gyökér, amit Szent István király gondolata fényjelez, és amelynek 900 éves múltja van, a Regnum Marianum. 900 éves múlt, a Máriának felajánlott keresztény Magyarországnak a gondolata, a Máriát tisztelő, Jézus központú, igazi magyar kereszténység. Ez az, ami minden időben megtartotta a mi hazánkat, a népünket a krisztusi úton. Akik a nehéz esztendőkben látták azt, hogy ez az egyetlen út, azok ezt valamilyen módon vagy közösen, vagy egyéni úton, de igyekeztek vállalni. Ezért élte túl a kereszténységünk ezeket a nehéz éveket. Nem a megalkuvások miatt, hanem azért, mert voltak áldozatos lelkű papok, hívek, aki ezt vitték tovább, és ezért hajlandók voltak kockáztatást, zaklatást is felvállalni, vállalni a nehéz, fáradságos munkát, a többletmunkát túl a beosztáson, túl a plébániai pasztoráción. És hittünk abban, hogy ez meg fogja hozni egyszer a maga gyümölcsét.

Az egyik gondolat, ami Mihállyal kapcsolatban a fejemben jár, hogy ő tulajdonképpen most egy korszakot zár le: ezeknek a küzdelmeknek a korszakát. Amikor most végre lehet már egy kicsit beszélni ezekről a dolgokról, amikor a művek egy kicsit igazolnak már bennünket, amikor látszik, hogy a fát a gyümölcsseiről lehet megismerni, amikor végre nem szégyen az Egyház közössége előtt sem, hogy valaki Krisztus evangéliumáért hűségesen dolgozott, és bizonyos esztendőkben fekete báránynak számított.

Mihály értett ahhoz, hogy ezt az egyéni utat hogyan kell járni. Óvatos volt, de valamilyen más módon megtalálta azt az utat, ami mégiscsak az egyetemességnek az útja volt. Sok-sok paptestvérrel, sok-sok közösséggel, egyre több hívővel, egyre több emberrel kereste és találta meg a kapcsolatot. Így vált ő – nyugodtan mondhatom – országosan ismertté. Nagyon sokan ismerték, szerették az egész országban, nagyon sok felé járt lelkigyakorlatokat tartani, más kapcsolatokat kialakítani, ápolni, az Egyházat építeni.

Elmentünk kettesben a Balatonra, hogy Balaton-felvidéken vásároljunk egy borospincét, ahol lelkigyakorlatot lehet tartani, vagy ahová a fiatal családok is mehetnek majd egyszerűen, olcsón nyaralni, és ahol a közösségek összejöhetnek alkalomszerűen. Emlékszem rá, hogy hazafelé jövet elfelejtette a benzinkút után kiengedni a kéziféket, és nagyon nehezen haladtunk... Ez volt a jellemző azokra az időkre, olyan esztendők voltak, hogy nehezen, döcögve ment minden. De Mihály mindig ott volt valahol az élen, ahol az útkeresés volt, ahogyan a pápai dekrétum is mondja, hogy ezekben a mostani időkben különösen keresni kell az utat, az új megoldásokat, a mai emberhez az új hangot, a különleges helyzetekben lehetséges járható új utat, olyat, amelyet lehet megalkuvás nélkül, tiszta lelkiismerettel járni.

És mi kerestük az új utat, például hogy lehet kialakítani zsolozsmázó csoportokat, a közös imádságot végezni a fiatalokkal. Készítettük, gépeltük a szövegeket...

Világos, kristálytisza evangéliumi tudása volt, és helyes erkölcsi értékítélete. Őszinte és bátor próféta lelke, aki kendőzés nélkül, becsületesen mondta meg mindenkinek az igazságot. Ha a másik tévedett, korigálta szeretettel, ha másik vadakat és ostobaságokat mondott, szembesítette keményen az igazsággal. Talán egy Chesterton-i paradoxonhoz hasonló, ha azt mondom, hogy Mihályról sosem lehetett tudni, mikor tréfál és mikor komoly. De igenis, mindig lehetett tudni, hogy mikor tréfálkozik és mikor komoly. Ennek a titka az volt, hogy komoly volt mindig, amikor komoly dologról volt szó, és tréfálkozott, amikor a tréfának az ideje volt. Tudta, hogy mikor minek van az ideje, ahogy az őszövetségi bölcsességi irodalom írja ezt nekünk.

Az valami egészen különleges isteni ajándék lehetett az ő számára, hogy ennek a kettőnek az egyensúlyát olyan egészségesen tudta párosítani az életében, az ő gyakorlati praktikus érzékével: az igehirdetést és a többi lelkipásztori munkát, ami aztán a tevékeny felebaráti szeretetben olyan széles körben mozgatta őt. A Bölcsesség könyvének szavai illenek az ő életére: „Az igazi bölcsességet nem az évek száma méri. A szép és értékes élet, az az igazi ősz haj.”

Teljes volt az ő élete. Az a mondat, ami a gyászjelentésén állt: „A pályát végigfutottam, a munkámat elvégeztem”, ez a nagy Szent Pál-i gondolat igaz módon hangozna az ő ajkáról, ha most elmondaná saját magáról...

Annyi mindent lehetne még róla mondani. Említhetném egészséges koordináló készségét, amellyel az egyes közösségek és irányzatok között tudott közvetíteni. És azt, ahogy belopakodott minden olyan helyre, ahol valami fontos történt. Mindenhová, ahol próbálkoztunk az ifjúsággal, hogy valahogy levegőhöz jusson, megismerje a hitet, az erkölcsi értékrendet. Mert erre olyan nagy szükség van! Mindenütt ott volt, ahol családokat, szegényeket, betegeket föl lehetett karolni. Se szeri, se száma azoknak az akcióknak, amelyek emlékezetünkben élnek.

Körülbelül másfél, két éve, amikor betegségének tünetei kezdtek már jelentkezni, tudtam, hogy Mihály hamarosan el fog menni tőlünk. Az a krisztusi gondolat jutott eszembe, hogy miközülünk ő lesz az áldozat, aki Isten ajándékozó szeretetéből, szíve mélyének döntéséből lett az első köztünk, ő, aki a maga teljességében és a legrövidebb úton kapta meg ezt a krisztusi utat, hogy Jézus áldozatává váljon. Ő ezzel a buzgó és felgyorsított ima- és munkatempójával, ezzel a fiatalon befejezett életével, szenvedéseivel írta bele magát a mai magyar egyháztörténelembe.

Azt kérem tőletek, hogy mi ne sírjunk. Jenő írt egy gitáros éneket Mihály temetésére. Nem a gyász, hanem a reménység énekének szánta. Nem kell aggódnunk, sem a magunk, sem a mások életéért, csak arra kell figyelni, hogy a pályát végigfussuk, és a feladatot, melyet Jézus ránk bízott, elvégezzük. Akkor a föltámadt Krisztus örömében lesz részünk. Egészen biztos vagyok abban a hitemben, hogy Mihály már ebből részesedik, és ahogy Jenő mondta: Nagymaroson most majd a hét végén hiába számolják össze, hogy hányan vagyunk, amikor belépünk az ajtón, tévedni fognak. Eggyel többen leszünk, mert ő is ott lesz köztünk. Van most fenn egy jó barátunk.

Búcsúzom a viszontlátásra köszöntéssel, bár valójában el sem búcsúzunk egymástól: a Hiszekegyben mondjuk, maradjunk együtt a lelkek közösségében.

1 Kor 9,¹⁹ Mert én, bár mindenkitől független voltam, mindenki szolgájává tettem magam, hogy minél többeket nyerjek meg.²⁰ A zsidóknak olyan lettem, mint zsidó, hogy megnyerjem a zsidókat; a törvény alatt levőknek, mintha a törvény alatt volnék – bár én magam nem vagyok a törvény alatt –, hogy a törvény alatt levőket megnyerjem;²¹ a törvény nélkül levőknek, mintha a törvény nélkül volnék – bár nem vagyok Isten törvénye nélkül, hanem Krisztus törvénye alatt élek –, hogy megnyerjem a törvény nélkül levőket.

²² A gyöngéknak gyöngé lettem, hogy megnyerjem a gyöngéket; **mindenkinek mindene lettem**, hogy egyeseket megmentsek.²³ Mindent az evangéliumért teszek, hogy nekem is részem legyen benne.²⁴ Nem tudjátok, hogy akik a versenypályán futnak, mindnyájan futnak ugyan, de csak egy nyeri el a díjat? Úgy fussatok, hogy elnyerjétek!²⁵ Az pedig, aki részt vesz a versenyben, mindentől tartózkodik: ők azért, hogy hervatag koszorút nyerjenek, mi pedig, hogy hervadhatatlant.²⁶ Futok tehát, és nem csak vaktában; mérem az ökölcsapásokat, s nem csak úgy, a levegőbe csapkodva;²⁷ hanem sanyargatom a testemet és szolgáságba vetem, nehogy, míg másokat tanítok, magam elvetésre méltó legyek.

Prédikációk

Irgalmasság (Nagymaros, 1984)

Az irgalmasságról szeretnék néhány gondolatot elmondani, hogy rádöbbenjünk arra, ami nincs rendben, és ha valami jót csináltunk, tudjunk örülni neki. Majd pedig, az elmélkedést arról, hogy Krisztus igéje szerint miben áll az irgalmasság, akkor majd nyitottak leszünk arra, hogy azt be is fogadjuk.

Az első téma, amiről beszélnék, nagyon nehéz, de iszonyatosan kemény valóság. Az a valóság, hogy egyszer Isten ítélni fog, és pedig annak alapján, hogy én milyen irgalmas voltam. Bármennyire szeretném ezt a Szentírásból kihagyni – hisz az Isten ítélő arca mindig zavarja az embert –, Jézus szavai nagyon keményen csengenek, és nem tudok azok alól kibújni. Az evangéliumban és az apostolok írásaiban újra és újra arról olvasunk, hogy Isten ítélni fog. Krisztus szerint pedig az lesz az ítélet mércéje, hogy én mennyire vagyok irgalmas. Próbáljuk ezt megragadni a magunk számára.

Ezt a kérdést nem lehet megkerülni, nem lehet azt mondani, hogy én nem akarom, így ne játszunk, nem mondhatjuk, hogy nem ér a nevem, ezen az ítéleten én nem akarok szerepelni. Isten elindította az életemet, kegyelmével és ajándékaival ellátott engem, és egyszer számon fogja kérni, hogy hogyan gazdálkodtam. Tudjuk a példabeszédből, hogy aki elásta a talentumát, és visszaadta ugyanazt az egyet, Jézus szavai szerint elítélték, mégpedig nagyon keményen. Nem lehet úgy elpazarolni és végigélni az életemet, hogy nincs mellettem senki, csak én vagyok.

Azt mondhatja erre valaki: „Kérem, ettől én sokkot kapok, abba bele lehet örülni, hogy mindig reszkessek, mert majd elítélnék engem, és mindent számon kérnek tőlem. Tudjuk, hogy az embernek van egy olyan furcsa tulajdonsága, hogy nem csak a bűnt szereti, nem csak a bűn által szerzett örömeit akarja, hanem utána még nyugodtan is akar aludni. Ezért gyártja magának a teóriákat, hogy bűneit kimagyarázza. Elkövette a bűnt, megszerezte azt, amit a bűnnel meg akart szerezni magának, az örömet. És utána még egész éjjel nyugodtan is szeretne aludni, szeretné, ha a lelkiismerete nem bántaná. Ez pedig lehetetlen.

A közlekedésben történnek balesetek, sokszor nagyon súlyosak. Nem lehet azt mondani, hogy ne gondoljunk rá, ne nézzünk oda, hisz ez a valóság. Nem lehet ezekre nem gondolni, nem lehet nem oda nézni, mert ténylegesen ott vannak a balesetek. Sőt, helyenként autórongsokat tesznek az országút mellé, vagy otthagyják a baleseti roncsot, mások keresztet állítanak oda, ahol meghalt valaki: „Autós, gondolkozz! Ne száguldj, jusson eszedbe, irgalmazz magadnak és másoknak!” – Az az egyetlen pont, ahol az irgalmasság krisztusi normája és az állami törvények megegyeznek egymással, az a KRESZ, a közlekedés szabályzata. Például az, hogy aki látta a balesetet, látta a sérültet, köteles neki segíteni. Az emberek előtt talán bebizonyíthatom, hogy nem láttam, igazolhatom pecsétekkel, hogy éjszaka volt és köd volt, kiesett az én fényszóróm zónájából. De én tudom, hogy láttam és nem segítettem, én tudom, és Isten is tudja, hogy nem vállaltam a másoknak a terhét, és továbbmentem.

Nézzünk csak körül egy kissé a saját életünkben. Milyen hihetetlenül sok luxus és pazarlás van az életünkben, hiszen mi a világnak egy nagyon kicsi jóléti részén élünk, amely elzár bennünket attól, hogy irgalmazhassunk. Nézzünk körül, hogy mi mindenre jut időm és erőm, energiám és pénzem, ami valójában fölösleges; mi minden felé vagyok nyitott, ami nekem tulajdonképpen nem is kell; és milyen ritkán fordul elő, hogy igazán nyitott vagyok, meglátom a testvéremet, és észreveszem annak ínségét vagy szükségét, és valóban irgalmas

szívvel kinyílok feléje. Ilyenkor mindig megáll az ember, akár a saját életét nézi, akár a másét – bár a szemünk olyan, hogy a másik emberben jobban észreveszem a hibát. De ha a másíknál észrevettem, álljak meg, és próbáljam ezt a tükröt megfordítani. Mert ha a másik emberben észrevettem már, hogy irgalmatlan volt, hogy lehetősége lett volna valami sokkal többre, akkor ezt szembesítenem kell magammal, hátha kinyílik így az én szemem magamat illetően is. Hogyan fogok én egyszer elszámolni, hogyan fogok én egyszer Isten előtt állni, aki azon mérték szerint akar ítélni, hogy én mennyire voltam irgalmas? Nem ő, sokkal inkább én vagyok a mérce, én szabom meg, hogy ő mennyire lehet irgalmas hozzám.

Valaki azt mondja: „Kérem, ezt nem én fizettem, más fizette, én csak kértem a másiktól, ő pedig adott.” – Ily módon az egyházat is gyakran felhasználjuk. Hányszor előfordul, hogy kihasználjuk a segítségre, jótékonyásra hajlamos embereket, mert így szerzünk magunknak evilági javakat. Pedig lehetnék nyitott, mondhatnám, hogy ne nekem add, nézd ő sokkal jobban rászorul. Ne énneked segíts, nézd ő az, akinek a keze már nagyon remeg. De nem ezt szoktuk mondani, mert nehéz kimondani, pedig Jézus mondja. Az ember elkárhozhat, nagyon is elkárhozhat, és a kárhozat útja kapcsán Jézus éppen ezt emeli ki leginkább: „Éheztem, és nem adtál enni.” – De nemcsak ezt! – „Börtönben voltam, és nem látogattál meg, én voltam a beteg, és te elmentél az ajtóm mellett.” – El lehet kárhozni, egy örökkévalóságra el lehet veszni. Ez szörnyű. Jézus komolyan figyelmeztetett erre, megmondta, hogy ennek az egész kérdésnek a szabálya, mércéje, az ítéletnek a szempontja az, hogy én miképpen vagyok irgalmas. Ezt végig kell gondolnunk!

Nem lehet ez alól kibújni azzal, hogy kérem én nagyon sokat dolgoztam, hogy legyen valami megtakarításom, és azt most jogom van felélni, elpazarolni. Vajon ahhoz ki adta a képességet, hogy tudtál dolgozni, kitől kaptál lehetőséget, hogy dolgozz, ha a munkád gyümölcsöt termett, azt kitől kaptad? Ha meg semmi többletet nem hoztál össze, akkor azt kérdezi tőled az Úr: „Adtam egy talentumot, és te mégsem csináltál semmit?” – Ha a saját önzésedről van szó, akkor tudsz túlórázni, de mi van akkor, ha a testvéredről van szó?

A mi társadalmunk – most már a mienk is – elveszi a krisztusi eszményt, és azt nézi, hogy mi fizetődik ki. Ha valamit megfizetnek, akkor érdemes megtenni. A krisztusi norma azonban nem ez. Krisztusnál nem aszerint szól az ítélet, hogy valamit mennyire fizettek meg, hanem aszerint, hogy a képességet és a lehetőséget is Isten adta, és azt is, hogy odaadjam, ami tőlem telik. Alkossak és dolgozzak, megszerzezzem, amit lehet, és odaadjam annak, akinek kell. Úgy osszam be, amim van, hogy én is meg tudjak élni a világ javaiból, meg a testvérem is. Isten ugyanis nekem adta azt a képességet, amellyel őt is el akarja látni, és rám bízta azt a tehetséget, amelyből őneki is kenyeret akar adni. Azáltal, hogy egészséget adott nekem, a másik számára gondozót és társat küldött.

Mit mondhatok én sajátomnak, mire mondhatom, hogy ez az enyém, ez tőlem van? Semmit. Vagyis minden úgy van a kezemben, hogy egyszer azzal Isten előtt el fogok számolni. Mégpedig olyan keményen, amint Krisztus mondta: „Távozzatok tőlem, kárhozottak és átkozottak, az örök tűzre, ott majd sírás és fogcsikorgatás lesz.”

Miért mondtam el mindezt? Nem azért, hogy ijesztgessek, nem azért, hogy a kárhozattal fenyegetsek. Egyszerűen azért, mert meg kell állnunk és szembe kell néznünk azzal, hogy Jézus szavaiban ez valóság. Nem arról van szó, hogy én kegyeskedek-e az evangélium szellemében még szentebb lenni, hanem arról van szó, hogy el fogok kárhozni, ha itt nem veszem komolyan Krisztus szavait.

Valaki egyszer kirobbanó örömmel mesélte, hogy sikerült, amire annyira vágyott: bejutott a közé az ötven ember közé, akik lehetőséget kaptak, hogy elutazzanak Kínába körülnézni. Megpróbáltam örülni vele, de tudtam, hogy a testvére – három évvel idősebb nála – egy nyirkos, hideg pinceszobában lakik a gyerekével meg a férjével. Bizony, abból a nyolcvan vagy kilencven-ezer forintból, amiből ez az illető elment másodmagával (tehát valójában százhatvan-ezer forintból) Kínába, a testvérének a családja kijöhetett volna onnan a pincéből.

Jézus Krisztus egyszer majd azt fogja neki mondani: „Én ott voltam a pincében, te meg olyan jól érezted magad, amikor két hétig pazarlóan jöttél-mentél Kínában. Láttad a Kínai Falat, sétáltál a tetején, talán megnézted még Mao holttestét is – én meg ott maradtam a pincében, pedig te kihozhattál volna...” – Így már mindjárt másképpen fest a dolog.

Azt se felejtjük el, hogy mindez kicsiben kezdődik. Amikor egy szülő azt mondja: „Kérem, én igazán nem költök sokat a gyerekeimre, ezen a héten még csak harmadszor veszek neki hot-dogot, vagy negyedszer veszem meg neki ezt vagy azt”, a gyerek meg fogja szokni, hogy mindig megkapja, ami eszébe jut, megszokja, hogy nem kell azzal számolnia, vajon a testvéremnek mire lenne szüksége. Csak az fogja érdekelni, hogy neki éppen most mi az igénye. Tudjuk, hogy az ilyen szokta később kidobni a mamáját.

Ne felejtjük el, hogy mi azok vagyunk, akiket már így neveltek. Az a nemzedék vagyunk, amelynek megvolt az a szerencséje, hogy felnőhetett egészségesen? Vagy az, amelynek az a pechje, hogy nem tanították meg az evilági értékek megbecsülésére, mert mindent megkapott? Akárhonnan is nézem, mindannyiunknak szembesítenünk kell magunkat azzal, hogy hogyan akarunk élni, és hogyan döntünk ebben a kérdésben.

Azt mondhatja valaki erre is, hogy ez borzasztó, ne beszéljünk erről. A fületem becsukhatom, de attól még ez az igazság. Ha beteg vagyok, és meg kell operálni, mondhatom, hogy ne szóljunk senkinek, ne beszéljünk róla – de a valóság nem változik. Előfordul, hogy operációval meg lehetne menteni az egészségemet, de nem mondják meg nekem, hogy szegény, meg ne ijedjen – akkor meghalok. Ha pedig megmondják, megmentik az életemet, még ha fáj is, ha szenvedek is egy ideig.

Akármilyen ijesztő, ez a valóság. És akármilyen borzasztó, keresztények között, testvérek között is ez a valóság. Egyszer egy plébánián jótékonyági akció volt. Valaki nagyon jól és ügyesen megszervezte, és nagyon sokan kaptak segítséget, ajándékokat. Aztán több családban így szólt egy-egy nagyszülő: „Úgy röstellem magamat, mert a gyerekeimnek tényleg szüksége lett volna erre meg erre, de nekem nem jutott eszembe, pedig itt van, odaadhattam volna. Most meg idegenektől kapják meg. Nem jutott eszembe!”

Azt se felejtjük el, hogy sokszor gyengék vagyunk, sokszor önzők és kemények. Ezért ha én az irgalmasság útján járok, akkor bizony szembe kell néznem azzal, hogy gyakran meg kell tagadni magamat. A szeretetnek a melegsége sem elegendő mindig, időnként szükséges a kötelesség vagy a fenyegetés is. Mit is értek én ezalatt?

Gondoljunk csak arra, hogy egy édesanya mennyi áldozatot hoz a gyerekéért. De ha a mama gyenge, és nagyon belefáradt már ebbe, sok a problémája, elkecsereedik nagyon. Eljut addig, hogy úgy érzi, elég volt. Ha akkor azt mondja, hogy ezek után én ma nem főzök, vagy azt, hogy ma este nem megyek haza, akkor eszébe kell, hogy jusson, hogy egyszer meg fogják ítélni őt is. Ez a szembesülés bizony nehéz egy percig, indulatos és bosszús is lesz talán, de aztán megfordul, és elindul hazafelé.

Előfordul, hogy amikor nagyon mehetnékem van, vagy sietek, nem azért nem száguldok száz kilométerrel, mert megbecsülöm a másik életét, hanem azért fékezek le, mert meglátom a rendőrt a sarkon, a kezében azzal a vacakkal, ami megméri a sebességemet, és elveszik a jogosítványomat – ez nem eszményi megoldás, de mégiscsak jó, hogy ráfékeztem, nem mentem százzal, és nem ütöttem el a másikat. Nem az az eszményi, hogy félek az Isten ítéletétől, és ezért kegyeskedek irgalmazni, hanem az, hogy mivel sokszor gyenge vagyok, az önzésem pedig végtelenül nagy, mint mindannyiunké, azért jó, ha időnként szembesülök az ítélet valóságával. Ez rákényszerít arra, hogy kilépjek abból az önzésből, amibe belekerget a mai társadalom és az emberi természet.

Így kell néznem a valóságot. Rólam van szó, én fogok elszámolni Isten előtt, nem a testvérem, és nem a szomszéd. Isten előtt ő ő-ként számol el, én azonban én-ként. Hogy ő mennyire látta ezt be, vagy mennyire nem, mennyire született ütődöttnek, és nem fogta föl ezt a valóságot, azt Isten előtt neki kell majd igazolnia. De hogy én megértettem-e ezt,

szembenéztem-e azzal, hogy Krisztusban a testvérem szükségét szenved és kiált felém, azzal én fogok elsámolni. Krisztus megbízott engem: „Teneked adtam, ami az övé, add tovább, és ezzel szeretni tudsz és boldoggá teheted a másikat.” Ha elfogadtam, amit Isten rám bízott, s azt mondtam: „De jó, hogy ez az enyém!”, és zsebre vágtam, ezért egyszer el kell számolnom. Itt nem csak a pénzre gondolunk mindig, sokszor sokkal többet jelent a másíknak az erőnk, az időnk, a törődésünk és hasonlók. Hadd mondjak el itt egy példát, hisz más példájából könnyebb tanulni.

Biztosan előfordult már mindegyikünkkel, velem is persze, hogy valaki pimasz volt, erre nagyon dühös lettem, és azt gondoltam: „Ezt én úgy szájon vágom, hogy húú!” – Akkor eszembe jut az a szörnyű dolog a Toldiból, hogy Miklósnak meglendül a karja – ismerjük a történetet –, erre odaugrik a mama, és – így írja Arany János: „a testével takarja és úgy védi, pedig nem is Györgyöt, hanem Miklóst félti.” – Ha már nem bírom tovább, és olyan jól el tudnám találni a pimasznak azt a malac képét, akkor odaugrik Krisztus, és azt mondja: „Ne bánts, ez én vagyok.” Mire én: „Uram, menj innen, csak egy kicsit menj arrébb! Na! Csak egy pofon erejéig” – Krisztus meg nem megy arrébb, hanem azt mondja: „Csak rajtam keresztül!” – „Uram, ne, menj onnan!” – És nem megy onnan. Biztosan megéltünk már hasonlót – és erre le kell eresztenem a kezemet. Mert Krisztust kell fejbe vágnom, csak úgy vághatom fejbe azt a másikat, akármilyen piszok volt.

Próbáljuk ezt megérteni, az irgalmasságra vonatkoztatni. Azt hiszem, elég világos és egyszerű ez a példa. Abban az utolsóban Krisztus szólított meg engem. Abban az utolsóban Krisztus kéri az én irgalmasságomat. Abban az utolsóban Krisztus kéri az én türelmemet – hogy vegyem már halkabbra a rádiómat, mert az ő idegei már az égben járnak; ő kér, hogy ne vágjak vissza neki még egyszer, hisz egy kicsit ütődöttnek született, vagy megöregedett, vagy értsem már meg, hogy ő nem bírja idegekkel. Én igen, én bírom. Ilyenkor Krisztus szólít meg, és nem lehet kibújni és mondani: „Uram, menj onnan félre, csak egy percre, aztán visszaállhatsz.” – Nem lehet.

Azt mondhatná valaki, amit a kenyérszaporításkor mondtak az apostolok Krisztusnak: „Kemény beszéd ez, Uram!” – és igaza van. De Krisztus nekik se azt válaszolta: „Jó, jó, gyermekeim, azért magyarázzuk meg ezt egy kicsit”, hanem mondta, hogy ha el akartok menni, akkor menjetek. A házasságra is azt mondta: „Ha nem értitek, menjetek!” – Az irgalmasságra is ezt mondta. Az apostolok szűkölték is emiatt, és a történelemben sokan mások, hogy kemény beszéd ez. A világ hatalmasai meg nevettek rajta, mert így lehetett, ezt megtagadva nagygyá lenni. A harmadik világ meg azt mondta, hogy amelyik ellenségem nem él, az már nem lázad, tehát kivégzek mindenkit. Praktikus szabály, ez biztos: ha kiirtottam egy népet, az biztosan nem fog föllázadni. Azonban egyszer majd, amikor Isten előtt megjelenik és megmondják neki, hogy az a testvéred volt, könyörögni kezd: „Uram, Uram, irgalmazz nekem!” – A válasz pedig ez lesz: „Jó, Rendben van. Ahogy te irgalmaztál neki, úgy irgalmazok én is neked.”

Gondoljunk csak a talentumos példabeszédre, amikor az adósok példabeszédében a gazda azt mondja: „Elengedem az egymillió adósságodat”, aztán az adós kijön, és fojtogatja a testvérét: „Add meg a húszast, te piszok!” – és börtönbe zárátja, mert tartozik egy húszással. „Ha tartozik egy húszással, hát adja meg.” – A többiek pedig elmondják a gazdának, hogy mit csinált – aztán persze hogy nincs többet irgalmazás. Pedig akkor már biztosan le is térdelt, sírva könyörgött: „Jaj, jaj visszaadom neki a húszast!” – „Dobjátok a külső sötétségre, nincs tovább!”

Amikor majd az Isten elé állok, én fogok neki mércét adni az én irgalmasságommal – és még Isten se menthet ki engem a saját irgalmatlanságomnak a kezéből. Emberileg bebizonyíthatom, hogy én nem láttam, ártatlan vagyok, de Istent nem tudom becsapni. De sokszor becsaptuk már mi saját magunkat! Juj, de jól tudunk hazudni magunknak! Olyan jól meg tudjuk magyarázni a dolgokat, hogy így volt, meg úgy volt. Istent azonban nem

csaphatom be. Pontosan olyan mérték szerint fog egyszer számon kérni engem, mint ahogy én számon kértem az irgalmasságban a testvéreimmel szemben önmagamat. Próbáljak hát szembenézni saját magammal.

De talán hagyjuk most már ezt a keserű témát. Az előbb utaltam a mamára. Tudjuk, hogy ha a mamát hatalmába keríti az önzés, vagy a keserűség, vagy bármi, és elhanyagolja a kötelességét, egyszer számot ad erről, elítéli őt ezért. Nagyon szomorú lenne azonban, ha minden édesanya csak reszketve jönne-menne, hogy jaj, etetnem kell a gyerekeket, mert elítélnék. Az édesanya szeretetből vállalja gyermekének a terhét. Az ítélettel csak akkor kell számolni, ha az anya elfelejtkezik arról, hogy szeretetből vállalta ezt az áldozatot, és hogy ezt az életet Isten bízta rá, vagy ha az apa megfélelkezik arról, hogy szeretetből mondta a feleségének, hogy támaszkodhat rá, boldoggá fogja ő tenni. Jaj, hányszor hazudunk! „Hordozni fogod a tenyereden” – ő ezért ment hozzád. Később meg így szólsz: „Csak nem vagyok én rabszolga? Nem én!”

Érted már, hogy miért kell irgalmazni? Nem azért, mert el fognak ítélni, hanem azért, mert szeretetből rád bízták azt a lehetőséget, hogy irgalmazhatsz és szerethetsz. Mégis, időnként szükséges, hogy az embert fejbe kólintsa az ítélet ténye, olyankor, amikor a szeretet nem elég erős, amikor gyengék vagyunk. Jézus maga is figyelmeztet, hogy aki áll, vigyázzon, hogy el ne essék. Mégsem reszketünk az életünk során szüntelen, hogy miért ítélnék, mit kell mindenképpen megcsinálnom, hogy el ne ítéljenek. Meg kell ragadnunk az irgalmasság pozitív gazdagságát: Isten a kezembe adta a lehetőséget, hogy az ő szeretetét osszam tovább. Én vagyok a világ leggazdagabb embere, tele van a zsebem. Odamegyek mindegyiktekhez, és azt mondom: „Figyelj csak! Szeretsz jótékonykodni, akarsz másnak örömet okozni?” – „Persze, hogy akarok” – mondod. Erre én: „Nézd, itt egy zsák, menj ki vele az utcára! Sok ember jár erre, mindnek kevés a pénze. Adjál mindegyiknek egy nagy marékkal!” – Nem örülnél, hogy osztogatod? Nem örülnél, ha azt mondhatnád nekik: „Haver, gyere csak! Valaki a jó Isten nevében küldött neked egy lakásra valót!” – Talán még egy puszit is kapnál érte.

Ez az, amit az Isten rád bízott: „Ott az a sok ember, adogasd az én jóságomat nekik. Azért adtam neked a képességeidet.” – De mit csinálunk mi? „Hű, de sok pénz! Mi mindenre telik ebből nekem!” – Nem azt mondom, hogy neked ne legyen lakásod, de ha a végén neked van lakásod, sőt már a harmadik vagy a negyedik is megvan, a többinek pedig egy se jutott, akkor valami baj van veled.

Így kell néznom a lehetőségeimre, az életemre. Isten rám bízta minden képességemet, azért, hogy másokat szolgáljak és gazdagabbá tegyek. Vajon így járok-kelek a világban? Ezt viszem én magammal? Ez az, amit igazi kihívásnak tekintek? Így nem kell a fenyegető ítélettől rettegni. Miért nem? Mert ha valakinek odaadnám egy lakás árát, a szívemben örömmel, az pedig boldogan rám nézne, és mondaná: „Köszönöm, de rendes vagy!” – S közben engem dobálna meg táncoltatna, engem pusztítna körbe. Én meg nem győznék tiltakozni: „Haver, nem az enyém volt, én csak kézbesítettem.” Ezt bízta ránk Isten. Ez az, amit nekünk adott, csak ezt.

Az a baj csupán, hogy az irgalomnak ez a továbbadása eben a világban áldozattal jár, és így csattan a kettő. Aki igazán megpróbált már irgalmasnak lenni, az megélte már azt a feszültséget, hogy olyan csodálatos lenne adni, de akkor nekem semmi se marad. Ha elkezdek adni, adni, akkor a végén valóban elfogy minden. Úgy járunk, mint a gyerek, aki jó szívvel osztja a tortáját, és addig darabolja, míg a végén neki nem marad egy szelet sem. Ez tulajdonképpen nagyon szép dolog, de azért őt is meg kell tanítani arra, hogy kislányom vigyázz, úgy oszd el, hogy mindenkinek jusson, neked is jusson egy, mert Isten neked is akar adni. Az igazán önzetlen adni akarásban mindig ott van annak a lehetősége, hogy nekem nem marad semmi. Mert ha úgy kezdem, hogy nézzük csak, ez az enyém, ez meg holnapra kell nekem, aztán holnaputánra, s ami megmaradt, azt szétszthatjuk, akkor nem jól fogtunk hozzá. Tessék csak végiggondolni, mi történik, ha így gondolkodunk, ha arra figyelünk, hogy

nehogy túlzásba essünk. Ezt azért mondtam el, mert ezt a feszültséget mindenki átéli, ha igazán szeretni akar, ugyanakkor van egy csomó kötelezettsége is, itt van a saját életem is. Hogyan lehet ezt a feszültséget feloldani? Úgy, hogy Jézus arcába nézek, és látom Jézust abban az egykori világban. Látom őt Kánában egy lakodalomban enni és inni. Ott ő sem azt mondta: „Jaj, éheznek Indiában, ne együnk most semmit!” – Látom Jézust enni, és látom Jézust a pusztában böjtölni. Látom, hogy megosztja a kenyeret, és megszorítja, hogy egyen a nép, és látom azt, amikor nem ad nekik kenyeret, hiába követelik. Számolnom kell azzal a feszültséggel, hogy nem tudok minden bajt megoldani, nem tudok minden szenvedést feloldani, nem tudok mindenhova adni, ahová kellene. Nem mondhatom azt, hogy nekem semmi se kell. De mindig nyitottnak kell lennem arra, hogy lássam: ezeket a javakat Isten rám bízta, és nekem osztogatnom kell.

Néhány villanás még, hogy gondolatokat keltsek. Sokan értékelik az irgalmasságot, ha ilyet látnak, azt mondják: „Hú, milyen klassz ez!” – Milyen fantasztikus például az, amit Teréz anya csinál. Vagy az a néni, aki miután újtukra bocsátotta saját gyerekeit, és egyedül maradt, fölnevelt még másik négyet. Nem volt még nagyon öreg, volt ehhez energiája, és boldog anyjuk volt ezeknek is. Az ilyenre azt mondjuk: „Hú, de szép, de csodálatos, amit csinál!” – És én? Na, azt nem! Kabos egyszer azt mondta: „Rettentő jó dolog a focimeccs! Fantasztikus!” – Megkérdezték tőle: „Miért? Focizol?” – „Én? – válaszolta. – „No, nem, én nem tudok futni a labda után. Csak nézem, én szurkoló vagyok.” – Vigyázzunk erre, mert az irgalmasságot nem aszerint értékelik, hogy szurkoltam-e a másinak: „Jól van, bravó, csak vállald el, csináld meg, marha jó!” – hanem aszerint, hogy én gyakorolom-e. Az is kell persze, hogy biztassam a másikat. „Emberek, fogjuk meg, és vigyétek!” – ismerjük ezt a mondást, de ez egyáltalán nem az evangélium szerint van.

Mondhatok egy másik egyszerű példát. Egy társaságban vagyunk, tízen, valakinek a vendégei. Mindennel ellát bennünket a házigazda, hisz jó szívvel fogadott minket, és szívesen vendégül lát. Megkérdi, hogy mit kérünk reggelire, kávé, teát vagy kakaót. A társaságból kilenc ember azt mondja, hogy teát kér. Én meg jobban szeretem a kakaót, ezért megmondom, hogy kakaót kérek. A házigazda kimegy, fölteszi a teát kilenc vendégnek, nekem viszont kezdi külön elkészíteni a kakaót. Nem azt mondom, hogy nem szabad kakaót kérnem, de gondolhatok arra, hogy a házigazdának csak miattam kell vacakolnia, hogy nekem készítsen egy bögre kakaót, ezért mégis azt mondom, hogy gyerekek, akkor én is teát iszom. Ezt azonban mondhatom úgy is, hogy érezzék: én kegyeskedek veletek ma teát inni – akkor persze a házigazda megkérdezi: „Nem innál inkább kakaót? Szívesen megcsinálom!” – Egyszerűen rajtam múlik, hogy hogyan mondom mindezt, tudom-e úgy mondani, hogy ne érezze, hogy mégis kakaót kellene nekem csinálnia.

Vegyük azt is észre, hogy hogyan nézünk az irgalmasságra akkor, ha a másiról van szó, és akkor, amikor rólunk. Magunkból kikelve mondjuk például: „Mégiscsak felháborító és disznóság, hogy soha nem tudok hazamenni időben, mert az a szerencsétlen váltó kolléga mindig tíz percet késik!” – Ugye, hallottunk már ilyet? – Amikor azonban rólam van szó, megint csak a másikat hibáztatjuk: „Azért szemétség, hogy úgy fel van háborodva, ha én egyszer tíz percet kések!” – Ugyanaz a vétség, és milyen más a hangszerelés, ha arról van szó, hogy a másik legyen nagylelkű, irgalmas és udvarias velem, vagy ha arról, hogy én legyek nagylelkű és udvarias.

Meg kell látnunk, hogy mennyire nincs bennünk érzék ehhez. „Milyen csodálatos ápolni egy beteg édesanyát, milyen hősiesség!” – mondjuk elismerően. De végiggondoljuk-e azt, hogy nem tud elutazni, nem tud nyaralni menni, nem tud szabadságra menni, nincs semmi szabad ideje? Ezt már nem szoktuk meglátni, fölállalni pedig még kevésbé. „Na jó, hát egy évig még elápolom a mutert, aztán vegye át a testvérem is!” – mondjuk aztán, amikor ránk kerülne a sor. Esküvőn gyakran mondom a fiataloknak: „Figyelj csak! Amikor házasságra készülsz, jó, hogy van a szerelem, az kell, de egyezik-e az értékrendetek? Vajon a vőlegényed

természetesnek tartja majd, hogy az édesanyját és az édesapját ápolni fogja, és nem tud elutazni sehova? Mert ha a saját édesapja, édesanyja ápolását nem vállalja, akkor hogy fogja az apósát és az anyósát, a te édesapádat és édesanyádat elviselni, ha betegek lesznek?” – Ilyenkor a fiatalok úgy néznek rám, mintha lütyű lennék. Pedig nem lütyűségről van szó, hanem arról, hogy ez nagyon komoly kérdés. Ha én vállalom a házasságban, hogy irgalmas leszek, de a férjem azt mondja: „Majd adok én neked irgalmaskodást!” – akkor mi lesz abból a házasságból? Ha pedig a férj-feleség együtt tud csendülni, akkor az asszony még ki se találta, hogy hogyan lehetne jótékonykodni, a férje máris így szól: „Jaj, hadd tegyek még hozzá én is valamit!” – Gondoljunk Szent Erzsébet rózsáira: rózsává kell válni, hogy ne legyen veszekedés. Az Úristen képes volna megtenni, hogy a kaja, amit elviszek otthonról, rózsává váljon – de nem szokta. Világosan kell tehát látnom a jövőmet: az önzés és az irgalom között mindig alapvető feszültség van, alapvető feszülés. Ezt a feszültséget minden nap újra át kell hidalni, és akármilyen nagylelkű vagyok, mindig érezni fogom, hogy nekem itt győznom kell.

Szeretnék végül még egy témát fölvetni, egy témát, ami megint nagyon negatív és nagyon nem tetszetős. Sokszor keresem, hogy miért nem irgalmasok az emberek, s az a benyomásom, hogy azért nem, mert ma az emberek nem látják a lemondás értékét. Régen látták: Krisztus meghalt a keresztfán, Krisztus a lemondás útja, az utolsó hely a legjobb hely. Krisztus megmutatta a szegénység értékét, és az emberek akartak kicsik, utolsó és szegények lenni. Azt mondták: „Alapvetően nyitott vagyok, mert egyszerűen élek, telik a jótékonyagra, van miből adjak a másoknak. Alapvetően nyitott vagyok, mert amennyire tőlem telik, megpróbáltam megtartani, hogy ne költsek többet, mint ami szükséges, így van miből adjak. Alapvetően nyitott vagyok, mert nem kell takarékoskodnom az időmmel, így van időm arra, hogy szolgáljak.” – Ma ez nem divatos. Inkább arra törekszünk, hogy éljük a magunk életét a világban, bontakoztassuk ki az egyéniségünket. Ez alapjában véve helyes, és nem is evangélium-ellenes. Csak éppen azt nem veszem észre, hogy ezáltal nem leszek képes észrevenni, hogy kinek van szüksége rám, nem találok időt arra, hogy másokkal törődjek, mert annyira be van osztva az időm – csak a magam számára. Nem látom meg, hogy kinek volna szüksége pénzre, mert nekem annyira be van osztva minden fillérem – csak és kizárólag a magam számára. Ez bizony nagy baj!

Emlékeztek rá, két éve, amikor konferáltam, azt is megemlítettem, hogy nagyon sok a kiadásunk a találkozóval kapcsolatban. Erre többen megkérdezték, hogy mennyit adjanak. Jött egy néni, és megkérdezte: „A tisztelendő úr húsz gyerekkel megy, biztosan sokba kerül” – és odaad nekem egy borítékot. Máskor meg valaki azt kérdezte tőlem: „Tisztelendő úr, tud olyan családot, akinek most nagy szüksége lenne pénzre? Van még egy kis megtakarított pénzem, egy kis lakáskát össze tudnánk hozni belőle valakinek.” Nem kérte tőle senki. De odajött hozzám, mert ő nem ismert olyat, akinek ez nagyon kellene. Odajött, mert a nagylelkűség kincse a szívében van. A lemondás útját önként kell megtalálnunk. Ha nem találunk rá, akkor reménytelen az ügy. A nagylelkűség útja az, hogy én indulok a másik felé, máskülönben nem történik semmi.

Befejezem, mert egyesek már le akarnak löni. Remélem, sikerült néhány hasznos szempontot bemutatni nektek. Számolunk az ítélettel, ami fenyegető, de én sokkal inkább a nagylelkű isteni meghívásra hallgatok. Hogy erre válaszolni tudjak, alapvetően nyitottnak kell lennem, tudnom kell lemondani magamról. Az a kérdés, hogy tudok-e egészen a Hegyi Beszéd és a Nyolc Boldogság szellemében, az örök élet reményében élni, vagy megelégszem ennek a világnak a szellemével. Amen.

Békesség (Nagymaros, 1985)

A békességről beszélve mivel is kezdhethetném: Az Úr békéje legyen veletek! Azt mondja az Írás Jézus szavával: „Az én békémet adom nektek, nem a világ békéjét!”. Vagyis többfajta béke van. Az lenne a feladatomban, hogy a témát felvetve egy kicsit boncolgassam ezt a kérdést hol erre, hol arra.

BÉKE – Vegyük szemre először magát a fogalmat, nézzük a példákat: hányféle béke lehetséges. Beszélhetünk a birka békéjéről: lassan béget, lehet rugdalni. Nem ez a krisztusi béke. Arany Jánost nagyon szeretem, de a jámbor szó éppen az ő költeménye (A családi kör) folytán elég furcsa ízt kapott – úgy is mondhatnánk: annak a bizonyos bocinak a békéje, bár a kérdéses versben nem a bociról van szó, hanem a tehénről, a boci anyjáról, amely „igen jámbor fajta”. A bolond is békét érez, mert nem veszi észre, hogy becsapták. Nyugodtan, békében visel mindent, hisz bolond szegény. Az indián pedig, akinek odaadták az üveggolyót az aranyáért, szintén boldog volt, hogy milyen jó üzletet kötött. Egyszer az iskolában láttam egy gyereket, aki hagyta, hogy üssék mert ő bírja. Sajnáltam szegényt.

Ez a gondolat akkor sem ment ki a fejemből, amikor a Gandhi filmet láttam. Gandhi kiprovokálta azt, hogy verjék őket. „Ha sokáig vernek bennünket, és mi elviseljük, ők majd belefáradnak a verésbe, és elszégyellik magukat” – mondta. Nem hiszem, hogy ez volna Krisztus békéje. Ha az evangéliumból karikatúrát akarnék csinálni, azt mondanám: „Ha megütik a jobb arcodat, tartsd oda a balt is.” – Szegény édesanyám sokszor nyakon vágott – volt is oka –, és én azt mondtam volna neki: „Anyám, most üss ide is egyet!” – azt hiszem, mindenki érzi, hogy nem az a krisztusi mentalitás lett volna. – „Na, most boldog vagy? Üss hát még egyet!” – Ez egészen torz kép arról, hogy mi a béke.

Beszélhetünk békéről akkor is, ha az a béke egyáltalán nem jó. Mondok egy régebbi példát, ami könnyebben mondható. Hitler sokszor mondogatta, hogy a zsidók felelősek Krisztus meggyilkolásáért, ezért kell velük szemben eljárni. Azért börtönözte be a püspököket és a katolikus papokat, mert nem képviselik eléggé a Krisztus igazságát a zsidók ellen. Milyen furcsa! Jézus, amikor az ő mondatait szerették volna felhasználni, manipulálni, nem volt hajlandó még nyilatkozni sem. Hihetetlen szellemesen és ügyesen visszalépett, illetve visszadobta a labdát nekik. Az ilyen béke, a Jézus szavaira való ilyen hivatkozás messze van Krisztustól. Vagy tessék az újkori szocialista istenképre gondolni. Kiszipolyozták a munkást, és azt mondták neki: „Majd a túlvilágon boldog leszel!” – A visszájára fordították az igazi képet: „Krisztus nevében mondom neked, munkás, hogy tűrjél, csak tűrjél, hogy én kihasználhassalak.” Ez sose fért bele az Egyház gondolkodásába. Igaz, sokszor vádolták ezzel a kereszténységet, de mindig igaztalanul.

De nézzük a „jó bolondot”, a jó bolond békéjét. Láttam olyan embert is, aki azt mondja, hogy ő mindig jó lesz. A másik meg azt mondja: „Ez olyan csendes bolond, én meg kihasználhatom, elvégez ő minden munkát, erre mindent rá lehet sózni, az orránál fogva lehet vezetni. Nem, a kereszténységbe ez sem fér bele.

Tudni kell akarni! Volt egy kislány, nagyon rendes volt, de túl szerény. Az édesanyja bízta, később meg a tanára is: „Kislányom, tanulj már meg szemtelenkedni!” – A kislány nem értette a dolgot. Hogy ő szemtelenkedjen? A sok biztatásra végre kibökte: „No-no!” – Később kiderült, hogy érdemes volt biztatni. Néhány év múlva, amikor bizonyos élethelyzetekben nagyon keményen kellett neki helytállni, akkor ez a nagyon csöndes, szerény kislány félelmetesen és talpraesetten tudott akarni. Nem a mulyaságtól volt ő békés, nem jámbor kérődzés volt az élete, hanem ha kellett, bátor helytállás.

Tessék csak Jézusra gondolni! Békességet vitt mindenhol, magában hordva a békét, de nem azért, mert mulya volt, nem azért, mert nem látta, hogy be akarják csapni, hanem éppen fordítva. Nagyon jól látta, hogy mi lakik az emberben. Nem kellett őt kioktatni, mégis tudott békés lenni. Gondoljunk csak arra a két kardra ott a Getszemáni kertben. Jézus hozat két

kardot: akinek nincsen kardja, az vegyen, és akinek nincsen pénze, az adja el a köpenyét is, mondhatnánk, a gatyáját is költse fegyverre, hozza, mert kell. De amikor ott a kard, és Péter levágja a szolga fülét, akkor visszateteti azt, mert meg akarja mutatni, hogy ő most kiszolgáltatja magát. Mert az Atya ezt akarta. Amíg az Atya nem akarta, hogy kiszolgáltassa magát, hiába akarta bárki, se becsapni nem tudták, se elfogni. Azt is elmondja az Írás, hogy le akarták taszajtani a hegyről, de ő elment köztük. Csak úgy elment. Le akarták taszajtani a hegyről, mint két kádat, de ő elsétált. Most pedig kiszolgáltatja magát, mert most az Atya ezt akarja. De nem azért teszi, mert mulya, nem is azért, mert becsapták, nem veszi észre, hogy mit akarnak. Önként adja oda magát. Amikor megütik a jobb arcát, így szól: „Ha rosszul szoltam, javítsd ki, de ha nem, akkor miért ütsz engem?” – Ez a válasza, nem az, amit az előzőekben birka-békével kapcsolatban mondtam. Hányszor mondták már nekem, hogy tegyem meg ezt vagy azt, hisz keresztény vagyok. Aki ilyet mond, az egyszerűen hülyének néz. A kereszténység nem azt jelenti, hogy legyek hülye. Jön hozzám valaki, el akar nekem adni mondjuk egy bambuszt – sokszor jönnek ilyennel a plébániára –, nagyon adja, csak ötven forintért. Ilyenkor azt válaszolom: „Nézze, kimegyek a rétre, és szedek ingyen egy köteggel.” – Nem mondom neki, hogy maga szélhámos, csak finoman megmondom, hogy köszönöm, nem kérek bambuszt. Az illető meg káromkodik a végén, és átkozódik, szid engem, hogy én milyen szívtelen gonosz vagyok. Az ilyen békétlenségről én nem tehetek. Ha ő békességen azt érti, hogy én hülye legyek, és mondjak az ő önzésére igent, akkor ebből a békességből nem kérek. Ő be akart csapni, nem szoltam, szépen kikerültem. Nem mondtam neki, hogy maga ilyen meg olyan. Vagy az lenne a békességem, ha az ilyenre igent mondanék, és megvenném a bambuszt egy ötvenesért? És még legyek boldog is, hogy milyen jó üzletet csináltam? Na, de mégis! Ismerik a farkas meg a bárány történetét. Szegény bárány hiába megy a farkastól száz méterrel lejjebb a folyón, hogy ne zavarja fel a vizet, ha a farkas békétlenkedni akar, vagyis ebédelni szeretne valami bárány féleséget, akkor a bárány hiába magyarázkodik, hiába mondja, hogy elmegy, megvárja amíg a farkas méltósága befejezi az ivást, a farkas akkor is találna valami ürügyet, hogy bárányt vacsorázzon.

Ugyanakkor nagyon sokszor tapasztaltam magamon is, másokon meg még jobban, hogy amikor az ember rosszat csinál, és bántja a lelkiismeret, a másik rendes volt, akkor ki akarjuk provokálni, hogy a másik se legyen jobb. Ilyen esetben nagyon sokat jelent, hogy tudok-e békés lenni. Sok emberrel találkoztam már, akinek az életét az oldotta meg, hogy a felesége vagy a férje nem hagyta magát kizökkenteni ebből a csendes békéjéből, amikor az provokálta. Ha ugyanis ki tudja zökkenteni a nyugalmából, és mindketten ordítanak, mind a ketten tányérokat hajigálnak, akkor ki dönti el végül, hogy kinek van igaza? De ameddig csak undok, a másik meg tud csendben és békésen szólni, akkor megvan a lehetősége – csak a lehetősége! –, hogy végül békesség lesz. Hogy a másik végül felfogja-e, hogy ez az ember tényleg szeret engem, engedi-e, hogy a kevélységéből kiemelje a másik szeretete, vagy nem, erre nehéz válaszolni, de a lehetősége megvan.

Tessék csak arra a furcsa dologra is gondolni, hogy az emberek szeretnék a bűnnek az örömét, élvezetét is, meg a tiszta léleknek a békéjét is. De a kettő nem szokott együtt sikerülni. Egy bűnözés, egy gyónás, egy bűnözés, egy gyónás, ez elég furcsán fest. Egyszer valaki azt mondta, hogy könnyű a kereszténynek, mert ha lopott, meggyónja, pénze van, bűne nincs. Erre azt válaszoltam: „Na vigyázz, ha meggyónt és megbánta, akkor vissza is kell a pénzt adni!” – Erre az illető megkérdezte: „Akkor mire volt jó, hogy lopott?” – „Ja – mondom – ezt én sem értem!” – Tessék csak megfigyelni, hogy milyen sokan mennek egyik tanácsadótól a másikig, hátha valaki megengedi nekik, hogy ezt vagy azt a pénzt így el lehet lopni, azt a benzint meg úgy, a harmadik dolgot meg amúgy. Az ilyennek egyszer valaki azt válaszolta: „Tudja mit? Kérem, maga nem fog a bűnbe belemászni az én lelkiismeretem terhére! Maga szeretne nyugodt lelkiismerettel aludni, a bűnnek az örömét szeretné, én meg hordjam a bűnt a lelkiismeretemben! Na, ne!” – Érdemes erre felfigyelni. Nagyon sok ember

vergődik így: Szeretné a lélek békéjét, ugyanakkor szeretné az evilág gazdagságának, hiúságának, kevélységének az örömét is egyszerre. Ilyen béke nem lehetséges.

Van, aki azt mondja: „Kérem, én született békés ember vagyok.” – Lehet, hogy igaza is van. Csak az ilyenektől meg szoktam kérdezni: „Tessék mondani, lehetséges, hogy magában a mulyaság és a békesség találkozik? Mert ha maga mulya, akkor mulya is marad. Ha viszont van magának olyan adottsága, hogy időnként fölmeleg a pumpa, és azt le tudja győzni, akkor ebből lesz valami.” – A szülőket szoktam ezzel vigasztalni, amikor panaszozzák, hogy eleven a gyerek. Azt mondom nekik, ebből lehet jó is. Ha viszont mulya a gyerek, akkor úgy is marad. Mert aki tud néha lelkesedni, máskor meg jól begurul, de megtanulja azt megfogni, akkor abból lesz valami. A mulya viszont nem tudja legyőzni a mulyaságát, hogy akarjon. Ezért nehezebb eset. Felforr a vérem? Na és? Agyonütöm! Nyugi! Elöntött a vörös köd? Na és? Győzd le! Én nem az vagyok, ami a mai, pillanatnyi hangulatom. Csillapíts le magad! De hogyan? Öntsek hideg vizet a hátamra?

Hozzáteszem: vannak esetek, amikor az ember csak eddig jut el. Elöntött a mérge – csak eddig jutok. Egyszer kérdezték tőlem, hogy bírom ki, hogy nem gurulok be. Azt feleltem: „Nézze – nem keresztény megoldást, nem szépet mondok, talán nem is lesz nagyon csúnya, de a pillanatnyi mérget levezeti –, ilyenkor azt mondom: „jenő.” – „És ez magát lecsillapítja? – kérdezi az illető. Gyanús volt neki, hogy itt valami svindli lesz. – Mi az a „jenő”? – „Hülye nő” – válaszoltam. – Ez nem keresztény megoldás, de működik. Jó arra, hogy a pillanatnyi mérget legyőzzem. Régen ezt így mondták: 'Okos enged, számár szenved'. Ha kimondom, hogy 'okos enged, számár szenved', már le is szereltem magamat. Amikor ilyet mondok és ezzel lecsillapítom a mérget, az olyan, mint egy biztonsági szelep, ugyanúgy nyit, és segít megnyugodni. Pillanatnyi retesz ez, ha kinyitom, levezeti a mérget, hogy ki ne robbanjon és a tányérok, egyebek se repüljenek. Persze innen tovább kell lépni, mert az a feladat, hogy ez készséggé váljék bennem. Ekkor következik az ember, a gondolkodó személy, aki megpróbálja feldolgozni az eseményeket. Ez történt, ennyi ebből a jó szándék, ennyi a rossz, miért érdemes ezt elfogadnom, Krisztus nevében megbocsátom. Elkezdem tehát feldolgozni magamban. Szeretném elérni, hogy lassanként automatikusan működő reflex-szé váljon ez bennem, ne maradjak meg a tányértörős szinten. Hangolnom kell magamat a Hegyi Beszédre, be kell építenem azt az életembe. Mert a „jenő” meg az „okos enged, számár szenved” és hasonló jelszavak (van nekem még több igen jól működő és szellemes jelszavam) még nem jelentik a krisztusi megoldást.

Ha meg akarjuk szilárdítani a békességünket, akkor azt a Hegyi Beszédre kell alapoznunk. Tudjuk, hogy valójában csak egy boldogság van – azt hiszem, Jelenits tanár úr mondta ezt néhány évvel ezelőtt – ez pedig az Istennel megtalált életnek, az Atya szeretetének az öröme. Ezt csak kifejti, részletezi a nyolc különböző forma. Isten szeret engem, én pedig viszontszerethetem. Úgy szeret engem, ahogy vagyok. Gondviselőm ő, feleletet adott az életemre. Olyannak ismer, amilyen vagyok. Ismeri minden képességemet. Ő az, aki jutalmaz, ő az, aki megfizet, ő az, aki meghívott. Kísértések érhetnek, megkívánhatják, ami az enyém, kijátszhatnak az emberek – de mit vehetnek el tőlem, ha Isten szeret engem? Ki foszthat meg engem az örök élet reményétől?

Ez a Hegyi Beszéd szelleme, a Boldogságoké. Nem cinizmusról van szó, nem is mazochizmusról, nem élvezem, hogy nyúznak. Nem arról van szó, hogy nem kell a szőlő, mert savanyú – ismerjük a történetet. Ez minden boldogságnak a gyökere, itt kell megkeresnem az én békességemet is, hiszen ebből forrászik. Béke van-e bennem? Valóban jelen van-e az Isten az életemben, és én az övében? Akármerre járok-kelek, lehelem-e a békét?

Olyan sokszor szégyeltem magam, amikor a békétlenséget lehelem magamból. Elég csak egy megjegyzés, hogy te, ez miért van így, te azt megint miért csinálod, tudod, hogy ez mekkora marhaság? Az ember nem is veszi észre, csak később, hogy lehelem a békétlenséget

magam körül. Az Isten szemével kell nézni, az értékeket meglátni, a jókat felismerni, és a jóknak örülni. (Ez nem azonos azzal, hogy a rosszat nem látom, nem veszem észre. Vigyázzunk erre nagyon!)

A következő lépés pedig már az, hogy békességet viszek az emberek közé. Itt érdemes megállnom. Figyelnem kell arra, hogy megvan-e bennem az a megelégedettség, hogy Istennel közösségben vagyok. Nagyon sok békétlenség abból ered, hogy én kimondva vagy kimondatlanul elégedetlen vagyok. Valami nem stimmel nekem, valami mást szeretnék, van valami, ami szerintem jobb lenne – akár bevallom, akár nem. Sok-sok békétlenség ebből születik, ezért csapkodok kifelé és harapok. Egy példa: megyek a menyasszonyommal valahová rettentő boldogan, és egyszer csak rálépnek a lábamra. „Ó, semmi, uram!” mondom mosolyogva. De ha éppen elhagyott a menyasszonyom, dühös és szomorú vagyok, mert azt mondta, hogy dögöljek meg és egyebek, és akkor lépnek rá a lábamra, felcsattanok: „Maga milyen piszok! Nem tud vigyázni?” – Nem az a szerencsétlen viselkedett másként, aki rálépett a lábamra, hanem énbennem volt valami más. Ha Isten és énköztem békesség van, akkor lehelhetem a békességet. Persze, nem biztos, hogy lehelem – de lehelhetem! Amikor viszont bennem békétlenség van, akkor mi mást lehelhetnék, mint azt a békétlenséget, kisszerűséget, azt az állandó belső elégedetlenséget, ami bennem van.

Amikor kórházban voltam, megismertem két nővért. Mind a kettő nagyon sokat dolgozott és nagyon jól, mégis: az egyiket mindenki utálta, a másikat mindenki szerette. Miért? Mindketten ugyanolyan jól megtették a dolgukat, de az egyik mindig mordult hozzá egyet, a másik meg mosolygott. Nem mondom, hogy könnyű volt neki mindig mosolyogni, mert tudnak a betegek sok olyat csinálni, hogy az embernek fölmenjen a pumpája, jó érzékkel megtalálják, hogy ahol fáj, ott nyomjuk meg. De tudok-e így is békességet lehelni? A másik is odaadta az orvosságot, éppúgy megcsinált mindent, amit kértünk, de mindig mordult hozzá egyet, mindig elégedetlen volt.

Tessék csak megfigyelni a keresztény közösségen belül is, milyen poklot jelent az, ha valaki így viselkedik. Gyerekekkel sokat jövök-megyek, és olyan kellemetlen, amikor egy-egy elveszi mindenkinek a szájízét. Elmondok egy példát: Kész a vacsora, finomat főztem, csak úgy terjeng az illata, akkor jön az egyik, és azt mondja: „Fúj, ez lesz a vacsora?” – Később mindenki bevallja: „Tetszik tudni, jó volt ez a vacsora, de olyan nehezen kezdtem el, mert majdnem fölfordult a gyomrom.” – Elég volt egy gyereknek a rosszalló megjegyzése. Csinálhatom a legklasszabb, legnagyobbis krisztusi dolgot, ha ez a krisztusi úgy jelenik meg a kezemben, hogy ráragadt a „Fúj!” Ezzel elrontottam az ízét, elrontottam a tanúságtételemet.

Vegyük például azt, hogy igazság. Ha az igazságot a valóságnak megfelelően ismerem meg, akkor ez az én igazságtartalmam. Ha a valóságot olyannak ismerem meg, amilyen, akkor meg tudok benne nyugodni. De ha nem akarom elfogadni a valóságot, ha valamiért nem tetszik nekem a valóság, és nem akarom az életemet aszerint alakítani, akkor kezdődik a hadakozás. Meg akarom hamisítani, be akarom bizonyítani az ellenkezőjét, meg akarom magamat győzni, hogy de nem is úgy van az. Még fokozhatom is ezt: igyekszem bebizonyítani, hogy azt az igazságot más se veszi komolyan. Ilyenkor mindig megmarad bennünk a belső békétlenség. Kisebbrendűség érzésével küzdő emberek ezért békétlenek. Nem tudják elfogadni magukat olyannak, amilyenek. Sokszor kiváló tehetséggel, adottságokkal rendelkezik az ilyen, de azt gondolja, hogy ő buta, meg bolond, meg csúnya, és vége.

Egy kislány, aki a saját életét keserűvé teszi meg boldogtalanná, mert neki itt hátul a fején van egy pötty, amit nem lát ugyan senki, de ő tudja, hogy ott van. Az egész életét megkeseríti, ha nem tudja elfogadni: „Na, bumm, ilyen vagyok. És?” – Ha én megjelenek előttetek a magam százhusz kilójával, és bemutatkozom: „Szervusztok gyerekek, én vagyok az úthenger!”, akkor senki se fog engem ezért soha bántani, inkább vicces, jókedvű embernek

fognak tartani, és nem fognak gúnyolódni se rajtam. Vörös hajúak, emberek egy-egy archibával nagyon sokszor teljesen össze tudják magukat törni egy életre valamilyen apróság miatt. El tudom-e fogadni az igazságot, a valóságot? Feladataimban is, képességeimben is, lehetőségeimben is. Valaki azt mondja: „Ha én elmehetnék, mit tudom én, milyen szakmába, az mindent megoldana!” – aztán egy életen keresztül boldogtalan, mert nem tud odamenni. Legyek szabad. Figyeljek először arra, hogy bennem megvan-e a békesség.

Ezzel kapcsolatban beszéljünk még egy fontos dologról, a háláról. Amikor az az igazság, hogy kaptam valamit, a legtöbb ember nem akar hálás lenni, mert megalázónak érzi. Van, aki azért békétlen és boldogtalan, mert úgy gondolja, hogy nem szereti senki. Pedig szeretik őt. Ha ő hálás lenne, és az igazságot elfogadná, hogy kapott, ha nem csak a valóság lenne az, hogy kapott, hanem ezért hálás is lenne, akkor minden nap megtapasztalná, hogy őt mennyire szeretik. Képzeld el azt a gyereket, akinek kocsilóval-taligával hordják a rengeteg ajándékot, és ő mindig elégedetlen. A kis madárfióka, akinek az anyja az Óperenciás-tengeren odaadja az egyik combját, azt mondja az anyjának: „Már megint csak szülőhús!” – Az ilyen nem lesz boldog soha. Nem fogja megérezni, hogy őt igazán szeretik. Hány emberrel találkoztam, aki még halálos ágyán is hazudott magának. Folyamatosan hazudott. Ilyenkor éreztem igazán annak az előnyét, hogy oda tudok valaki mellé állni, és nagyon hosszú birkózással ki tudom belőle húzni azt, hogy végre egyszer fogadja el a valóságot. Először nagyon harapósan szoktak rám nézni: még hogy őbenne volna hiba. Az ember aztán lassan bebizonyítja neki, hogy bizony te nem olyan vagy, hanem még rosszabb. Ez jó nehéz szokott lenni. De ha végre rájön arra, hogy Isten akkor is fölemel és megbocsát, Isten akkor is szeret, értsd már meg! Akkor végre felemelkedik, megkönnyebbül. Egyszer egy néni elhívott a beteg férjéhez, de útközben egyfolytában arról beszélt, hogy a férje nem vallásos. Mondtam neki, hogy semmi baj, rendben van. Amikor ezt újra és újra előhozta, már untam, megint mondtam neki: „Jó, hogy szólt, néni, rendben van.” – „De a férjem nem tudja, hogy el tetszik hozzá jönni.” – Semmi baj – mondom – „ez is rendben van.” – Aztán, mikor odaértünk, megértettem a néni aggodalmát. Odaérünk, bemegyünk, és a feleség bemutat nekik: „Apuci, elhívtam az atyát.” A beteg rám néz, aztán így szól a feleségéhez: „Tudod jól, hogy utálok a papokat.” Erre odaléptem hozzá: „Gratulálok bátyám, mert én is!” Felakadt a szeme, aztán elkezdünk beszélgetni. Egyébként rettentően utálok a kéz- és lábcsókot, meg a hasonlót, de amikor az az öreg ember, ott a betegágyán kezet csókol nekem ezekkel a szavakkal: „Köszönöm, uram, hogy kiemelt engem!” – akkor hagytam. Sikerült valaki mellé odalépnem, ki tudtam emelni őt abból a belső görcséből, hogy mindenáron tagadni akarta a valóságot. Jól tudta ő, hogy az a valóság – ebben áll majd a kárhozat –, tagadom Istent, de állandóan félek attól, hogy ő az Isten.

Az evangéliumi boldogság tulajdonképpen abban áll, hogy boldogok a békességszerzők. Azt jelenti, hogy ha bennem megvan a békesség, akkor lehetőségem van arra is, hogy én vigyem azt, adjam azt tovább. Az előbb úgy mondtam, hogy leheljem: hogy valóban megvalósuljon ott, ahol vagyok. Ezt jelenti a mi hivatástudatunk. Tegnap szerepelt a rádióban, meg televízióban láttam abból pár percet, ahogyan az alkoholistákkal küszködnek. Két-három öregember is elmondta (elég gyanúsán néztek ki): „Nagyon köszönöm a feleségemnek, hogy annyit küzdött érttem, és mégiscsak kigyógyultam, visszakaptam a családomat, ember lettem újra. Ezt mondják kábítószeresek is, akiket sikerült megmenteni. Tudom, nagyon kell vigyázni a naivságra, nehogy úgy álljak a részeges mellé, hogy a végén én leszek a részegebb, mint ő. Ez igen nagy veszély, sok jóakarátú keresztény is megjárta már ezzel – hány munkáspap ment tönkre, amikor odaállt a munkás mellé Krisztus szeretetével, s a végén elsüllyedt, ugyanúgy, mint a másik. Hány kislány vagy fiú ment tönkre, mert meg akart menteni valakit, s a végén ő még jobban tönkrement, mint akit meg akart menteni. Ezért olyan óvatos az egyház ezen a téren.

Kihívásnak érzem azt a belső békét, ami az enyém: mindent Isten szemével nézek, engem nem lehet megbántani. Úgy is mondhatnám, hogy az örök élet szemüvegén keresztül nézek mindent, ez lesz az egyik kulcsa az életemnek. Ha ezt nem valósítjuk meg, akkor melléfogunk.

Azzal kezdtem, hogy az emberek szeretnék a békét is, és a bűn örömét is egyszerre élvezni. Ez nem megy. Szeretnék az evilági jólétet is, és az örök életért odaadott élet örömét is egyszerre élvezni. Ez megint nem megy. Erre szerettem volna felhívni a figyelmet, mert azt hiszem, ez ma mindannyiunk számára nehéz és fontos kérdés.

A Zsinat után is nagyon sok, komoly előrelépés történt az egyházban. De hogy igazán élő és hiteles legyen a kereszténységünk, az nem valósulhat meg, amíg nem vesszük észre a kereszténység alapértékelését: ahhoz, hogy élő legyen a kereszténységem, az örök élet távlatában kell gondolkodnom; amíg nem vagyok meggyőződve arról, hogy – én a Krisztusomtól várom a jutalmamat; – hogy én valóban az Atya szeretetébe rejtőzve teszem a jót, mert ő a rejtekben is lát; – hogy én szándékosan utolsó akarok lenni; – hogy én szándékosan föl akarom kínálni a magam akaratát, hogy a máséhoz alkalmazkodva őt boldogabbá tegyem; – hogy én azt várom, hogy engem kisebbnek mondjanak, s az Úr tartson nagyobbak – ha ezeket nem értjük meg, akkor az összes többi csak sóder. Egyszerűen nem lehet megvalósítani, mert a konkrét helyzetben csődöt mondok.

Gondolok egy kislányra, aki már öt barátnőjének a férjhezmenetelét hozta össze, rendezte el szépen, és amikor mindegyiknek sikerült végre férjhez mennie, ő a végén öngyilkos lett mert pártában maradt. Itt valami baj volt. Ha nem veszem észre, hogy csak az örök élet távlatában lehet megérteni és megvalósítani a békességszerzést, csak úgy, hogy nem lehet belénk rúgni, illetve belénk lehet rúgni, de nem rúgnak vissza, csak úgy, hogy mi mindig meg tudunk bocsátani, bennünket legfeljebb késsel lehet megsérteni, és csak azzal lehet megfogni bennünket, ha az örök élet reményét kezdik ki bennünk. Ha mindez nincs meg valakinél, akkor nem lehet benne békesség, az ilyen nem lehet békességszerző.

Az is nagy veszély, hogy rettentően békességesek és békességszerzők akarunk lenni – magamnál is, gyerekeknél is megtapasztaltam ezt – s közben az egész gondolkodásunk mégis mindig evilágra irányul. Ez a kettő pedig kizárja egymást. Próbáljuk meg leleplezni ezt mindennap, mert különben nem megyünk semmire. Mindennapi valóság legyen az, hogy engem nem lehet megbántani. Valóban lehessen rám mindig számítani. Az én első reflexióm is a másik segítése, fölemelése legyen, ne az, hogy hadd dühöngjem ki magam, aztán majd jöhet a „jaj, ne haragudj.” Legyen az első a segítség, az odalépés. Ez persze csak úgy lehetséges, ha én az örök élet távlatában gondolkodom. Csak akkor, ha az én szemem a Krisztusomra, a megfeszített Krisztusomra szegeződik, ha én ahhoz akarok hasonlítani, akit megfeszítettek, és ha én azért akarok kisebb lenni, mert az én Krisztusom kisebb lett. Isten valóságát kell komolyan venni, a feltámadás valóságát, az életcélot a feltámadásban keresni és megtalálni, a lemondásnak az értékét – megismétlem: a lemondásnak az értékét komolyan kell venni, és nagyon komoly önuralmat szerezni, ami nagyon kemény dolog. Mindezzel azt szerettem volna elmondani, vagy inkább csak nyitogatni, hogy mit jelent az Krisztusban: békességesnek lenni és hogy békességet szerezni. Amen.

Igazság („Elefántos beszéd”)

Valaki azt mondja: „Ez az igazság!”, a másik pedig: „Ez nem igaz!” Vajon melyiknek van igaza? Azt mondja valaki: „Ez a valóság!”, a másik ember pedig: „Nem ez a valóság!” Akkor most mi a valóság? Mindegyiknek igaza van, vagy egyiknek sem? Senki sem mondhatja, hogy ez a valóság, vagy bárki állíthatja ezt? Ellenségem a másik, vagy a barátom? Ő éppen az ellenkezőjét mondja, mint én. Vagy inkább ne is foglalkozzunk ezzel, és szerezünk egymást, akármit mond a másik?

Mi is valójában az igazság? Körülvesz engem a valóság, és erről a valóságról valamilyen kép alakul ki bennem. A valóságról állítok valamit – ezt ítéletnek szoktuk mondani –, és ha ennek az ítéletnek, amelyet a valóságról mondok, a tartalma megegyezik a valósággal, akkor azt mondom, hogy ez az ítéletem igazság. Valóság csak egy van, az, ami körülvesz engem, mindannyiunkat. Ha pedig a valóság egyetlen, akkor igazság is csak egyetlen lehet. Szomorú látni, hogy az emberek sokszor kétségek között élnek. És jó tudni, hogy igazság csak egy van. Ha az ítélet megfelel a valóságnak, akkor az ítélet igaz, ha nem felel meg, akkor hamis. Ha tudom, hogy az ítélet nem felel meg a valóságnak, és mégis azt állítom, akkor hazug vagyok. Ha meg voltam győződve arról, hogy az ítéletem megfelel a valóságnak, de kiderül, hogy a tárgyi igazság nem ez, akkor azt mondom, hogy tévedtem. Igazság van, de csak egy van, és nem is lehet több.

Sok vallás követői féltek és félnek a tudománytól. Jó, ha észrevevessük, hogy az ilyen vallások sorából kiválik a kereszténység, mert Krisztus kiszabadított bennünket a vallásoknak ebből a béklyójából. A kereszténység sohasem félt a tudománytól, mert úgy tekintett a világra, hogy az valóság. Isten műve. Ha pedig Isten, aki nem járhatja velünk a bolondját, hanem egyetlen valóságot alkotott, akkor tudjuk, hogy ő, mint az alkotó, legigazibb, egyetlen valóság. Mivel pedig Isten szava a teremtés rendjében megvalósuló igazságot tartalmazza, a kinyilatkoztatott igazság és a Teremtő által létrehozott valóság nem lehet ellentétes egymással. Nem lehet ellentétes még akkor sem, ha a kettő között az emberi megismerés korlátai miatt olykor feszültséget látunk.

A mohamedán gondolkodás szerint mindaz, ami benne van a Koránban, igaz, ami meg nincs, az hamis. Ez a felfogás mindig idegen volt a kereszténységtől. Ha az utolsó száz esztendőket nézem, mindig csodálkozom azon, hogy a kereszténység miért nem lett tudományellenes. Hiszen hosszú éveken, évtizedeken keresztül szüntelen azt keresték, hogy a tudomány különböző állításait hogyan lehetne valamiképpen felhasználni a vallással szemben. Más kérdés ugyanakkor az, amit vergődve tapasztalunk és amiért szomorúak vagyunk, hogy magán a kereszténységen belül hogyan lehet széthúzás és egymás meg nem értése.

Vegyünk most egy példát. A kannibál ül a fa alatt, odamegy hozzá a misszionárius, és meggyógyítja a beteg sebét. Aztán rámosolyog a kannibálra, és azt mondja neki: „Az én Jézusom, az én Istenem szeret téged!” – Ezt olyan meggyőzően mondja, hogy a kannibál azt gondolja, hogy ennek az embernek igaza lehet, és megtér, elkezd Krisztus szerint élni. De jön egy másik misszionárius, és azt mondja neki: „Vigyázz, nem igaz az, amit az a másik mondott, mert Isten másképpen mondta!” – Aztán megérkezik a harmadik, győzködi a kannibált, hogy az első kettő közül egyiknek sincs igaza, hanem így és így van a dolog. Mit gondol erre a szegény kannibál? Megakad, töpreng, hogy most akkor kinek is higgyen: „Elfogadtam, hogy igaz az, amit az első fehér ember Istenről mondott, mert hozta Isten szeretetét, sőt még meg is etetett, és meggyógyította a sebeimet. Na, de a másik is, a harmadik is mást mond!”

Mit tegyünk hát? Osszuk fel a világot, hogy ahol katolikusok misszionálnak, oda mások ne menjenek, s ahol mások térítenek, oda mi ne menjünk, és a harmadik meg se ide, se oda ne menjen. Föl lehet így osztani a világot? Nem! Akkor mi a megoldás? Ne veszekedjünk, hanem szeressünk, és menjünk együtt? De vajon meg lehet-e egyezni az igazságban? Meg lehet-e alkudni, azt mondani: „Tudod mit? Felezzünk, ötven százalékban neked van igazad, ötvenben nekem, és így mehetünk tovább együtt? Vagy vegyük alapul azt, amiben mindenki egyetért? De össze lehet-e ezeket a dolgokat egyeztetni? Neveljék az egyik gyermekemet gengszternek, aki robbantgat az igazság nevében, a másikat pedig Gandhi példájára, aki a szent szelídséget fogja hirdetni. Nem tudom elképzelni, hogy két gyereket föl lehetne nevelni így, egymás mellett, ellentétes szellemben. Nem hiszem, hogy az ilyen álláspontokat össze lehetne egyeztetni.

De továbbmegyek: gyűlölködni és veszekedni sem lehet. Az igazság, a valóság maga készletet engem arra, hogy keressem és megtaláljam, hogy megtegyek mindent azért, hogy valóban fölismerjem olyannak, amilyen, a nehézségeket pedig ne kendőzzem el. Hogy ne tegyem félre azokat az emberi gyöngeségeket és problémákat, amelyek megterhelték azt az idők folyamán. Nekem az egyetlen igazságot kell megtalálnom, akár kellemes, akár kellemetlen, akár örömteli, akár fájdalmas. Az olyan emberekkel nagyon nehéz dűlőre jutnunk, akik azt mondják – akár a szeretetnek, akár másnak a nevében –, hogy ne törődjünk az igazsággal, a tárgyi valósággal. A történelem tanít bennünket arra, hogy ha valaki nem szól az igazságról, az végül sokkal nagyobb és sokkal mélyebb feszültségeket okoz. Nem szól, nem beszél, a végén azonban robban.

Hogy ezt jobban megértsük, mondok ismét egy példát. A történet ismerős: a maharadzsaát a szolgálói szórakoztatni akarják. Mivel a maharadzsaának furcsa szenvedélyei vannak, olyan dolgot találnak ki, ami nagyon szórakoztató lesz számára. Összeszednek a városban minden vakot, odavezetik őket egy elefánthoz, s azt mondják nekik: „Itt egy elefánt. Nézzétek meg, hogy milyen!” De mit is jelent a vaknak az, hogy megnéz valamit? Odamennek mindannyian, és ahol érik, megtapogatják. Aztán elviszik az összes vakot a maharadzsa elé, és megkérik őket, hogy mondják el, milyen is az elefánt. Igazi pankráció támad, verik egymást a vakok, mert azt hiszik, hogy a többiek hazudnak. Az egyik azt mondta, hogy az elefánt olyan mint egy oszlop, a másik azt, hogy olyan, mint egy cső, a harmadik szerint egy nagy lapáthoz hasonlít, és így tovább. Tudjuk, mi történt: mindegyikük csak egy kis részét ismerte meg az igazságnak. Az igazi feladat az, hogy megtaláljuk azt a szempontot, amelyben ezek a kicsi részek egységes képpé állnak össze. Mert a láb, az ormány, a fül, a has mind része az elefántnak, de mindezt össze lehet rakni egy nagy egésszé. Vajon lehet-e mindig ilyen szempontot találni? Említettük a különböző vallásokat. Össze lehet-e ezeket úgy fogni, hogy megtaláljuk ezt a magasabb szempontot, az igazságot, amelyben egybeépülnek?

Manapság sokan tekerik a Rubik-kockát, szinte órábérben. (Erre van ideje mindenkinek!) Ha az egyes elemei jól vannak összerakva, akkor mindent szépen a helyére lehet tekerni. De ha egy elemét összerakáskor máshova tették, akkor tekerheti az ember holnap estig, akkor se megy minden a helyére. Hiába szeretnénk az egészet szépen visszarendezni, nem tudjuk, csak úgy, ha az egészet szétszedjük, és rendesen összerakjuk. Ha az igazság helyett valamelyikünk állításában tévedés van, akkor hiába szeretnénk azt egy magasabb szinten összekapcsolni másokéval, soha nem fog sikerülni, és máris itt van a veszekedés lehetősége.

Az sem megoldás, ha a szeretetre hivatkozva a feketére is azt mondom, hogy fehér, mert akkor békesség van. Az egyik fizikus szerint a fény hullám, a másik szerint a fény részecske. Mind a kettő be is bizonyítja, amit állít, és mind a kettőnek igaza is van. De a fizikusnak, még az elméleti fizikusnak sincs fogalma arról, hogy ez a kettő hogyan valósul meg egyszerre. Mivel csak egy valóság létezik, biztosra veszem, hogy egyszer meg fogják találni azt a végső megoldást, azt a nagyobbat, amelybe ez a kettő belesimul. Ezt azonban még nem ismerik! Ha azonban a kettő közül valamelyiknek még sincs igaza, akkor soha nem fognak találni olyan megoldást, amelybe mindkettő belefér. Mégsem mondhatom már most, hogy nincs is végső megoldás. Hogyan tudnám ezt bebizonyítani.

Ismeritek a 15-ös kockajátékot, ahol egy táblán a tizenhatból egy hiányzik, és a többbit tologatni kell, hogy mindegyik a helyére kerüljön. Sikerült bebizonyítani, hogy ha mind egymás mellett van a helyén, csak az utolsó kettő van felcserélve, akkor tologatással lehetetlen ezeket a helyükre rakni.

A tudomány fejlődése hasonló ehhez. A sokat emlegetett, és olyan csúnyán kisarkított Galilei kérdés is ide sorolható. Fölvet egy tudós valamit, ami új, amire az összes többi tudós azt mondja, hogy ez örültség. Akkor két eset lehetséges. Vagy tényleg örült az illető, vagy igaza van. Minél makacsabban ragaszkodik ahhoz, hogy neki igaza van, annál imponálóbb a dolog, s ha a történelem végül igazolja, hogy neki volt igaza, azt mondjuk rá, hogy hős.

Ilyenek a zsenik is. De ha viszont kiderül, hogy nem volt igaza, akkor azt mondjuk, hogy bolond.

A Találmányi Hivatallal pereskedik valaki, mert az nem hajlandó foglalkozni az ő találmányával, ő ugyanis most valóban feltalálta a perpetuum mobile-t. A Hivatal azt mondta, nem hajlandó ezzel foglalkozni, mert ilyen nincs, ez nem lehetséges, szabadítsanak meg minket ettől az örülttől. Ő azonban váltig állítja, hogy megoldotta a lehetetlent, ahogy Kopernikuszék is a fejére állították a világképet. Vajon ezek a tudósok felelősek azért, hogy nem hajlandók foglalkozni az ő találmányával? Kötelesek ők foglalkozni minden örütséggel, amit csak kitalál valaki? Semmelweis klórral végigmosatta a kórházát. Az volt a korszakalkotó meglátása, hogy így megmenti a szülő anyákat a fertőzésektől. Furcsa lenne, ha utólag ostobáknak tekintenék a többi orvos kollégáját, akik ennek akkor semmi értelmét nem látták. Csak azt, hogy Semmelweis kórházában, ebben a tiszta kórházban bűdös lett, de azzal a ténnyel is szembesültek, hogy a fertőtlenítés után egy napig nem volt olyan sok a halott. Másnap viszont a statisztika visszaesett. Később derült ki, hogy valamelyik ápolónő nem volt hajlandó szót fogadni az orvosnak, és dugiban nem fertőtlenített. De ezt akkor még nem tudták, és egyesek továbbra is kételkedtek. Így fejlődött mindig a tudományunk. Így mentünk előre, vergődve az igazság keresésnek borzasztóan keserves útján. Így fordult meg a Nap és a Föld, és így fordult meg annyi embernek az életében az egész világkép.

Ugyanilyen a megtérés is. Gondoljunk csak Paul Claudelre, aki elmondja önmagáról, hogy egyik pillanatról a másikra hinni kezdett. Megragadta őt Isten. De három keserves esztendejébe került, amíg mindent végiggondolva feldolgozta mindazt, amit addig tudatosan gúnyolódva, a vallást gyalázva beleépítettek a lelkébe az iskolában. Rá kellett döbbsennie arra, hogy az, hogy „hiszek”, és az, hogy „Isten”, nem csak egy szó, ennek következményei vannak az életére, világképére vonatkozóan. Egészen máshogy kell néznie az egész létet, mint ahogy eddig nézte. Három esztendő keserves munkája volt, amíg mindent a végsőkéig lebont abból az elsőbből, hogy „hiszek”, és újra fölépíti az egészet.

Ilyenkor megáll az ember, és felháborodik, hogy milyen címen ölték bele az ő gondolkodásába, és az akkori egész francia ifjúságba ezt a szellemet, ezt a mentalitást. Milyen címen muzsikáltak úgy a lelküket, hogy eleve gúnyolódva és idegenül nézzenek Istenre és vallásra? Mennyi ember képtelen arra, hogy kilépjen ezekből az előítéletekből, úgy belenevelték ezeket.

Mondhatnám erre azt is, hogy akkor hagyjuk békén a gyereket, felnőttként majd megtalálja a maga hitét, Istenét. Olyan szépen hangzik ez, jónak tűnik a szabadság, hogy a gyermekem, ha majd felnő, saját maga döntsön. De miről? Adtam-e neki kiskorától kezdve bármilyen értékrendet? Hogyan döntsön arról, amit nem ismer? A lelke legyen üres és szabad, hogy maga építsen majd abba mindent? Ez lehetetlen, hisz ha üres és szabad, akkor kiirtottam belőle mindent. Ha értékrendet nem adok neki, akkor ő szegény lesz, mert azt az igazságot adták neki, ami nincs.

Lépünk innen tovább. Az igazság megismerése kapcsán ne felejtsük el, hogy emberek vagyunk. Van nagyon sok minden, ami hangol engem az igazságra, és van nagyon sok minden, ami szembefordít velem, és sok olyan dolog is, ami körülveszi, de az igazsághoz semmi köze. Látok egy csodálatos virágcsokrot, de van benne egy szál, amelyik már két hete elhervadt. Azt hiszem, elmegy a kedvem az egész csokortól. A többi szép rózsának nincs semmi köze az elhervadt szegfűhöz, de ha melljük tesztem, tönkretesz a csokrot. Az igazságot nem tudjuk önmagában szállítani, legtöbbször konkrét emberek képviselik, mégpedig így, csokorba kötve: egy része igaz, a másik kevésbé. Az egyik ember szimpatikus, a másik kevésbé. A legtöbb ember képtelen arra – vagy lusta, vagy nincs gusztusa ahhoz –, hogy szétszedje, kiválassza a csokorból. Egyszer láttam valakit, fejjel benne volt a kukában. Megkérdeztem tőle: „Mit keres?” – „Jaj, ne is mondja – válaszolta –, az a szamár gyerek a gyémánt gyűrűmet bedobta a szeméttbe, és itt van a kukában.” – Nem csodáltam, hogy keresi.

Kellemetlen? Igen. De a gyémánt gyűrű azért megéri a fáradságot. Az igazság, még ha benne is van egy olyan csoportban, amelyben egyébként minden rossz és minden csúnya, engem akkor is érdekel. Az emberek sokszor nem így gondolják. Sokkal szimpatikusabb az, ami nem igaz, de nagyon jól néz ki.

Érdemes felvetnünk itt a szimpátia és az antipátia kérdését is. Az az ember tetszik nekem, aki az igazságot mondja, vagy az tetszik, aki a mesét mondja? Udvarló fiataloktól gyakran kérdezzük: „Észrevetted, hogy mindaz, amit eddig mondott, nem igaz?” – „Hát igen, de hát...” – Ha ezzel a „de hát”-tal kezdődik a közös élet, akkor mi lesz a vége? A valóság nem érdekli őt, de tetszik neki. Később meg fog majd döbbedni, amikor megéli a valóságot. A valóság ugyanis az lesz, olyan lesz, mint amilyennek látnia kellett volna. – „De nekem szimpatikus.” – Próbáljunk egy kicsit megállni, és megfontolni, hogy mit jelent ez az ember számára.

Az igazság következményekkel is jár. Ha kellemetlen, akkor nem akarok tudni róla. Ha kellemes, akkor tetszik, elfogadom. Nyertem tízezret, hozza a postás, szó nélkül aláírom. Jön a postás: „Fizessen tízezret!” – „Na ne! Hát bizonyítsák be, hogy miért kell fizetnem!” – Ez is igaz, az is, függhet attól az igazság, hogy tetszik nekem, vagy nem? Ha azt mondja valaki a rádióban, hogy a dohányzás nem káros, én meg dohányos vagyok, örömmel mondom én is: „Látjátok, megmondták a rádióban is!” – Ha azt mondják: „Uram, szokjon le hamar, mert nagyon veszélyes” – azt nem kell komolyan venni.

Ha az ilyen fiktív példák helyett a magunk életét nézzük, akkor még súlyosabb, sokkal keményebb és fájóbb lesz az igazság meglátása. Beszéljünk az előítéletről. Az előbb Paul Claudel említettem, most nézzünk egy másik példát. Alexis Kaya orvos volt, és nagyon hasonló dolgot élt át. Nem volt hívő, egyáltalán nem, és egy beteg a szeme láttára meggyógyult. Amikor közölte, hogy csoda történt, a többiek felszólították, hogy legyen szíves, vonja vissza ezt az ostobaságot. – „De mondom, értsétek meg, hogy én láttam!” – válaszolja. – „Az nem lehet igaz. Maga nem tudós, és soha többet nem vagyunk hajlandók magával szóba állni, ha nem vonja vissza ezt az állítását a tudomány nevében.” – Igaz, maga Kaya is elköveti azt a logikátlanságot, hogy kimondja: csodát látott, olyan gyógyulást, amelyet szerinte csak Isten művelhet. Azt mondta: „Uram, majd ha azt látom, akkor hiszek benned.” – Aztán pedig amikor valóban látja, akkor is csak a tényt ismeri el. A tudománynak felrója, hogy milyen címen nem fogadja el a tényt, a csodálatos gyógyulást – de azt a következtetést, hogy ez isteni jel, azt még sok éven át nem vonja le, nem mondja ki az igent.

Ilyenkor érti meg az ember, hogy milyen nagy dolog az, ha valaki ötven vagy nyolcvan évvel ezelőtt tudósként, természettudósként a legcsekélyebb hitvallást tette Istenről. Hisz attól kezdve azt mondták, hogy ez nem tudós, ki lehet őt húzni a tudósok listájáról. Ez volt az előítélet. Gyerekkoromban még az volt az alapállás, hogy a tudomány megold mindent, az orvostudomány pedig meggyógyít minden betegséget. Szerencsére ma már nem így beszélünk és gondolkodunk.

Fontos kérdés az is, hogy az igazságot hogyan lehet megkülönböztetni a képviselőjétől. Nemcsak az a probléma, hogy számomra szimpatikus vagy antipatikusság az, aki mondja, hanem azt is látnom kell, hogy más az igazság, és más az, aki képviseli. Lehet valaki jó szándékú, de hamisat képvisel, és lehet, hogy valaki nem is a legteljesebb jó szándékkal az igazságot hordozza. Figyeljük csak meg, hogy a világban minden diktatúrában megfigyelhető ez. II. József a legjobb példa – elég messze van tőlünk, róla nyugodtan beszélhetünk. II. József tudta, hogy mire van szüksége az ő népének, és azt is, hogy ha olyan ostoba ez a nép, hogy nem tartja be a törvényt, akkor be kell azt vasalni rajta, és kész. Ha a törvény jó a népnek, talán egyszer a buta nép is rájön, hogy igaza volt a királynak. Bármilyen logikus elgondolás volt ez a király részéről, szerintem mégis sántít ez egy kicsit. Isten az egyetlen, aki az emberre úgy merte rábízni a világot, hogy nem kötötte gúzsba. Vesz a papa a gyerekének – nem magának, a gyerekének – kétéves születésnapjára egy villanyvonatot. Az eredmény: az

apuci meg az egész család ott hasal a földön, de a gyerek hozzá se nyúlhat. Az Isten rá meri bízni az emberre a világot. Igaz, hogy megmondta, hogy hogyan nyúljon hozzá. Megmutatta az utat, de nem kötötte az embert gúzsba.

Egyszer az iskolában próbát tettem az előítélettel. Beszélni kezdtem a gyerekeknek az inkvizícióról, és elmondtam, hogy milyen fontos volt a hit tisztaságának a védelme. A gyerekeknek igen tágra nyílt a szemük, szinte attól kellett félnem, hogy egyik vagy a másik a torkomnak ugrik. Vigyázzunk, én nem azt mondtam, hogy az inkvizíciónak a rossz tetteit helyesnek tartom, hanem azt, hogy ma is van inkvizíció minden országban, csak nem úgy hívják. A minisztériumnak az a szerve, amely ellenőrzi a kereskedelmet, ellenőrzi a beruházásokat, ellenőrzi az oktatást. Képzeljük, ha nem volna ellenőrzés! Miket tanítanak akkor a tanárok! Milyen jó, hogy van ellenőrzés. Hogy vissza is lehet vele élni? Az biztos! De az ilyen visszaéléseket meg kellene akadályozni.

Az inkvizícióval kapcsolatban nagyon kell az előítéletre figyelni. Azt mondtam, hogy az emberit meg kell ismerni, látnunk kell, hogy az ember hogyan keresi az igazságot, és hogyan jut el hozzá. Látnunk kell azt, hogy hogyan élnek vissza az igazsággal, és mik ennek a következményei. Gondoljunk csak a huszadik századra, amikor sok millió embert megöltek. Ha bekapcsolom a Kossuth Rádiót, és egy héten át hallgatom a híreket, biztosan többször is fogom hallani hol innen, hol onnan, hogy kit tettek tönkre, kit börtönöztek be, kit öltek meg ok nélkül. A huszadik század felmutat legalább nyolcvan-száz millió áldozatot, ehhez képest az inkvizíció ötszáz évének az a talán száz áldozata nem is olyan sok. Nem azt mondom, hogy ha egyetlen embert is megöltek igazságtalanul, az ne lenne égbekiáltó, ha egyetlen embert is meghurcoltak az igazságért, az ne lenne borzasztó. De ha nem veszem figyelembe azt, hogy a valóság rendjében az emberi gyengeség, önzés, hiúság miképpen kapcsolódik bele mindenbe, hasonlóképpen a politika és egyéb szempontok, akkor torz képem lesz az egészről. Nem szabad egyoldalúan ítélni.

De nézhetjük a vallások kérdését is. „Mindegy, milyen vallású az ember” – szokták mondani. Vagy: „Nem baj, ha valaki nem vallásos, csak jó ember legyen.” – Ha az ember tévedésben van Istenről, senki se törjön pálcát fölötte. Ha azonban azt nézzük, hogy valaki nagyon jó, csak éppen lopott százezret – most ne nézzük, hogy honnan is származott az a százezer forint –, akkor azért az illető mégsem annyira jó. Ha mindenkivel igazán nagylelkű valaki, de engem kirabolt, akkor talán mégsem olyan jó. Megismerhetné Istent, akivel igazán kapcsolatban kellene lennie, akitől mindent kapott, de mindenkire jó, csak azt utasítja el, akinek mindent köszönhet, akkor baj van.

Természetesen más az, ha tévedett, ha olyan Isten-képet rajzoltak eléje, ami torz kép volt, ha Istent nem ismerhette meg. Ez Isten titka! Emiatt nem ítélnék el senkit. De sohasem mondhatom ki elvből, hogy nem számít, hogy megtalálja-e Istent, vagy nem. Amerikában lehet azt jól látni, hogy mit jelent a vallásszabadság, mert éppen a valláson keresztül lehet leggaládabban visszaélni az emberekkel. A guyanai tömeggyilkosság elég riasztó példája ennek, nem kell részletezni. Ha van egy ügyes menedzser, aki ismeri az emberek lelki világát, és megérzi, hogy mire van szükségük, aztán ezt ügyesen propagálja nekik, akkor mindenkit madzagon tud rángatni.

Előző helyemen sokat kínlódtam a Szűz Mária jelenésekkel kapcsolatban. A hallott történetek igen gyanúsak voltak, sok tényező azt sugallta, hogy ezek a jelenések nem voltak igaziak. Aztán rájöttem, hogy az emberek azért fogadják el az ilyeneket igazának, nehogy szembekerüljenek Szűz Máriával: „Inkább elfogadom, nehogy nemet mondjak arra, ami netán az Istentől származik.” – A szentlelkes mozgalmakban is érdemes olykor észrevenni azt, hogy sokkal többet tulajdonítunk a Szentléleknek, hogy nehogy hálátlanok legyünk a Szentlélekkel szemben.

Megpróbáltam segíteni azokon, akik elmondták, hogy megjelent nekik a Szűz Mária. Végül rájöttem, hogy melyik az a pont, ahol talán meg lehet állítani ezeket az embereket. Így

próbálkoztam: „Ide figyelj! Te nem akarsz semmiképpen hűtlen lenni Szűz Máriához? Nem akarod megtagadni az isteni ajándékot?” – „Igen! – volt a válasz. – „Tehát inkább Szűz Máriától valónak mondod, biztos, ami biztos?” – „Igen” – hangzott ismét a felelet. Erre így folytattam: „Nézd, ha te Isten ajándékának mondod, amit nem Isten adott, természetfölöttinek mondod, ami nem természetfeletti, akkor káromkods, gyalázod Istent.” – Ha azt mondom: „Isten ma azt üzenté, hogy mondjam meg nektek, hogy Jézus Krisztus föltámadt.” – Ezt üzenhette Isten. De ha nem üzenté, és én azt mondom, hogy üzenté, akkor káromkodok, mert Isten nevében beszélek, és róla olyat állítok, hogy mondta, pedig nem is mondta Isten. Ezzel azt szeretném mondani, hogy a felelősségtől nem lehet megszabadulni: az igazságot nekem keresnem kell. Nem menthetem magamat föl ez alól úgy, hogy inkább igaznak fogadok el akármit, nehogy hibázzak. Nem, nekem keresnem kell az igazságot.

Gyerekek úgy szoktak fogócskázni, hogy ha leguggolnak, az a ház. Miért? Mert így ők mindig házközben vannak. Az emberek szeretnek olyan kiskapukat keresni, még ha drága is, hogy biztos, ami biztos, ő mindig nyugodt lehessen. Ilyen nincs! Merem-e vállalni az igazságkeresésnek ezt az ijesztő feladatát?

Az igazságot manipulálni is lehet. Maga őszinte ember, maga mindig igazat mond, mondja meg nekem ezt vagy azt. Amikor valaki ezzel kezdi a beszélgetést velem: „Maga őszinte ember”, – akkor egyből az jut az eszembe, hogy ez valami manipuláció akar lenni. Odamentek Jézushoz is így, például azt mondták: „Jó Mester”, vagy pedig: „Mester, te mindig az igazságot mondod, mondd meg nekünk.” – Ilyenkor az Úr már előre tudta, hogy manipulálni akarják, és nem hagyja magát. Sőt ő húzza csőbe őket, amikor azt mondja nekik: „Mutassátok meg az adópénzt!” – Az igazság keresése címén igen sokszor igyekeznek manipulálni bennünket az emberek. Vagyok-e annyira – nevezzem így – okos Krisztus nevében, hogy tudom képviselni az igazságot, és nem engedem magamat manipulálni. Vegyünk egy példát. A tudósok kutatják a magas légkört. A kutatás azonban sokba kerül, valakinek fedezni kell a költségeket. Kimutatják, hogy a magas légkörben a kis spray-k és az aeroszol kimutatható, és pusztítja az ózont, tehát veszélyes. Ez igaz, és ez a munka elismerést érdemel. De amikor azt is közli, hogy a kutatásokat az a cég pénzelte, amelyik aeroszol nélküli légnyomásos spray-t gyárt, akkor enyhe kétségeink támadnak. A légnyomásos spray gyártója azt mondja, hogy hősiesen kutattam az emberiség megmentése érdekében, és rájöttem arra, hogy az aeroszol pusztít, ezért kitaláltam valami mást – ez szép dolog. De így folytatja: „Az aeroszol ugyan olcsóbb, de nekem van jobb ötletem, a légnyomás. Tiltsuk be az aeroszolt, és akkor a világon mindenütt az én spray-met veszik – abban a pillanatban már kétéves a kérdés.

Nem ok nélkül hívom fel a figyelmet erre, mert sokat szenvedünk ettől, az ilyen dolgoktól pusztul a környezetünk. Ha egy utasszállító gép mondjuk ezerszer annyi ózont pusztít el, mint az összes spray együtt, akkor ez majdnem olyan, mint amikor egy tartályból hordószámra lopják az olajat. Aztán jön egy szegény ember, belemártja az ujját, aztán elkapjuk, hogy lopott, és őt megbüntetjük. „Miért nem bünteti meg, uram, azokat, akik hordószámra lopnak?” – Valakit ki akartak dobni a munkahelyéről sikkasztásért, mert ötvenfillérsnyi anyagot elvitt. Ötvenfillérsnyit, amikor egyébként az évi deficitjük hárommillió forint volt. Vigyázzunk! Igaz, hogy lopott. Mégis igazságtalanság történik. Ugye furcsán hangzik, ahogy erről beszélek? Emlékezzünk arra a régi szövegre, hogy aki száz meg százezret rabolt, bírāja létszen annak, akit a szükség garast rabolni kényszerít. Én másképpen fogalmaztam, de igazság az, amiről beszélek.

Egy másik példa: éppen a választás előtti nap jelenik meg az újságban a cikk, hogy a képviselő jelölt harminc évvel ezelőtt ezt és ezt mondta az anyósának. Ezt eddig is lehetett tudni, akkor miért éppen aznap volt olyan nagyon fontos közölni a néppel, hogy mit mondott az anyósának. Az ilyet nevezzük politikai bombának. „Tiszta szeretettel mondom neked, igazán jó akaratból, hogy tegnap a feleséged ezt meg ezt csinálta.” Az anyós-kérdést már akár

meg se említem, elég, ha csak utalok rá. Valaki szidja az X-et, hogy milyen disznóságot csinált: „Öregem, te X, szégyelld magad ezért meg ezért.” – Én meg odamegyek, mondom neki, hogy bizony, te velem ugyanazt csináltad tegnapi. Az ilyen nem gondolja végig, hogy milyen ez az eljárás, még akkor is, ha igaz az, amiért a másikat szidja, hát még ha nem is igaz. Nem veszi észre, hogy az az igazságot hogyan képviselte, milyen helyzetben! Kabos mesélte, hogy egyszer, amikor ő volt a vádlott, megbízta az ügyvédjét, hogy a dolgot intézze el. A tárgyalás után azt üzentte neki az ügyvéd: „Ügyfelem, győzött az igazság!” – Azt mondja erre Kabos: „Akkor fellebbezzünk!” – Ne felejtjük el, a köznapi életben nem az az érdekes, hogy az igazságot ki képviseli. Aki a hazugsággal győzni tud, és be tudja bizonyítani, hogy a hazugság az igaz, azt jól megfizetik az emberek. Erről ne feledkezzünk meg, mert nemcsak az ügyvédi gyakorlatban kísért ez.

Van még egy szempont, amire rá szeretnék mutatni, aztán befejezem. Az álom. Az emberek többsége nem akarja ismerni az igazságot, ha az neki nem tetszik. Nem arra gondolok, amikor a tízéves gyereket megkérdezem: „Mit csinálsz, Pista?” – „Tessék hagyni, most repülök.” A gyerek ilyenkor fantáziál, hogy repül. Ezt hagyni kell. Tíz éves, nagyon jól teszi. De nehogy annyira megszokja ezt, hogy a végén már mindig csak fantáziából akar élni, mert akkor nagy baj van. Ne álmodni akarjon, inkább döbbenjen rá, hogy a valóságnak egy cseppje többet ér, mint az álomból egy hordó. „Szerintem nincs Isten” – „Szerintem van.” – Talán én döntöttem el, hogy van-e? Azt hiszem, hogy Sartre-nak tulajdonítják a mondást, hogy az embernek 17-18 éves korában el kell döntenie, hogy van számára Isten, vagy nincs. Elfogadom, hogy 17-18 éves korban tényleg el kell döntenie az embernek, hogy szerintem van Isten vagy nincs, és azt is, hogy ebből le kell vonni a következtetést és aszerint élni. De ha valaki úgy dönt, hogy az ő számára nincs Isten, és úgy él, az szerintem egy kicsit furcsa.

Sok mindenről meggyőzhetem magamat, hogy szerintem ez így jó. Lopok a téészből, hisz a szomszéd is lop. Így lehet megnyugtatni a lelkiismeretet. Beszélgetünk együtt: „Öregem, ez borzasztó! Csak úgy lehet megélni, ha az ember egy kicsit kiegészíti a dolgait, szerez valamit innen-onnan.” – A másik ember is azt mondja, hogy tényleg muszáj szerezni valamit. A harmadik meg azt mondja, hogy öregem, én is azt érzem ott a telepen, hogy időnként egy-két autóalkatrészt haza kell vinnem. Így aztán mindegyik meggyőzi önmagát és a másikat, és megnyugszik ebben az „igazságban.” Nem álmok ez?

A Zsinat utáni teológiának van egy nagyon-nagyon nehéz pontja. A morálteológia mindig tanította, hogy a végső norma Isten előtt a szubjektív lelkiismeret. És igaza is van, a Zsinat is hangsúlyozta ezt. De az, hogy eszerint is éljünk, az teljesen új dolog. Számomra az a megdöbbentő, hogy az emberek – én úgy látom – ezt az eljárást azonosítják a szubjektív lelkiismerettel. Az a mérce, hogy én úgy gondoltam, meg a Jóska is úgy gondolja. „Átfúrjuk a földet? Fúrjuk! Nem értek ugyan hozzá, de hát rajta!” – A pedagógiával is így vagyunk: mindenki ért hozzá, akinek van már egy gyereke. A vallással ugyanígy: mindenki ért hozzá, tudja, hogy mi a krisztusi igazság. Az fontosabb, hogy jó legyen az orvosnak a diagnózisa meg az orvossága, nem pedig az, hogy jó ember legyen.

De az igazi az, ha a kettő együtt jár. Ha a doktor úr nagyon kedves hozzám és nagyon szeret engem, én meg teljesen megbízok benne, a betegségemhez viszont nem ért, akkor én meg fogok halni, bármilyen kedves volt hozzám. Ha viszont a doktor úr durva, és olyan, mint a pokróc, de ért a mesterségéhez, és megmondja, hogy uram, ezt vegye be, azt meg ne vegye be – én akármilyen dühös vagyok is rá, hogy milyen undok volt, ha beveszem az orvosságot, meggyógyulok.

Az igazság valóságáról, döntő voltáról nem szabad elfelejtkeznünk. Valaki azt mondta nekem egyszer: „Nem baj, ha megcsal a férjem, csak ne tudjam meg soha.” – Azt válaszoltam neki, hogy ezt egyáltalán nem tartom jónak. Nem mondanám, hogy tömör gyönyör lesz, ha megtudod, hogy megcsalt a férjed, de azt nagyon sajnálom, ha nyugodt vagy, amíg nem tudsz róla. Betegekről is szokták mondani: „Jaj, tisztelendő úr, olyan szép halála volt a mamának!”

– „Hogy-hogy?” – kérdezem ilyenkor. – „Hát, meggyőztük őt, sikerült meggyőzni (az orvosok ugyan elszólták magukat előtte), de mi meggyőztük, hogy reggelre jobban lesz. Aztán reggelre szépen meghalt.” – „Hű, de jól sikerült! – gondolom magamban. De az már más kérdés, hogy ha az Úristennel találkozik, akkor hogy érzi majd magát. A valóság érdekel engem, vagy az álom? „Úgy szeretném, ha így meg így lenne...” És ha nem úgy lesz?

Végül hadd mutassak rá még egy igazságra, a legnehezebbre. Az előbb külön választottuk egymástól az objektív igazságot és az emberi jó szándékot, a rossz szándékot. Van azonban egy pont, ahol a kettő nem választható el egymástól: Amikor az igazságot tovább akarom adni, főképpen, ha az életről van szó, akkor az igazságot nem lehet kettőbe vágni. Vegyünk itt egy példát. A kisgyerek azt mondja az anyjának: „Anyuci, ma nem megyek hittanra.” A mama vallásos, de „gyerek.” – „Miért nem? – kérdezi. – „Anya, a hittan nem fontos.” – „Honnan szedted ezt?” – „Hát miért anya – s ez a nagy dolog a gyerektől, hogy ezt meg tudta fogalmazni –, neked se fontos!” – „De fiam!?” – „Nézd anya, amikor két hétig nagyon beteg voltam, lemondtuk a szakszervezeti beutalót, mert meg kellett gyógyulnom, hiszen az egészségem fontos. Amikor meg leckém volt, akkor éjjel kettőig rajzoltál, hogy holnapra kész legyen a leckém, mert az ötös bizonyítvány nagyon fontos. De amikor fáradt voltam, azt mondtad, hogy ne menjek hittanra, hiszen fáradt vagyok...” A gyerek megértette a mama életének az igazságát, a szavainak az igazságát pedig nem értette.

A Hegyi Beszéd alapján itt kell majd nekünk tovább menni, mert a Hegyi Beszédnek az igazsága elsődlegesen nemcsak a tárgyi igazsággal foglalkozik, hanem ezzel az élet-igazsággal. Ha azt szeretném, hogy amikor én a szavammal igazságot képviselek, azt valóban elfogadhassák és élhessék az emberek, akkor a szavam igazságának és az életem igazságának egyeznie kell. Mondani szokás, hogy a pap vizet prédikál és bort iszik – én meg az előbb vizet ittam, és most azt mondják, hogy prédikáljak bort. Ha a víz víz, akkor akár vizet ivott, akár bort, a vizet kell mondania. És ha a bor a valóság, akkor akár vizet ivott, akár bort, a bort kell mondania. Képviselnie kell az igazságot még akkor is, ha nem éli. Az igazi azonban az – és mi erre vagyunk hivatva –, hogy az életem igazsága és a valóság, a szavam igazsága és a valóság egy legyen. Amen.

Búcsúzás (Szent Család, 1981)

A bíboros úr szeptember 1-jei hatállyal felmentett engem itteni kápláni beosztásomból, és elküldött a Patróna Hungariae Gimnáziumba hittanárnak. Kérem a testvéreket, hogy az imádságukkal kísérjenek tovább. Kicsit fő a fejem, mert nem látom nagyon könnyűnek az új feladatot. Helyemre Kemenes Gábor bosnyák téri káplánt küldte. Jó barátom, fogadják őt szeretettel. Bizalommal mehetnek hozzá, azt hiszem, mindenben segíteni fog.

Testvéreim! Ismét nagyon nehéz az a szentírási szakasz, amiről ma beszélnünk kell: Jeremiás próféta gyötrődéséről, és Péternek Jézushoz intézett szaváról. Ezeket, azt hiszem mi is mindannyian gyakran megéljük.

Jeremiás prófétáról talán elmondhatjuk, hogy az ő esetében még jobban érthető, ahogy beszél, hisz ő nem ismeri még Krisztust, nem ismeri a megváltás teljességét, nem érti a kereszt titkát. Az Úr megszólította őt, és meghívta, hogy hirdesse az Úr szavát. Jeremiás megretten: „Uram, én szívesen mennék, de nem vagyok jó szónok, gyerek vagyok még, csak dadogni tudok, csak azt tudom mondani: `ÁÁÁ`.” De az Úr azt válaszolja: „Ne félj, naggyá és erőssé teszek, veled leszek, és el tudod mondani, amit rád bízok.” – Jeremiás is, mint később az apostolok, valami egészen másról álmódott. Az volt az álma, hogy ő próféta lesz, aki az Isten nevében beszél, az emberek pedig szeretni fogják és elfogadják. Azt azonban még álmában sem gondolta, hogy az ő prédikációjának java része fenyegető ítélet lesz: „Mondd meg az Úr nevében, hogy rút erőszak és pusztulás jön rátok, mert nem fértek meg egymással. Hiába mondjátok ott a templomról, hogy itt az Úr temploma, az majd megvéd

minket. Hiába mondjátok: a templom is el fog veszni veletek együtt.” – A prófétát még a pöcegödörbe is beledobták, éppen csak, hogy megmenekült. A végén egészen belefásul a prófétai küldetésbe, és így szól: „Uram, nem beszélek többé, elég volt! Nem akarom hirdetni tovább Isten akaratát, elég volt!” – Szeretne egy kicsit felszabadulni, csak egy kissé, hogy békessége legyen. Erre mi történt? – „Belülről égetett az Úr szava – emlékszik vissza –, mondanom kellett.” – Ez a háttére annak a rövid szakasznak, amit felolvastunk olvasmányként. Talán meg is lepett bennünket, hogy Jeremiás botránkozott és panaszkodott.

De Péter nem ugyanezt teszi? Látja Jézust, amikor meggyógyítja a betegeket. Látja, amikor kenyeret ad a népnek. Látja a ragyogását, amikor a Tábor-hegyen megdicsőül. Meg is vallja akkor, amit a szózatban megszólaló Atyától megtudott: „Te vagy az Isten Fia.” Jézus azonban közvetlenül ezután azt mondja az apostoloknak: „Az Emberfiának a vének kezébe kell kerülnie, meg fogják ölni.” – Azt is mondta, hogy harmadnapra feltámad, de arra akkor nem figyeltek az apostolok, csak addig jutottak, hogy meg fogják ölni. Péter pedig, látva, hogy ennek már fele se tréfa, félrehívja az Urat, és elmagyarázza neki: „Uram, ne haragudj, hogy szóvá teszem: te nem értesz ehhez a bulihoz. Nem így kell azt csinálni. Szó se lehet szenvedésről. Neked dicsőségesen kell tovább élned!” – Jézus válasza nagyon keményen hangzik: „Távozz tőlem, sátán!” Az Úr nagyon határozottan rákiáltott Péterre, visszautasította, amit neki mondott, elzavarta.

Nagyon fontos észrevenni és szemünk előtt tartani, hogy az Úr egészen ember volt, így a kereszt az ő életében is teljesen idegen elem. Azt mondta: „Az az én ételem, hogy az Atya akaratát cselekedjem.” – De az ő emberi természete is botránkozik a szenvedésen, visszariasztja, menekül a keresztől. Még ha az Atya akarata is az, hogy a kereszten keresztül dicsőítse meg őt, hogy utolsóvá legyen, hogy megalázkodjék, magára vegye a gonosztevők büntetését, a kereszthalált – az ő emberi természete akkor is ódzkodik ettől. Szeretne menekülni a próbatételtől, a kísértéstől.

Talán mi is azt tanítottuk az embereknek, hogy meneküljenek a kísértéstől, mert ez ma nem divatos, nem időszerű. Aztán pedig, ha mindig elmenekülnek, akkor végül megbuknak szépen, sorban. Látjuk a fiatalokat, hogy milyen iszonyatosan tudnak megbukni, házasságok szintén, embereket belesüllyedni a kapzsiságba, a hiúságba. Mindennel óvatlanul kísérletezünk, játszogatunk. Jézus viszont gyökerében elvágja a kísértést. A magyar szövegben szereplő „megbotránkoztat” szó nem szerencsés, mert a köznyelvben egyszerű felháborodást jelent. Jézus szavai ezt jelentik: „Távozz, mert bűnre csábítasz engem! Távozz tőlem, sátán, bűnre csábítasz! A sátán szava vagy. Mert Isten akarata az, hogy a keresztet elvállaljam. Isten akarata az, hogy a kereszten dicsőítsem meg az Atyát, és arra hívlak meg titeket is, hogy vállaltjátok a keresztet az életúton – ti azonban mindig e világ dicsőségét akarjátok!” – Mindez örök emberi problémája marad a világnak, egészen addig, amíg a megdicsőülésben egyszer majd megértjük, hogy valójában mi a kereszt, és hogyan lesz a kereszt sokkal inkább a megváltásnak, a megdicsőülésnek a teljessége, eszköze. Jézus belefojtja a szót Péterbe, mert kísértő. Indulatossága érthető: az emberi természet gyenge, és bizony résen kell lenni.

Érdemes számba vennem a magam életét. Mit várok én a Jézus Krisztustól? Miről álmodom én titkos álmaimban? Rá kell döbennem arra, hogy tökéletesen fedi a valóságot, ha azt mondom: „Krisztustól mi ugyanazt várnánk, mint Péter és az apostolok. A zsidók akkor hagyták ott az Urat a kenyérszaporítás után, amikor azt mondta, hogy nem hajlandó nekik ezt az e világ kenyerét adni. Milyen csodálatosnak tartanánk Isten művét, ha Krisztus a betegségek gyógyítására biztos receptet adott volna, a halál ellen is megfelelő orvosságot, és mindenkinek lenne elegendő kenyere ebben az életben.

De Jézus Krisztus nem ezért jött. Szeretetét kifejezte gyógyításain keresztül, megmutatta Isten irgalmát és Isten hatalmát. Az ő nyomában járó egyház is mindenkor lehajolt a beteghez és a szegényhez, mindig küzdött a betegségek gyógyításáért, a szegények megsegítéséért, a

szomorúak vigasztalásáért, ezeknek a megoldását azonban soha nem tekintette a legfontosabb, még kevésbé egyetlen céljának. Dél-Amerikában épp ez az egyháznak a nagy problémája, hogy égbekiáltóak a szociális kérdések, a tudatlanság, a betegségek, és minden fáradozás elégtelen arra, hogy mindezt megoldja. Az egyház látja ezt a feladatot, és vállalja is. De nagyon szomorú lenne, ha csak ezzel foglalkozna, a lényeg pedig elmaradna, az, hogy az örökkévalóságot és a feltámadást hirdesse, hogy megtanítsa az embereket a kereszthordozásra. Kevesen vannak azok, akik azt látva, hogy mindenképpen segíteni kell a rászorulókn – és ebben igazuk is van –, mégis tudják, hogy nem szabad úgy nyújtani az embereknek az evilági segítséget és a gondok megoldását, mintha az volna a legfontosabb, az örökkévaló dolgok pedig elmaradhatnak. Jézus határozottan rendreutasítja Pétert, elhallgattatja őt. Engem is ugyanígy elhallgattat, ha szembefordulok vele. Elhallgattat, amikor felrovom Istennek, hogy mennyi bajom van és mennyi gondom, hogy mennyi minden nem úgy sikerült, ahogy én elterveztem. Hányan jutnak el odáig, mint Jeremiás, aki így szól: „Uram, rászedtél engem” – én nem ilyen lovat akartam. Nem így gondoltam, amikor vállaltam a gyerekeimet, nem sejtettem, hogy ilyenek lesznek meg olyanok. Nem így gondoltam, amikor vállaltam a feleségemet, hogy ő így fog viselkedni. Nem ilyen házasságról álmodtam, nem ilyen szülői hivatásról, nem ilyen munkakörrel, vagy nem ilyen papi beosztásról.

Választanom kell, hogy melyiket nézem: Krisztus tervét, az Isten művét akarom építeni, vagy a magam elképzelt világot? Biztos, hogy Mária is másról álmodott, nem beszélve Józsefről. Mária hivatásának csodálatos kibontakozása éppen azáltal valósult meg, hogy igent mondott arra, amit esze ágában sem volt vállalni. De ha az Úr ezt akarja, akkor készséggel kimondja: „Íme az Úr szolgáló leánya vagyok, történjék velem az, amit te akarsz.” Sokszor megfigyeltem a káromkodó embereket – sajnos nem kell nagyon sokat keresgélni, vannak szép számmal – mindig azt látom, hogy a káromkodás rutin szöveg, aki mondja, már nem is figyeli, hogy mit mond. A legtöbbször az rejtőzik mögötte, amit sokan tudatosan ki is mondanak: „Ettől úgy megnyugszom mindig.” Az emberek megnyugszanak, ha a bajukban Istenre zúdítják a keservüket, a gyűlöletüket. Nem megszokott vagy véletlen szóáradat tehát a káromkodás, hanem az embernek belülről, a szíve mélyéből jön, és benne van az egész – mondhatnánk – gyűlölete, keserve, elégedetlensége Istennel szemben.

Érdemes megnéznünk, hogy Isten és én köztem hogyan áll ez a viszony. Mi az, amit elvárok az Istentől, mi az, amit szeretnék tőle? Kenyeret, nyugalmat, kényelmet, vagy valami egészen mást? Mivel mi a polgári jólét világában élünk, alapvető kísértés számunkra, hogy kereszténységünk összenőjön egy bizonyos szintű jóléttel. Keresztény vagyok, tehát becsületesebben végzem a munkámat. Keresztény vagyok, ezért kevesebbet herdállok, pazarolok, részegeskedek. Így aztán egyre többen leszünk olyanok, akik egy bizonyos jóléti szinten élnek. Ijesztő dolog találkozni olyan keresztényekkel, akik nagy jólétben élnek, és teljesen idegen számukra Krisztus keresztje: nem veszik észre, hogy milyen messze vannak az Isten Országától. A mai körülmények között ez nem általános, de sokszor megfigyelhető. Van például Budapesten olyan kerület, ahol a vallásukat gyakorló, buzgó keresztényeknek igen nagy százaléka komolyan és becsületesen éli a kereszténységet, Krisztus keresztjétől azonban nagyon messze jár. Az ilyenek megtalálták az Istennel való életnek az evilági, nyugodt, belső tempóját, és közben kényelmesen élik a világban a maguk életét. Hogy hogyan fognak ők Krisztus keresztjéről számot adni, azt nem tudom.

Érdemes komolyan szembenézni ezzel. Jézus keményen szól Péterhez, de amit mond, azt szeretetből mondja, és végül az egyházat is órá bízva – tehát nem akart vele szakítani. Nekem is engednem kell, hogy Krisztus hozzám is keményen szóljon, amikor a magam terveit és álmait odaviszem hozzá. Azt mondtam, nehéz téma ez, és valóban nagyon nehéz komolyan vennem ezt akár a magam számára, akár a rám bízottak számára papként, prófétaként, akár szülőként a gyermekeim számára, vagy férjként, feleségként, jegyesként egymás számára:

hirdetni azt, hogy élj jól, szeress, mosolyogj, járd az életnek és a szeretetnek ezt a közvetlen útját. Ezekre gondolni olyan boldogító, de arról beszélni és azt komolyan venni, amiből ez forrászik, a keresztről, áldozatról és a lemondásról, az már nem olyan túlságosan boldogító.

Ha orvos vagyok, és rádöbbenek arra, hogy milyen iszonyatosan veszélyes egy orvosság, vagy mennyire veszélyes a dohányzás, lelkesen beszélek erről a dohányosnak, felhívom erre a figyelmét annak, aki az életét ezzel az orvossággal véli megoldani. Nehéz erről beszélni nekik, mert mindig, amikor mondom, látom a másikban az eltökélt, belső ellenállást, akár bosszúságot, már-már gyűlöletet, hogy hagyjam őt békében. „Ne bánts az én kisdéd játékomat, mert kell ez nekem, te meg el akarod venni tőlem. Nehéz a szülőnek megkövetelni a gyermekétől, hogy tanuljon, hogy éljen és dolgozzon becsületesen, vállalja a kötelességét. Nehéz megkövetelni a gyerektől, hogy ne legyen sülve-főve azzal vagy azokkal, akikkel annyira szeret együtt lenni. Nehéz azt kérni a fiattól, hogy tisztán éljen, mert így lesz szentebb a házasságra való felkészülése. Megkövetelni a férjtől, hogy tisztán és tisztelettel nézzen minden asszonyra, ne potyázzon sehol.

Nagyon nehéz mindez, mert újra és újra azt tapasztaljuk, hogy az emberek mást várnak. Ma sokat beszélünk arról, hogy úgy kell megszólítani az embereket, és úgy hirdetni az Isten szavát, hogy az emberek sajátjukénak érezzék Isten ügyét – és ez nagyon fontos és jó. De ha ez azt jelenti, hogy úgy hirdetem Isten szavát, ahogy az embereknek tetszik, akkor az már nem Isten szava, elveszett belőle a lényeg.

Manapság rengeteg könyv jelenik meg, főképp nyugaton, virágzik a könyvkiadás. Amikor azonban az ember beleolvas ezekbe, megborzong néha, amikor észreveszi, hogy ezt vagy azt azért írták, mert ez tetszik az embereknek, éppen úgy, ahogy a szórakoztató színdarabokat írják. Az olvasó pedig nem veszi észre, hogy amit olvas, az méreg számára, mert nem az van benne, aminek lennie kellene, nem az isteni üzenet, hanem – isteni üzenet címén vagy abba csomagolva – az van benne, ami az ember vágyait kielégíti, és távol tart bennünket Istentől.

Tudjuk, hosszabb távon megéri a gyümölcs. Gondoljunk csak szigorú tanárainkra: ha valaki valóban merete hirdetni és tanítani a kemény valóságot, és megkövetelte a talán olykor rideg valóságot, de mindent megtett azért, hogy azt el is tudjuk fogadni, az ilyen tanárt, nevelőt becsüljük később. Azt pedig, aki mindig a mi kedvünkben járt, később kinevetjük. Ott és akkor persze, a konkrét helyzetben jobban örültünk annak, aki kedvezett nekünk, a másik meg akár ijesztőnek, kíméletlennek is tűnhetett. Figyelnünk kell arra, hogy amikor nekem kell hirdetnem ezt a krisztusi utat, vajon felvállalom-e ezt a nehézséget. Meg is fordíthatjuk a dolgot: ha nekem hirdetik a krisztusi igazságot – legyen az az anyám, az apám, vagy a papom vagy a tanárom –, segíték-e én neki azzal, hogy valóban igyekszem elfogadni az isteni valóságot az ő hirdetéséből. Ha megnehezítem a dolgát belső felháborodással és ellenállással, annak kifejezésével, hogy mást várok tőle, ő pedig enged, akkor elveszett ő is meg én is. Ha pedig kitart, akkor még nehezebb dolga lesz, éppúgy, mint a Jeremiásnak, amikor végül kifakadt: „Rászedtél, Uram!”, én nem ezt akartam, nem erre vállalkoztam.

Testvéreim! A saját életembe kell először mélyen belenézni. Vannak álmaim, terveim, vágyaim, ábrándjaim – mi az, amiben én az Isten szeretetét megtapasztalom: e világ kényelmében és nyugalmasában, vagy abban a másik, krisztusi életben. A természetem az evilági dolgok felé törekszik, ezen nem tudok változtatni. Belül azonban, a szívem mélyén ki tudom és ki is akarom mondani az igent a másik útra, mert Istennek az a terve, és az a megváltás útja. Ennek kimondása már az én feladatom. Sőt, ha ezt választottam, annak gyümölcse még az evilági dolgok terén is megmutatkozik. Ma már egyes ateisták is kezdik megérteni, hogy kereszt és áldozat nélkül nincs boldogság – csak nem tudják, hogy hova tegyék ezt az egészet. Megéri a gyümölcse ebben a világban is, mert boldogság csak ebből nő ki a jelen életben is. Mégsem ezért választom ezt az utat, hanem azért, mert Krisztus megváltása, Krisztus üdvözítő műve a kereszt által válik teljessé. Szent Pál ezt így

fogalmazza meg – jól kell érteni, de ő így mondja: „Ki kell egészítenem saját testemben azt, ami Krisztus szenvedésének még híja van az egyház javára.” Merjünk szembenézni magunkkal, és merjük azt az életet választani és keresni Krisztusban, amelyet ő mutatott, mint az élet útját, és ne azt, ami nekünk inkább tetszetős életútnak látszik. Akarjam én is az Isten művét és az Isten akaratát, és merjek bízni abban, hogy Isten megadja hozzá azt az erőt, hogy azt a szerepet, amire meghívott, azt be is tudjam tölteni. Amen.

Esküvői beszéd I.

Két ember eléd áll, két ember áldásodat kéri Uram, két ember egy életet akar élni a Te csodálatos terved szerint. Két ember jön eléd, és egy új élettel akar továbbmenni, két ember jön, és egy szeretetet akar megvalósítani. De a két ember tudja, hogy ők mindig ketten maradnak és azt az egyet, azt meg kell valósítani. Mivel pedig emberek vagyunk, és hordozzuk a bűnnek súlyát, ez az egy mindig a küzdelemnek és a győzelemnek a gyümölcse lesz. Addig lesz a két ember igazán boldog, ameddig ezt az egyet a maga áldozatával és szeretetével eléri.

De ha körülnéz a két ember, rádöbben arra, hogy az a világ, amely körülveszi, nem boldog. Rádöbben arra, hogy az emberek, akik egyé akartak lenni ketten, megmaradtak egyedül. Rádöbben arra is, ha visszatekint életére, azt látja, hogy naponta újra meg újra megélte azt az erőt, amelyik az önzésben akar egyé tenni engem a másikkal. Megélte azt az erőt, hogy újra meg újra akármilyen komolyan nekifogtam, megtapasztaltam, hogy bár akarok, mégsem tudok kinyílni, hogy a másik legyen a fontos, és a másikon keresztül legyek boldog. Látom a valóságot, hogy azok közül, akik házasságra léptek, milyen sokan megmaradtak saját maguknak. Lehet, hogy bevasalták örömeiket, lehet, hogy összeszedték kincseiket a világban, de soha nem élték meg a mosolynak, a boldogságnak és az örömmek az igazi ízét.

Tisztán látom, hogy mennyire nehéz ez. Akármilyen világosan látom ezt most, az egyé levésnek az óráján, amikor el kell felejtenem magamról, hogy ketten majd újra egyek legyünk, hogy igazán valóság legyen újra meg újra, minden nap az az ontológiai valóság, hogy egy vagyok veled, mégis, minden porcikám, a magam önzése szünet nélkül önmagam felé húz. Keresztény létemre tudom, hogy ez a bűnnek következménye, ez az egyik jele annak, hogy hordozzuk az eredeti bűnt. Ebből fakad ez a belső szétszórtság, az, hogy nem az érték, nem az élet, nem az igazi szeretet vonz igazán, hanem a magányba záró önzés, amely újra és újra megjelenik, olyan színnel, olyan arccal – ez a kísértés órája –, hogy azt hinném, az a jobb és az a boldogítóbb, ha arra megyek. Ezért jövök áldásért Istenhez, ezért jöttem könyörögve ketten ide az Úr oltára elé, hogy miután az Úr az ő keresztje által megmutatta nekik, hogy mi az életnek és az egységnek, a földi és az örökkévaló boldogságnak a titka, akkor a szentség erejéből minden nap újra meg újra forrásozzék az az erő, amellyel az igazi szeretet-egységet meg tudom valósítani. Minden nap újra és újra az a feladat áll majd előttem, hogy ne legyek többé én, hanem csak te legyél számomra, és ebben a „két te”-ben találkozunk, és egy egész életet élünk le úgy, ahogy az Isten örök szeretetében boldoggá akarta tenni az embert, és keresztjével ehhez a lehetőséget is megadta.

Ketten jöttünk. Olyan ez, mint amikor egy csodálatos terítőt hímezek ajándékkul az édesanyámnak. Heteket és hónapokat rejtegetem, éjszakákat dolgozok, amikor nem látja senki, de tudom, ezt a nagy munkát titokban befejezni nem lehet. Benne van már sok száz óra munkája, amikor eljön az alkalom, a Karácsony vagy a születésnap, az ajándékot odaadom, de azzal, hogy folytatom tovább, és ettől kezdve együtt csináljuk. Együtt készül aztán ez a csodálatos ajándék, alakul, formálódik és együtt tesszük teljessé.

Olyan ez a pillanat, mint amikor szedtem a virágokat a réten, és szedegette ő is. Gyönyörű csokrot szedtem a szebbnél-szebb, értékesebbnél értékesebb virágokból, és ő is szedett egy

csodálatos csokrot. Aztán találkozunk, összetesszük a két csokrot, és megnézzük, hogy most már együtt hogyan tudunk egy csodálatos koszorút kötni belőle. Készítettem magamat, először a szüleim alakítottak, formáltak abból a nyersanyagból, amelyet örököltem, amelynek a titkait ma kutatjuk, de nem ismerjük igazán. Formált az élet, az élethelyzetek, a körülmények, és ki tudja, mennyi ember. Egy pillanatra megköszönöm mindenkinek, aki segített, azoknak is, akiknek már nincs lehetősége, hogy most velem örüljenek.

Mindez letétemény bennem, azért adta az Úr, hogy most csokorba kössük, igazán szép csokorba. A mai napig gyűjtöttük, hordoztuk, alakítottuk a jellemünket, az emberségünket. A másik sok mindenről nem is tudott. Küzdelmeim, győzelmeim az önzésem felett, a hiúságom felett, a lustaságom felett, az önmagammal való következetes szembenézés, az a nászajándék, az a csokor, amelyet most odaadok neki, hogy ami én vagyok, az valóban méltó és alkalmas legyen arra, hogy egy embert boldoggá tegyen. Telket és házat vehetek később is, de ember csak egy lehet, aki az enyém igazán. Neki is csak egy ember lehet a társa igazán, és az én vagyok. Ezért fontos, én olyan legyek emberségemben, a mosolyomban, a türelmemben, a jellememben, hogy az ő szíve mindig bátran hagyatkozhatson rám, és biztos lehessen abban, hogy minden nap igazán és őszintén megbízhat bennem.

Kidolgoztam magamban a céljaimat? Hányszor néztem szembe azzal, hogy mit is akarok, mi az a feladat, amiért élek, mi az életem célja? Elhatároztam-e, hogy nem csak a pillanatnak igyekszem élni, hanem azt akarom, hogy életem helyes legyen a nagy horizontnak, az isteni valóságnak a világában is? Kidolgoztam-e az eszményemet Krisztus szerint a házasságról, azt az eszményt, amelyet az Úr a keresztnél mutatott be, aki úgy szerette a világot, hogy odaadta magát mindannyiunkért, azért is, hogy a férj úgy szeresse a feleségét, mint önmagát, legyen áldozat érte, Hogy tudok-e majd készséges lenni az iránt, akit nagyon szeretek, mert az életét adja értem? Olyan szépen egybefonódik a Szentírásban kifejezett gondolat, hogy a feleség legyen készséges – mondhatjuk úgy is, hogy legyen engedelmes –, a férj pedig úgy szeresse feleségét, hogy az életét akarja odaadni azért, hogy a másik mindig örüljön és boldog legyen.

Felkészültünk, aztán egyeztettük a céljainkat. Féltünk attól, hogy talán ütköznek egymással, mert ha van akár egy dolog is, amit kizár a másik, és nem lehet egyeztetni, akkor mégsem mehetünk együtt tovább. Ha van egy olyan virág, amelyet nem hagyhatok ki a csokorból, ami lényeges, de a másikéba nem fér bele, akkor más utat kell keresni. Ha pedig felfedeztük örömmel, hogy nincs ilyen különbség, sőt az ő csokra szinte odakívánczik, hogy beleilleszkedjen az enyémbe, és a kettő együtt legyen igazi, akkor bátran indulhatunk együtt.

Most pedig, amikor eljött az a perc, hogy azt mondjam: „Az egészted neked adom, és örömmel fogadom, hogy te a tiédet ideadod nekem, s a kettőből együtt egy koszorút kössünk”, akkor megállunk megilletődve, örömmel és félve: „Uram, add az áldásodat ránk, mert ez az egy élet az emberi létben, a kísértések létében, az emberi gyengeség létében sokkal nagyobb annál, hogy becsületesen azt mondhatnám, hogy ebben én meg tudok a magam erejéből állni. Eljöttem Krisztushoz, hogy áldjon meg, eljöttünk Krisztushoz, hogy tegye egygyé az életünket az ő szeretetében. A te művedet akarom Uram, a te szeretetedet akarom, azt akarom, hogy ketten együtt menjünk hozzád, és olyanná tegyük az életünket, hogy neked itt a földön és az örökkévalóságban kedved teljék benne. Akarom követni azt az utat, amelyet te mondasz, azt az értékrendet, amelyre te tanítasz, azt az életet, amit te bemutattál, és a kereszted paradoxonjával megszenteltél. Ezért mondom ki, hogy lemondok önmagamról, akarom a másikat, és ha nem adatik több számomra, mint az a lehetőség, hogy áldozat legyek érte, hogy egyszer ő is megtérjen és éljen, és te megbocsáthass neki, akkor most ünnepélyesen vállalom azt is, hogy küzdeni fogok, hogy szeretni fogom, és ha nincs más, akkor a magányomban áldozattá válva érte adom az életemet, hogy egyszer ő is eljusson hozzád, és így végül mégis örökre együtt legyünk.

Testvéreim! Ha komolyan vesszük azt a csodálatos művet, az Istennek azt a legcsodálatosabb tervét, amit házasságnak hívunk, ha komolyan vesszük azt a valóságot, ami

körülvesz bennünket, és az önzés világára építve akarja fölépíteni az életet, ha rádöbbenek arra, hogy nap-nap után ez vonz engem, és amikor látom, hogy a házassági szeretet-egységet nagyon nehéz Krisztus szerint élni ma, mert minden az ellenkezőjét muzsikálja, akkor most, a szent esküvő napján rádöbbenek arra, hogy milyen jó az, Uram, hogy a te szereteted útján ki tudtam tartani, mert ugyanilyen nehéz, sőt még nehezebb a házasságot az Úr szeretetében megélni.

A szentmisében ne felejtsük el mindannyian őszintén imádkozni Krisztushoz azért, hogy ami nekünk lehetetlen, és amire mi gyengék vagyunk, arra az Úr adja áldását, azt az Úr tegye gyümölcsözővé, és testvéreink az Úr erejével, őszinte alázattal minden nap őbenne bízva meg tudják valósítani ezt a krisztusi szeretetközösséget, és egyszer majd ujjongva tudjanak hálát adni a Mindenhatónak, hogy a nagy művet befejezték, azt az egy gyönyörű koszorút, az életművüket megkötötték, és akkor már, Uram, tőled kapják meg végre, azon a napon az élet koronáját. Amen.

Esküvői beszéd II.

Testvéreim! Azt tanítjuk a szentségekről, hogy ezek olyan jelek, amelyek hatékonyan meg is valósítják azt, amit jelölnek. A keresztség a megtisztulást megjeleníti, és meg is valósítja. A házasság megjeleníti azt a szeretetet, ahogy Isten szeret bennünket, azt a szeretetet, ahogy Krisztus szerette az Ő Egyházát, és meg is valósítja az életünkben. Ha ennek igazán a mélyére nézek, és látom magam körül a világot, rádöbbenek arra, hogy az a házasság, amelyben nem válik foghatóvá az a végtelen szeretet, ahogy Krisztus szerette az Ő Egyházát, az tragédia. Hiszen nekünk, keresztényeknek az a feladatunk, hogy megjelenítsük a világban Krisztus szeretetét. Talán túl nagy feladat ez? Igen, de azért részesülök a szentség kegyelmében. Az én erőmből ugyanis nem telne erre, de Krisztus erejéből sikerülni fog, ha valóban együtt akarok működni vele, és igyekszem úgy élni ebben a világban, hogy foghatóvá, valósággyá váljak bennünk az Isten szeretete.

Sokféle szentség van, és különböző hivatások, mert sokféleképpen kell megjelenítenünk az Isten szeretetét. Most az esküvőn mi mással is foglalkozhatnánk, mint a házasság szentségével. Azzal, hogy két embernek a szeretetközössége miképpen tudja megjeleníteni az Isten szeretetét a világban. Ha valahol, akkor éppen a házasságban, két embernek ebben a mély szeretet-közösségében lehet megélni és kívülről is megtapasztalni, hogy mit jelent az, hogy szeret minket Isten. Ha valahol, akkor éppen ebben a szeretetben lesz foghatóvá, hogy mennyire csodálatos az Isten műve. Itt lehet arról meggyőződni, hogy valóban érdemes élni, érdemes szeretni, és lehet boldognak lenni. Ugyanakkor a bűn szörnyűségét is itt látom meg, mert minél csodálatosabb a lehetőség, és minél jobb az alkalom arra, hogy igazán szeressek, annál borzasztóbbá válik, ha eltorzítom Isten művét. Ha körülnézek a világban, nagyon sokszor látom azt, hogy a házasságokban többnyire nem az Isten szeretete jelenik meg, hanem valami egészen más. Nem is boldogok ezek a házasságok, ezek a házastársak.

Sokan mondják, hogy válságban van a házasság intézménye, és sokan karikatúrát csinálnak a keresztény házasságból. Az ilyenek nem veszik észre, hogy a kettő összetartozik: a házasság válsága és a házasság intézményének lejáratása. Ha van válság, azért van, mert a lényegét elveszítette a világ. Nem az a célom, hogy Isten szeretetét hordozzam, nem az a hivatásom, hogy a másik fél számára a krisztusi szeretet teljességét nyújtsam? Vitatkozunk azon, hogy ki a nagyobb, a férj, vagy a feleség, játszadozunk az egyenlőséggel? Jézus nevében Pál apostol ezt írja: „Úgy szeresse a férj a feleségét, ahogy Krisztus az ő egyházát”, adja oda az életét érte, hordozza őt mindig. A feleség pedig úgy szeresse a férjét, mint az Egyház Krisztust: legyen nyitott feléje, s így a kettő együtt valóban egyetlen valóságot alkosson, egy közös és harmonikus életet tudjon élni.

Afelé az ember felé, aki az életét adja értem, és aki a tenyerén hordoz engem, bizalommal ki tudok nyílni, rá tudok hagyatkozni. Azt az embert, akinek egyetlen célja van, az, hogy gazdagabbá tegye az én életemet, szívből viszont tudom szeretni. Mi más feladata lenne ma a kereszténynek, mint megélni ezt a krisztusi teljességet? Nem vitatkozva és nem szavakkal, hanem megjelenítve azt a másfajta értékrendet, azt, amelyet nem fogad el a világ, de amit mindenki keres, aki megdöbbenve látja az egymást szerető keresztény házasság boldogságát, és kérdezi: „Mid van neked, hogy te ennyivel gazdagabb vagy?” – Ezért mondtam az előbb, hogy botrány, ha bármely keresztény házasság nem olyan tökéletes, hogy igazán és kézzel foghatóan megjelenjen benne Krisztus szeretete. Ha nekem jelnek kellene lennem, hogy általam láthatóvá váljon az Isten szeretete, de én nem jelenítem azt meg, akkor én torz kép leszek. Mégsem kell megtorpannom az esküvő előtt, nem kell mondanom: „Nem merem ezt csinálni, sok ez nekem, Uram!” – A próféta is megtorpan: „Uram, nem tudok én prófétálni, nem nekem való feladat ez.” – Isten azonban válaszolta neki: „Az én erőmmel sikerülni fog.” Erre kell és lehet támaszkodnunk, ebben bízva elindulhatunk, nem úgy, ahogyan sokan teszik: saját erejükben bízva azzal a nyugalommal kötik a házasságot, hogy majd én megmutatom. Ilyenkor aztán gyakran kiderül, hogy az ember Isten nélkül mennyire bízhat önmagában.

Készültem becsülettel és szeretettel. Gondolkodtam, és igyekeztem alakítani magamat is. Most alázattal kérem az Úr kegyelmét: „Uram, teveled meg tudom valósítani!” – S a szentség éppen arra való, hogy Krisztus elkötelezze magát mellettünk: „Ha meg akarjátok jeleníteni az Isten szeretetét, a végtelent, akkor az én erőmmel majd képesek lesztek rá.” – „Hogy mindent meg tudjak bocsátani? Hogy minden nap el tudjam fogadni a másikat? Hogy minden nap szeretettel tudjam kinyújtani a kezemet? Hogy minden nap le tudjam győzni a saját önzésemet? Hogy minden nap el tudjak magamról felejtkezni? Ez nekem sok!” – De Krisztus azért kötelezi el magát a szentségben, hogy egy életre szólóan ebből a forrásból meríthessek erőt, és meg tudjam mindezt valósítani. Azért mondtam a szentmise elején a bűnbánati szertartásnál, hogy őszintén, valóban kérjük az Istentől a megbocsátást, s így tiszta lélekkel kérhessük Krisztus kegyelmét, és befogadhassuk az Istennel való találkozásnak ezt a nagy erőforrását.

Mi más lenne a dolgunk nekünk is, akik itt együtt örülünk velük, mint az, hogy alázattal könyörögjünk Istenhez, hogy kérjük számukra, hogy az, ami annyira nagyszerű, ami az emberi erőt felülmúlja, s ami éppen azért nagyszerű, mert felülmúlja az emberi erőt, megvalósulhasson az életükben. Hogy minden nap legyen bátorságuk és erejük, minden nap legyen elegendő alázatuk és imádságos lelkületük, hogy mindig újra kérjék Krisztus kegyelmét és abba kapaszkodjanak, s így valóban ott tudjanak állni minden nap egymás mellett, úgy, hogy nyilvánvaló legyen kettejük számára is, a világ számára is, hogy mennyire szeret bennünket Isten.

Gondoljunk Jézusra, aki az egyházáért odaadja önmagát. S közben Péterék ott kötözködnek, hogy ki a nagyobb közülük. Az Úr az örökkévalóságról beszél, a haláláról beszél, a legnagyobb misztériumokra készíti elő őket, ők meg azon vitatkoznak, hogy ki az első közülük, ki üljön majd Jézusnak a jobb meg a bal oldalán. Aztán Péter még meg is tagadja. És Jézus ezért az egyházért adta oda önmagát. A férj azért a feleségért adja önmagát, aki ember. A feleség azért a férjért küzd, aki szintén ember, s hordozza a gyengeségeit. Fogadjuk el az Úr kezéből, hogy azért küzdök a másikért, hogy egyszer majd mégis éljen. Alázattal, nagyon mély alázattal kérem Istent, hogy minden nap adja meg a kegyelmét az adott napra. Minden nap adjon erőforrást arra napra, hogy vállalni tudjam és akarjam, amit vár tőlem, és az ő segítségével minden nap meg is tudjam valósítani azt, amit ő rám bízott. Meg tudjam jeleníteni Isten szeretetét, kézzelfoghatóvá tenni, hogy milyen jó az Isten, és mennyire szeret. Megjeleníteni, hogy érdemes élni és szeretni, és hogy Istennek terve van ezzel a világgal, mégpedig nagyszerű terve. Ez a feladatunk a házasságban. Adja az Úr,

hogya emberek vagyunk is, ha időnként ráncosan is, de az Úr szeretetéből erőt merítve mégis minden nap meg tudunk érte küzdeni, és ők ketten is meg tudjanak majd érte küzdeni, s így láthatóvá válják az ő számukra, s általuk a mi számunkra is, és a világ számára is, hogy szeret minket az Isten. Amen.

Keresztelői beszéd

Testvérek! Ma a keresztségről, mint a keresztény közösségbe fogadásról szeretnék beszélni. Megtapasztaljuk, hogy kitárulkozik felénk az Isten szeretete, és a mi hitünkön, a mi szeretetünkön keresztül gazdagodik az Isten országa. Egy barátomnak kislánya született, és boldog vagyok én is. A baráti köröm egy taggal nagyobb lett. Nem tudok még róla semmit, hogy milyen lesz majd, de már előre szeretem, s a barátomon keresztül hozzám tartozik ő is. A keresztény ember a keresztségben valami sokkal mélyebbet lát. Nemcsak annak örvendek, hogy a barátomnak lánya született, és boldog. Nemcsak gyarapodott a közösségem, hanem a keresztségben az istengyermekség áradt tovább, a mennyei Atya magához ölelt egy újabb embert, mennyei Atya az ő számára is kitérte az ő végtelenbe nyíló országát, a mennyei Atya Krisztuson keresztül az ő lelkének is megadta a teljességet, az odaadást és a szeretetet. A mennyei Atya benne is kibontakoztathatja ezt az új életet, amelyről azt akarja, hogy itt a világban és az örökkévalóságban egészen az övé legyen.

Örülök, hogy a barátomnak gyermeke született, de mennyivel inkább örvendek annak, hogy a mennyei Atyámé lett ez a gyermek. Ha ránézek valakire, és segítek neki azért, mert a barátom barátja, vagy a fia, vagy a lánya, rá tudok-e nézni abban a tudatban, hogy elkötelezettebb és mélyebb a köztünk lévő kötelék, mert az Istennek ő is gyermeke?

Nem akarok most a lehetséges félreértésekről beszélni, arról, hogy hogyan lehet torz módon és rosszul értelmezni ezt a kötődést. Lehetetlen, hogy a keresztények úgy nézzenek egymásra, hogy nem látják egymásban az istengyermekséget, és nem érzik, hogy ezáltal ők egészen közel vannak egymáshoz. Aki keresztény, az valóban a testvérem, valóban a barátom, a társam és mindenem, mert ő is Isten gyermeke. Két zenész találkozik, és automatikusan segítik egymást, hiszen ő is zenész, mint én. Két keresztény találkozik, automatikus és természetes, hogy valóban testvérem, és ujjongva örvendezek, hogy együtt magasztalhatjuk az Istent! Nézzünk úgy a keresztelésre és abban a magunk szerepét, hogy mi nemcsak díszlet vagyunk itt, nemcsak együtt örülünk, nemcsak eljöttünk, hogy itt legyünk, hanem örvendezünk az egyházzal. Úgy is mondhatnám, hogy mi jelenítjük meg az egész egyházat itt és most, amely örvendezik, mert valakiben ismét győzött az Isten szeretete, valakiben a bűn helyére az Isten szeretete lépett, valakinek a szívébe az evilág helyére az örökkévalóságra szóló meghívás költözött.

Érdemes egy kicsit majd magunkba nézni, hogy valóban úgy tekintem a keresztségemet és a többi keresztséget, mint ennek a nagy krisztusi testnek az épülését, gazdagodását, hogy egy tag vagyok a nagy egészben, és valóban testvéremnek és a saját tagomnak érzem a másikat, aki ugyanazt a keresztséget hordozza, ugyanannak az Atyának a gyermeke, és ugyanarra kapott meghívást, hogy nagyszerűt alkosson, mint én. Most a hívek könyörgésében imádkozzunk majd, kérve Isten kegyelmét, és magasztaljuk őt a szülőkért, önmagunkért, a kisgyermekért. Kérjük azt, ami az Istenhez méltó, és amire az Istent keresve valóban szükségünk van. Amen.

A két fillér

Testvéreim! Idézzük fel a képet: Jézus a templom bejáratánál, a perselynél ül, és onnan figyel, hogy jönnek be az emberek, és ki-ki a perselybe teszi a maga adományát. Látom magam előtt a farizeust, meg az akkori nagy embert, ahogy közeledik a kíséretével, s ünnepélyesen és látványosan beteszi nagy adományát a perselybe. Mindenki látja, hogy ő milyen sokat áldoz a templomra, és belülről ő is azt érzi, hogy ő bizony sokat adott. Aztán jön a szegény özvegyasszony is, ő is bedobja a magáét, azt a kétfillérest. Ha mindezt a templomépítés szempontjából néznénk, a templom karbantartás szempontjából, a díszítés költségeire figyelve, hogy melyikük adománya a fontosabb, melyik a nagyobb, világos, hogy egyszerűen nem is lehet összehasonlítani a gazdagnak az adományát és a szegény asszony két fillérjét. Az a két fillér abszolút jelentéktelen, szinte észre sem veszik, hogy egyáltalán beledobott valamit a perselybe. De Jézus azt nézi, hogy a szegény asszony mit tett az örök értékek szempontjából – hiszen az a lényeges, nem a külső, nem az összeg maga.

Jézus mondja is a farizeusoknak, hogy ti megálltok ott kint az utcáson, imádkoztok, és közben elismerően néznek rátok az emberek, hogy ez aztán az imádságos ember. Ti külön hírnököket küldötök magatok előtt, hogy most jön a nagy ember, és bedobja a jelentős ajándékát a perselybe, sok pénzzel segíti a szegényeket. Még kürtöltettek is magatok előtt, amikor érkeztek. De ezáltal már meg is kaptátok érte a jutalmatokat, mert magasztalnak az emberek. Adtad az ajándékot, és kaptad érte az emberek elismerését. Örök életre szóló kincs nem lett belőle. Ezzel a figyelmeztetéssel érdemes szembenéznünk nekünk is.

Világosan látnunk kell a jó szándéknak és a gyakorlati megvalósításnak a kettősségét. Valaki azt mondja, hogy kérem, a templom fenntartására pénz kell, nagyon sok pénz, ezért az a fontos, hogy az emberek adakozzanak. Mindegy, hogy milyen módon veszem rá őket az adakozásra. Legyezgetem a hiúságukat, kiírom a templom kapujára, hogy ki mennyi pénzt adott, így aztán majd látni fogja mindenki, hogy ez sokat adott, az csak ilyen keveset. Az a lényeg, hogy sok pénz legyen, hogy fenn lehessen belőle tartani a templomot, hogy meg lehessen építeni, amit kell, be lehessen szerezni, amire szükség van. A másik szempont pedig az, hogy én az Isten Országát akarom építeni. Az a fontos számomra, hogy az emberek az örök életre megmaradó kincseket gyűjtögessenek. Még ha szükség van is az anyagiakra, akkor sem az a lényeg, hogy a hiúságukat legyezgessük, és úgy tegyenek jót, hogy evilági jutalmukat mindjárt meg is kapják. Úgy tegyék a jót, hogy az örök élet kincseit gyűjtögessék maguknak.

Vegyünk egy egyszerű példát. Szükségem van segítségre a családban. Valaki jön segíteni, a kedvemért alkalmazkodik hozzám, a kedvemért segít nekem a munkában, a kedvemért lemegy, és elvégzi azt a munkát, amit én már nem bírok, vagy már nincs hozzá kedvem. Ilyenkor aztán nem egyszer rádöbbenünk arra, hogy mindaz, amit a másik csinált nekem, az ő egész fáradozása valójában nem is nekem szólt, hanem saját magának. Hányszor döbbszem már rá saját magam is, amikor valakivel látszólag sok jót tettem, hogy milyen büszke vagyok magamra, arra, amit tettem – mert valójában nem is neki, hanem magamnak tettem. Hányszor mondtam már, hogy mennyi mindent dolgoztam én már ma! S amikor jobban meggondoltam a dolgot, rádöbbszem, hogy tulajdonképpen magamnak csináltam mindent. Milyen sokszor látjuk ezt a házastársak esetében is! Amikor a házasságra készültek, azt mondták, hogy ők nagyon szeretik egymást, aztán később, mint házások, olyan idegenül néztek egymásra: „Hogy lehet az, hogy idáig jutottunk, pedig úgy szerettük egymást?” – Nem vették észre, hogy mind a kettőjüket az önzése vezette, és mindig csak a saját maguk önzését tették és követték, nem a másikra gondoltak. Amikor pedig a két önzés már nem esik egybe, akkor furcsán néznek egymásra: „Hogy lehet az, hogy már nem szeretjük egymást?”

Van, aki csak önzésből teszi meg azt, amit nekem megtesz, vagy hiúságból, hogy a végén azt mondhassa: „Nézd, mi mindent tettem érted!” Lehet, hogy még föl is rója ezt nekem nap

nap után, várja az elismerésemet: „Látod, milyen sokat segítek neked, igazán hálás lehetsz nekem!” Ilyenkor az ember úgy érzi, jobb lenne, ha nem csinálna semmit, inkább kínlódnék magam, minthogy ezt kapjam vagy hallgassam, és hálálkodjak neki. Vegyünk egy egyszerű példát. Előfordul, hogy vagy huszonöt-ször kell megkérni valakit, hogy legyen szíves, tegye már meg, amit kérek. Az ember ilyenkor a legszívesebben nem szólna egy szót se, inkább kétszer elvégezné saját maga az egészet, csak ne kelljen ilyen nagyon nagy szívességet elfogadni a másiktól. Mindebből az látható, hogy még a mindennapi életben sem elég nekünk, ha az emberek valamit megtesznek, de az nem lélekből és szeretetből fakad, hanem valami egészen más, önző szándékból.

Nézhetjük azonban ezt a kérdést a másik oldalról is. Tegyük fel, hogy megvan bennem a jó szándék. Igazán szeretetből akarok valamit megtenni, őszinte lelkesedésből, az eszmények utáni vágytól fűtve, az igazi értékrendet követve, jó szándékkal és önzetlenül akarom csinálni, amit teszek. De vigyázzunk! Azt szoktuk mondani, hogy a kárhozat lépcsői is jó szándékkal vannak kikövezve. A jó szándék még nagyon kevés, mert hiába szeretném én, hogy örüljön a férjem, a feleségem, a testvérem vagy az édesanyám, nem elég az, ha csak azt akarom, hogy ő örüljön. Naponta következetesen meg kell tennem mindent, ettől a belső vágytól, a szeretettől fűtve, hogy ő valóban örülni tudjon. Nap nap után meg kell vizsgálnom a magam életében, hogy megtettem-e mindent. Ha megvan bennem az igazi jószándék, ha én igazán szeretni akarok, igazán jót akarok tenni, akkor következik, hogy fel kell készítenem az akaratomat, hogy ezt a jószándékot valósággá tudjam tenni. S itt egy nagyon nehéz probléma jelentkezik.

A külsőség és a hiúság sokszor jóval erősebb motívum az ember számára, mint az a belső tudás, hogy amit teszek, az igazán jó és érték, és én ezt akarom. Sokszor ezért akadunk meg. Ha a külsőséget és a hiúságot lengetjük az emberek előtt, akkor mindenre képesek. De az igazi értéknek, ami értelmileg felfogható és megérthető, hogy ezért érdemes lenne áldozatot is vállalni, annak a gyakorlatban sokszor sokkal kisebb a hatóereje. Ebből látszik, hogy mennyire nem élünk igazán emberhez méltóan, mennyire csak a külsőségek, mennyire csak az érzelmek, az indulatok vagy evilági kincsek vezetnek minket.

Érdemes tehát elgondolkodni azon, hogy engem milyen értékek vezetnek. Megláttam egy igazi értéket, megláttam egy igazi kincset. Gondoljak arra, hogy most boldoggá tehetem a másikat. Továbbadhatom az Isten szeretetét, és örök életre szóló kincseket gyűjthetek magamnak. Ha így teszek, Jézus azt fogja mondani: „Köszönöm, hogy ezt megtetted nekem!” – Vajon elég erős motívum-e ez számomra, hogy a mindennapi életben győzni tudjak? Figyeljük csak meg: ha pénzről van szó, evilági kincsről, hatalomról és előmenetelről, akkor az emberek nagyon nagy áldozatokra képesek, tudnak ezekért küzdeni. Ezek a dolgok lendítő erőt jelentenek számukra. De akkor amikor egy igazi értékről van szó, szellemi értékről, olyan értékről, amit nem lehet rögtön készpénzben megfogni, mégis összehasonlíthatatlanul nagyobb érték, fel tudom-e úgy melegíteni magamban a lelkesedést, a bátorságot, a vágyat, hogy ez az érték mozgasson engem, képessé tegyen engem arra, hogy jót tegyek, szeressek és győzzek?

Nap nap után gyűjtjük a kincseket, aztán a vasárnapi szentmisére idehozzuk, és mondjuk: „Uram, nézd, ezt hoztam neked a héten!” – Az ember néha úgy érzi, hogy ezen a héten valóban sikerült, sokat hoztam az Úrnak. De ha kicsit mélyebbre nézek, ha az Isten szemével nézem önmagamot, rádöbbenek arra, hogy igazából ezt vagy azt nem is az Isten kedvéért csináltam, hanem a magamért, végső soron a saját önzésemből. Azt a másikat meg azért, mert nem állt módomban mást tenni, kész helyzet volt. Hányszor megköszönték már nekem is, hogy milyen jót tettem valakinek, és nem is tudtam róla, csak véletlen volt, hogy amit tettem, az neki jó volt. Vele én nem is akartam jót tenni, csak csináltam valamit, ami nekem fontos volt, és az véletlenül neki nagyon jól esett.

Gondoljuk át a magunk életét, vizsgáljuk meg, hogy mennyire vezet engem a jószándék, mennyire az az én cselekedetemnek a rugója, hogy másoknak örömet okozzak és másokkal jót tegyek. Az is sokszor előfordul, hogy valakivel jót akartam tenni, szeretni akartam, segíteni akartam, igazán feléje indultam, de ő végül azt mondta, hogy neki az nem jó, nem sikerült segítenem, sőt csak bosszankodott és kötözködött miattam. Ilyenkor könnyen megsértődök, és azt mondom: „Én segíteni akartam, most már le van ejtve, többet nem is szólok hozzá.”

Ha igazán szeretni akarok, ha igazán jót akarok tenni, ne az mozgasson, hogy majd hálás lesz és megköszöni a másik, és az sem, hogy akkor majd ő is szeretni fog engem. Nem szabad azt várnom, hogy holnap ezt majd kamatostul visszakapom, ő eztán majd többet dolgozik értem, mint eddig. Legyen a céloim valami egészen más, mégpedig Isten szeretete, Krisztus szeretete. Ez az én igazi motívumom. Megértettem, hogy mit jelent az: „Jézus értünk jött ebbe a világba, őbenne az Isten szeretete egészen közel jött hozzám. Jézusban Isten egészen kitárta önmagát azáltal, hogy elment a keresztfáig érterem.”

Jézus megbízatása arra szól, hogy megértsük Isten szeretetét, és lehetőséget kapjunk a viszontszeretetre. Jézusban Isten így szól hozzánk: „Megmutathatod, hogy te is érdemes vagy az én szeretetemre, azzal, hogy viszontszeretsz engem.” – Ennek a viszontszeretetnek az iránya és lehetősége a másik testvér: „Amit a legkisebbnek tesztek, azt nekem teszitek.” – Mibennünk a jó szándék pontosan abból indul ki, hogy Krisztus szeretetét megértettük, és tovább akarjuk adni, azért járunk nyitott szemmel a világban. Nyitottabb szemmel, mint a kereskedő, aki pénzt akar. Nyitottabb szemmel, mint az, aki hatalmat akar, és minden lehetőséget megragad, hogy ezt elérje. Nyitottabb szemmel, mint akit az ösztön hajt, hogy vágya tárgyát megkaparintsa.

Mi ezeknél sokkal nyitottabb szemmel járunk a világban, mert viszonzni akarjuk Krisztusnak az ő szeretetét. Ő pedig így szól: „Nekem teszed, amit a legkisebbnek teszel, akit látsz.” – Mi pedig újra és újra megpróbáljuk ezt, keressük a lehetőséget szüntelen, ha pedig nem sikerül, újra kezdjük. Ha nem tudtam olyat tenni, hogy abban a másik felismerje az igazi szeretetet, akkor igyekszem megkeresni magamban az ügyetlenség okát, és legközelebb okosabban cselekszem. Így lassanként képessé leszünk arra, hogy valóban a krisztusi szeretetet közvetítsük egymás számára, s így emberibbé és valóban boldogabbá tegyük a világot.

Testvéreim! Hozzuk egész heti munkánkat áldozatul ide az oltárra bűnbánó szívvel és alázattal, és mondjuk: „Uram, tudom, hogy amit teszek, sokszor tele van hiúsággal, emberi gyarlósággal, önzéssel, de erre voltam képes.” – Merjük kérni Krisztust, adjon nekünk olyan belső erőt és olyan erős készletet, hogy a jövő héten tudjunk valóban az ő szeretetéért többet szeretni, több jót tenni, és többet gyűjteni. Amen.

Ki az Isten? (Lelkigyakorlat I.)

Lelkigyakorlatunk során a következő témákkal szeretnék foglalkozni: Ki az Isten? Ki az Isten nekem, az én számomra? Ki nekem Jézus? Ki vagyok én? Ki vagyok én az Isten teremtő művében? Mi a feladatom, mit kell nekem tenni, ha Istent és Jézus Krisztust megismertem és önmagamot elfogadtam? Ezekkel a kérdésekkel szeretnék foglalkozni a most következő három nap folyamán.

Miért kell föltennem azt a kérdést, hogy ki az Isten? Minden esztendőben, amikor lelkigyakorlatot tartok magamnak, és elvonulok néhány napra, akkor újra és újra rádöbbenek arra, hogy eddig milyen torz képem volt nekem Istenről! Hol itt, hol ott, de minden alkalommal találok olyan vonást, amit elképzelttem, aminél megragadtam, hogy Isten ilyen, aztán rádöbbenek, hogy tévedek, mert Isten nem is olyan.

Még súlyosabb kérdés, nem csak a magunk számára kell a hitet megőrizni és megtartani, hanem a rám bízottaknak tovább is kell adnom azt. Tovább kell adnom, föl kell kínálnom nagyon sok embernek, aki rajtam keresztül találkozhat Istennel. Olyanoknak is, akik már hallottak Istentről, de nem olyan közvetítőtől, aki Isten szeretetében élt, hanem sokkal inkább olyan valakitől, aki valamiképpen el akarja távolítani az embereket Istentről. Így az emberekben olyan elképzelés alakul Istentről, akár akarja, akár nem, amely vak és torz, és ha nem veszem észre, hogy ez torz kép, akkor nagy baj van. Gyerekek hoztak egyszer hozzám egy írást, egy cikket valami folyóiratból. Az írásnak az volt a lényege, végkövetkeztetése, hogy nincs Isten. Elolvastam a cikket, aztán azt mondtam nekik: „Gyerekek, ez a cikk igazat mond.” – Megdöbbenek. – Aztán hozzátettem: „Egyetlen szót kell csak hozzátenni, azt a szót, hogy `ilyen`. Ilyen Isten valóban nincs. Az, amit a cikk Istennek nevez, torz kép Istentről. Ha az Isten valóban ilyen volna, akkor jogosan vitatkozhatnánk arról, hogy van-e, vagy nincs.”

Mondanék egy példát. Egy kicsit humoros a történet, nem szeretnék vele megbántani senkit, de a példa többet mond, mintha magyarázkodnék. Az egyszeri cigány átmegy a befagyott tavon, és a tó közepén egyszer csak reccs, beszakad a jég. Elmerül a víz alá, de sikerül elérnie a lék szélét, és próbálja kihúzni magát. A jég széle azonban mindig újra leszakadt, letört amibe kapaszkodott. Amint fuldokolva kapálódzik, fölkiált: „Jaj Istenem! Ha kiszabadítasz – kicsit gondolkodik, aztán folytatja –, adok neked segélyedért egy hízsott disnót. Istenem, kapsz egy egész hízsott disnót!” – Amint az ígéret elhangzott, a lék széle, amibe éppen kapaszkodott, nem tört le, és lassan, hason csúszva sikerült kijutnia a hideg vízből. „Jaj Istenem, köszönöm, adom a hízsott disnót!” – Ahogy mászik tovább kifelé a tó jegén, mind rémesebb gondolatok kezdenek benne forogni, hogy sok az az egész hízsott disnó. Erre elkezd alkudozni: „Istenem, hát adok egy birkát...” – Aztán: „Adok egy pulykát..., libát..., egy tyúkot.” – Már majdnem eljut a partig, hirtelen föláll a jégen, és így szól: „Te, Istenem, ha akarom, megadom, ha akarom, nem adom!” – És abban a percben beszakad a jég. Erre aztán felsóhajt: „Istenem, veled már viccelni se szabad?” – Milyen képe volt ennek az embernek Istentről? Hogyan képzelte ő el Istent? Mit jelentett neki az a szó, hogy „Isten”? Olyan valaki, akivel lehet alkudozni, és akit a végén be lehet csapni? Akihez lehet fohászolni, ha éppen valamire szükségem van, hogy jöjjön a segítségemre? Kitérhetem a számat, hogy oda irányítsa a menetrend szerinti sült galambot? Milyen képe van az ilyen embernek az igaz Istentről?

Ne felejtjük el, hogy a körülöttünk levő ifjú nemzedéknek Istentről majdnem kizárólagosan ilyen torz képe van. A kereszténységet, a hitet majdnem mindig ilyen eltorzított formában kapják meg a fiatalok. Beszélgettünk gimnazistákkal, és láttuk, hogy nagyon sok problémájuk van a világnézeti kérdések terén. Túl nagy ügyet nem csinálnak ebből, ezeken valahogy túleszik magukat. De amikor vallási kérdésekről és vallási vitáról van szó, akkor nem sokat gondolkodnak, elfogadnak minden állítást. Miért? Mert a vallásról igazából fogalmuk sincs. Minden más kérdésben tudnak tájékozódni saját logikus gondolkodásukkal, de hogy mi mit tanítunk Istentről, arról fogalmuk sincs. Az Isten-képük olyan, amilyenre azt alakítják manapság, ez pedig teljességgel torz kép.

Gondoljunk például a közismert vicces képek sorára: Szent Péter a felhőkben látható a kulcsokkal, a bárányfelhőkön kis angyalkák ülnek, Lucifer, az a gonosz lóköttő, mindig valami heccet csinál. Lehet ezeken mosolyogni – ha szeretem az édesanyámat, akkor akár még egy viccet is megengedhetek magamnak vele kapcsolatban –, de aki csak így látja a hit dolgait, attól mit várhatunk?

Egyszer elmentem egy beteg öreg emberhez, mert hívtak, hogy lássam el. Nem hívó, nem akar megtérni, de azért beszéljek vele. Nagyon érdekes tapasztalat volt számomra, nagyon sokáig élénken élt bennem ennek az emléke. A bácsi talpig becsületes ember volt. Amiatt nem tudott megtérni, azért vergődött iszonyatosan, mert tudta, érezte, hogy ő becsületes. Az

volt a baj csupán, hogy szocialista Isten-képe volt. Társadalmunk beszél arról, hogy a kapitalista kizsákmányolja a munkást. Beszél arról, hogy vannak, akik talpnyalókat tartanak maguk mellett, azoknak mindent megadnak, ezért ezek dicsérik és tapsolnak neki, közben az ilyenek mindenki mást letaposnak. Ezeket a képeket ismeri az ember. De ide egy kis csalással be lehet helyettesíteni Istent, a vallásos embereket pedig, akik mondják: „Szent vagy, szent vagy, szent vagy!”, a talpnyalók helyébe sorolni, a többieket pedig beletaposni a kárhozatba. Mondtam a bácsinak: „Térjen meg, mert az Isten örök irgalmat ad.” – „Nem kérek ebből az örök életből – válaszolta –, nem leszek talpnyaló.” – „De ha nem térsz meg, megbüntet.” – „Még ha örök kárhozattal büntet is, akkor se térek meg!”

Ennek a szegény öreg embernek az volt a baja, hogy ez az Isten-kép élt benne, és teljes szívéből látta az élet visszásságait. Rádöbbent arra, hogy Istenhez vissza kell térnie, de az lebegett előtte, hogy ő gyáva alak lenne, ha az ítélettől, az örök kárhozattól való félelmében mégis beállna a talpnyalók sorába. Nem tudta felfogni, hogy ez a kép mennyire torz. Nagyon sokat kellett segítenem neki, hogy kimozduljon ebből, végre felszabaduljon, és bizalommal oda merjen fordulni Istenhez.

Ha ilyen volna Isten, valóban tiltakozni kellene ellene. Azt hiszem, Leninnek tulajdonítják azt a mondást, hogyha volna Isten, akkor is lázadni kellene ellene, mert ilyen selejt világot teremtett. Aki így gondolkodik, nem veszi számításba, hogy ez a selejt – a harmadik napon lesz szó erről –, nem egészen az Isten kezéből került ki. Vajon az ilyen ember fölfogta már valaha is, hogy valójában ki az az Isten? Hány ember van, aki szerint Isten csak egy bíró, akitől félni kell. Mások az ellenkező végletbe esnek, és csak a jóságos Atyát látják benne. Krisztustól megtanulták, hogy ő Atya, megveregetik hát a vállát, bratyiznak vele.

Tessék megfigyelni, hány ember mondja azt, majd én rendbe teszem a dolgom az Istennel, majd imádkozom akkor, amikor nekem szükségem lesz rá. Tudja ez az ember, hogy mit mond? Végiggondolta ő azt, hogy Isten az nem a haverom? Tanárként tanítok, és állandón figyelnem kell arra, hogy a gyerekekkel közvetlen kapcsolatomban legyen, valóban barátot találjanak bennem, de azért mégse veregessék a hátamat. Hányszor gyötrődnek a szülők is azon, hogy ha a gyermekének a barátja, megértő társa igyekszik lenni, akkor a gyerek visszaél ezzel, és elszemtelenedik. Meg tudom-e én ragadni az Isten arcából a végtelent, a hatalmast, az ítélt, az igazságost, ugyanakkor a Krisztus szeretetén keresztül megismert Atya-arcot?

Nagyon szeretném felhívni a figyelmet erre a kettősségre. Többször fogok utalni rá, mert a mai egyházban, különösen a mai magyar egyházban nagyon tisztán kell látnunk ebben a kérdésben. Nagyon kísértenek ugyanis a végletek, az, hogy vagy csak az egyik képet fogadjam el, vagy csak a másikat. Van, aki az Isten arcában csak az ítélt bírót látja, aki előtt számot adunk egyszer, és aki előtt rettegve fogunk megállni. Jézus így mutatja be őt, nemcsak az Ószövetség. De ha csak ezt látom, és nem veszem észre, hogy Krisztus arra is megtanított, hogy Isten szerető Atya, aki a Fiát azért küldte a világba, mert nem azt akarja, hogy a bűnös meghaljon, hanem azt, hogy megtérjen és éljen. Ha ezt nem teszem hozzá az előzőhöz, akkor teljesen torz lesz a kép. Félni fogok, és azt szeretném, hogy Isten minél távolabb legyen tőlem. Hány ember mondja a szenvedésben, hogy meglátogatta őt az Isten, az örömben és a jóban viszont már nem mondja. Emögött is az rejtőzik, hogy nem vesszük észre, mennyire torz a mi Isten-képünk.

Ha pedig csupán a szerető Atya képét nézem, és Isten arcában egyedül a mennyei Atyát látom, a gondviselőt, aki mellé bizalommal odaállhatok, de nem veszem tudomásul azt, hogy egyszer ítélni fog élőket és holtakat, akkor megint helytelen a képem Istenről. Isten figyelmeztetett bennünket arra, hogy az üdvösséget el lehet veszíteni. Jézus Krisztus, aki a vérét adta értünk, ki merte azt is mondani, hogy az utolsó napon egyesek ezt fogják hallani: „Nem ismerlek titeket, távozzatok tőlem, gonosztevők. El merte mondani azt a példázatot

Istenről, az Atyáról, amelyben így szól: „Az ellenségemet pedig itt, a szemem láttára öljétek meg!” – Rosszul tenném, ha az Atya-képet eltúloznám, elhaverkodnék Istennel, és nem venném észre, hogy Isten, az ég és föld Ura, az én ítélő bírám, és nem állok vele egy szinten.

Az előzőkben felhívtam már erre a figyelmet, és most újra hangsúlyozni szeretném, hogy ezt a két, látszólag ellentétes pólust egyszerre kell látnom, mert ha csak az egyikre figyelek, torz lesz az egész kép. Istenhez nem lehet mindig félelemmel menni, és úgy sem lehet az életünket járni, hogy az Atya szeretetében élek, s közben nem veszem számításba, hogy ő a végtelen, hatalmas Isten. Erre az üdvös félelemre Jézus nagyon sokszor figyelmezteti a gyenge embert. Volt idő, amikor túlságosan hangoztatták a félelmet, és talán keveset beszéltek az Atyáról. Ha így teszünk, fölborul az egész, és nem lesz helyes az Isten-képem.

Érdemes felfigyelnünk arra, hogy a teológiában is, de minden más tudományban is van ilyen furcsaság. Az az igazán modern, aki nem azt cáfolja, ami húsz évvel ezelőtt hiba vagy túlzás volt, hanem arra mutat rá, ami ma egyoldalú – ezért nem is értik meg az ilyen álláspontot. Negyven vagy ötven évvel ezelőtt előfordulhatott, hogy valaki túlságosan előtérbe helyezett valamit, mondjuk egy ájtatosságot, és sok minden mást elhanyagolt. De ha ma azt hangsúlyoznánk, hogy ne vigyük túlzásba a jótékonyságot, a vezeklést vagy a böjtöt, nem tudom, ki ellen beszelnénk. Hisz az ma is baj, hogy nem vezeklünk, nem böjtölünk, nem alamizsnálkodunk eleget. Jézusnak miért volt olyan sok baja a farizeusokkal? Azért, mert az ő Istenről alkotott képük torz volt, a Mennyei Atya képét elveszítették, elfelejtették – tiszta jó szándékból. A számkivetés idején rádöbrentek arra, hogy nem az Isten hagyta el őket, hanem ők hagyták el Istent, és olvasták a próféták figyelmeztetéseit, hogy ne hagyjuk el az Urat. S amikor már nem maradt más a számukra, mint az összekulcsolt kezük, az imádságuk, nem maradt más, mint hogy a mindennapi életben pontosan megtartják az Úr törvényét, akkor elhatározták, hogy az imádságot és az Úr törvényének megtartását mindenképpen az életük központjává teszik. S ez jó is volt. A fogság után őszintén fellendült a hitélet, de ezzel együtt érvényre jutott az emberi keménység, előtérbe került az Istenről alkotott torz kép: ha megtartom a törvényt, akkor Isten nem tud megbüntetni. Nem talál bennem hibát, mert én minden paragrafust megtartottam. Ahhoz hasonló ez, mint amikor a gyerek érzi, hogy a tanár „pikkel” rá. Ilyenkor csak azért is mindent nagyon jól megcsinál, és élvezzi, hogy bármennyire ki akarnak szúrni vele, nem tudnak. Kimondva vagy kimondatlanul ez volt az a vonás a farizeusok magatartásában, amiért Jézus annyit hadakozott velük, s rámutatott, hogy az általuk elért teljesítmény nem ér semmit.

Érdemes alaposan elgondolkoznom azon, hogy ki nekem Isten. Vegyünk egy másik példát, hogy lássuk, miről van szó. Jön a kéményseprő, ki akarja kotorni a kéményt. Én azonban dupla borraivalót adok neki, és megkérem, hogy ne csináljon semmit, ne koszolja össze a lakást, most takarítottam. Nagyon sok ember van így a vallásával is. Kifizetem, amit kell, megadom, amit kell, csak hagyjon bennünket békén. Egy plébános bácsira gondolok, aki nagyon nagy tudású volt, és nagyon nagy buzgóság volt benne. A falubelieknek meg nem kellett abból semmi. Amikor megpróbálta szorgalmazni az imádságot, a szentmisehallgatást, a hittant és más hasonlókat, a polgárok azt mondták neki: „Tisztelendő úr! Ha nincs elég pénze, adunk még, csak hagyjon bennünket békén. Ne beszéljünk ilyenről, hogy imádság, meg hittan, meg ilyesmi, hagyjon bennünket békén, olyan jól megvagyunk mi. Keresztelje meg a gyerekeket, eskesse meg a fiatalokat, aztán temesse el az öregeket, a halottakat, ez elég nekünk.” – Nagyon sok embernek a lelkében ilyen kéményseprő Isten-kép van: „Jó, jó, kell az Isten! Ki is fizetem, amit kell, csak hagyjon engem békén!” – Nem értik meg, hogy Isten valami egészen más.

Vajon én meg tudom-e látni, meg tudom-e élni, hogy ki ez az Isten, aki van? Jézus erre utal – ez az, amit nem értenek a farizeusok –, amikor azt mondja: „Én és az Atya egy vagyunk, én az Atyában vagyok.” – Föl tudom-e fogni véges emberi értelmekkel akár, hogy Isten az, aki van, aki számára nincs idő, akinél nincs feltétel, akinél nincs öregség és fiatalság,

akinél nincs késő és nincs sietés! Ilyen-e az én Isten-képem? Nagyon sok keresztény misztériumot meg tudunk érteni, ha visszavezetjük addig, hogy ő Isten, nála nincs idő, ő az örök jelen, az örök van – én pedig mindent csak az időben látok és csak úgy tudok elképzelni. Úgy is fogalmazhatnánk ezt, hogy minden szépség, amit látok, róla beszél.

Van a fiataloknak egy szép éneke, mindannyian ismerjük: „Minden, mi él, téged hirdet, azzal, hogy él, azt zengi néked, dicsérlek én.” – A csillag, az ég, a föld, a világ mind-mind magasztalja Istent. Vajon nekem csak egy szó az Isten? Vitatkozunk rajta: én hiszek, ő meg nem hisz. Talán egy szón lovagolunk? Nem inkább élet az Isten? Ha valakinek van felesége vagy férje, aki szereti, és várja otthon, a másoknak meg nincsen, magányosan él, minden hideg és rideg az életében – akkor mindez nem csak egy szó, hogy „nekem van”, „neked nincs”, hanem ez az élet. Az egész napom mássá válik, ha tudom, hogy vár engem otthon a feleségem, a gyermekem vagy a férjem. Az egész életem mássá válik, ha valakinek oda tudom adni és valaki szeretettel elfogadja.

Az Isten ilyen számunkra. Nem pusztá szavak azok, amikor kimondom: „Hiszem, hogy van Isten”, a másik ember pedig azt mondja: „Szerintem nincs”, hanem az élet. Számomra Isten valóban hordozza ezt a lüktetést, hogy az egész létem az övé, ő az egész életem irányítója, központja. Ő mindaz, amitől minden függ, és mindaz, amire rátettem az egész életemet. Gyerekek szokták mondani: „Imádom a töltött káposztát!” – Imádod? Talán nagyon szereted. Fölfogod te azt, amit mondasz? Odaadnád az édesanyád életét a töltött káposztáért? Na, azt azért nem! Mégse imádod az édesanyádat. Aki az életednek a középpontja, akiért mindent odaadsz, akihez mindent szabsz, s akiért mindent eltűrsz, az az Isten.

Minden személyesség az Isten gazdagságából folyik, a Szentháromság személyes életéből. Tőle származik a mi végtelenre való nyitottságunk, az a belső erő, ami az embert mozgatja. „Nyugtalan a szívünk, amíg meg nem nyugszik Istenben”, aki az emberiséget képessé tette a tudomány művelésére, a művészetre. Hogy az ember el tudja hagyni a pillanat örömét, és menjen keresni a többet, a nemesebbet, a szentebbet. Fölfedezed ebből, hogy Isten az, aki a maga képmására alkotott, és az az akarata, hogy így éljünk? Látod-e, hogy ő az igazság, ő a cél, ő a minden az életedben?

Most eljutottunk a következő kérdéshez: „Ki az Isten, kicsoda az én Istenem?” – Nagyon óvatosnak kell azonban lennünk, mert ma divatos felfogás szerint nem az az érdekes, ami az igazság szerint van, csak az a fontos, hogy valami az én számomra mit jelent. Egyszer egy feleség így fogalmazta ezt meg: „Nem bánom, ha a férjem becsap, csak én ne tudjam meg.” Ez nagyon helytelen álláspont. Én olyannak akarom ismerni Istent, amilyen, nem akarok álmoképet kergetni. Olyannak szeretném látni őt, amilyen a valóságban. Más szóval: azt szeretném, ha az, ahogyan én megismerem Istent, aki nekem Isten, az azonos legyen azzal, aki valóban Isten.

Ezt a két dolgot egységbe kell hoznom. Mivel a tárgyi megismerésem korlátozott, Istenről mindig véges fogalmaim lesznek. Istenről mindig tökéletlen képem van, amit alakítok, formálok, folyamatosan igyekszem pontosítani, de sose lesz tökéletes. Csak az örökéletben lesz az, ahol teljességgel megismerem Istent, az örökkévalóságban, a végtelenségben fogok mindig újra és újra rácsodálkozni: „Isten, te milyen gazdag vagy!” – Mégis az a feladatom, hogy közelítsem képeimet a valósághoz, hogy az Isten, ahogyan én elképzelem, az Isten, aki az életemben olyan fontos szerepet játszik, egyre inkább azonos legyen azzal, aki valóban Isten, a világ teremtője és ura.

Istennel kapcsolatban sohasem üres szóról beszélünk, hanem róla valamilyen élményünk van. Vigyáznunk kell azonban: ez az élmény nem öncélú, és nem olyan ez az élmény, mint ami például kábítószer hatására kialakulhat bennem. A kép-élményemnek a valósághoz kell kapcsolódnia. Segíthet például egy hegytető a csodálatos kilátásával, a bárányfelhőkkel, a napsütéssel, vagy akár egy egyszerű levél, egy parányi bogár. Tavaly sokan láthattuk a moziban a Sivatagi show című filmet. Ha valahol, akkor ebben a lenyűgözően szép filmben

láthatta az ember, hogy milyen csodálatosan tündöklik az Isten műve. „De csodálatos, Uram, amit adtál!” – Máskor egy kisgyerek csillogó, ragyogó, kék szeméből sejtem meg, hogy milyen az Isten. Elindíthat őfelé a személyes szeretetközösség megtapasztalása is.

Csodálhatom őt a csillagok végtelenségében, vagy egy szerelmes párnak a boldogságában. Szüntelen keresnem kell azt, ami mozdít, mert kell, hogy valami mindig újra és újra mozdítson, hogy legyenek ilyen élményeim, és csodálkozva kérdezzem: „Ki vagy te Isten?”

Mindez persze nem igazi kihívás számunkra. Egy élet feladata az, hogy naponta közelebb kerüljünk Istenhez. Sokan a csendben találják meg Istent. Mások éppen azért nem találják, mert nincsen csendjük. Sokan haragszanak Istenre, mert valami nem tetszik nekik: „Nem akarom, hogy olyan legyen az Isten, amilyenek mutatják őt nekem!” – Az is lehet, hogy valami elszámolni valóm van vele, vagy valami panasgom van ellene. „Nagyon sokat imádkoztam a mamáért, mégis meghalt! Isten nem hallgatta meg az imámat, tehát nincs is” – mondta valaki. S ha megkérdeztem, hogy hány éves volt a mama, az volt a válasz: „Kilencvennyolc.” – Bocsánat! Kilencvennyolc évet élt a néni, és ő haragszik az Istenre, mert valamit nem pont úgy rendezett el, ahogy ő szerette volna. Érdemes arra is odafigyelni, hogy van-e bennem fenntartás Istennel szemben. Van-e bennem valami, ami távol tart engem tőle, mert ez a dolog nekem nem tetszik? Van-e Istennek olyan parancsa, elvárása velem szemben, amivel nem tudok megbékélni? Nem szabad azt képzelni, hogy Isten nem lehet több, mint ami belefér az én fejembe. Isten a maga végtelenségével szükség szerint kimeríthetetlen titok nekem, az embernek.

Befejezem, mert az idő nagyon elszaladt. Testvéreim, egy pár torz képet mutattam be csak azért, hogy fölfigyeljünk rá, hogy mi, akik naponta imádkozni jövünk, és keressük az Istent, őszintén és szeretettel, mi is hordozzuk magunkban ezeket a képeket, mert a környezet hat ránk, a világ pedig a maga képét festi Istenről. Küzdenem kell tehát, hogy tisztázzam, vergődnöm kell, hogy észrevegyem a torzításokat, és nagyon alázattal kell könyörögnöm az Úrhoz, hogy segítsen őt megismerni, ragyogtassa fel számomra az ő arcát. „Senki se mehet az Atyához, csak akit az Atya vonz.” Kérjük az Úrtól magunknak és egymásnak, hogy életünk során adjon elegendő élményt nekünk az Úr, hogy megértsük, hogy kicsoda ő. Nyissa ki a szívünket maga felé, mozdítson minket, kötelezzon el, és adja meg, hogy hitünknek ujjongva örvendezzünk, és valóban az Atya arcát, a gondviselőt, a végtelenül szeretőt lássam meg benne. Ha pedig az emberi kevélységem vakmerővé tenne, akkor a megfeszített Krisztus képe, az igazság, az ítélő bíró képe segítsen, hogy ki tudjam józanítani magam. Az Isten az legyen, aki az Isten, s az életemben az Isten valóban Isten legyen, és soha ne engedjem meg, hogy másképp gondolkozzak és másképp döntsek, mint ahogy kívánja tőlem a végtelen nagy Isten. Amen.

Kicsoda Jézus Krisztus? (Lelkigyakorlat II.)

Tegnap néhány gondolattal igyekeztem segíteni, hogy szembenézzünk azzal, hogy ki az Isten. Megpróbáltam rámutatni, hogy miért olyan fontos kérdés ez. Ma olyan világ vesz bennünket körül, amely inkább gúnyolja Istent, és inkább kívülről nézi a hitet, a vallást. Mennyire mást jelent ez a szó a mai emberek felfogásában! Megpróbáltuk megfogalmazni, hogy ki az Isten, észrevenni, hogy milyen torz képek élnek bennünk is, és sajnos a környezetünkben és a ránk bízottakban is. Hogyan tudnék úgy segíteni, hogy Isten egy kicsit megközelítse az ő fogalmukban is azt, aki ő valójában. A másik kérdés pedig az volt, hogy miképpen lehetne Istent, az igaz Istent az én Istenemmé tenni. Miképpen lehetne az életembe beépíteni őt, hogy valóban az legyen az én Istenem, aki valóságosan is az Isten?

Ma a megtestesülés ünnepén egy nagyon hasonló kérdést szeretnék felvetni, azt, hogy ki is Jézus Krisztus? Ki az a Megváltó? Az Isten-képpel kapcsolatban is láttuk, hogy szélsőségekben, nagyon ügyesen és nagyon szellemesen lehet beszélni Istenről, de ez torz kép

lesz. Ugyanez történhet Jézus alakjával is. Jézus Krisztus istenemberi valósága, a misztérium, Isten igazi nagy ajándéka, hogy a fia emberré lett. Az ő végtelen nagy szeretete, hogy egészen egy lett közlünk, és kiüresítette önmagát. Az ember nagy diadala, hogy Krisztusban Isten személyes egységben fölvette az én emberségemet. Olyan nagy titok és olyan nagy ajándék, hogy az ember ezt sokszor szellemileg nem is tudja elviselni.

A mai teológia – talán azért is, mert részben az újságírás, részben az ún. ismeretterjesztő könyvek is nagyon nagy hatást gyakorolnak ránk –, szeret sarkítva gondolkodni. Jézus arcából kiemelünk egy vonást, azt megragadjuk, és mondjuk, hogy ez Krisztus. Máskor egy másik, talán épp egy ellenkező vonást emelünk ki az ő alakjából, és azt mondjuk, hogy ez Krisztus. Jézus életének egyes eseményeit jól szembe lehet állítani egymással, és ha valakinek nincs meg az a belső szabadsága, hogy ne csak a részleteket, hanem az egész írást nézze, az egész képet, amit Krisztusról a Szentírás és az Egyház bemutat, akkor az illető nagyon könnyen valamelyik szélsőségnél köt ki. Ez most, a huszadik században nagyon sok gondot jelent nekünk. Száz vagy kétszáz évre visszatekintve jól látjuk, hogy az igazságot kereső ember mennyiféle torz képet fest Jézus Krisztusról. Ugyanakkor az is igaz, hogy az embereknek ma is jobban tetszik az, ami érdekesebb, izgalmasabb. Ezt Szent Pál így fogalmazta meg: azt keresik, ami „csiklandozza őket.” Ezt tesszük akkor, amikor Jézusról nem az Írás által megfestett egyszerű képet, fogadom el, hanem valamit kiragadok abból, és csak azt hangoztatom, a többi vonást pedig megpróbálom elfelejteni. Mondok ezzel kapcsolatban néhány szempontot, hogy jobban megértsük, miről van szó.

A Húsvétra készülünk. Mindenki ismeri az emmauszi tanítványok történetét, amint mennek hazafelé csalódottan és kiábrándultan. Mindig meghökkent az a kép, amint két tanítvány megy hazafelé, beszélgetnek a történekről, s amikor találkoznak a vándor Jézussal, azt mondják neki: „Hát te vagy az egyetlen, aki nem tudod, hogy mi történt? Úgy reméltünk ebben a Jézusban. Annyi minden csodajelet művelt. Biztosra vettük, hogy ő a Megváltó, de végül meghalt. És ennek már három napja.” – Eddig még érteném a helyzetüket, de aztán így folytatják: „Az asszonyok azonban összezavartak bennünket. Reggel a sírnál jártak, s azt mondták, üres a sír, meg hogy Jézus feltámadt.” – Még ezt is megérteném, azt, hogy nem hisznek, mert csalódottak, de a folytatás így hangzik: „Közlünk ketten kimentek a sírhoz, s nem azt mondják, hogy az asszonyok álmodoztak, hallucináltak, hanem azt mondják, hogy úgy találtak mindent, ahogy a asszonyok mondták. Jézust azonban nem látták.” – A logikus következtetés az lenne, hogy állj meg, és gondolkozz. Ők azonban annyira csalódtak ebben a Jézusban, hogy ők már gondolkodni sem tudnak.

Pedig emlékezhetnének: hányszor akarták Jézust elfogni, hányszor akarták megállítani, de ő elment közöttük. Figyeljük a Szentírást! Sose színezi ki a dolgokat, nem ecseteli, hogy Jézus ellenfelei hogyan estek jobbra-balra, csak egyszer mondja el ezt Szent János – akkor is csendesen és szerényen – a szenvedéstörténetben. Názáretben Jézust le akarták taszítani a hegyről, és ő elsétált közlünk. El akarták fogni a templomban, de ő egyszerűen kiment. Az Írás nem emeli ki ezeket a mozzanatokot, Jézusnak nem igyekszik a diadalmas arcát mutatni.

Az apostolok mindezt látták. Látták a betegek gyógyítását, látták Lázár feltámasztását, és nyilvánvalóan érezték, hogy itt valami nagy dolog történik. De végül meghalt Jézus. A vége a keresztfára lett. Miért engedte meg ezt Isten? Ha az ő Fia volt, és valóban tőle jött, akkor miért engedte meg Isten? Ha van Isten, akkor megengedhette ezt, és ha Jézus valóban az Istentől jött, meghalhatott ott a keresztfán? Ilyen gyalázattal, ilyen gúnnyal, így kinevetve, latrok között meghalni? Hogyan kiálthatta a tömeg, hogy szállj le a keresztről, és hiszünk neked?

Persze akkor sem hittek volna, ha leszáll, ez azonban más kérdés. Nem szállt le, és nevetettek rajta: ha volna Istene... Csalódott a lelkük, és várt arra, hogy Jézus mindezt megmagyarázza. Jézus joggal vethette a szemükre: „Milyen kemény szívűek vagytok! Nem tudjátok elhinni, elfogadni az Isten tervét! Nemde ezt kellett szenvednie a Megváltónak, hogy bemehessen dicsőségébe?” – A bűn, a gonoszság, a hazugság diadalmaskodott és

diadalmaskodni fog a világban mindig. A szentek életében ugyanezt látjuk. Életükben nem fogadjuk el, amit tesznek, s amikor agyonvertük őket, akkor meg dicsőítjük? Emberi játék ez, nagyon emberi. „Ó, ti oktalanok és késedelmes szívűek!”

Vagy gondoljunk egy másik apostolra, Péterre. Ott van Jézussal a Tábor-hegyen: ez aztán tetszik neki. Itt van Mózes is, Illés is, minden rendben. De amint jönnek lefelé a hegyről, és az apostolok lelke tele van a Tábor-hegy istenélményével, akkor Jézus így szól: „Most fölme gyünk Jeruzsálembe, ahol az Emberfiát a bűnösök kezére adják, megostorozzák, megfeszítik és megölik, de harmadnapra föltámad.” – Azt, hogy föltámad, nem fogták föl, de azt, hogy most fölme gyünk Jeruzsálembe, és elítélnék, ezt megértették. Péter félrehívja az Urat, és azt mondja: „Jézus, ezzel nem lehet viccelődni! Most láttunk ott fenn a hegyen dicsőségben!” – És mit felel erre Jézus? „Távozz tőlem, sátán, mert nem az Isten terve szerint gondolkozol!”

Erre még vissza fogok térni, de most nézzük magát Jézust. Amikor szembesül a szenvedéssel, az ő teljes embersége ellenáll és tiltakozik, mert számára is egészen emberi kísértés a kísértés. Elfogadni a kelyhet, amelyet az Atya neki szán? „De hiszen ezért jöttem!” – mondja ki végül. Figyelemre méltó az írásnak egyik megjegyzése a szenvedés előtti estén: „Most zavar támadt lelkemben – mondja Jézus. – Mit is mondjak? `Atyám, ments meg ettől az órától?’” Itt ismét megmutatkozik Jézusban az ember. Aztán így szól: „Atyám, dicsőítsd meg nevedet” – és a kísértés eltűnik, mert ő olyan ember, aki kimondta az igent az Atya akaratára, az ő egész életét az jellemzi, hogy az Atya akaratát akarja teljesíteni. És győzött: „Ezért az óráért jöttem.”

Ne felejtjük el azt sem – sőt, érdemes jól felfigyelni arra –, hogy Nagycsütörtök éjjel Jézus három embert kér meg a barátai közül, hogy segítsenek, mert nehéz lesz az óra. S ez a három is cserbenhagyja. Véres verejtékkal telve az emberi természet azt mondja: „Nem!” – „Atyám, ha lehetséges, múltak el tőlem ez a kehely!” – Véres verejték kell ahhoz, hogy a mondat másik felét is kimondja – azt, amit mi általában nem szoktunk Jézushoz hasonlóan mondani: „Legyen meg a te akaratod, és ne az enyém!” – És végigcsinálja, akkor is, ha a keresztfán azt érzi: „Istenem, elhagytál te is engem!” – Jézus a zsoltárt idézi, és a Szentírás ezzel talán arra utal, ami itt megtörténik: a bűneimet hordozó Isten Fia azt érzi, hogy az Atya is elhagyta, ezáltal megérzi és átéli a legmélyebb emberi elhagyatottságot, a bűnnek a botrányát.

De nézhetem Jézus arcát Mária szemével is, és ez ma különösen időszerű. Vajon Mária mit tudott Jézusról. Egyesek úgy gondolják, hogy mindent, mások szerint szinte semmit. Az evangéliumi elbeszélések többször is utalnak arra, hogy Mária mindenki másnál többet tudott Jézusról. Gondoljunk csak a kánai csodára, amikor Jézust figyelmezteti arra, hogy milyen nagy gond van. Biztos, hogy nem ok nélkül szólt Jézusnak. Kellott tudnia valamit Krisztusról, s bár az Úr tiltakozik, hogy nincs még itt az óra, ő mégis azt mondja a szolgálknak: „Tegyétek meg, amit mond”. Lehetetlen, hogy Máriának fogalma sincs arról, hogy ki ez a Jézus. Divatos ma Máriát úgy ábrázolni a szenvedéstörténetben, mint aki kétségbeesetten vergődik. Nem hiszem, hogy Mária így állt volna Jézus keresztje alatt. Azt nem tudjuk, hogy ő mennyit tudott Krisztus titkáról, Jézus szenvedésének titkáról, nem tudjuk, hogy vele együtt hordozta-e Jézus szenvedését és keresztjét. Nem lehet tudni, hogy miképpen látta mindezt Mária, aki tudta, hogy kinek a Fia ő, tudta, hogy harmincéves koráig csendben volt, titokban, most pedig itt szenved és vergődik.

Mária egykor a szívébe véste azokat a szavakat, amiket a pásztorok mondtak, aztán pedig a bölcsek és az öreg Simeon. Vajon mit érezhetett Mária, amikor elengedte a fiát, és mit érez most, amikor látja a kereszten? Jézus vajon feltárta előtte a megváltás művét? Elárulta neki küldetésének a titkát? Nem tudom. De Mária szemével nézem Jézust, és meglátom benne ezt a kettőt: az istenit és az egészen emberit. Keresem Jézust – hogyan találjam meg? Mária

szemével? Péter szemével? Az emmausziak szemével? Vagy egy kívülálló szemével? Vagy talán most, kétezer évvel későbből visszatekintve fedezhetem fel, hogy kicsoda ő igazán?

Elképzelem, hogy mit gondoltak volna az apostolok, ha Jézus leszállt volna a keresztről. Hittanórán gyerekek előtt be lehet mutatni ezt. Az Úr kirázza a két szöveget a lábából, leszáll a keresztfáról, és megy Pilátus elé jelentést tenni... Ez tetszett volna a népnek, és persze az apostoloknak is. Csináltak volna egy új országot – de ez ugyanoda süllyedt volna vissza, ahol az addigi, vagy talán még mélyebbre. Jézus azonban meghalt minden gyűlölködés ellenére. Az egész szenvedéstörténet az emberek kiáltása arról, hogy Jézus, nem kellesz nekünk. Ne halj meg értünk, jól megvagyunk mi magunk is. – Ő azonban nem vitatkozott, hanem egyszerűen csak odaadta az életét, meghalt.

„Hagyj békében, Uram! Ne halj meg, nem akarok megköszönni neked semmit!” – kiált felé az ember. Ő mégis meghalt. Minden ellenkezés ellenére föl akarta kínálni az embernek: „Értsd meg, szeretlek téged!” – Az Atya akaratából áldozatul adta magát értünk. Kiszolgáltatta magát a tiltakozóknak, a csalódottaknak, az ellenségeinek.

Érdekes részleteket olvashatunk az evangéliumokban. A tanítványoknak egyszer azt mondta Jézus, hogy adják el, amijük van, és az árát adják a szegényeknek. Később pedig azt kéri tőlük, hogy vegyenek kardot. Megvan a kard, viszik is magukkal. S amikor jönnek Jézust elfogni, Péter kirántja a kardot, a szolgára csap, de csak a fülét találja el. S mit tesz Jézus? Meggyógyítja a szolgát, megmutatja a hatalmát. Akik azért jöttek, hogy elfogják, hanyatt esnek. Mindenki látja és tapasztalja, hogy van hatalma Istentől, de ő kiszolgáltatta magát, amikor az Atya akarja. Itt mutatkozik meg Isten hatalma a legvilágosabban: a mindenható Isten kiszolgáltatta magát. Olyanná teszi magát, mint akinek nincs hatalma. Ez az ő hatalmának a teljessége. Legyőzi magában azt, ami az embernek szemében válasz lett volna arra a kérdésre, hogy ki ez a Jézus Krisztus.

Tudom-e egyszerre, együtt látni az ő isteni arcát és az ő emberi arcát? Meg tudom-e ragadni mind a kettőt, és egybe tudom-e fogni akkor is, ha a miértjét és hogyanját nem tudom teljesen felfogni? A fényről tudjuk, hogy részecske, és azt is tudjuk, hogy hullám, de hogy miképpen lehet egyszerre mindkettő, arról ma még fogalmunk sincs. Tudjuk, hogy a fizikai testek vonzzák egymást, ezzel meg is tudunk magyarázni nagyon sok mindent, de hogy miért vonzódnak egymáshoz, azt ma még nem tudjuk. S ha majd tudni fogjuk, akkor meg a miértnek a miértjét nem fogjuk tudni. Nem tudjuk sem felfogni, sem megérteni, hogy Jézus miképpen élte meg azt a valóságot, hogy ő egy Isten léte ember is, éppolyan egyetlen emberi személy, mint az egész teremtett világon az összes többi ember. Emberségében, természetében, gyengeségében, vergődéseiben, belső feszültségeiben egészen olyan, mint mi, mindannyian. És mégis ő az a személy, aki egy a végtelen Istennel, az Atyával, ő a Fiú. Hogy ezt ő miképpen élte meg, hogy hogyan kapcsolódott benne egymáshoz az isteni és emberi tudás, hogyan fért el egyetlen énjében az isteni és az emberi mivolt, arról fogalmunk sincs. Mivel erről fogalmunk sincs, mivel ez misztérium a számunkra, természetes, hogy minél jobban megpróbálunk beletekinteni, annál csodálatosabb mélységeket látunk, de ennek titkát teljes mélységében kimeríteni, átlátni, megérteni nem tudjuk.

Nem az következik mindebből, hogy megtagadjam Jézust, és nem is az, hogy kiragadjam az egyiket vagy a másikat, hanem el kell fogadnom mind a kettőt. Figyelnünk kell arra, hogy az embernek mindig nagy kísértése volt, hogy a maga eszéhez szabja a valóságot, és ne a maga felfogását alakítsa a valósághoz. A fizikában, kémiában elfogadjuk a valóságot, és ahhoz alakítjuk a modelljeinket, de Istennel nem így szoktunk tenni. Az Isten-képet, Jézus-képet szeretnénk a mi kívánságainkhoz és elképzeléseinkhez alakítani, nem pedig Krisztus arcához formálni a saját életünket.

Ha valaki azt mondja, hogy ő nem szereti a misztériumokat, nem tudom, tudja-e az illető, hogy mit mond. Hiszen az Isten titka, a végtelen Isten titka, az örök élet mibenléte mindvégig titok marad, igyekszem megismerni Istent, de soha nem ismerem meg igazán.

A szentháromságos egy Istennek második személye az örök Van, az örök elfogadás, aki az egészet átlátja, érti, elfogadja az Atya tervét, az Atya akaratából kiüresíti magát, és emberré lesz. Ez az Isten, az örök van, az örök jelen, az örök mindenhatóság az, aki Atyjának mondja az Istent, és teljesen egy vele – ez lesz emberré, és megszületik Máriától, egy földi édesanyától. Ugyanaz az egyetlen személy, aki Atyának mondja az Istent, az mondja Máriának, hogy „édesanya”. Ez a Krisztus-misztériumnak a lényege. Az egyetlen személy, aki azonos a második isteni személlyel, mondja azt Krisztusban egy asszonynak, hogy édesanyám, és mondja azt a mennyei Atyának, hogy Atyám, és pedig úgy, hogy a szó teljes értelmében használja mind a kettőt.

Ezért használ Jézus később megkülönböztetést, amikor azt mondja, hogy elmegyek az én Atyámhoz és a ti Atyátokhoz. Nekem tehát nem ugyanúgy Atyám az Isten, mint Krisztusnak. Én fogadott gyermeke lettem Krisztus által az Atyának, Krisztus pedig a természete szerint Fia Istennek. Az emberi gondolkodás itt is természetesen kikezdett mindent, amit lehet. Nézzünk ezért néhány szempontot, hogy jobban megértsük ezt a titkot: Isten és ember. Nagyon megragadó tudni, hogy Krisztus Isten, és ha mindenek előtt az ő isteni mindenhatóságát, hatalmát csodálom, könnyen háttérbe szorul az ő embersége, s így egyesek azt mondják, hogy ő csak látszat-ember. Az Egyház elhatárolta magát ettől a felfogástól, nem ezt vallja Krisztusról. A másik véglet, ha azt gondoljuk, hogy ő annyira Isten, hogy egész embersége szinte felolvad az istenségbe, mint egy csepp olaj, vagy egy csepp tej a hatalmas tenger vizében. Az Egyház elhatárolódott ettől a nézettől is.

Viszont az is téves, ha azt mondjuk, hogy Krisztus ember, a legtökéletesebb, a legnemesebb, a legszentebb, a legigazibb, egy velünk, de nem Isten. Ő a legtökéletesebb földi személy, akinek az Atya különleges megbízást adott, egyedülálló hivatást adott neki, eltöltötte a Szentlélek kegyelmével, de nem Isten. Aki így gondolkodik, hamis képet fest Krisztusról. Sőt, van, aki tovább megy, és azt állítja, hogy Jézus egészen Isten és egészen ember, vagyis két személy. Hordozza az egész istenséget és az egész emberséget, egyetlen Jézus marad, de két egész személy. Ez sem helyes Krisztus-kép.

Az Egyház azt vallja, hogy Jézus egyetlen valóság, akiben az egyetlen isteni személy az egész emberi természetet – testével, lelkével, akaratával, teremtett képességeivel együtt – a maga személyes egységébe foglalta. Ezért tudott Jézus növekedni, tanulni, nevelkedni, ezért tudott az Atya tervére igent mondani, s ezért tudott kísértést szenvedni, ezért kellett véres verejtékkel küzdenie. De mindig egy volt az Istennel is. Próbáljuk meg ezt a misztériumot megsejteni. Az Egyház nem ok nélkül védi ezt az álláspontot olyan határozottan, és az emberek nem ok nélkül szeretnék ezt mindig újra kikezdeni valamelyik oldalról.

De menjünk tovább. Arra a kérdésre szeretnénk válaszolni, hogy ki nekem Jézus Krisztus. Azt mondhatjuk, hogy a divatos kérdés ez, és sokat blöfföltek is már erről. De mi most a valóság talaján igyekszünk megfontolni, hogy az, amit én Istennek mondok, akit én Jézusnak mondok, az egyezik-e a valósággal. Mit jelent nekem, hogy Jézus egészen Isten és egészen ember? Mit jelent az, hogy valóban az Atyától jött és az ő szeretetét hozta? Ő az egyetlen, aki átléphette a szakadékot a teremtett bűnös világ és Isten között. Ő az egyetlen az emberek között, aki felé megnyílt az Isten, ő pedig belépett ezen a kapun.

Ugyanakkor ő az, aki egészen egy velem. Ő az, aki a barátom és társam, s akin keresztül nekem is szabad utam nyílt az egyetlen Istenhez, az Atyához. Érzed-e, hogy ő a barátod és kísérőd? Látod-e, hogy ő veled együtt kísértést szenvedett, és őt is próbára tette Isten? Megérzed-e, hogy megosztotta a szenvedésed, a fájdalmad, még a halálotat is, és a bűn fölött mindig úrrá tudott lenni? Egészen ember volt, mint én, de úrrá tudott lenni az emberségén. Megmutatta, hogy lehetséges győzni a bűn fölött. Mindennel vádolhatják, de egyről, a bűnről soha. Mindent rákenhettek, de csak kenhették, mert a bűn nem volt az életében. A Getszemáni kertben – azt mondja az Írás – egy angyal megerősítette. Amikor ugyanis a

kísértés fölülmúlna az ember erejét, Isten segít, hiszen megígérte, hogy erőnkön fölül nem hagy megkísérteni bennünket.

Bátorít, felemel és reményt ad, hogy Krisztussal küzdhetek és győzhetek. Nem vagyok magányos és nem reménytelen a küzdelmem, mert Isten elkötelezte magát mellettem. De ha csak addig jutnék, hogy ő a barátom, a társam, aki meghalt értem, azt mondhatnám, hogy ez mennyire hősi és megható – de ha meghalt, akkor nem tud tovább szeretni és segíteni engem. De nem! Föltámadt! Isten ő, és hatalma van. Ott áll az Atyánál szüntelen. Önmagát odaadja értem, mert közbenjáró, egy velem, a barátom, és mindörökre ő a végtelen nagy Isten, akinek hatalma van.

Testvéreim, így talán megértjük, hogy miért olyan elővigyázatos az Egyház, és ezt a misztériumot nem engedi semelyik irányba kisarkítani. Nem engedi, éberem vigyáz arra, hogy Jézus Krisztus képét ne torzítsák el az emberek se a fantáziájukkal, se a tudományukkal. És talán azt is megértjük, hogy éppen, mert misztérium, mennyire alkalmas arra, hogy egyoldalúan beszéljünk róla, hol csak az egyik vonásáról, hol meg a másikról beszéljek, nagyokat mondjak, és nyilvánvalóan olyat, ami hamis.

Testvéreim, lassan befejezem. Néhány gondolattal szerettem volna elősegíteni, hogy a megtestesülés ünnepén szembenézzek azzal, hogy kit ajándékozott nekem az Isten Jézus Krisztusban? Ki ez az ember, és ki ez az Isten Fia? Ki az az Isten-ember egyetlen személyben, akiben az Isten kinyílt felém, akiben az Isten egészen egy lett velünk, és mégis Isten maradt. Akiben az ember fölemelkedett olyan magasságba, ahová soha magától nem mehetett, isteni személy lett, az isteni természetet, az isteni személyt hordozza az emberi természetben.

Tudnom kell megilletődni, hogy így szeretett Isten. Tudnom kell magamat, egész emberségemet értékelni, hisz olyan gazdag vagyok, mert Isten a mi emberségünket a saját személyes egységébe fogta. Látnom kell a hivatásomat, hogy azt ujjongó örömmel tudjam betölteni. Látnom kell a küldetésemet, hogy nekem is meg kell élnem az emberit, az Istenben pedig az istengyermeki létezését. Bennem is jelen van az a feszültség, amit Jézus Krisztusban látok, hogy az emberi természet küzd az istenivel, és sokszor lázad, mert a maga életét akarja élni. Hiszen Jézus is, amikor kísértéseket szenved, keményen kell ellenállnia, mert az emberi természetet hordozza, ugyanakkor ott van a nyugalma, mert elkötelezte magát Isten akarata mellett, és Isten mellette van, nem hagyja őt erején felül kísértést szenvedni.

Vajon a barátom nekem Krisztus? Menedékem nekem Krisztus? Erőforrásom ő? Ugyanakkor Istenem ő nekem, aki előtt leborulok? Tudom, hogy igazságos, aki nekem az Atyáét adja, önmagát pedig az Atyának adja értem, ugyanakkor keményen figyelmeztet is, hogy egyszer ítélni fog élőket és holtakat? Valójában nem is ő figyelmeztet, hanem az Ige, azaz maga a valóság, amelyet megismertünk. Kérjük a Mindenható kegyelmét a magunk számára és a ránk bízottak számára, hogy Krisztus misztériuma ragyogjon fel nekünk, és tudjunk ujjongva örvendezni, hogy ilyen hatalmas az Isten, és ennyire szeret bennünket. Tudjunk örülni annak, hogy ennyire igazságos az Isten, ennyire irgalmas, ennyire szelíd, ennyire hatalmas és erős. Kérjük a Mindenható kegyelmét, hogy valóban meg tudjuk élni ezt a misztériumot, és sokak felé tovább tudjuk sugározni ezt az életet. Amen.

Ki vagyok én? (Lelkigyakorlat III.)

Milyen csodálatos, amit az ember alkotott! És milyen szomorú, hogy tudományos eredményt először arra használ fel, hogy pusztítsa a másikat. Láttuk az atomtudósok gyötrődését amiatt, hogy nem követték-e el jóvátehetetlen bűnt, amikor felfedezték az atomenergiát, és nyilvánosságra hozták azt. Figyeljük meg, mennyire tud az ember gyűlölködni és bosszút állni. Mennyire meg tud sértődni, és sértődése miatt a másik emberbe beletaposni. Hányszor látjuk, hogy azok az emberek, akik boldoggá akarták tenni egymást,

mennyire meg tudják keseríteni egymás életét, tudatosan és rendszeresen: szülők a gyermekeikét, és gyermekek a szüleikét, férjek a feleségét, és a feleségek a férjekét. Azt is látjuk, hogy az emberek tudnak ostobábbnál ostobább ötleteikből hiúságból különböző izmusokat csinálni – vallási téren, az egyházon belül is, és az egyházon kívül, politikai, tudományos téren, vagy a teológia terén is – mindenhol találnak rá módot. Azt is mondhatnánk, amit a pesszimista kimond, hogy az ember abból, amit a kezébe vesz, a legszentebbet, a legnagyobbat tudja alkotni, de a saját keze nyomát, a koszos kezének a nyomát mindig rajta hagyja.

Gondoljak csak saját magamra. Csodálatos munkám van, csodálatos feladataim vannak az életben. Rengeteg embert szeretek, és sok jót teszek. Hányszor tapad a tetteimhez önzés, hiúság, kapzsiság, így tönkreteszem mindazt a jót amit teszek, mert belenyomom azokba a saját bűnös kezem nyomát. S ha jobban megnézem, még az erkölcsi kérdések terén is van bennem sok kivetnivaló. Aztán, az életem végén, amikor meghalok, egyszerre elveszítem mindazt, amiért aggódtam, amiért dolgoztam.

Néhány évvel ezelőtt szomorú tapasztalatom volt: egy hónapon belül három temetésen voltam, mindhárom esetben negyven és ötven közötti férfit temettem. Az egyiknek akkor lett kész a balatoni háza. A másik akkor kapta meg végre a várva-várt autót, aztán a szívéhez kapott és meghalt. Az egyiknek az özvegyét csak az érdekelte, hogy hogyan tudja megkapni a pénzeket meg a vagyontárgyakat, de az, hogy a férje meghalt, mintha nem is izgatta volna. A másiknál a gyerekek be se jöttek a ravatalozóba, kint álltak, és társalogtak elég vidám képpel. Miért dolgozott ez az ember? Érdemes volt annyit törnie magát és küzdenie, hogy minden pénze a más zsebébe menjen, és könnyedén elherdálja azt, amiért ő dolgozott? Úgy néztek a halottra, hogy, na, most végre megszabadultunk tőle, most már az enyém minden, amije volt.

Hadd fogalmazzam meg ezt másképpen. Az életnek nem az a legnagyobb csapdája, hogy az ember alkotni akar, és nem tud megnyugodni a pillanat örömeiben, hanem megy tovább. Nem az a legnagyobb csapdája az életnek, hogy valaki kihasználja, kiszipolyozza a másik embert, és amikor már mindent elvett tőle, amikor elhasználta, akkor egyszerűen eldobja. Talán az lenne az igazi, ha hagynám dolgozni a másikat, és lehetőleg minél tovább élvezem a munkáját?

Sokan úgy nézik az embert és az egész világot, mint egy folyamatos kibontakozást, szüntelen fejlődést. De a legcsodálatosabb az, hogy Isten megalkotta az embert, sőt – a tegnapi gondolatot folytatva – lehetőséget ad arra, hogy teljesen bontakozzék ki, és addig jusson, hogy megjelenjék az ember Jézus Krisztus. Isten az egész emberiség fejlődését Krisztusban viszi tovább, benne bontakoztatja ki a maga teljességében azáltal, hogy Krisztus átöleli ezt az egészet, és átadja az Atyának. Csodálatos távlata a fejlődésnek!

Ha azonban mindezt pesszimista szemmel nézem, azt látom, hogy dolgozok reggeltől estig, éjjel-nappal, és a végén mi lesz belőlem. Nem látom sok fáradságomnak semmi eredményét, legalábbis a magam számára. Mit érek mindazzal az alkotással, amit megszereztem, vagy a nevemet egy táblán megörökítették a házam falán. Mi hasznom lesz nekem ebből? Nem a legnagyobb csapda ez? Érdemes ezért fáradni? Valóban fejlődés ez az élet? A világ egyre csak fejlődik, kibontakozik, végül eljut odáig, hogy egyszerűen megszűnik az egész? A fejlődélmélet szerint az erősebb mindig megette a gyengébbet, legyőzte, eltaposta. Ha ez a természetes, akkor az egész erkölcsnek ki kell dobni! Az a rendje az életnek, hogy ha megütnék, akkor én is üssem meg a másikat minél előbb, hogy ne legyen többé módja ütni engem? Az a jó, ha az marad meg, aki a legagresszívabb és a legerőszakosabb, aki mindenki mást letapos? Ha ez a természetes, akkor miért kellene ápolnunk a betegeket? Ha valaki betegen vagy fogyatékosan születik, akkor talán jobb lenne, ha meg se születne, vagy ha már megszületett, minél előbb meg kellene halnia?

Két kép áll előttünk, Testvéreim, és mi a kettőt valójában egyszerre valósítjuk meg. Ha csak az egyiket nézem, akkor teljesen eltorzul a kép. De melyik a végső valóság? Mi az a

végső kicsengés? Elmúlik az egész és céltalan az élet, vagy valaki akarta ezt az egészet, és ebben az egész nagy műben az ember egész élete belesimul, majd pedig kibontakozik az örökkévalóságban?

Tegnap már föltettük azt a kérdést, hogy Isten miért engedi a bűnt. A dolgot azonban pontosítanunk kell. Isten nem a bűnt engedi meg, hanem azt akarta, hogy az emberben a fejlődés személyessé váljék. Mi az ember legnagyobb öröme? Mi az, amiért érdemes embernek lenni? Mi az, ami leginkább megkülönböztet bennünket minden más teremtménytől? Az, hogy személy vagyok, az, hogy szeretni tudok. Az ember az egyetlen lény a teremtett anyagvilágban, aki szeretni képes. Ez az az ajándék, amit egyedül én, az ember kaptam meg.

Ezt a kettősséget nagyon jól szemlélteti egy rádiójáték, amit nem régen hallottam. Egy robot emberkéről volt szó, aki mindent tudott, nagyon jól be volt programozva. A világűrben járva egyszer a Földre tévedt, és ott valami különleges lényekkel találkozott. Szörnyűlködve látta, hogy milyen borzasztó ez a Föld, ahol az emberek ölik egymást, háború van, kínoznak, gyilkolnak. Ijesztő és borzalmas az emberek egész történelme! A robot örömmel állapítja meg, hogy náluk ilyen nincs. Minden robot a helyén van és megfelelően működik, akár egytagú, akár kéttagú, három- vagy négytagú, mindenki pontosan teljesíti fölöttesének a parancsát, amint a törvény előírja. Mindez olyan szépen hangzott a rádiójátékban, de aztán megtudjuk, hogy a robotok hazájában egyszer csak baleset történik. Az egyikük szerkezete elromlik, a műszerei kilengenek, senki nem segít rajta, és végül összeomlik az egész rendszer. S akkor kiderül, hogy ezeknél a robotoknál, minden szabályozva van, minden a törvény szerint történik, de a szeretetet nem ismerik.

Ahhoz, hogy az ember szeretni tudjon, ahhoz, hogy az ember a legigazibb emberi énjét kibontakoztathassa, ahhoz Isten ajándéka kellett, a szabadság ajándéka. Isten minden embert önálló személyként szabaddá tett, és mindenkire rábízta magát a másik emberben:

„Személyként szabaddá tettelek, és rád bízam a feleségedet, a férjedet, a gyermekedet vagy az édesanyádat. Személyként szabaddá tettelek, és a te nagylelkűségedre bízam, hogy gondoskodj öröklük, tedd boldoggá őket, a nagylelkűségedre bízam, hogy szeress.” – Ha a fizikai valóságot vagy a biológiai létet nézzük, a növény- és állatvilágot, sehol sem találkozunk sem szabadsággal, sem szeretettel. Csak kérlelhetetlen törvényeket látunk – viszont bűnt sem. Az Isten az embert emelte föl, hogy szeretni tudjon, az embert emelte föl, hogy nagygyá legyen, az embert emelte föl, és rá merete bízni az egész világot. Merte rábízni a maga szeretetét is. És ebben a szeretetben az embert döntés elé állította: velem akarsz élni, vagy önmagadnak. Én vagyok a teremtőd, tőlem kapsz mindent, az egész létedet azért kaptad, hogy megtalálj, hogy boldog legyél. A te végtelent kereső éned nem tud megnyugodni, csak bennem. De boldog csak akkor leszel, ha ezt te magad találod meg. Csak akkor leszel igazán boldog, ha én mindezt úgy adhatom neked, hogy te meg is érdemelted.

Próbáljuk meg fölfogni, hogy Isten az egyetlen, aki az egész művét rá meri bízni a szabad emberre. Mi mindig korlátozzuk azt, akire rábízunk valamit, nehogy tönkregye azt, vagy visszaéljen vele. Isten teljesen rá meri bízni saját művét az emberre. Első nap fölvetettük már a kérdést, hogy Isten miért ilyennek alkotta a világot? Főleg akkor vetjük ezt fel, ha a szenvedésre, a bűnre gondolunk.

Vegyük azonban észre, hogy mi mindig azt a világot szeretnénk magunknak, ahol minden a helyén van, szabályos és jó, ahol azonban nincs sem szabadság, sem szeretet. Isten viszont ezt a világot teremtette, és ránk bízta azzal, hogy szeressünk. Szeressük őt és szeressük azokat, akiket ránk bízott. Végezzük a feladatunkat, amelyet ő adott nekünk szeretettel, bizalommal. Alakítsuk át az egész világot, ne féljünk tőle, az a miénk. (Ebben különbözik a kereszténység minden pogány vallástól.) Vegyük észre, hogy még a természettudomány, a fizika, a kémia és hasonlóak is a keresztény világban bontakoztak ki igazán mélyen. Aztán az egészet a visszájára fordították: ne félj a világtól a tiéd, neked adta Isten, a kereszténység

felszabadított bennünket. Azt persze elfelejti az ember, hogy a szabadságot azért adta nekem Isten, hogy a szeretet szolgálatába állítsam azt. Egy szál virág új dimenziót kap akkor, ha megfogom, és odaadom valakinek mint a szeretetem jelét. Az asztal mellé leülni, és gyorsan megenni, ami rajta van, nem jelent semmit. De azt látni, hogy valaki szeretetből készítette, feltálalta, aztán megköszönni annak, aki gondoskodott rólam, akkor válok én személylé, és akkor leszek boldog. Azt hiszem, mindenkivel megtörtént már, hogy jobban esett valami kevés és egyszerű étel, ha szeretettel adták. Ha viszont degeszre ehetem magam, de nincs senki, aki szeretettel azt mondaná, hogy ezt neked adtam, tessék, fogyaszd, akkor nagyon hiányzik valami. Isten nem a bűnre adta meg a lehetőséget, hanem a szeretetre. Az ember azonban visszaélhet ezzel a lehetőséggel, mert szabad. Isten meghív a szeretetre, de nem kényszerít. A bűn az, hogy nem követjük a hívását, nem szeretünk.

Miért engedte meg tehát Isten a bűnt? Mert a szeretetet akarta megengedni – a bűnt pedig én loptam bele a világba. És ezt miért merete megengedni Isten? Mert tudta, hogy akármilyen mély üreget váj is az emberiség bűne – minden bűn, az enyém is –, az Isten szeretete kiárad rá. Kiárad rá Jézus Krisztus szeretete, az ő mindent odaadó szeretete, az Atyára visszanéző szeretete, és mindezt jóvá tudja tenni.

Amikor meg akarok térni, a bűnbánatomnak ezt a pontját kell megragadnom. Rá kell döbennem arra, hogy mire hívott engem az Isten. Rá kell döbennem arra, hogy milyen boldoggá tehettem volna azokat, akiket rám bízott – így kell nézmem a szomorúságomat, a könnyeimet. Ne csak az fájjon, hogy megbántottam-e Istent, vagy sem, ne csak azt nézzem – persze, hogy azt is –, hogy könnyeket fakasztottam, vagy hogy visszaéltem-e Isten hatalmával, vagy sem – inkább azt nézzem, inkább azt kell észrevennem, hogy mennyivel boldogabb és egyszerűbb lehetett volna az ő életük, ha én nagylelkűbb vagyok, ha én jobban szeretek, ha én nyitottabb vagyok, ha én egy lépéssel feljűk lépek, és nemcsak azt teszem meg, amit kénytelen voltam megenni.

Mindenki látja a maga életét. Nézzük így Krisztus kifeszített karját a feszületen, lássuk meg, hogy ő mindent odaadott nekünk, akkor rácsodálkozhatunk a bűn borzalmára. Nem szabad Krisztus végtelen nagylelkűségét a magam kicsinyességével nézmem, ahogy ezt első nap láttuk a farizeusok Isten-képe esetében.

Testvéreim! Talán éppen ennek a szeretetnek a távlata segít engem, éppen a végtelenre meghívó isteni szeretetnek a távlatában érthetem meg, hogy mi a bűn valójában. Mindenki csak maga láthatja meg, hogy mi az ő bűne: azok a tettei, amelyek Istentől eltaszítottak és tőle messzire vittek, vagy azok a tettek, amelyek során Isten végtelenül nagylelkű meghívásából kicsinyes minimumokat csináltam. Olyan vagyok, mint egy bokszoló, aki egy kis mozdulattal agyon tudja csapni a másikat. Nem dicsőség, ha a bokszoló verekszik, attól nem lesz több és nagyobb. Jézus Krisztusban Isten kiszolgáltatta magát nekem. Krisztus odaadta az ő szeretetét nekem, én pedig leráztam azt magamról. Krisztus fölkinálta önmagát nekem, de engem ez nem érdekelt. Próbáljam mindezt megérteni, akkor fakad az én bűnbánatom igazán mélyről, igazán szeretetből. Abból a fájdalomtól, hogy Isten csodálatos műve megtört, csődöt mondott bennem.

Végül ígérem szerint röviden kitérek még egy témára. Ha megértettem, hogy ki vagyok én, látom a nagyságomat, a lehetőségemet, ugyanakkor a végtelen kicsiségemet, megértem azt is, hogy bármilyen csodálatosat, nagyot akarok tenni, amit a magam erejéből teszek, az mind semmi. Hogyan állhatnék én Isten elé, hogy elrendezzük ezt vagy azt az ügyet? Ki vagyok én? Hogy mondjam én Istennek, hogy jóvá akarom tenni a bűnömöt? Ki vagyok én? Hogy kiáltsak föl, hogy az ég meghallja? Ki vagyok én?

Az emberek sokszor kijelentik, hogy ők majd elintézik valamit az Istennel. Tudja az ilyen, hogy mit mond? Jézus Krisztus az, akin keresztül szólhatok az Atyához. Jézus Krisztus az, akivel eggyé válva valóban Atyámnak mondhatom Istent. Jézus Krisztus az, aki a kereszttel kitérte felénk az Isten szeretetét, hogy én is megérezhessem azt, és meg is tudjam

élni. Jézus Krisztus az, akiben szabad utunk van az Atyához. Nem én szólok Istenhez, nem mondhatom, hogy álljon meg most a világ, és figyeljen rám, hanem Jézus Krisztus az, akivel egyé leszek, és így szólítsam meg az Atyát. Jézus Krisztus az, aki odaadta önmagát engesztelő áldozatul az ő végtelen szeretetével, én övele leszek egyé, és így leszek kedves az Atyának.

Ez a csere, ez a találkozás válik mintegy lüktetővé, valósággá a szentmisében. Imádkozhatok a szobám csendjében, kell is ezt tennem. Imádkozhatok a természet csendjében, kell ott is imádkoznom. Dicsőíthetem az Istent akkor, amikor az ő csodálatos világát látom, kell is így imádkoznom. De az ilyen szó mindig kevés, mindig emberi szó marad. Csak akkor hatol át az egeken, amikor Krisztussal egyé válik. Minden imádságom, minden engesztelésem, minden könyörgésem, minden munkám, minden Isten-dicsőítésem úgy lesz teljessé, hogy itt a szentmisében Krisztussal egyesítem. Én a magam emberi mivoltában parányi vagyok, bűnös vagyok, a végtelenhez képest semmit sem tudok. De ha Krisztusba belenövök, akkor az ő végtelenségéből végtelenné leszek: én leszek végtelenné, az én életem, az én szeretetem lesz végtelenné.

Csodálatos ajándéka ez Istennek. Ugyanolyan csodálatos, mint Krisztus misztériumának a kettőssége, az, hogy ő Isten és ember. Nem csak az egyik: mind a kettő egyszerre: Isten és ember. Mi a szentmise igazi ajándéka? Mi többnyire a felajánlás kenyerére és borára gondolunk, pedig nem az a szentmise igazi ajándéka, hanem a felajánlott valóság, a megfeszített Jézus Krisztus. Az igazi felajánlás az, amikor az úrfelmutatás után Krisztus testét és véréát felemeli a pap, és elmondja az Atyának, hogy őáltala, mármint Krisztus által, a feláldozott Krisztus által a tiéd a dicsőítés, az áldás, magasztalás. Krisztust ajánlja fel az Atyának, ő az igazi, kedves ajándék. Én pedig Krisztusba kapaszkodok, és úgy kérek bocsánatot. Krisztusba kapaszkodok és könyörgök. Krisztusba kapaszkodok, és hálát adok – és ez is igazi és kedves ajándék. Nem az én szavam, nem az én imám, legyen az bármilyen ékesszóló vagy csodálatos.

Isten azonban még tovább megy. A mi kenyerünkben, a mi borunkban Krisztus lesz, ezért szoktuk a felajánlást felajánlásnak nevezni, Krisztus az én életemet fogadja el, Krisztus az én szeretetemet teszi a saját magáévé. Krisztus az én egész heti munkámat fogja a saját szeretetébe helyezni, a végtelenbe, hogy legyen mit adjak az Atyának. Megint itt a misztérium, hogy az enyém egészen, de az, hogy végtelenné lesz, nem tőlem származik. Ez az, amiért az Egyház ragaszkodik a szentmiséhez. És ez az, ami miatt olyan sokan elhanyagolják, háttérbe szorítják a szentmisét. Kinek van arra hatalma, hogy a szentmisét bemutassa? Krisztusnak. És annak, akinek ezt a hatalmat tovább adta. Rábízta az apostolokra: „Ezt tegyétek az én emlékezetemre! Legyen jelenlét az én feláldozott valóságom, ahogy odaadtam az Atyának önmagammat a keresztfán. Ott vagyok az Atyánál, szüntelenül közbenjárók értetek, mint aki feláldoztatott.” – S ennek az örök, isteni jelenlétnek a megvalósítására adatott a szentmise. Úgy is mondhatnánk, hogy a szentmise által az egyszer feláldozott Krisztusnak az odaadása az örök jelenlétből itt és most válik jelenlétté.

Igyekezniem kell tehát megérteni és megélni, hogy a szentmisében mivé tesz engem Isten. Maga az Isten. És miért kell alázatosnak lennem? Mert a magam erejéből semmi vagyok, Krisztusban azonban végtelen. A szentmisében lesz igazán nagygyá az imádságom, az alázatom. A szentmisében való találkozásból viszem az erőt a következő hetekre, azt, hogy Krisztus velem van. Bűnös vagyok? Szabadulni szeretnék, de nem segít rajtam senki? Krisztus tudott győzni, Krisztusban nem volt bűn. Krisztus erejével, éppen a szentmisében nyert erejével, nekem is lesz erőm a következő héten, meg tudom tenni ezen a héten is, ami Istenhez méltó. Nem én, hanem Krisztus ereje bennem. Tudom, hogy bűnös vagyok, tudom, hogy minden nap újra bűnbánatot kell tartanom, minden szentmisét azzal kell kezdenem, hogy testvéreim, imádkozzatok érttem, mert megint bűnös emberként érkeztem. De Krisztusban lesz erőm arra, hogy győzzek. Nekifoghatok újra, és bármennyire abból áll

életem, hogy elkezdek valamit, és nem megy, én mégis mindig újra nekifogok, ahogy Péter mondta: „A te szavadra kivetem a hálót.”

Nézzük majd meg magunkat a szentmise után. Itt vagyok valóban? Találkozom Krisztussal, megélem ezt a valóságot? Csak elképzelem, vagy át is élem ezt a valóságot? Csak gondolok rá, csak lelkesít, valóság ez számomra. Igen, ezt a valóságot, ezt a végtelen misztériumot szeretném minél jobban megélni. Feladatom, hogy a szentmise az enyém legyen, Krisztussal való találkozás legyen, életforrásom legyen, erőm legyen. Amen.

Képek

Az Opálény Család 1949-ben:
Opálény András, Stiglmayer Izabella,
Mihály, Izabella, Endre

Kirándulás

A családi otthon előtt

Bicigitúrák

Pihenő az őszi vadonban
(Mihály duzzog valamiért)

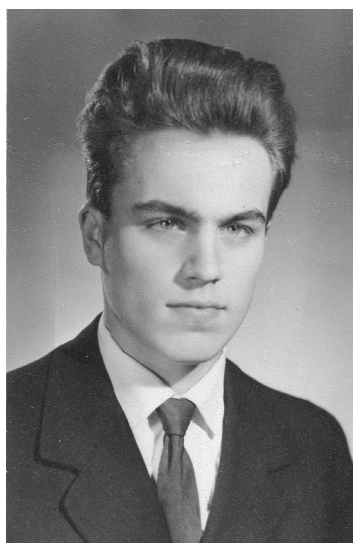
Mihály gimnazista

Három egyetemista a szüleikkel
Rómaifürdön

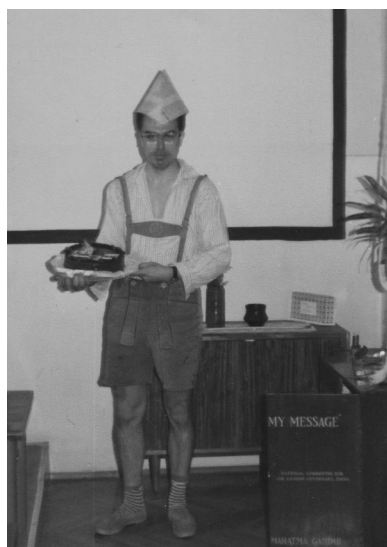
Mihály kiváló tanuló

Piarista gimnazista

Felszentelt pap

Tizedik szülinap (40 éves)

Ballagás a Piarista Gimnáziumban

Kispaptársakkal a szemináriumban

Diákonus szentelés

Diákonus szentelés Beer Miklóssal

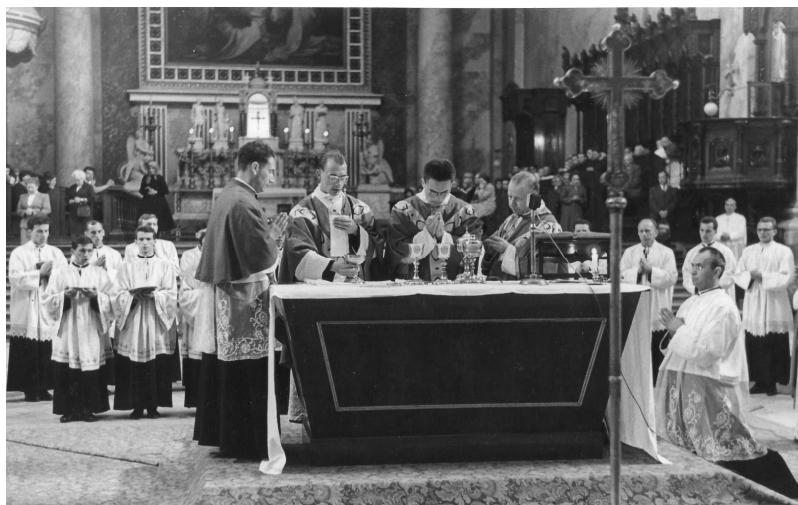
Papszentelés Esztergomban

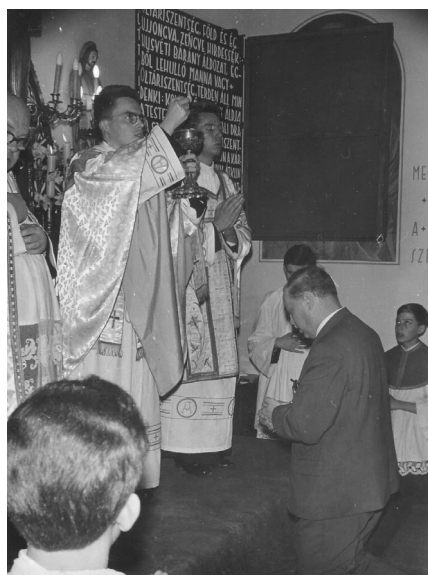
Papszentelés

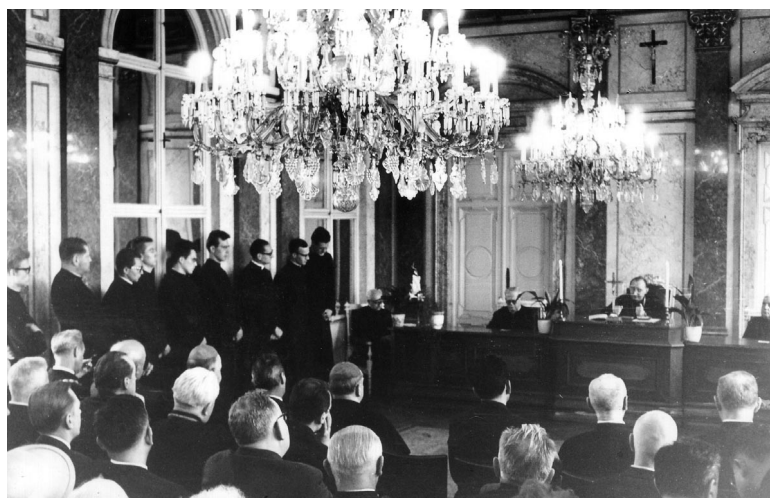
Az újonnan szenteltek áldást adnak

A szentelési misén

Első szentmise a Vörösmarty utcai kápolnában

Doktorráavatás a Hittudományi Akadémián

Az új teológiai doktorok sorában

Takács Laci papestvérrel

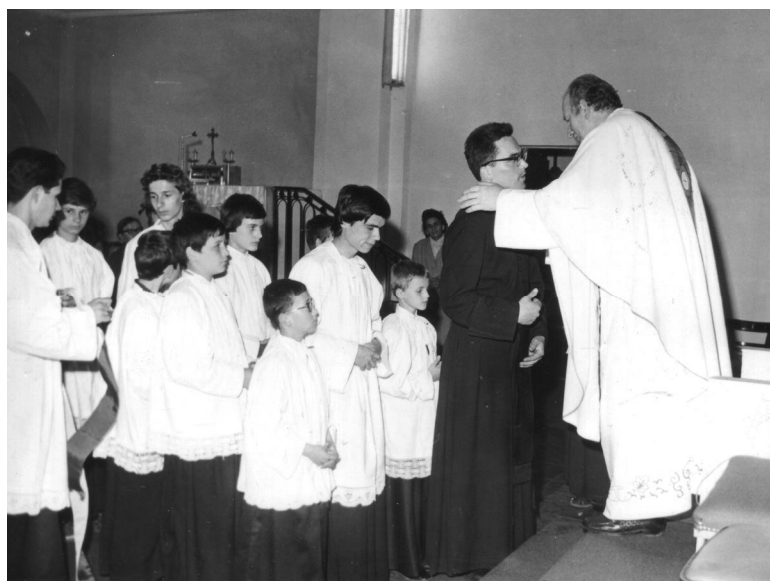
A nagy énekes

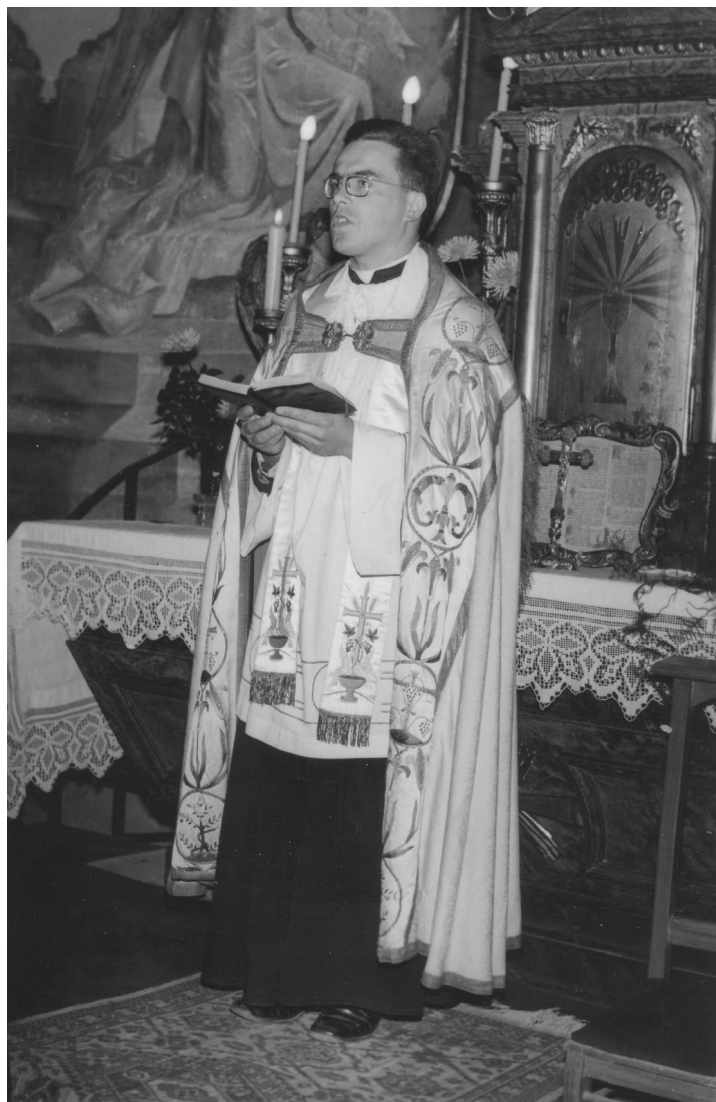
Takács László újmiséjén Gasztonyban

Paptestvérekkel Gasztonyban

Gyulai Oszkár plébános áldását fogadja

Mihály atya esket Szentendrén

Esküvők

A hűség gyűrűi

Soha nem állt az új házasok közé

Mihály atya az unokaöccsét eskette

Elsőáldozókkal

„Én megkeresztellek téged...”

„Új teremtménnyé lettél!”

Isten újszülött gyermeke a család körében

Tárgyalás Lékai bíboros úrral

Családi nyaralás Rómaifürdőn

Megérdemelt pihenő

Minden gyereknek írnia kellett haza a kirándulásokról:
ő is írt a szüleinek

Szentmise a Patronában

A tanári testület körében

Bál a Patronában

Ugyan melyik vagyok én?

A mecseki lelkigyakorlatos ház

A főbejárat

Azért vagyok, hogy segítsék

Ha kell, lóra is szálllok

vagy a tetőn járok

Vízicsata nyáron

Bohóckodjunk!

A hidegben is vidámak vagyunk

Csak a teste

Sokan szerették

Búcsúzik a Patrona, és még sokan mások

Elment, és vár bennünket